
3 1761 07459304 7

J. S. WELHAVEN's

SAMLEDE SKRIFTER.

OTTENDE BIND.

SAMLEDE SKRIFTER

AF

J. S. WELHAVEN.

OTTENDE BIND.

KJØBENHAVN.
FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHANDEL (F. HEGEL).
TRYKT HOS J. H. SCHULTZ.
1868.

LIBRARY
AUG 17 1965
UNIVERSITY OF TORONTO

Ewald og de norske Digtere.

Fire literær-historiske Fremstillinger.

Indhold.

I.

Om Betydningen af det norske Selskabs Opposition mod den Ewaldske Poesi.

(Under mit Ophold 1848 i Kjøbenhavn viste Herr Kammerraad Læssøe mig den Velvilje, at overlade mig til Gjennemsyn et stort Antal haandskrevne Blade og Hefter, der hørte til Capitain W. H. Frederik Abrahamsons Efterladenskab. Mellem disse Papirer fandt jeg betydelige Levninger af det danske Literatur-Selskabs Arkiv, indeholdende dels Arbeider i Vers og Prosa, med tilføiede kritiske Bemærkninger, og dels Dokumenter, der angaa Selskabets Organisation og indre Forholde. Da jeg ytrede for Herr Læssøe, at flere af Haandskrifterne havde literatur-historisk Betydning, overlod han den Del af Forraadet til min frie Raadighed. Jeg har nøie gjennemgaaet disse Aktstykker, uddraget deraf hvad der især var brugeligt, og endelig skjenket Samlingen til det store kongelige Bibliotek i Kjøbenhavn, hvor den vil finde sin rette Plads mellem dets mange fortrinlige, til den danske Literatur-Historie henhørende Arkivsager. Mit Udbytte af Haandskrifterne har jeg benyttet i den her meddelte Afhandling.)

I den Periode af vor Literatur-Historie, der fornemmelig er bleven betegnet ved Ewalds Optræden og paafølgende Digter-Liv, 1764—1781, finde vi tre literære Selskaber, der med hverandre danne den almindelige Situation, hvori de forskjellige poetiske Kræfter og Bestræbelser gjorde sig kjendelige. Selskabet for de skjønne Videnskabers Fremme, Det norske Selskab og Det danske Literatur-Selskab ere alle mærkelige som Udtryk for særskilte, skjønt i visse Punkter samstemmende Interesser, af hvilke enhver havde Indflydelse paa Literatur-Udviklingen. Og derfor kan man ei overse nogen enkelt af disse Kredse uden i en vis Grad at miskjende Periodens Karakter og Betydning.

Imidlertid er der mellem de mange literær-historiske Bearbeidelser af Emner, der angaa Ewald og hans Samtid, ingen Fremstilling, hvoraf de tre Selskabers gjensidige Forhold kan sees. En Del af det Stof, som Literaturen til en saadan Opfatning frembyder, synes endog at være lagt tilside som overflødigt eller uvæsentligt, efter at det hist og her løselig er blevet berørt. Selskabet for de skjønne Videnskaber og det norske Selskab ere omhandlede ved mange Leiligheder og af mange Forfattere. Men det er egentlig kun Rahbek, der om det danske Literatur-Selskab har meddelt brugbare Oplysninger. Disse ere dog i og for sig mangelfulde, vidt adspredte i

meget forskjellige Skrifter, og for en stor Del blotte Brudstykker, hvis Forbindelse med Periodens almindelige Grundtræk ei tilstrækkeligt kommer tilsyne.

De udførligste Fremstillinger af vort Sprogs poetiske Literatur i hint Tidspunkt findes hos Rahbek og Molbech. Den Sidstes Opfatning af Ewalds Liv og Virken, i Forholdet til Samtidens literære Synsmaader og Bestræbelser, kan endog betragtes som et Udbytte, hvorved Undersøgelsen omtrent i et Par Decennier er bleven staaende. Det er da først magtpaaliggende at se, hvorledes de nævnte Forfattere have behandlet de Hovedpunkter, som her maatte komme under Overveielse.

I Minerva for Februar 1789 optraadte den ene af dette Tidsskrifts Redaktører, Pram, mod Selskabet for de skjønne Videnskabers Fremme med en Anklage, der i alt Væsentligt er vel begrundet, og hvori blandt Andet Selskabets Adfærd mod Ewald bliver skarpt dadlet. Under den Strid, som derved opkom mellem Pram og Selskabets Sekretær, J. Baden, erklærede Rahbek, som Medredaktør af Minerva, at han underskrev sin Kollegas Anklage. Han fremhæver her dette Selskabs Mangel paa Kritik, dets Uvirksomhed i et for Literaturen vigtigt Tidspunkt, og dets bornerede Betragtning af poetiske Opgaver. Men Rahbek har ved andre Leiligheder saa meget betinget og svækket denne Dom, at den for hans Vedkommende vel kan siges at være opgiven.

Saaledes viser det sig i Udsigten over dansk Digtekunst under Frederik den 5te og Christian den 7de, hvor der dog var det rette Sted til nærmere at begrunde hin Dadel i en gjennemført Fremstilling af Selskabets Standpunkt og Virksomhed. Rahbeks Behandling af dette Emne er overhoved mere lovprisende end prøvende. Selskabet kaldes „en Laurus, under hvilken Tulliner og Ewalder, Frimanner og Prammer fandt Ly"; det fremstilles som „veldædigen virksomt til sin Hensigt", og endelig heder det, efter at Decenniet 1766—75 er gjennemgaaet: „Vi have nu seet, hvilke Fortjenester saavel dette Selskab (det norske) som især Selskabet til de skjønne Videnskabers Fremme have erhvervet dem af vor poetiske Literatur". Rahbek har paa mangfoldige Steder og i mange Slags Forbindelser givet gode Vink og Bemærkninger til Oplysning om de Forholde, hvori Selskabet fremstod og virkede; men hans bekjendte Hang til at udjevne alle Modsætninger, og hans altid overstrømmende Patriotisme, har ei tilladt ham at fastholde den Bedømmelse af hin Periodes Smags-Tribunal, som han en Gang næsten nødtvungen havde udtalt, og hvortil han selv i sine vidt omspredte Meddelelser har fremlagt saa mange Præmisser. Hovedpunkterne af den Kritik, der nærmest maa ramme Selskabet, nemlig dets uheldige Sammensætning og den aandløse Metode i dets hele Virksomhed, har Rahbek neppe berørt, eller i alle

Fald ei tillagt den rette Vegt. Men det er fra disse Sider Selskabets Indflydelse paa Literaturen især maa betragtes, og de vise tillige det mellem denne Autoritet og det norske Selskab herskende Modsætnings-Forhold, hvorunder dog deres literære Forbindelse blev vedligeholdt.

Det norske Selskab har mellem disse Foreninger uden Tvivl havt den største Navnkundighed og det videste Eftermæle. Grunden hertil ligger ligesaa meget i Selskabets oprindelige Anlæg, der tillod Udviklingen af en friere Aand og Samkvemstone, som i det store Antal af udmærkede, begavede Personligheder, der dannede Selskabets Hovedstamme og gav det en levende Tradition, efter at dets egentlige Virksomhed var ophort. Rahbek, der noie kjendte denne Kreds, hvori han selv med flere andre Danske var bleven optagen, omtaler det norske Selskab med en vis Forkjerlighed. Og skjønt hans Omhu i at mægle mellem hin Literatur-Epokes stridende Parter undertiden kan bringe ham til noget at dæmpe det fordelagtige Lys, hvori han ellers stiller Selskabet, mærker man dog, at dets literære Tendents har havt hans Bifald. Saaledes udhæver han paa flere Steder Retmæssigheden og Gavnligheden af den Opposition, de Norske dannede mod det Ewaldske Parti, og ved at paapege de Enkelte, der i denne Retning gik for vidt, viser han, at Selskabet i dets Helhed ingenlunde fortjener den oftere gjen-

tagne Anklage for Ensidighed og hadefuld Parti-Aand. Det norske Selskabs Indvirken paa de literære Tilstande bestod vistnok for en Del i den improviserede Kritik, der snart som Epigrammer, snart som blotte Anekdoter udbredte sig gjennem mundtlige Meddelelser i videre Kredse. Men man kan tænke sig, at de oprindelige Udsagn derved mangen Gang bleve forvanskede, og at Meget, der kom andensteds-fra, blev sat paa Selskabets Regning, naar Tingen blot nogenledes svarede til den Aand og Tone, hvorved de Norskes Kreds var bleven mærkelig for Omgivelserne. Rahbek stod i disse Traditioners umiddelbare Nærhed, og havde oftere Anledning til at prøve deres Ægthed. Han har ogsaa meddelt mærkelige Exempler paa den Sikkerhed, hvormed man i hin Tid kunde sætte satiriske Indfald i Omløb under det norske Selskabs Navn, uden at nogen af dets Medlemmer deri havde den ringeste Andel. Saadanne Kjendsgjerninger, der bekræfte, hvad man efter selve Forholdets Natur kunde antage som givet, maa være af Vigtighed for den historiske Opfatning af hin Periodes literære Stridigheder. Man ser nemlig det Mislige i at ville bestemme Karakteren af det norske Selskabs Opposition efter hine løse Antydninger og Meddelelser, der selv i Samtiden vare upaalidelige. Men denne Fremgangsmaade er saa meget mindre tilladelig, hvor de sande og træffende Momenter i Fremstillingen af de modsatte Partiers

Væsen uden Vanskelighed lade sig paavise og behandle.

Det norske Selskab havde sin egentlige bestemte Modstander i Det danske Literatur-Selskab. Dette Forhold er i enhver Henseende tydeligt udpræget; det viser sig ligesaa vel i Selskabernes Oprindelse som i deres Tendentser og Virkemaade. Men ved at fjerne eller svække denne Opfatning kommer Literatur-Historikeren selv til at frembringe den Ensidighed, for hvilken det ene Parti da synes at blive ansvarligt. Betydningen af hin Periodes æsthetiske Bevægelse træder først under Betragtningen af disse Selskabers modsatte Bestræbelser frem i sit rette og fulde Lys, og derfor er det underligt, at dette Forhold, hvis Grundlinjer allerede ere dragne af Rahbek, senere næsten er traadt i Forglemmelse. De Steder, hvor Rahbek udførligt har omhandlet det danske Literatur-Selskab, ere følgende: 1) „Forsøg til en Charakteristik over Trojelernes Digte,“ i Seidelins Udgave, Kbhvn. 1801; 2) „Tale, holden i Selskabet Den nye Forening den 26de Novbr. 1825,“ og 3) „Om det danske Literatur-Selskab, stiftet 1775“, i Maanedsskriftet Hertha, Decbr. 1827. Hertil kan endnu føies de Uddrag af Literatur-Selskabets Arkiv, der ere meddelte i Minerva for Juli og August 1807.

Man ser af Rahbeks Meddelelser, at Literatur-Selskabet, ligesom det norske Selskab, udgik fra det i hine Dage herskende Klub-Liv. Som selskabelig

Sammenkomst, med en vis literær Farve, var hin Forenings Stamme ældre end det norske Selskab, ved hvis Dannelse den fik sit Modstykke. Men det norske Selskab bibeholdt under sin literære Virken den friere Klub-Form, medens Literatur-Selskabet, for igjen at modarbeide Normændenes voxende Indflydelse, optraadte i det oprindelige Klub-Samkvem som en esoterisk Afdeling, med egne Love og en nøiagtigt bestemt Forretnings-Orden. Dette Selskabs Smagsretning sluttede sig til den Ewaldske Poesi og dens nærmeste Forbilleder. De fleste Medlemmer vare ivrige Ewaldianere, og Mesteren selv blev optagen i deres Midte. Under en tilsyneladende almindelig literær Stræben virkede her en Parti-Aand, der snart blev meget kjendelig. Men i denne Selskabets Ensidighed ligger allerede en naturlig Grund til at dets Virken ei kunde fyldestgjøre, hvad Anlæget bebudede. Forfeilelsen tog ogsaa i kort Tid Overhaand, og derfor har Rahbek endogsaa der, hvor han af al Magt søger at fremhæve det danske Literatur-Selskabs Fortjeneste, maattet røbe dets Grundfeil, de Afveie, hvortil denne ledede, og den Afmagts-Tilstand, hvori det hele Foretagende kort efter Ewalds Død opløstes.

Naar man ved Siden heraf betragter Molbechs Opfatning af de Indstiftelser, hvorom her er Tale, da maa man først erindre, at Ewalds Poesi er for denne Forfatter det ubetinget Væsentlige i Perioden.

Efter dette Hensyn ordner han Samtidens literære Tilstande, og kommer derved til i Meget at miskjende dem.

Men den Literaturens Scene, hvorpaa Ewald fremtraadte, og de Medvirkende i Optrinet, fordrer med god Grund en Betragtning, hvori det hele Sammenspil bliver synligt. Man kan tilkjende en enkelt Person Hovedpartiet og Rangen fremfor de Andre; men man maa ei derfor bringe Omgivelserne i en falsk Belysning, og forrykke Opfatningens Standpunkt. Molbechs Sætning, at Ewald „egentlig var ilet forbi sin Tidsalder i Danmark", er, som det oftest sker med det Slags Udtryk for Berømmelsen, lidet betegnende. Hin Tidsalder medførte i Literaturen en mærkelig Gjæring, som ingenlunde udgik fra Ewald, skjønt hans Poesi deri blev det stærkeste Ferment. Denne Poesis frugtbare Elementer gaa over i de følgende Epoker; men dens eiendommelige Væsen, der ganske tilhørte en vis Retning i Tidsalderen, fik, udover denne, ingen Udvikling eller Fornyelse i Literaturen. Ewalds poetiske Ingenium og hans begeistrede Anskuelse af Digtekunsten var fremragende i Tidsalderen, og den Form, hvori disse Kræfter søgte sit Udtryk, var det ikke mindre. Men naar man beklager, at denne Form ei kunde naa fuldkommen Anerkjendelse i Samtiden. er det forgjæves at henlede Tankerne paa et senere Tidsrum, der ganske har opgivet den.

I Opfatningen af Ewalds Forhold til Samtiden

maa man nøie adskille den Kritik og Opposition, der var rettet mod hans Digtnings Eiendommelighed, fra det Omdømme, der angik hans Værd som høit-begavet Digter. I denne Egenskab nød han almindelig Anerkjendelse. Og om man end bebreider Samtidens Magthavere og Mæcenater, at de desuagtet lod Ewald forblive i kummerlige Kaar, tør man dog ei lade dette Hensyn indvirke paa Fremstillingen af de Forholde, der alene tilhøre den literære Kritik. Oppositionen mod Ewalds poetiske Retning og mod det høit-stemte Foredrag, der samtidigt hos hans Efterlignere blev drevet til Karikatur og Udartning, var i det Hele vel begrundet. Man maa blot ei fordre hin Tids Kritik udledet af Forudsætninger og Synsmaader, der først fra en nyere Smags-Læres Standpunkt have viist sig gyldige. Ewald, hvis poetiske Evne Alle beundrede, udviklede en excentrisk, ofte endog forskruet Digtekunst, der hverken havde Originalitetens Forret eller fandtes grundet i den nationale Literatur, men tvertimod fulgte et fremmed, for mange tvivlsomt Mønster, og dannede en Skole, som end mere fjernede sig fra den Smag, der overalt stod i Hævd som klassisk. Dette er Situationen i dens Hovedtræk. Men hvor en saadan Sagbestand foreligger, maa man omhyggeligt have prøvet de stridende Anskuelsers Fremtræden og Magt, inden man til nogen af Siderne sætter Modstandens Bevæggrund i Had og Avind og i en smaalig Parti-Aand.

Selskabet for de skjønne Videnskaber, det officielle Smags-Tribunal i Danmark, havde paataget sig en flersidig Omsorg for Rigets saa kaldte Genier, med hvilken Titel man dengang kun benævnte Poeterne. Selskabet virkede med Understøttelse af Kongens Kasse, og flere af dets Medlemmer vare bekjendte Mæcenater. Mellem disse var den Poesi, hvori Ewald saa sit Forbillede, paa en afgjørende Maade repræsenteret, og nød, idetmindste for en Del, Selskabets Gunst. Efter disse Omstændigheder havde Ewald billigt Krav paa en langt mere virksom og redebon Hjelp af Selskabet end den, der blev ham ydet. Molbech har derfor med god Grund i „Ewalds Levnet“ fornyet Prams Anklage, og fremhævet den Beredvillighed, hvormed hine Smagsdommere ofte lønnede det maadelige eller smagløse Arbeide, medens der vistes en karrig Adfærd mod den begavede Digters Frembringelser. Imidlertid maa man ogsaa her, for at finde denne Kjendsgjernings nærmeste Forklaring, tage Hensyn til Forskjelligheden af de indtrædende literære Standpunkter. Selskabet for de skjønne Videnskaber var, med al dets virkelige eller paatagne Ærbødighed for den nylig opkomne sublime Poesi, dog i Hovedsagen den bestaltede Opretholder af en Smag, der hvilede ved Aristoteles og Batteux,— og saaledes handlede Selskabet paa en Maade i Embeds Medfor, naar det vægrede sig ved at vise den poetiske Reform altfor store Ind-

rømmelser. Men hertil kommer endnu en Omstændighed, der vel maa tages i Betragtning. Kun meget faa af dette Tribunals Medlemmer havde nogen tilstrækkelig Forestilling om den Aands-Virksomhed, de skulde fremme og beskytte; dets langt overveiende Flerhed prøvede de poetiske Frembringelser efter den døde Theori, hvorved der dannede sig en tør og tom Kritik, for hvilken just det Maadelige lettest kunde holde Stand. Disse Dommere manglede Selv-Udviklingens friere Blik; for dem var Poesien, med al deres Omhu for at lede og udbrede den, et fremmed Anliggende, til hvis Behandling de, i den Tids Aand, fornemmeligt ledede af en patriotisk Interesse.

Dette Selskabs Forhold til Ewald viser saaledes en lunken, og i selve Anerkjendelsen ligesom undvigende Opmuntring, hvoraf man tydeligt ser dets uklare og vaklende Holdning mellem de modsatte Smagsretninger. Alligevel vedblev Ewald at ty til Selskabet, og synes at have betragtet det som sit rette poetiske Værnething. Man kan finde denne Afhængighed tilstrækkeligt begrundet i hans trængende Kaar, der ei tillod ham at være nøieregnende med sine Udveie. Men det maa tillige erindres, at Selskabet i hine Dage endnu havde en Autoritet, som hverken Ewald eller hans Tilhængere kunde unddrage sig.

Naar man altsaa, som det oftere sker hos Molbech, sammenstiller dette Selskab og det norske i Modsætningen til Ewald og hans Poesi, er det fremfor Alt magtpaaliggende at fastholde det Overblik, der viser, at Forbindelsen her kun er forbigaaende, idet man til andre Sider ser Modsætningerne forene sig. Det norske Selskab dannede mod Selskabet for de skjønne Videnskabers Fremme en væsentlig Opposition, hvis Beskaffenhed i det Følgende skal angives. Berøringspunktet derimod laa kun i visse Sætninger af en gjeldende Poetik, som man i det ene Selskab ligefrem forfegtede, og i det andet nødigt vilde fravige. Paa den anden Side var Kjernen af det norske Selskab ingenlunde blind for Ewalds sande Fortjeneste, medens denne for saa mange af hans Velyndere og Beundrere var ganske tilsløret. Den uafhængige Aand og poetiske Grundtone i Normændenes Kreds stemmede saa naturligt med et Digter-Liv som Ewalds, at man næsten kunde fristes til at betragte Adskillelsen som en Følge af tilfældige Hindringer. Denne indre Forbindelse af det Stridige har Oehlenschläger i sin Novelle „Digter-Besøget" levende anskuet. Ved Wessels pludselige Besøg hos Ewald i Rungsteds Kro, og ved den Glæde, de begge havde af Mødet, betegner Novellen denne Enighed i det Væsentlige, som modsatte Partier i et lykkeligt Øieblik kunne blive sig bevidste. I Begyndelsen undslipper der Ewald en bitter Ytring; men da siger

Wessel: „Hør, Ewald! De gjør det norske Selskab Uret, — de Bedre deri, Aanden deri. Mange Danske ere i dette Selskab høit anseede, og naar De lod Dem optage som Medlem, vilde — ja, det er jeg vis paa, — Selskabet modtage Dem i et Triumftog". Disse Ord udtrykke Forholdet paa en træffende Maade. Enhver, der uden Fordom har betragtet hin Literatur-Periodes Tilstande, maa erkjende, at der ligger en dybere Sandhed i Oehlenschlägers Fiktion end i det Udsagn om de Norskes blinde Parti-Had mod Ewald, der gjør Fordring paa at være historisk.

Den væsentlige Sammenhæng mellem de norske Digteres og Ewalds Poesi viser sig i de Frembringelser fra begge Sider, der virkelig have overlevet Perioden. Man finder i dem det egne Tonefald, der udtrykker Tidsalderens lyriske Grundstemning, uden at minde om nogen Mislyd fra Partiernes Feltraab.

Imidlertid er det bekjendt, at Smags-Forskjelligheden og den literære Modsætning var betydelig nok, og at den ved det norske Selskabs Anseelse og eiendommelige Optræden blev stærkt udhævet. Man skal blot ved Siden heraf lægge Mærke til, at hin Splittelse, ved Anstaltmageres og tjenende Aanders Indgriben, allerede i Samtiden fik et hadefuldt Skin, og at en senere Opfatning, ved at følge det falske Spor, ydermere har givet Striden en usand, overdreven Karakter.

Molbechs Fremstilling af det norske Selskabs

Opposition mod Ewalds Poesi ligner snarere et Udbrud af personlig Uvilje end et Udbytte af literaturhistoriske Undersøgelser. Det hjelper lidet, at denne Forfatter ved Siden af sin bitre Anklage har indskudt nogle tarvelige Indrømmelser, der mestendels ere Citater af Rahbek, som han just i denne Forbindelse kalder den „altfor gavmilde Lovtaler“; thi disse overfladiske Vendinger kunne hverken skjule hans gjennemgribende Miskjendelse af det norske Selskabs Stilling og Virksomhed, eller fratage de bestemte Domme, hvori en saadan Opfatning især udtaler sig, noget af deres Skarphed og Ensidighed. I sin Dansk poetisk Anthologi, 1ste Del, S. 282, siger Molbech blandt Andet: „En skadelig Tendents viste sig idetmindste i det i en borneret Smag og Idekreds fængslede norske Partis Opposition mod den over sin Samtid ophøiede Ewaldske Digter-Aand, hvis Virkning og stigende Indflydelse dets Spot dog var meget for svag til at kunne hindre“. Disse Ytringer indeholde Summen af Molbechs ved forskjellige Leiligheder anbragte Udfald mod det norske Selskab. Men den fordomsfrie Revision af de rette Aktstykker kan ei tillade, at et saadant Skjøn bliver staaende i vor Literatur-Historie.

Man vil sandelig i den Periode, hvorom her handles, forgjæves lede efter den opvakte Aand og efter den videre og renere literære Dannelse, naar det skal gjelde som et Mærke for Mændene af det

norske Selskab, at de vare „fængslede i en borneret Smag og Idekreds“. I dette Samfund fandtes et poetisk Liv, som for en stor Del hvilede paa Nationalitetens Grund, og hvis Flor endnu ei er visnet. Og der beredes desuden det Salt, som Periodens Smags-Anliggender havde høiligt fornøden. Det er ogsaa af flere danske Forfattere bemærket, at det renere Foredrag, der udmærker Ewalds sidste Arbeider, i Meget skyldes det norske Selskabs Kritik, og denne Bemærkning danner et oplysende Modstykke til hin Sætning, som udpeger Selskabets Spot, „der var meget for svag til at hindre den Ewaldske Digter-Aands Virkning og stigende Indflydelse“. Men den fiendske og ensidige Behandling af det norske Selskab bliver for den, der noget nøiere kjender Ewalds Samtid, end mere tydelig derved, at Modpartiet, det danske Literatur-Selskab, kun flygtigt er berørt, hvor dog en nærmere Betragtning af dets Væsen og Virken var nødvendig til Bedømmelsen af den hele Tvist. Molbech affærdiger i „Ewalds Levnet“, S. 206, dette Selskab med en kort Bemærkning, hvori nogle af Medlemmerne nævnes, og hvor det, med Henvisning til Rahbeks Fremstilling i Hertha, 1827, blot antydes, at „Selskabet blev stiftet i Opposition mod det norske Selskab, og vel ogsaa mod Selskabet for de skjønne Videnskaber“. Denne Korthed er især mærkelig paa dette Sted; thi Noten hører til Beretningen om Ewalds Optagelse som Æresmedlem

i Selskabet, og der anføres tillige et Brudstykke af det Dokument, hvorved Selskabets ivrigste Medlem, Abrahamson, underretter Ewald om Udnævnelsen. Man støder i Citatet paa følgende Ytringer: „Lad dette være Dem en nogenledes Modvegt imod den Fortrædelighed, De ventelig føler ved Tanken om Tossernes og Abderiternes Domme. Ret Mange længes efter at se og høre og læse Noget fra Dem“. — „Tosser og Abderiter“, — skulde man tro, at Abrahamson ved disse Ord har kunnet tænke paa Medlemmerne af det norske Selskab? — Molbech har troet det, og har derimod Intet havt at indvende.

Dette Abrahamsons Brev til Ewald kan betragtes som det danske Literatur-Selskabs Program. Man finder her et Sprog, der tilhører den literære Fanatisme og tillige røber en overmodig Tryghed hos det Parti, der efter Rahbeks Udtryk ansaa sig som „den herskende Kirke“. Literatur-Selskabets stridbare og digtende Medlemmer, som i Grunden fulgte Tidsalderens Smagsbegreber, havde kun en uklar Forestilling om det, de skulde forfegte. De vare regelbundne, og sværmede tillige for en Genialitet, hvis faste Form de anskuede i Ewalds Poesi. Man ser heri Dyrkelsen af en ny Autoritet og en ny Maneer, men ingen friere Opfatning af Poesiens Væsen, intet Fremskridt i dens Udvikling. Ewald henføres selv i en Smagsretning, der maa kaldes en Afvei. Men han bragte alligevel paa denne Bane

sin poetiske Evne til en Svulmen og Stigen, hvoraf der viste sig flere modne Frembringelser. Derfor kunde man have Ret til, under Anerkjendelsen af hans fremragende Digter-Aand, at bekæmpe Karakteren af dens Ytringsform, og modsætte sig dennes Indflydelse paa den endnu saa lidet befæstede Literatur. Men de umodne Bestræbelser af Ewalds Efterlignere henskød sig, lige over for Kritiken, under den Forret, der blot tilkom Mesteren, og de fremkaldte, som det jo pleier at gaa, ved deres Indgriben i Literaturen en skarpere Modstand mod den Autoritet, hvori de søgte en Støtte og et Foreningspunkt.

Alene ved at anstille denne nærliggende Betragtning kommer man til at betvivle Retmæssigheden af en Fremstilling, der med Dadel udhæver og fastholder det norske Selskabs Opposition mod Ewald, medens den kun flygtigt berører det danske Literatur-Selskab, og lader det bero med en uklar Antydning af dets blotte Stilling i den literære Strid. Denne Knaphed og Ensidighed er i alle Fald vilkaarlig; thi Rahbeks Oplysninger om Selskabet maatte allerede for Enhver, der roligt vilde prøve hine Tilstande, have ledet til Opfatningen af et polemisk Forhold, som til begge Sider har noget Eiendommeligt, og hvori Normændenes Andel vel kan forsvares.

Det danske Literatur-Selskab var det Ewaldske Partis Hovedkvarteer, end mere forstærket ved nogle Medlemmer af Rang og i indflydelsesrige Stillinger. Her

udvikledes Efterligningen af Ewalds Poesi; det var her, Mesteren saa sig omgiven af den Skole, hvis Tilværelse Molbech benegter (Forelæsninger over nyere dansk Poesi, 1ste D., S. 245), men som dog kan paavises i selve de Navne, han andensteds (Ewalds Levnet, S. 206) anfører blandt Selskabets Stiftere. H. Sneedorf, Thaarup, Brødrene Trojel vare, tilligemed flere mindre bekjendte Medlemmer, i Ordets fulde Betydning Skolarer af Ewald. Sneedorf fordærvede paa denne Vei et meget lovende Natur-Anlæg; i Thaarups lyriske Poesi mærker Enhver den Ewaldske Efterklang, — og Trojelerne skrev sine uheldigste Ting i den Maneer.

Literatur-Selskabet arbeidede paa at udbrede den Smagsretning, som det selv hyldede; det vilde ved Medlemmernes Arbeider, der vare underkastede Censur, tilveiebringe et udsøgt Fond af Skrifter, som efterhaanden i selvstændige Samlinger skulde offentliggjøres. Ifølge denne Plan, der dog ei fuldstændigt kom til Udførelse, fremtraadte Selskabet med en Digt-Samling „over Indfødsretten“, hvortil man altid maa tage Hensyn, hvor Talen er om den Indflydelse, Ewald udøvede paa Samtidens Digtning. I disse Vers ser man de høit-stemte Toners Poesi bragt til en Udartning, som den Tids Kritik baade i og udenfor det norske Selskab med god Grund modsatte sig. Man finder her Gjengivelsen af Ewalds Vendinger og Fraseologi, og man hører Ewalds eget Mønster, den

Klopstockske Ode, lyde gjennem det skruede Foredrag. Det er en aandløs, udhamret Poesi paa anden og tredie Haand. Men Selskabet virkede desuden i det „almindelige danske Bibliothek", hvoraf fra 1780 Literatur-Journalen udgik. Nogle af Medlemmerne, som Abrahamson, L. Smith, Wadum, havde tillige betydelig Andel i flere recenserende Tidsskrifter, og saaledes fik dette Parti en temmelig udbredt literær Indflydelse, skjønt den for Resten ei blev stor nok i Forhold til Literatur-Selskabets Anlæg og Forventninger. Men det kan ei synes underligt, at det paatagne Væsen og den hele ufrie Virkemaade hindrede Selskabets Fremgang, og gav det en kort Varighed.

Imidlertid indskrænkede disse Opretholdere af den Ewaldske Poesi sig ei til Forsvaret og Efterligningen. Der bliver længere hen i denne Afhandling Leilighed til at se en af Partiets Hovedmænd vende sig mod det norske Selskab med Beskyldninger, der i Grovhed og Fanatisme overgaa ethvert andet hidtil bekjendt Udbrud af hin Periodes literære Stridbarhed.

Det viser sig da, at man til den rette literærhistoriske Opfatning maa, ved Siden af de i flere Skrifter nedlagte udførlige Oplysninger om det norske Selskabs Væsen og Virken, have en nogenlunde modsvarende Underretning om det danske Literatur-Selskab og om disse Kredses gjensidige Forhold. Men Behandlingen af dette Emne fordrer igjen en

mere almindelig Betragtning af de danske Smags-Anliggender i Ewalds Tidsalder.

Christian den 6tes Regjering, 1730—1746, nævnes i Almindelighed som et Tidsrum, der var ugunstigt for den skjønne Literatur, og hvori Digtekunsten forfaldt i Stedet for, som flere Grene af Videnskaben, at gjøre Fremgang. Til megen Hinder var vistnok det bigotte Pedanteri, der ved den Tid ligesom var indkilet i det lærde. Men det vil tillige erkjendes, at den Retning, Poesien gjennem mange Menneskealdere havde fulgt, nødvendigt maatte lede til denne Yderlighed, som man altsaa, fra et vist Synspunkt, snarere kan kalde en Stigen end en Synken. I Stedet for at slutte sig til Folkedigtningen og søge sin Udvikling i dens Aand, gik den poetiske Literatur ind under det lærde Væsen; i Stedet for at forbinde Kulturen med Livet, sondrede den sig fra dette, og hentede Næring af en i sig selv tør og ufrugtbar Studerings Affald. I sin Hovedmasse fremviser derfor vort Sprogs egentlige Digt-Frembringelse, indtil Midten af forrige Aarhundrede, en Stue-Poesi, der mere og mere tabte de naturlige Elementer og Følelsens Indhold, medens den i Øvrigt paa sin Maade fremmede Sprog-Udviklingen og Vers-Kunsten. Dette Afsnit af Literaturen er optaget af en overfladisk Forstands-Virksomhed, der fornemmelig fremtræder med et stort Antal moraliserende, satiriske Afhandlinger i Vers-Form. Selv Holberg fulgte denne Tids-

alderens Tendents. Men hans Genialitet ytrede sig væsentligt deri, at han for den moraliserende Digtning indførte en ny Form og bragte den i sin „Danske Skueplads“ til Selvstændighed.

Samtidigt med Holberg, og ved Siden af hans gavnlige Virken, vedblev Rimekunsten paa den engang angivne Bane at udvikle sig til en Unatur og en Udvorteshed, der naaede et Slags Virtuositet hos Poeter som Clitau og Wadskjær, af hvilke den sidste var i fuld Virksomhed i Frederik den 5tes Dage og længe overlevede Tullin. Denne Digtning havde vel sit nærmeste Forbillede i Hoffmannswaldaus og Lohensteins Arbeider. Men den fulgte i Øvrigt en dengang almindelig udbredt Maneer, som man kan kalde Poesiens Rokoko-Stil, og som fuldkommen svarede til den Smag, der var herskende i andre Kunstgrene. Hin eventyrlige Forening af Svulst og Plathed, af indre Tomhed og ydre Prunkmidler, der forekommer os modbydelig eller latterlig, behagede en stor Del af den Tids Publikum og Recensenter. Saaledes heder det i en Kritik fra 1756 over Bjerrings „Tanker ved Lissabons Ødelæggelse“: „Denne Piece overgaaer alle dem, vi til Dato have seet over denne Materie; thi foruden at Poesien er flydende og fuld af behagelig Paronomasi og forestiller Stadens Undergang efter Virgils Maade, saa levende og livagtig, som man kunde see den med sine Øine, er den ogsaa forsynet

med adskillige Anmærkninger af Theologien, Historien, Geographien og Mythologien.“

Men idet vi tillægge vort Sprogs poetiske Literatur i det syttende Aarhundrede, og indtil Ewalds Tidsalder, en almindelig forfeilet Karakter, som hemmede den eiendommelige, med nordisk Natur og Folkeliv stemmende Digtning, er det magtpaaliggende ogsaa at betegne denne, saaledes som den, trods de pedantiske Rimeriers Overvegt, og omgiven af dem, dog med større eller mindre Tydelighed giver sig tilkjende. Det er ikke nok, at man, som det oftere er skeet, nævner en enkelt Forfatter, der i et eller andet Digt eller Digt-Slags har et naturligere eller fyldigere Foredrag. Heller ikke er det afgjørende her, at man, som Molbech (Forelæsn. 1. D., S. 91.), henviser til en ved Siden af Kunst-Poesien udbredt Folke-Poesi og Vise-Digtning, som er tilovers i flyvende Blade fra det syttende Aarhundrede og hen i første Halvdel af det attende, og som for en stor Del udmærker sig ved en fri lyrisk Tone og ved en hjertelig og naturlig Følelse. Af større Betydning er nemlig den upaaagtede Kjendsgjerning, at der gjennem det her angivne Tidsrums poetiske Literatur, mellem den studerede Rimekunsts tørre Forstands-Verker og Smagløsheder, kan paavises en Række Digt-Frembringelser, hvori de forskjellige Forfattere et Øieblik havde sluppet den pedantiske Stil og ligesom uforvarende fundet det hjemlige Livs Farve og

de sande Stemningers naturlige Udtryk. — Man kan i denne Henseende nævne følgende Poeter: Søren Terkelsen, Laurids Kok, Anders Bording, Thomas Kingo, Peder Dass, Tøger Reenberg, Jørgen Sorterup, Christian Rose, Jørgen Friis, Christen Tychonius, Albert Thura, Ambrosius Stub. Der er mellem den første og den sidste af disse Mænd et Tidsrum af hundrede Aar, hvori det aandløse Versmageri udbredte sig og tog Overhaand. De fleste af de her anførte Poeter vare endog særdeles travle Befordrere af den pedantiske Rimekunst, og ingen af dem stod udenfor den. Alligevel kunde man hos dem alle hente Bidrag til en Digt-Samling, der dels vilde forbinde den naive Folke-Digtning med dens Udvikling i en nyere poetisk Kunst, dels vise Prøver paa den klare, kunstløse Fremstillingsmaade, der stemmer med Folke-Karakteren og Sprogets Aand. Man kjender Koks Vise om Dannevirke, Kingos Psalmer og Sorterups Heltesange. Man ved, at mange af Dass's Sange endnu ere paa Folkets Læber. Men det er mindre bekjendt, at Jørgen Friis mellem sine aandløse Rimerier har givet friske Skildringer af nordisk Natur og Folkeliv, og at Tychonius, en af sin Tids største Pedanter, har kunnet spøge med en vis Ynde og desuden synge smukt og naturligt i Kæmpevisens Tonart.

Man maa overhoved hos den Del af hine Tiders Versmagere, der i Sandhed havde poetisk Talent,

lægge Mærke til en Dobbelthed i deres Fremtræden. De bære i Literaturen allerhelst et Kostume, der svarer til Aarhundredets smagløse Stads-Antræk; men man ser dem ogsaa i en Hus-Dragt, der falder dem naturligere, og hvori de komme til friere Bevægelser. Ved saadanne Leiligheder give de Vidnesbyrd om, at en national Aand og Tone maa have berørt dem i Livsforholde, som under en senere Periode tabte meget af denne Paavirkning.

I den nyere Tid har man fremhævet den sidste af de her nævnte Forfattere, Ambrosius Stub, som en Digter, der med sin friere lyriske Poesi staar ene i den Periode, hvortil han hører. Molbech antager saaledes i sine Forelæsninger (1 D., S. 94), i Sammenhæng med den ovenfor citerede Bemærkning, at man maa betragte Stub som en national Folkesanger, hvis Frembringelser mere kunne henføres til Natur-Digtningen end til den egentlige Digtekunst. Men denne Betragtning har neppe nogen Hjemmel. Stubs Poesi viser noksom den studerede Forfatter, og den bærer Tidsalderens Farve. Den største Del af hans i Øvrigt lidet talrige Digte indeholder Psalmer og andre gudelige Sange, hvis Vendinger hyppigt ere søgte og kunstlede, og som i det Hele have Karakteren af den i Kristian den 6tes Dage herskende religiøse Tone. Blandt hans verdslige Sange udmærke flere sig ved en naturfrisk Stemning og et flydende Foredrag. Men de ere ingenlunde uden Forbilleder og

Sidestykker i den poetiske Literatur; man kan finde saadanne hos Terkelsen, Bording, Reenberg, og fornemmelig hos den samtidige Albert Thura, hvis Drikkesange neppe ere overtrufne af Stubs. Vil man ellers efterse, hvorvidt denne Digter har været paavirket af sin Tidsalders Smag, da kan man læse hans Ligvers over Løvenørn, som er et Arbeide i den samme Rokoko-Stil, der har gjort Wadskjær berygtet. Molbech, — og efter ham Frederik Barfod, der mere end nogen Anden har beskjeftiget sig med Stubs Levnet og Digtning, — anstiller en Sammenligning mellem Stub og Tullin, (Foraars-Arien: „Den kjedsom' Vinter gik sin Gang" og „Mai-Dagen"). Barfod synes endog tilbøielig til at sætte Stub paa det Vendepunkt, der i Almindelighed betegnes med Tullin. Men derimod maa man indvende, at denne Digter ei har faaet sin Plads ifølge saadanne, paa Frembringelsernes relative indre Værd grundede Sammenstillinger. Det er derimod den ved ham i vor poetiske Literatur indførte nye, eiendommelige Retning, som her kommer i Betragtning.

Naar man forestiller sig det mægtige Fremstød, Holberg havde givet vor Literatur til en flersidig Udvikling, og dertil føier den Digtning, der før Holberg og samtidigt med ham, skjønt uden hans Paavirkning, havde optaget nationale Elementer, og vist sig som en Episode i den lærde Stue-Poesi, da synes det underligt, at Tidsalderen ei deri fandt nogen

Anvisning til Poesiens Renselse og Fornyelse af vor Literaturs egen Kilde. Men her møder os den Kjendsgjerning, der saa ofte gjentager sig i vor Literatur-Historie, at Indvirkningen udenfra er stærkere end Selv-Bevægelsen, der idelig synes afbrudt, skjønt den vistnok, om end i lidet kjendelige Ytringer, altid holder sig vedlige. Hos os gik Optugtelsen i lang Tid over Naturen. Men man maa erindre, at den literære Dannelse ved det Tidspunkt, som her omtales, fornemmelig støttede sig til tvende Autoriteter, der havde almindelig europæisk Gyldighed: til de gamle klassiske og til de franske Mønstre. Vor Literatur havde vel fra flere Sider været afhængig af den tydske; men denne var i høi Grad paavirket af hine Forbilleder. Og i Holbergs udbredte Virksomhed finder man kun enkelte Træk af tydsk Indflydelse, som i Øvrigt ved ham blev stærkt tilbagetrængt. Fransk Smag og fransk Literatur var i disse nordiske Lande, saavel som andensteds, Udtrykket for en høiere Kultur, og Glandsen af Ludvig den Fjortendes Herlighed steg netop i Synskredsen her, da et Vendepunkt indtraadte i Literatur-Udviklingen.

Skjønt nu Frederik den 5tes Regjering i mange Tilstande og Foranstaltninger viser sig paavirket af fransk Aand og Skik, vil man dog finde, at det tydske Væsen, saavel ved Hoffet som i dettes Omgivelser, og derfra i videre Kredse, netop under denne Periode kom til stor Magt og Anseelse. Det var vel i Me-

get blot en Franskhed paa anden Haand; men i nogle væsentlige Punkter havde det dog sin egen Karakter. Skjøn-Literaturen mærkede snart denne Indflydelse, og neppe havde den gjort de første Skridt paa en ny Bane, før den befandt sig under et tydsk Formynderskab, der gjerne havde taget alle den Umyndiges Midler til Indtægt. Man kan her foreløbig notere Aaret 1759. Da stiftedes Selskabet for de skjønne Videnskaber, kort efter at Tullins Mai-Dag havde vakt en saa ualmindelig Opmærksomhed. Klopstock havde den Gang været ni Aar i Danmark, og paa hans Anbefaling var Johan Cramer bleven kaldet fra Qvedlinburg til tydsk Hofprædikant i Kjøbenhavn. Cramer udgav her, under Klopstocks Medvirkning, Ugebladet „Der nordische Aufseher", — og det er et mærkeligt Tidens Tegn, at Almenheden fik i denne tydske Avis den første Underretning om Selskabets Stiftelse. Til Bekjendtgjørelsen, der skede i Form af et Brev til Udgiveren, er føiet en Erklæring af Klopstock, hvori han skjenker Selskabet sit Bifald og sine bedste Ønsker, — og saaledes fik man til dette Foretagende den tydske Approbation. Dette var ogsaa, efter Omstændighederne, i sin Orden; thi Selskabet havde til Mønster en tydsk literær Clique, hvoraf Cramer og Klopstock vare Medlemmer.

Stifterne af Selskabet for de skjønne Videnskaber vilde være ubekjendte, og i den Anledning siger

Nyerup: „Gud ved, hvorfor?“ Men selv i dette Punkt bestemte man sig, som Rahbek bemærker, uden Tvivl efter en tydsk Autoritet. I Tydskland havde ved den Tid Gottsched tabt sin udbredte Indflydelse paa Literaturen. Men inden det kom dertil, førtes der mellem ham og Schweitzer-Poeterne en heftig Strid, hvori efterhaanden flere af Gottscheds Tilhængere stillede sig paa Modpartiet. Mellem de Frafaldne nævner man Gärtner, Cramer, Joh. Elias Schlegel (siden Professor ved Sorø Akademi), Zachariä o. Fl., der 1745 stiftede et literært Selskab, hvori ogsaa Klopstock indtraadte. De udgav det i sin Tid meget bekjendte Tidsskrift „Bremer-Beyträge“, og dannede med hverandre en Censur-Komitee for de Arbeider, der skulde optages i Tidsskriftet. Da de i Øvrigt i deres tidligere Forholde havde Grund til at ønske sig personligt udenfor Striden, bestemte de, at Navnene skulde forties. Selskabet for de skjønne Videnskaber havde ingen saadan Foranledning til Fordølgelse af de Medvirkende; men disse saa maaske, idet de fulgte den givne Forholdsregel, deri et Værn mod Udbrudet af den Opsigt, som det nye Smags-Institut ved sin Fremtræden maatte vække.

De mærkeligste blandt Selskabets Stiftere vare Tyge Rothe, J. Sneedorf, Luxdorph, Carstens og Cramer. Luxdorph, der præsiderede i Selskabet, havde et Navn som latinsk Poet; han var en Dok-

trinær af den Rostgaardske Skole, og der er et samtidigt Udsagn om, at der mellem ham og de øvrige Medlemmer, som repræsenterede den tydske og den franske Smag, skal have hersket nogen Uenighed i Selskabets første Dage. Det tydske Parti var stærkt fremtrædende her; men det befandt sig dengang endnu i et Slags Gjæring, der indeholdt besynderlige Modsætninger. Det søgte at modarbeide den franske Literaturs Indflydelse, og valgte sig engelske Mønstere; men til samme Tid anerkjendte det i Hovedsagen den franske Smags-Doktrin. Man ved saaledes, at Batteux gjaldt som Autoritet i Cramers og Schlegels Kreds, og at Klopstock stillede den franske Tragedie paa lige Linje med den græske. Det var desuagtet ikke de til den franske Smag heldende engelske Digtere, som Dryden og Pope, men fornemmelig Milton og Young, der stode i Anseelse hos Klopstock og hans Parti.

Selskabet for de skjønne Videnskaber havde, som det heder i Ugebladet Proteus, til Hensigt „at forbedre Sproget, bestemme Smagen, og opvække gode Genier til ædel Kappen". Om Smagen var der i det Hele dengang megen Tale, og man kaldte Selskabet spotvis „det smagende". Det Stikord, hvormed Literaturens Fremskridt nu skulde betegnes, var som Begreb i høi Grad uklart hos selve Lederne; for de fleste af dem stod Bestræbelsens Maal som noget Udvortes, hvis Værd igjen var en blot

Navneværdi efter visse autoriserede Stempler. Alligevel vilde Selskabet „bestemme Smagen, og opvække gode Genier til ædel Kappen“. De tydske Medlemmer vare uvidende om vort Sprogs og vor Literaturs tidligere Udviklingsgang, eller de miskjendte ganske dens Karakter og Betydning; de vilde kun benytte den i Kjøbenhavn vaagnede Interesse for Smags-Anliggender som et Middel til det Øiemed at udbrede den tydske literære Indflydelse saa vidt som muligt. Denne Propaganda var allerede begyndt før Selskabets Stiftelse, og dens Fremgang blev siden, idetmindste i visse Retninger, betydelig nok.

En væsentlig Hindring for den tydske Bestræbelse laa imidlertid i dens egen indre Uklarhed. De danske Medlemmers doktrinære Vedhængen dels ved Franskheden, dels ved den Smag, der ansaaes som gammel-klassisk, kunde derfor i selve Selskabet ei finde nogen bestemt Modstand. Men betragter man nærmere Selskabets Sammensætning i det første Decennium, og føier til de allerede anførte Medlemmer Mænd som Guldberg, Suhm, J. H. Schlegel, Navigations-Direktør Lous, Slotspræst Poulsen og Hofskriver Müller, da maa man i det Hele finde, at Ledelsen af den danske poetiske Literaturs Udvikling dengang var i usikre Hænder. Guldberg har, inden han blev Medlem, i en Afhandling, der kronedes af Selskabet, tilstrækkeligt godtgjort sin bornerede Anskuelse af Poesien. Suhm havde, med al sin lite-

rære Fortjeneste, høist forvirrede og umodne Smagsbegreber. Schlegel, der hørte til den tydske Kreds, har, som Selskabets Sekretær, skrevet den latterlige Anvisning til Emner for et malende Digt, som er opbevaret af Molbech i Dansk poetisk Anthologi, 1. B., S. 122. Lous og Poulsen vare yderst maadelige Poeter, — og om Müller ved man kun, at han eiede en sjelden Kobberstik-Samling.

Selskabets Virkemaade gjør imidlertid Manglerne ved dets Sammensætning end mere iøinefaldende. Thi det var ikke nok med, at disse Smagsdommere underkastede de indleverede Arbeider en detailleret Censur og, som det hed, konfererede med Forfatterne; de foreskrev tillige Emnet og det Mønster, hvorefter det skulde udføres, ja stundom endog Dele af selve Digtningens Anlæg. Alene heraf kan man se, at dette Selskab, der havde paataget sig de meget vanskelige og vidt-gribende Opgaver, var en aandløs Indretning, langt mere skikket til at hemme den skjønne Literaturs naturlige Udvikling end til at befordre den. Derfor siger Pram i sit ovenfor citerede Skrift: „Selskabet har næsten ganske Uret i at tillægge sine Bestræbelser nogen Andel i den gode Smags større Udbredelse.“ Og denne Dom staar vistnok fremdeles ved Magt. Ikke desto mindre vedligeholdt dette Smags-Tribunal i lang Tid sin Anseelse, hvortil dets Forbindelse med Hoffet, og flere af Medlemmernes udvortes Stilling, maaske bi-

drog vel saa meget som Indstiftelsens Øiemed og tilsyneladende Fortjeneste. Mellem de modsatte literære Bestræbelser bevarede Selskabet en vis overlegen Neutralitet, og det tydske Parti har uden Tvivl følt sig skuffet i sine Forventninger om denne Autoritets Indflydelse paa Smagsretningen i Danmark.

Imidlertid havde Klopstock og hans Tilhængere paa andre Veie fundet Indgang for deres poetiske Reform i den danske Literatur. Molbech kalder denne Indflydelse, saaledes som den viste sig i Aarene mellem 1755 og 1765, „nogle svagt-bævende, neppe mærkelige Eftervirkninger“ af den literære „Rystelse“ i Tydskland. Men denne Betegning er selv meget for svag til det, den skal udtrykke. Naar man overveier Beskaffenheden af det hele danske Literaturvæsen i det angivne Tidsrum, vil man vistnok finde, at den tydske Poesis Indvirkning deri er temmelig fremtrædende. Klopstock kom til Kjøbenhavn 1750, og forefandt der en Begyndelse til en Smags-Reform. Joh. Elias Schlegel, der havde løsrevet sig fra Gottsched, og hørte til den Tids unge Tydskland, var nemlig flere Aar tidligere bleven ansat i Danmark. Han redigerede Ugebladet „Der Fremde“, og skrev Skuespil, som han endog kaldte „Beyträge zum Dänischen Theater“. I et Brev til Bodmer (hvoraf der findes Uddrag i Rahbeks og Nyerups Danske Digtekunst under Frederik V, S. 209) taler han med Ringeagt om Holberg, og hvor

han nævner de kjøbenhavnske Theater-Anliggender, kommer det ham kun an paa at faa tydske Skuespil indførte ved Siden af de franske. Senere indkaldtes paa Klopstocks Anbefaling først Basedow, der blev Professor i de skjønne Videnskaber i Sorø, og kort efter Cramer, hvis Indflydelse paa den danske poetiske Literatur er almindeligt bekjendt. Til dem sluttede sig snart den yngre Schlegel, H. W. Gerstenberg og G. Funck, og saaledes havde den tydske Literatur endog en meget stærk Repræsentation i Danmark ved Ewalds Optræden.

Men ogsaa i vort Sprogs egne Frembringelser viste sig snart Indvirkningen af den Klopstockske Poesi. Molbech nævner i den Henseende Stenersen som en udmærket Efterligner i Ode-Stilen, — og alene derved, at en saa begavet Digter optraadte i Klopstocks Spor, har vistnok hint Decennium i den angivne Retning faaet et bestemt Mærke. I Forbindelse hermed staar den literære Stridighed, der allerede 1751 udspandt sig om Klopstocks Poesi mellem Stenersen, G. Treschow og N. Nannestad, som alle vare Normænd. Treschow parodierede Klopstocks Oder, og angreb med Grunde, der vistnok ei vare dybt hentede, men dog klare og gode nok, baade det dunkle Foredrag og de rimfrie Vers. Stenersen forsvarede især Rimets Udeladelse, som betinget af den høiere poetiske Frihed, og Nannestad, som havde faaet sin Uddannelse ved tydske Universiteter, af-

handlede Fortrinligheden af den dunkle og vanskelige Stil i Digte som Messiaden, af hvilken han udhævede enkelte Steder med tilføiet Parafrase. Denne Strid om den Klopstockske Stil fornyedes senere, da Tyge Rothe skrev sine forskruede Vers i den Smag. De mangfoldige Parodier, som han derved fremkaldte, bragte hans Ven Sneedorf til vidtløftigt at udbrede sig over Gyldigheden af den poetiske Reform, der forkastede Rimet. Man finder i disse Betragtninger, der udkom i de Berlingske lærde Tidender for 1760 (Rahbeks og Nyerups Digtekunst under Frederik V, S. 153), de tydeligste Mærker af tydsk Paavirkning. Den danske Smagslærer viser sig her hildet i den Klopstockske Miskjendelse af det Eiendommelige ved de nyere Sprogs Vers-Former lige over for de klassiske. Hans Opfatning af Digtekunstens Frihed gaar i det samme falske Spor, og i denne Aand giver han Udsigt til en Forbedring i den danske poetiske Literaturs tidligere Udviklingsgang, og dermed til en ny Bane for de „opkommende Poeter“. Thi just da var Selskabet for de skjønne Videnskaber med saa megen Forhaabning indstiftet.

Men alt dette er kun Forberedelser og Indledninger til den Indflydelse, som den tydske poetiske Reform fik paa vor skjønne Literatur gjennem Ewald. Denne Digters hele Opdragelse var tydsk, og i de Aar, hans egentlige poetiske Udvikling foregik, blev han endog personlig paavirket af Mænd, der hørte

til det Klopstockske Parti. Cramer, Gerstenberg, og endelig Klopstock selv, traadte ham nær, og han fik fra denne Side Stødet til flere af sine Frembringelser. Ewald vedblev at anse det som sit Digter-Livs største Hæder og Lykke, at han var kommen i Berørelse med den store tydske „Barde“. Og saa længe der i Danmark endnu fandtes Æsthetikere, som med en traditionel Ærefrygt betragtede Klopstock og hans sublime Poesi, vedligeholdt sig ogsaa Talen om det overordentlige Lys, der opgik for vort Sprogs hele Poesi ved Klopstocks Indvirkning paa Ewald. Hvorledes man end i vor Tid og i Almindelighed vil dømme om dette Forholds Værd og Betydning, er det dog en sikker Kjendsgjerning, at Ewalds Digter-Stræben helt igjennem bærer Mærker af hin Indflydelse, og at en Del af hans Arbeider er en Digtning paa anden Haand, hvori den Klopstockske Skoles Egenheder og Feil ere gjengivne. Og det er ikke mindre tydeligt, at den Poesi, der igjen støttede sig til Ewalds og efterlignede den, ofte faldt end mere over i den tydske Mesters Maneer, og bidrog til at indplante i vort modstræbende Sprog en Digter-Stil, der selv i den tydske Literatur snarere viser sig som et Ryk og en Episode end som et frugtbart Udviklingsled.

Man kan under Fremstillingen af Ewalds Fortjenester, naar det blot gjelder at vise det dybere Aandsliv i hans Poesi, og dens blivende Virkning,

glide med nogen Lethed hen over det Afhængigheds-Forhold, hvori han stod til sit Forbillede; man kan nævne ham som sit Lands største Digter-Genius i den Tidsalder, hvortil han hørte, og man kan paapege den indre stigende Udvikling i hans Frembringelser. Men det er ei tilladt, fra saadanne Punkter at angribe den Opposition, der viste sig mod Grundtonen og Mànercn i hans Poesi. Skal der fældes Dom over Samtidens Indsigelser mod Ewalds og hans Skoles Smagsretning, da maa man fæste denne for Betragtningen og derefter opfatte Forholdet. I hin Tid var der i det Hele langt mere Spørgsmaal om den Smag, hvori der skulde skrives, end om det Skrevnes eget indre Værd. Ewalds Efterlignere og Beundrere betragtede Mesterens Vedhængen ved en vis Klasse af poetiske Emner og Forestillinger, og ved en vis Stil-Art for Digtersproget, som hans Genialitets sande Udtryk. De fandt mangen Gang Skjønhederne der, hvor man nu maa se Feil ved hans Maneer eller Tegn paa det fremmede Mønsters overveiende Indflydelse, — og hertil sigte uden Tvivl Molbechs Ord, naar han siger om Abrahamson, at han var „den første i Danmark, der ret forstod Ewald, om han end ikke altid forstod at bedømme ham“. Under saadanne Omstændigheder var det naturligt, at Ewalds poetiske Grundkraft og stigende Anseelse maatte hos flere af hans Skoles Modstandere skærpe

Uviljen mod en Smag, som de fandt saaledes understøttet, skjønt de maatte betragte den som vildfarende.

I ethvert Tilfælde viser det en skjev literaturhistorisk Metode, at bruge den Anerkjendelse, en senere Slægt kan yde det sande Liv i Ewalds Poesi, som et Middel, hvormed man løfter ham ud over sin Tidsalder, medens man lader Modstanden stikke desto dybere i dens literære Fordomme. Paa denne Maade finder man let Plads for den Sætning, at Samtidens Dadel udgik fra et „i en borneret Smag og Idekreds hildet Parti.“ Men ved saaledes at hæve Ewald over de Omgivelser, der i Virkeligheden vare ham sideordnede, vil man paa intet Punkt kunne bestemme Karakteren og Betydningen af hans Digtning. Derfor sker det ogsaa, som hos Molbech, kun ved pludselige Sprang i Fremstillingen, og i Strid med den øvrige Opfatning. Denne Forfatter har paa forskjellige Steder omhandlet Manglerne ved Ewalds Arbeider, og omtrent anerkjendt Alt, hvad der er sagt og i Hovedsagen kan siges om denne Digtnings Afhængighed af fremmede Mønstere og af Tidsalderens Smagsbegreber. Men han har atter ved modsatte Domme saaledes ophævet disse Indrømmelser, og saaledes svækket den hele Grundbetragtning af Gjenstanden, at dens Individualitet tilsidst bliver os dunkel. Herhen hører den ovenfor berørte Sætning, at Ewald var ilet forud for sin Tidsalder i Danmark; thi deri ser man Overdrivelsen af den Sandhed, at

han var fremragende mellem hin Tids danske Digtere. Men tydeligst røber sig denne Metodes Mislighed der, hvor Bestræbelsen i at fremhæve Ewald endog forrykker de almindelige Synslinjer for vor Literaturs Udviklings-Historie. Saaledes finder man i „Ewalds Levnet“, S. 85, følgende Ytringer: „Med Ewalds Adam og Eva, i Forening med hans omtrent samtidige Kantater, begynder egentlig den nyere lyriske danske Poesi, hvis sildigere Uddannelse endnu hviler paa den samme Grundvold, som Ewald har lagt“. Hermed forener man vanskeligt hvad Molbech S. 82 har sagt, nemlig at „vor poetiske Literatur i 60 Aar har oplevet en Forvandling og Udvidelse, hvorom Ewald ikke kunde have nogen Anelse“. Men det er heller ikke muligt at bibeholde hin Sætning til Forklaring af samtidige og paafølgende Kjendsgjerninger. Man fjerner sig kun ved saadanne Paastande fra det naturlige Standpunkt for Opfatningen saavel af det Forbindende som af det Adskillende i de Modsætninger, der fremkaldte hin Tids væsentligste literære Tvist.

Ewald tilhører en Overgangs-Periode, hvori baade det poetiske Tankestof og Sprogmidlet fra flere Sider fik en Lutrelse, der dog ingenlunde var gjennemgribende. Men Ewald var ligesaa lidt denne Periodes Begynder som dens Fuldender, og endnu mindre kan man hos ham søge Grundvolden for den nyere danske Lyrik. Forfattere, der selv hørte til

Perioden, eller som dog vare for meget paavirkede af dens Retninger til at fatte den hele Eiendommelighed i en senere Udvikling, have karakteriseret Tullin som Begrunder af vort Sprogs nyere Poesi. Men ogsaa denne Forestilling er vildledende. Tullin danner, tilligemed Stenersen, det Vendepunkt i Poesien, hvorved en udsvævende, prosaisk og tom Vers-Formalisme begyndte at vige for en fra nye poetiske Studier udgaaet varmere, mere beaandet Opfatning af selve Stoffet, og for en Fremstillingsmaade, der sluttede knappere om Tanken. Ewalds lyrisk-pathetiske Poesi gav den saaledes begyndte Forandring det stærkeste Præg; men først i denne Digtnings Forbindelse med samtidige og paafølgende poetiske Bestræbelser se vi Periodens fulde Karakter og Afslutning. Den nyere danske Lyrik hviler derimod væsentligt paa en Verdens- og Kunst-Anskuelse, der var fremmed for Ewald og hans Samtid. Uligheden imellem dette Før og Nu er afgjørende; den angaar Poesiens Maal og Opgave, — den viser forskjellige Forestillinger om et Stofs Brugbarhed og om dets Forhold til Formen. Poesiens sande Idealitet, som betyder, at den har sit Væsen og Øiemed i sig selv, blev hos os først erkjendt en rum Tid efter Ewalds Dage. Men denne Erkjendelse har i vor Literatur, som andensteds, lagt Grunden til den nyere Digtekunst.

I sin Opfatning af Poesiens Betydning og Virke-

kreds fulgte Ewald de dengang gængse Anskuelser. Han taler med Begeistring om sin Kunst, der for ham var „den ædleste blandt alle“. Alligevel kan man sige, at han ofte misbrugte den, skjønt i den bedste Hensigt. Hans Mønster, Klopstock, betragtede det moralske Udbytte som Poesiens rette Frugt, og i dette Punkt stod den Gottschedske Æsthetik fremdeles ved Magt. Ewald satte sin Kunst saa høit, fordi den fremfor nogen anden syntes ham skikket til at fyldestgjøre den Sætning af en gjeldende Theori, at Opvækkelsen af moralske Følelser er Kunstens Øiemed. Derfor siger hans Ven og Beundrer Fr. Münter: „Ewald digtede, for at stifte Nytte“. Og hermed kan man sammenholde følgende Ytringer af Molbech: „Ewald har kun skrevet faa Digte, hvori ei spores den Forestilling, at Digteren forsætligt maa give sine poetiske Frembringelser en ethisk Retning, en forud bestemt praktisk, religiøs eller politisk, Tendents“. Men Reflexionens eiendommelige Styrke i Ewalds Digter-Aand, og hans Begeistring for det engang opstillede Maal, medførte just, at Tids-Tendentsen fremtraadte meget stærkere i hans Verker end andensteds, og heri maa man for en stor Del søge Grunden til Misforholdet mellem Ewalds store Digter-Rygte og hans ringere Eftervirkning i Folket. Naar man nu læser hans Skrifter, føler man uvilkaarligt, at de tilhøre en Aand, der i en paafaldende Grad er fjern fra vor Tids Kunst-

Opfatning og poetiske Interesser. Kun i enkelte Sang-Digte finde vi rene, umiddelbare Frembringelser af Ewalds store poetiske Grundkraft, og de have derfor en uforanderlig Skjønhed. Men dermed slutte de sig til den Gruppe af forskjellige samtidige Digteres Arbeider, der i Sandhed have Varighed, fordi Poesiens eget Præg i dem fra først af var mægtigere end Tids-Aandens. Det er saaledes en unyttig Rettelse, naar man, i at bestemme Udgangspunktet for vor nyere Poesi, ombytter Tullin med Ewald, og „Mai-Dagen“ med „Adam og Eva“. Den dybere og rigere Digter-Aand hos Ewald udviklede end mere det alvorlige, fuldtonende poetiske Foredrag, som allerede ved „Mai-Dagens“ Indlednings-Strofer var indført i Literaturen. Men dersom man af denne Udvikling fremhæver det Slags Pathos, der som en synderlig Ting betegner Ewald og hans Skole, da vil man se, at den nyere danske Poesi netop har udsondret dette Element som ufordrageligt med dens Grundretning.

Det er da nødvendigt at fastholde den rene historiske Betragtningsmaade af Ewalds Optræden og Virken, naar man vil komme til den rette Indsigt i den literære Parti-Sondring, hvortil hans Poesi fornemmelig gav Anledning. Dersom man derimod skjuler eller lemper ved de særegne Tids- og Skolemærker, der hos Ewald omgive og paavirke Poesiens almindelige Præg, da indleder man derved en Fore-

stilling om de Samtidiges Opposition, der fra ingen Side kan være træffende. Spørgsmaalet er nu, om denne Modstand væsentligt har været en Fornegtelse og Forfølgelse af Fortjenesten, eller om den havde tilstrækkelig literær Begrundelse. Og det kan da afgjøres, hvorvidt man, ved at bekræfte den sidste Sats, berøver Ewald noget af den Ros, der i Sandhed tilkommer ham. Men det vil vise sig, at den Behandling af Forholdet, som her dadles, næsten ganske har overført Striden fra Literaturens Forum til Moralens, og i Fremstillingen af de Handlende udkastet et Billede, hvori det ene Parti er forvandlet til sorte Mulm-Skyer under det andets Apotheose.

Den Opposition mod Ewald og hans Skole, der udgik fra det norske Selskab, kan henføres til tvende Hovedpunkter: til det Klopstockske Digtersprog („Serafsproget", „de ha-stemte Toner"), og til Indførelsen af Digt-Motiver fra den nordiske Oldtid. Om det sidste Punkt siger Nyerup i „Dansk Digtekunst", 6 B., S. 43: „Overhoved var den nordiske Mythologi som et Schibolet, hvorved den Ewaldske Skole skilte sig fra den Wesselske". Det er dog langt fra, at hin Benyttelse af Emner og Symboler, der tilhøre vort Norden, hvilede paa Nationalitetens Grund eller formaaede at udtrykke dens Væsen. Thi ogsaa her viser sig Afhængigheden af det fremmede Mønster. De chimæriske Billeder af en germanisk Fortid, som Klopstock og hans Skole søgte

at sammenstille af dunkle Sagn om Druider og Barder, af ossianske Sange og Edda-Fragmenter, bleve Normaler for den Ewaldske Skoles nordiske Digtning, og hemmede den klarere poetiske Opfatning af Emner, som en allerede temmelig fremrykket nordisk Oldforskning havde bragt for Dagen. Men saaledes slutter sig Ewalds Digtning, i sine Grundtræk, ganske til de Forsøg, som Klopstock anstillede i den tydske poetiske Literatur, for at bringe den ud paa nye og eiendommelige Baner.

Naar altsaa Ewalds poetiske Retning, saavel som hans Opfattelse af Poesien, stilles i Modsætning til den franske Smag, som Normændene især syntes at forfegte, da maa man, for at opfatte dette Forhold rigtigt, sætte det i Forbindelse med selve Tendentsen i Klopstocks Reform. Ewald kom i den Sag ingenlunde videre end sin Mester; men dennes Opposition imod Franskheden var mere tydsk-national end æsthetisk. Klopstock, der vilde sikre sit Folk en selvstændig poetisk Literatur, søgte at standse den herskende Efterligning af franske Mønstere, og han arbeidede blandt Andet paa at stifte et tydsk heroisk Drama, der kunde staa ved Siden af det franske, om hvis poetiske Gyldighed han ei nærede nogen Tvivl. Ewald gik fra Corneille over til Klopstock, der i Øvrigt tillige vakte hans Interesse for visse Dele af den engelske Literatur. Men han kom derved til at efterligne Experimenter, der ei kunde

faa den Betydning i vor Literatur, som de havde i den tydske. Den norske Digter-Skole stod væsentligt i det samme Oppositions-Forhold til det Ewaldske Parti, som Klopstock og hans Skole til den i Tydskland herskende Franskhed; thi denne havde netop sit Sidestykke i den tydske Indflydelse, der gjorde sig gjeldende i Danmark. Det maa imidlertid bemærkes, at Normændene, i at vælge andre Retninger for den poetiske Literaturs Udvikling, ingenlunde indskrænkede sig til at følge fransk Smag og franske Mønstere. Man finder tvertimod hos dem Ytringer af en national Sands, som vistnok Literatur-Historien i Fremstillingen af deres Virken endnu ei tilstrækkeligt har anerkjendt.

Klopstock bestræbte sig for at give sin poetiske Reform Alsidighed. Men han forstod ei at fundamentere den. Dette Nye manglede Anknytningen til det Nærliggende og Bekjendte, og derfor løste det sig hurtigt fra den tydske Literatur-Udvikling, hvori det mere var indstødt end egentlig optaget og tilegnet. Men saaledes gik det ogsaa med den Klopstockske Efterligning i Danmark. Reformens tre Hovedbevægelser, den klassiske, den fædrelandske og den religiøse, fik alle i vor Literatur en Eftervirkning, hvis største Betydning ligger deri, at den fandt Indgang hos et saa udmærket Digter-Ingenium som Ewalds, der dog i sin Digtning ei kunde overvinde Følgerne af de grundvæsentlige Feil, der klæbede ved

hans Forbilleder. Klopstock vilde med eet Sæt komme udover sin Tid, — men han løb for langt tilbage, for at gjøre sit Tilsprang. I den lyriske Poesi, i Epopeen, i Dramaet skulde Bevægelsen være saa radikal som muligt. Den pindarske og horatsiske Ode, Davids Psalme, den fabelagtige Barde-Sang, hvis Grundform han selv maatte danne sig, — vare for ham de lyriske Mønstere, der uden nogen Formidling skulde gjenfødes i hans nye Digtekunst. Han forsmaaede ligesaa vel Folkepoesiens og de tidligere Digter-Skolers verdslige „frische Lieder", som den lutherske Kirkes udmærkede Psalme-Digtning. I Kraft af den klassiske Verskunst brugte og forfegtede han en nov-antik rimløs Strofebygning, hvortil han troede at finde end mere Hjemmel i den nordiske Skalde-Poesi, hvis Assonancer og Alliterationer, der svare til vor Rimføining, han ei forstod at opfatte. Hans hellige Epos, hvori den kristelige og den klassiske Aand til Poesiens høieste Fuldendelse skulde gjennemtrænge hinanden, blev kun et overspændt Verk. Men under den deri herskende uforligelige Strid mellem Indholdet og Formen havde Forfatterens sjeldne Kraft og Udholdenhed fremarbeidet alle Feil ved hans Standpunkt i en saa stor Maalestok, at de i længere Tid af Mange betragtedes som Fuldkommenheder. Klopstocks Messias var derfor engang Navnet paa et Underverk, og den er endnu en Bog-Titel, der har nogen Klang. Men hvor Mange have hørt om hans

bibelske Dramer, eller læst hans Optrin fra Germanernes Urtid, disse „Bardieter“, der skulde lægge Grunden til Tydsklands national-historiske Skuespil, og hvori en heroisk-sentimental Bombast bruser op fra et Kæmpe-Liv, hvis Handling er lagt udenfor Scenen?

Hvad der dog gjennem alle disse Verker især kommer i Betragtning er Beskaffenheden af deres lyriske Element, og den Digter-Stil, hvori det er udpræget. Klopstock ombyttede den allegoriserende, af alskens forbrugte Prunkmidler dannede Digter-Rhetorik med en anden, der vistnok ofte giver Gjenstanden en vis rolig Adel, men dog er kold og overdreven i Fremstillingen af det Ophøiede. Og hvilket Misgreb kunde være større end Klopstocks, da han til en Lyrik, der skulde være lutter Fyr og Flamme og udtrykke Følelsens dybeste Liv, tog Forbillede af den horatsiske Ode, hvor Alt er Symmetri og Forstands-Beregning i Overensstemmelse med den romerske, fra al Sentimentalitet fjernede Sprog- og Folke-Karakter? Men deraf fik Klopstocks Ode-Stil de mange latinske Sprogvendinger og den tvungne Ordfynd, der forplantede sig hos hans Efterlignere. Denne Digters hele Lyrik svævede mellem svimlende Pathos og sentimental Blødhed. Den tordnende Almagt, de himmelske Chors Basun-Toner, den lallende Tunge, den stammende Læbe, den forstummende Henrykkelse, — alle disse afbrudte Betegninger for en

overstrømmende Følelse vare fra Klopstocks Standpunkt ligesaa mange sublime Skjønheder. Og ikke mindre unaturlige og overspændte ere den tryglende Kjerligheds tilspidsede Smerte, ustandselige Taarer og ensomme Natteklager i hans erotiske Digtning. Man ser strax Grund-Vildfarelsen i den Klopstockske lyriske Poesi af selve Stilens Beskaffenhed. Denne synes nemlig anlagt paa at vise den lyriske Opløftelses Vanskeligheder, saa at Udtrykkets Dunkelhed og de tvungne Vendingers stammende Pathos faar en Vegt som deslige Digtes eiendommelige Fuldkommenhed. Man ved, at denne Fremstillingsmaade følger af en Anskuelse, der ser det poetiske Høidepunkt i Følelsens Spænding og Gjæring, og giver dens sunde, af en klarere Bevidsthed gjennemtrængte Udtryk en underordnet Betydning.

Ved saaledes at opløfte Sproget poetisk kom Klopstock til at indstifte en egen Klasse nobiliterede Udtryk, der i Grunden gjorde det poetiske Foredrag fattigt, i Stedet for at berige det. Han udvidede derved langt over det Tilbørlige den bestaaende Kløft mellem Digtersprog og Talesprog, der uden Tvivl blev end mere kjendelig i vor Literatur end i den tydske. Til Oplysning for det danske Publikum har han indført i „*Nordischer Aufseher*“ en Afhandling „*von der Sprache der Poesie*“, hvori man finder følgende hidhørende Ytringer: „*Wenn man alle Stufen des prosaischen Ausdrucks hinauf gestiegen*

ist, so kommt man an die unterste des poetischen. Die höchste prosaische und die letzte poetische scheinen sich in einander zu verlieren". Ingen vilde nu bestemme Forholdet saaledes. Men man kan ei overse denne Anskuelses Indflydelse paa den Klopstockske Skoles Digtning i Danmark. I det Hele maa man lægge Mærke til, at denne Poesi, med al dens Fordring paa usædvanlig Dybde og Inderlighed, dog har en egen Overfladiskhed, hvis Fortrin fremfor den almindelige kun ligger deri, at den er meget frastødende. Det høit-stemte Digtersprogs forsætlige Fjernelse fra den Tales Midler, hvori Livets Tilstande og Stemninger umiddelbart udtrykke sig, har hos Klopstock og hans Efterlignere frembragt denne selsomme Blanding af Deklamation og Lapidar-Stil, der mangen Gang blot er en ujevn Flade, hvorunder man forgjæves vil søge noget Tankedyb.

Den Klopstockske Poesis Indflydelse paa Ewalds Arbeider og, gjennem dem, i en videre Kreds, er ikke blot bleven almindeligt indrømmet, men endog ved flere Leiligheder punktvis fremstillet. Selv den tydske Literatur-Historie (Gervinus) har lagt nogen Vegt paa denne Sag, og skjønt den om dens Enkeltheder er i dyb Uvidenhed, har den dog, med Hensyn til Klopstocks flersidige Indgriben i Samtidens literære Tilstande, bemærket, at hans „*Ueberschwenglichkeit*" havde en Udstrækning, hvis Endepunkter vare Zürich og Kjøbenhavn. Den største aande-

lige Vildfarelse i Ewalds Liv var uden Tvivl den, at han troede i Klopstock at have fundet en nærbeslægtet Digter-Karakter. Ewalds Sjel var let bevægelig, fuld af Lidenskab, henstrømmende i Indtrykkets Retning. Klopstock var fra Grunden af besindig, en Beregner af sin Ild og sin Kraft, afsluttet i visse Tendentser, og fremfor Alt henrykt i den syvende Himmel, fordi han var kortsynet paa Jorden. Ewald, der havde en mere poetisk Natur, laa dog under for Klopstocks sammentrængte Kraftfylde og umaadelig store Anseelse, og saaledes blev et betydeligt Fond af Ewalds Digter-Evne skjevt anlagt, og udbragte ei hvad det ellers skulde have givet. Den poetiske Udvikling, han i Øvrigt paa sin egen Vei naaede, foregik, ei fordi, men uagtet han betragtede Klopstock som sit Mønster. Ewalds Skole, der kun havde faa med noget virkeligt Digter-Talent begavede Personligheder, viser derfor Exempler paa en meget mere bunden Efterligning af den Klopstockske Poesi, der ogsaa i mange Stykker faldt bekvemmere for Haanden end Modifikationen hos Ewald. Og da Enkelte af Skolen havde en Stridbarhed, som ei var hos Mesteren, blev fornemmelig ved dem de nye Smags-Anskuelser forfegtede. Men da hele Partiet havde den faste Tro, at den sande Poesis Fornyelse og Fuldendelse fandtes hos Klopstock, var det ogsaa hurtigt med at henføre Modstanden enten til Aands-Indskrænkning eller til ond Villie.

For denne danske Menighed var den tydske Digter som en Ypperstepræst, der stod alene i Poesiens Allerhelligste. Og hvor meget end Ewalds Tilhængere beundrede deres Mester, og søgte at udbrede hans Ære, var det dog altid den uopnaaelige „germaniske Barde“, der igjen havde meddelt Ewald Noget af sin Glands. Saaledes udbryder Abrahamson i Literatur-Journalen: „Klopstock, denne unegtelig største Digter, det nyere, maaske og det ældre Europa har frembragt! -- — Ewald fik Adgang til ham, just da han havde skrevet sin Hermanns-Schlacht“. Men denne overvættes store Dyrkelse af den fremmede Digter, der i fornem Ro modtog sin Tribut af Skjøn-Aanderne i et Folk, der var og blev ham ligegyldigt, skjønt han havde fundet et Hjem i dets Midte, — dette Literatur-Billede gjør en langt mere nedslaaende Virkning end hin Parti-Strid, som man saa meget har beklaget, men hvori dog Nationens bedste aandelige Kræfter kom i Bevægelse.

Den Klopstockske Poesis Hovedverk var, som bekjendt, Messiaden, og denne blev i enhver Henseende Ewalds poetiske Bibel. Han overvandt sin Naturs Modstræben, for ret at trænge ind i den og lade sig af den aandeligt bestemme. Derfor siger han i sit autobiografiske Brudstykke, at han havde været standhaftig nok til at læse Messiaden tredie eller fjerde Gang. Han begyndte endog at oversætte

4*

dette Digt, og det blev hans sidste Læsning; man fandt Bogen i Sengen efter hans Død. Molbech berører Messiadens Indflydelse paa Ewalds dramatiske Digt Adam og Eva, — og Lighederne ere vistnok i enkelte Dele kjendelige. Men her maa man vel snarere se Forbilledet i de Klopstockske dramatiserede Patriarkader, af hvilke Adams Død allerede i 1757 var indført i vor Literatur ved en Oversættelse af Lodde. Disse Bibel-Digte ere skrevne i Prosa, og Ewalds „Ulykkelige Prøve" derimod i alexandrinske Vers, — det var dengang Corneille og Klopstock, der skulde forenes. Messiadens Indvirkning paa den Ewaldske Digtning kan i det Hele ei opfattes stykkevis; man ser den mere som en Folie, der var indfattet i den danske Digters Væsen, saa at det siden glimrede i dens Farve. Men til fuldstændigt at vise dette hører der en Karakteristik af Ewalds hele Poesi, som ei her kan gives.

Messiadens væsentlige Indhold er en høit-stemt, monoton Lyrik. Det er Ode-Flugten og Ode-Sproget, indbragt i den episke Forms Bredde, og end mere opløftet ved Gjenstandens i alle Himle indragende Herlighed. Ewald, der i al sin Digten først og fremst maa betragtes som Lyriker, fik denne mægtige Basis for Udviklingen af sin poetiske Natur, hvori, som Molbech udtrykker sig (Forelæsninger, 1 B., S. 132), „Andagt og religiøs Følelse var den overalt indvirkende Impuls og vækkende Kraft, hvis

mægtige Indvirkning sjelden lod nogen anden med lige begeistrende Liv fylde Ewalds Sjel". — Men disse Ytringer forekomme under en Sammenligning mellem Ewald og Schiller, som Molbech anstiller, efter at have gjort den Bemærkning, at „det var Klopstocks Oder og Messias, der ogsaa paa Schillers Genius udøvede en befrugtende og formende Indflydelse omtrent i hans tyvende Aar". En stor Ulighed er det dog her, at Schiller hurtigt fjernede sig fra den Klopstockske Indflydelse, medens den var over Ewald til hans Død. Og i denne Sammenhæng er følgende Sted af Schillers Afhandling „*Ueber naive und sentimentalische Dichtung*" særdeles mærkeligt: „*Kein Dichter dürfte sich weniger zum Liebling und zum Begleiter durchs Leben schicken als gerade Klopstock, der uns immer nur aus dem Leben herausführt, immer nur den Geist unter die Waffen ruft, ohne den Sinn mit der ruhigen Gegenwart eines Objects zu erquicken. — — Ich bekenne daher unverhohlen, dass mir für den Kopf desjenigen etwas bange ist, der wirklich und ohne Affectation diesen Dichter zu seinem Lieblingsbuche machen kann; — — auch, dächte ich, hätte man in Deutschland Früchte genug von seiner gefährlichen Herrschaft gesehen*".

Denne sidste Sætning har fuld Anvendelse ogsaa i vort Sprogs Literatur. Den danske Poesi bar længe Mærker af, at den paa et af de vigtigste Udviklingspunkter var bleven bunden til en overmægtig frem-

med Autoritet og derved hendragen i en glimrende Vildfarelse. Her var Indvirkningen af Klopstocks Oder og af hans Messias, i en ubefæstet og indskrænket Literatur, paa god Vei til at forvanske alle Begreber om poetisk Stil. Og naar den danske Literatur-Historiker Molbech nævner Messiaden som Ewalds Monster og Yndlingslæsning, da har man i Korthed Forholdets hele Betydning ved at tilføie Digtets Karakteristik hos den tydske Literatur-Historiker Gervinus: „*Eine einzige Reihe ungeheurer Fehler*".

Det er ovenfor sagt, at enhver af den Klopstockske Reforms Hovedretninger fik en Eftervirkning i Danmark. Saaledes blev ogsaa den Gren af Klopstocks Digtning, der egentlig skulde have Betydning som Rodskud af det tydske Folks Fortid, indledet i vor Literatur. Det germaniske Bardevæsen, som Klopstock vilde fornye, har, som bekjendt, ingen historisk Hjemmel, men blev efter et dunkelt Ord hos Tacitus, og i Analogi med den ossianske Digtning og Skalde-Poesien, indlagt i Tydsklands Oldtid. Klopstock havde travlt med at opsøge den ægte ur-tydske Barde-Sang, — og endnu i 1773 sagde Goethe i en Bog-Anmeldelse: „*Wir ersuchen Klopstock, uns mehr Nachricht von dem Barden geben, den er gefunden zu haben glaubt*". Men dette Fund blev til Intet, uden at dog den ny-tydske Barde-Sang derfor standsede. Sit væsentligste Indhold maatte dette Digt-Slags laane af vor Oldtids Myther og Saga-

Digte, der, især efter at Gerstenberg havde udgivet „*Gedichte eines Skalden*“, med stor Frihed og Freidighed bleve tagne til Indtægt for Germanien, hvorfra de kom tilbage som Barde-Sang til det lyttende Norden. Det er i den Henseende meget underholdende at læse Forerindringen til Denis's „*Lieder Sineds des Barden*“, hvor Bardevæsenets grundfattige Historie med Et bliver overvættes rig ved at overtage vor Sagas Midler. Der er siden ingen Forskjel paa Skalde, Barder og Druider. „*Auch die Erziehung der Jugend wurde ihnen anvertraut. So war Gudröd, Haralds des schönhaarigten Sohn, ein Zögling des Tjodolphs, und Schütze („Von den Schulanstalten der alten Deutschen“) stellt sich die Barden bei dem druidischen Schulwesen überhaupt als Subrectores und Collaboratores vor*“. Paa denne Maade fik man en Digt-Rubrik færdig, hvori der, blandt Andet, findes følgende sideordnede Sager: „*Die Lehren des Vola, — Hagbard und Sygne, — Asbjörn Prudas Sterbelied, — Egils Lösegesang, — Auf den Oberdruiden an der Rur, — An den Obersten der Barden Teuts (Klopstock), — Auf den Bardenführer der Brennenheere, — An Friederichs Barden*“ o. s. v.

Saaledes kom ved Klopstocks Exempel og Aneelse en i sig selv tom og ufrugtbar Frembringelse til en kunstig, temmelig udbredt Flor, der rigtignok blev af kort Varighed. Klopstocks Patriotisme gik stedse til Yderligheder; han vilde gjerne germani-

sere Alt. Men denne Bestræbelse efterlignede man i Danmark paa en ufri og aandløs Maade. I Stedet for at følge Vinket til en selvstændig Benyttelse af Nordens poetiske Oldtids-Stoffer, gjorde man Tilbagegangen efter Klopstocks Autoritet og i hans Spor. I Ewalds Skole opkom den ufordragelige, med Edda-Billeder forsatte Barde-Sang, der findes mellem Digtene over Indfødsretten, og som andensteds, i H. Sneedorfs Poesi, stiger til en rasende teutonisk Lurgang, hvis Toner maa have gjort en egen Virkning i det fredelige, stillesiddende Folk. Barde-Sangens Terminologi og Ordpomp blev indført i Digtersproget. Det blev høi Stil at benævne de Danske Cimbrer, Svenskerne Goter, Tydskland Teut, o. s. v. Digterne kaldtes Barder fra Nor og fra Dan, og Ewald fortrinsvis Dane-Barden. Barde-Sangen selv betegnedes, ganske paa Klopstocksk, som „dundrende Skrald“, „tordnende Vellyd“, „huldundrende Klang“, o. s. v. Ogsaa Ewald lod sig smitte af denne kunstige Vildskab. Barde-Titelen var ham ligesom en høiere poetisk Grad, og naar han t. Ex. nævner Shakespeare, kalder han ham „den store celtiske Barde.“

Klopstock, som i Danmark beskjeftigede sig med sin Barde-Poesi, understøttede der personligt dens Udbredelse. Fra ham kom den urimelige Plan, som blev bifaldt af Bernstorf, at sende Ewald til Skotland, for i Mac-Phersons Fjed at gjøre en Efterhøst

af Barde-Sange. Thi saa lidet kjendte man da Værdien af den Oldtids-Skat, der laa lige ved Haanden, og som man endog benyttede. Ewald gjorde, efter Samtidens Vidnesbyrd, Klopstocks personlige Bekjendtskab, just da denne havde fuldendt sin Bardiet „Hermanns-Schlacht,“ — og dette Digts Indflydelse paa Tragedien Rolf Krage er ofte nok bleven omtalt. Molbech har uden Tvivl paavist de rette Ligheds-punkter (Forelæsn. 1 B., S. 161, 175), der mere maa søges i Stof-Opfatningens Grundkarakter og i Dialogens Behandling end i Verkets Plan og Udvikling. Rolf Krage har en anden og meget strengere dramatisk Bygning end Bardieten, som efter sit hele Anlæg er en Uting. Men det var et stort Misgreb, at Ewald alligevel lod sig saa meget paavirke af hint Forbillede, at hans Tragedie baade i Aand og i Fremstillingsform derved blev et opskruet og uselvstændigt Verk. Dets prosaiske Stil var strax et Anstød, der efter den Tids Begreber fjernede det fra Skuepladsen. Men denne Stil er i og for sig intet mindre end heldig; den viser flere af de Feil, der tilhøre Ewalds poetiske Foredrag, uden at have noget af dets Fortrin, og i Bardietens kunstlede Sprog gjengiver den kun slet det Oldtids-Liv, som den stræber at udtrykke.

Men for den hele oldgermanisk-nordiske Tendents, der fra Klopstock indførtes hos Ewald og hans Skole, gjelder den Bemærkning, Molbech har

fremsat (Forelæsn., 1 B., S. 164): „Begreberne om Nordens Myther og mythologiske Figurer, om Heltealderens Sagn og disses Forhold til Historie og Digtning, vare tildels ligesaa ubestemte og forvirrede, som det Billede, man dannede sig af Nordens Fortids-Liv, var uklart, tildels urigtigt og uhistorisk, og for Poesien ubrugbart". Der handledes om at fortrænge den græske Mythologi af Poesien, og indføre den nordiske, eller det kom i alle Fald i Gang at bruge begge Slags ved Siden af hinanden. Men dette Foretagende var i sig selv tomt, fordi Mythe-Stoffernes almindelige poetiske Betydning dengang endnu var ubekjendt. Mythologiens Grundforbindelse med Poesien, og det deraf følgende Forhold mellem et Folks Digtekunst og dets mythiske Billedsprog, har først en senere Tid indseet. Men dengang, da Aands-Udviklingen hvilede paa Klassiciteten, og bar dens Mærker, og da de poetiske Forestillinger saavel som det hele Digtersprog henviste til denne Fællesgrund for al Dannelse, var den pludselige Overgang til den vild-fremmede nordiske Mythologi intet mindre end et Fremskridt. I Poesien viste sig her endnu den samme Forvanskning, som foregaar i anden Kunst ved den uorganiske Stil-Blanding, der med Rette kaldes barbarisk.

Men denne umodne Reform var dobbelt ubetimelig paa hin Tid, da den klassiske Oldtids Væsen ved Winkelmanns, Lessings og tildels Wielands Ar-

beider begyndte at finde en ny og sandere Opfatning, hvis Betydning for Poesien maatte være umiskjendelig. Hvor lidet man nu endog i Ewalds Samtid forstod at træffe det afgjørende Punkt i Spørgsmaalet, om Dyrkelsen skulde gjelde Apollo eller Brage, fandt dog de fleste af dem, der om den Sag havde nogen Stemme, et eller andet Anstød ved Reformen. Saaledes vare de norske Digtere ingenlunde alene i Oppositionen. Enkelte blandt dem havde endog i fædrelandske Natur-Skildringer indblandet nordisk-mythologiske Træk. Men den Ewaldske Poesis Fremstillingsmaade af det oldnordiske Stof synes fremfor Alt at have været dem imod. Uden Tvivl var den vedtagne, og dengang med europæisk Anseelse fremtrædende fransk-heroiske Stil for Optrin af Heltelivet i Almindelighed en Form, hvormed de lettere kunde blive fortrolige end med den Klopstockske Deklamation, der høilig uberettiget meldte sig som det sande Udtryk for Nordens Kæmpe-Old, hvis Gjenskin de norske Digtere idetmindste havde skimtet i deres Hjem.

Men saaledes komme vi tilbage til Betragtningen af det Ewaldske Digtersprog, der altid bliver et Hovedpunkt i den her omhandlede literære Tvist. Denne Form, der hos Mesteren havde et svulmende Indre, blev i hans Skole en fordringsfuld og dog tom Skrivemaade, som Modpartiet hverken vilde bruge eller anerkjende. Den høit-stemte Stil, der efter Klopstock blev op-

tagen af Ewald, fandt hos denne en subjektiv Grund. Det fremherskende pathologiske Præg hos den tydske Digter indvirkede stærkt paa Ewald, hvis lidenskabelige Natur og vedvarende Smertes-Tilstande udtalte sig i dette brusende Foredrag, hvor

„Tankerne trættes og rave og svimle,
og slumre og synke i Himlenes Himle,
og drømme om Gud."

Men gjennem hans Efterligneres Aandløshed blev denne Lyrik en af vor poetiske Literaturs Udskeielser. Af Ewaldske Kraft-Ord og Vendinger dannede sig i hans Skole en staaende Fraseologi, der endog strax viste sig som et Koteri-Sprog. Derimod kan ei negtes, at Ewalds Stil i flere Henseender virkelig berigede og løftede Digtersproget. Man maa kun tillige erindre, at det nyere Danske ved hans Fremtræden havde naaet sin eiendommelige, blivende Temperatur, men som hans Digtning i det tydske Spor altfor ofte kom udover. Det danske Sprog, hvis Bygning saa meget stemmer med den naturlige Gang i Begrebs-Udviklingen, fordrer derfor først og fremst en vis Klarhed og Aabenhed i Tankernes Fremstilling, som det poetiske Foredrag, hvor meget det end hæves til Udtryk for Følelse eller Lidenskab, ei kan forlade uden at støde an imod vor Sprog-Karakters almindelige Grundstemning.

Naar der altsaa er Tale om et literært Parti, der stillede sig imod Ewalds Poesi, da maa det ind-

rømmes, at denne fra flere Sider udsatte sig for Angreb. Ewalds Tilhængere og Efterlignere vare lidet tilbøielige til at erkjende dette. Men idet de i Literaturen regnede sig til den triumferende Kirke, vilde de dog ei hede gammeldags Rettroende. Modpartiet henførtes snarere til denne Klasse, men betragtedes desuagtet som Kjættere, medens dog begge Partier bekjendte sig omtrent til de samme Grundsætninger i Smagslæren. Men paa den ene Side viste sig den friere Aandsbevægelse hos en enkelt fremragende Genius, der beherskede Omgivelserne, hvorimod paa den anden Side de gjeldende Anskuelser samtidigt kom til Udvikling og Anvendelse hos et Antal begavede Personligheder, hvis aandige Forbindelse ytrede sig i en Samvirken og et Samfunds-Liv, som helt-igjennem havde Frihedens Præg. Ewalds Parti, der skulde fegte for en genial Reform i den danske poetiske Literatur, danner et doktrinært, laugsmæssigt anordnet og begrændset Samkvem, — det norske Selskab, der modsatte sig Reformen, og som for den Sags Skyld er blevet kaldet borneret, indvirkede derimod paa Samtiden med en levende, uafhængig Aands Magt.

Det danske Literatur-Selskab var i sine Hovedtræk dannet efter Selskabet for de skjønne Videnskaber. Forholdene i dets Indretning vare kun mindre, og betingede af den Samvirken i en snevrere Kreds, der oprindeligt var Selskabets nærmeste Øiemed.

Mellem dets efterladte Papirer findes Lov-Dokumentet, der har 42 §§ og gaar ind i de mindste Enkeltheder. „Selskabets Ressort“, heder det her i den 1ste §, „bliver i Almindelighed Alt hvad der henhorer til de skjønne Videnskaber, deres Dogmatik, Kritik og Historie, til Moralen, forsaavidt den skal røre Hjertet og ikke blot oplyse Forstanden, og til Historien om Mennesket, især om de sandselige Følelser eller den saa kaldte Smagens Filosofi.“ Heraf sees allerede Karakteren i Selskabets æsthetiske Anskuelser. Fra et saadant Standpunkt kunde der mindst ventes nogen friere Bevægelse i Samtidens Opfatning af Kunst og Poesi. Men derfor blev ogsaa Selskabets kritiske Bestræbelse meget usikker og vistnok af ringe Virkning. Man kan i Øvrigt danne sig en Forestilling om Selskabets indre Virksomhed og Organisation ved følgende Bestemmelser: Enhver af Medlemmerne var forpligtet til „kvartaliter at forelæse noget selvforfattet Stykke“. Det Foredragne cirkulerede derefter i tvende Afskrifter mellem de øvrige Herrer, der alle maatte vedlægge Kritik over Stykket; dernæst skulde Forfatteren udarbeide sin Replik eller „Remonstrance“, hvorefter endelig det Hele blev foredraget i Selskabet, og hver Post underkastet Debat. De saaledes gjennemgaaede Arbeider lagdes i Arkivet. Og siden, heder det „skal en streng og nøie Bedømmelse afgjøre, hvilke Stykker der skal trykkes; men intet Stykke maa udgives i Selskabets

Samlinger, uden to Trediedele af Medlemmernes Samtykke". Denne Afgjørelsesmaade forandredes dog efter nogen Tid saaledes, at en Revisions-Kommission af fire Medlemmer fik Myndighed til at udvælge de Arbeider, der skulde offentliggjores. Det var desuden lovbestemt, at ethvert Medlem, der vilde udgive noget Arbeide, som ei var foredraget i Møderne, havde Ret til at fordre Selskabets kritiske Bistand til mulig Forbedring af det Nedskrevne. Ved Siden af den almindelige literære Virksomhed fremsatte Selskabet hvert Kvartal en eller flere Pris-Materier. Pris-Belonningen var en indbunden Bog, i første Grad til 2 Rbd., og i anden Grad til 1 Rbd. eller 3 Mark. Udfaldet afgjordes ved hele Selskabets Votering. Følgende Præmie-Bøger findes optegnede: Klopstocks Messias, — Riedels Theori, — Holbergs Comoedier, — Lieder des Barden Sined.

Det har i Begyndelsen været vanskeligt nok at faa Adgang til Selskabet; thi efter Lovene var een Stemmes Nei tilstrækkelig til at afvise den, der var kommen i Forslag til Optagelse. Denne Bestemmelse var tagen „for Enigheds og god Forstaaelses Skyld", og af samme Grund holdtes ved hvert Kvartals Slutning en almindelig Exklusions-Votering for alle Medlemmer. Simpel Majoritet afgjorde da, om nogen enkelt skulde udvises. Tre Aar efter Selskabets Stiftelse blev hin Strenghed saavidt formildet, at der siden udfordredes en Fjerdedel af de Tilste-

deværendes Negtelse, for at hindre Optagelsen af noget nyt Medlem. Formanden i Selskabet kaldtes Censor, og udvalgtes, tilligemed en Vice-Censor, maanedligt; han skulde overholde Lovene, og havde blandt Andet Magt til at diktere overordentlig Mulkt fra 4 Sk. til 1 Mk. Dette Slags Straf synes ellers at have været et væsentligt Drivhjul i denne Literatur-Anstalt: 1 Rbd. Bøde for hver Gang noget Medlem forsømte sin Tour til Foredrag; 3 Mk. for et Arbeide, der blev standset, og ei fuldført; 2 Rbd. for grovt Plagiat; 8 Sk. for hver Dag, man over en Uge opholdt et cirkulerende Stykke; 24 Sk. for den Brøde at vise Uvedkommende noget af Selskabets Arbeider. Blandt de mange Smaating, hvorom der fandtes Lovbestemmelser, kan følgende Post anføres som Exempel: „Alle Stykker skrives paa Bikub-Papir, med middelmaadig Margen. Alt in Qvarto“ Man kan tænke sig, at denne Udførlighed i Lovvæsenet netop maatte bevirke, at Selskabet aldrig kunde blive rigtig færdigt med sin Indretning. Men det viser sig ogsaa, at Forslag til Lov-Revisioner og Lov-Forandringer har været Selskabets Hus-Kors gjennem dets hele Tilværelse.

Naar man nu, ved at betragte dette Literatur-Selskabs Former og Virkemaade, fristes til snarere at opfatte det som en Kreds af ungdommelige, stræbende Dilettanter, der syslede med allehaande Stil-Øvelser, end som et Forbund, der i Sandhed havde

literær Betydning, da maa man ei glemme at tage Hensyn til den almindelige Karakter af hin Tids literære Bestræbelser i Danmark. Maalestokken for Kraft-Udviklingen og Udbyttet var overalt kun liden, og det var en herskende Fordom, at man med Kritik kunde grundlægge Literaturen. Saaledes blev Selskabets smaalige Anstalter ei til Hinder for Indtrædelsen af Medlemmer, der allerede havde Navn og Værdighed i en videre Kreds. Tyge Rothe, Wandal, Malling, J. Chr. Schønheider, Bastholm, Ewald og Flere, hvis Læreaar vare forbi, deltog med større eller mindre Virksomhed i Selskabets Interesser og Sysler. Og dette har ogsaa i Samtiden givet det hele Foretagende en forhøiet Betydning, skjønt vistnok dets egentlige Parti-Mærke traadte stærkest frem hos flere af Selskabets yngre Literatorer.

Den største Del af Medlemmerne hørte uden Tvivl til Ewalds Omgangskreds. Man kan idetmindste med temmelig megen Sikkerhed sige det om Følgende: Moltke, Sporon, Wøldike, Schønheider, H. Sneedorf, Abrahamson, Brødrene Trojel, Wandal, Rothe, Dræby, Bast, Münter, Gyldendal, Rogert, Milling. Ewalds egen Virken i Selskabet har, paa Grund af hans Ophold paa Landet og hans vedvarende Sygelighed, da han i de sidste Aar af sit Liv boede i Byen, neppe været meget betydelig. Imidlertid finder man dog flere Spor af hans Deltagen i forskjellige af dette Samfunds Anliggender. Mellem

de Ewaldske Haandskrifter i det store kongelige Bibliotek i Kjøbenhavn er der en Recension af Abrahamson over „Pønitenten“, der viser, at dette Digt har cirkuleret i Literatur-Selskabet, af hvis Papirer man endvidere kan udhæve følgende Punkter: den 18de Octbr. 1778 kom Ewalds „Ode til Sjelen“ i Cirkulation, og kort før var den af Skrift-Revisionen antagen til Udgivelse i den paatænkte trykte Samling; — den 18de November s. A. har Lov-Dokumentet været til Gjennemsyn hos Ewald, og han har desuden, omtrent ved samme Tid, paategnet et cirkulerende Arbeide af L. Smith; — endelig er det mærkeligt, at han endnu den 17de Octbr. 1780 paa en Tilsigelse til Møde hos Dr. Schønheider har tegnet sit Navn uden, som et Par af de andre Medlemmer, at angive Forfald.

Det danske Literatur-Selskab varede omtrent i sex Aar, og det er vanskeligt at sige, om det har opløst sig efter en af Medlemmerne fattet Beslutning eller, som Rahbek mener, „er gaaet ind, uden nogensinde at være formeligt ophævet“ (Hertha, December 1827). Det er ellers mærkeligt, at denne Forfatter svæver i saa stor Uvished om flere Punkter, der vedkomme Selskabets sidste Dage; thi man finder mellem dets Papirer en Skrivelse af 5te Mai 1781, hvori Rahbek foreslaaes af Münter til Optagelse blandt Medlemmerne. Senere i samme Aar forekommer et Forslag af Abrahamson til Forholds-

regler ved Selskabets Ophævelse, og det heder her blandt Andet: „Husleien og Budet opsiges til Nytaar, men betales til Paaske 1782 inklusive“. Selskabet synes da at have tabt en stor Del Medlemmer, og „Kassen var i en anselig Gjæld til Sekretæren“. Imidlertid var ogsaa det Alternativ opstillet, at Selskabets Virksomhed paa ubestemt Tid kunde suspenderes. Rahbek har i Fortalen til den Seidelinske Udgave af Trojel'ernes Digte og i Hertha søgt at angive Grunden til Selskabets Ophævelse. Paa begge Steder taler han om hin Tids literære Partivæsen, og antyder den Skade, Selskabet havde af Ensidigheden i sine Bestræbelser; han finder det ei usandsynligt, at den Spot, der ei blot af Normændene blev rettet imod Selskabet, „har, om ikke knækket dets Mod, dog kjølnet dets Iver“. Dertil føier han „enkelte Medlemmers Forflyttelse, Fraværelse og forandrede Stilling, maaske vel og Ewalds Død, o. m. dl.“ I det nylig nævnte Forslag af Abrahamson heder det blot, hvor der er Tale om Biblioteket, at det skal skjenkes til Collegium Mediceum „fra et Selskab, der formedelst Medlemmernes Bortreise og forandret Bestemmelse er ophørt“. Men med alt dette er det uden Tvivl klart, at denne Indstiftelse i sin egen Organisme havde Spiren til en tidlig Opløsning. Der findes mellem Selskabets Arbeider en Tale af Rogert, hvori han blandt Andet dvæler ved Følgerne af det Uvæsen, at Virksomhedens Hoved-

maal var at undgaa Bøder. „Trættet ved Mængden af de umodne Forsøg“, siger han, „vil den Kyndige tabe Lysten, Modet synke hos de Flittige. — — En slæbende og tvungen Arbeidsomhed skulde da med Tiden karakterisere vort Selskab, og Undergang beslutte det vansmægtende Liv“.

Man ser dog, at Selskabet, idetmindste i dets første Dage, har vist megen Travlhed. Saaledes forfattedes og cirkulerede i Aaret 1776 ikke færre end 66 Stykker. Flere af Medlemmerne vare dengang særdeles frugtbare, og fremfor alle L. Smith, der er bekjendt som Forfatter af et Verk om Dyrenes Natur og Bestemmelse. Det er særdeles betegnende for dette Selskabs literære Stræben, at dets Yndlingsfag var i Prosa Lovtalen og i Poesi Oden. I begge Slags dyrkede man en pathetisk Fremstillingsmaade, og drev den famlende Efterlignings Affektation til en Yderlighed, der ei behøvede at søge sin Dadel i et afsluttet Modpartis Uvillje. Den kritiske Tilskuer for 27de Mai 1779 udpeger, i Anmeldelsen af Smiths Lovtale over Kort Adeler, „det knudrede og tunge Rothiske Sprog, som afvexler med det bløde danske, og som er blevet Mode i det danske Literatur-Selskab“. Men langt stærkere end den hos visse Medlemmer kjendelige Brug af Vendinger, der tilhørte Tyge Rothes forunderligt kunstlede Stil, fremtræde i de rhetoriske Arbeider den Ordpomp og tomme Deklamation, der i et uøvet og

ubekvemt Sprog søgte at gjengive de bekjendte *bouillons de Thomas.* I Poesien har Selskabet, som før bemærket, ved sine Oder „over Indfødsretten" tydeligt og bestemt angivet sin Smagsretning, og forskjellige Stemmer i Samtiden have ogsaa klart nok betegnet Ode-Sprogets Udskeielser i denne Digt-Samling. Den kritiske Journal (Baden) siger om Samlingens første Digt „til Kongen": „Denne Ode-Digters Flugt er langt ovenfor vor Fatningskreds, og vi befrygte, at Digteren har tænkt for meget paa den ærlige Demokrit: *excludit sanos Helicone poetas Democritus.* De to første Strofer have vi med Nød stavet os Meningen til af, ved at antage her Ellipser, der usædvanlige Ordføielser, og andet hvad som pleier at skrives paa den poetiske Enthusiasmes Regning; men den tredie stave vi over endnu, og ere lige nær med". Om det samme Digt ytrer Den kritiske Tilskuer (Fasting), at han, dersom Meningen saaledes skulde pines ud af vore Oder, ligesaa gjerne vilde læse dem paa Arabisk. Denne Forfatter, hvis humane Bedømmelse saavel af Literatur-Selskabets Stræben i det Hele som af de udgivne Ode-Prøver Ingen kan miskjende, samler sine Ankeposter i følgende Udtryk: „Vi maa rent ud tilstaa, at de fleste Digte ere ganske under vor Forventning, og have saa mange maadelige Steder, saa mange skelende Udtryk, saa ikarisk en Flugt, at vi meget havde ønsket,

at Selskabet havde langt mere udarbeidet dem, og ladet nogle være rent ude.“

Man finder mellem Selskabets Haandskrifter et stort Antal Sidestykker til Oderne over Indfødsretten, og der er Vidnesbyrd om, at den værste Ordbram i det Slags Poesi af og til har fundet Dadel i selve Medlemmernes Kreds. P. Kofoed Trojel siger i et kritisk Indlæg: „Hr. Smith gjør ganske stivelige (?) Oder, alene at han engang vænner sig af med at bruge Mangfoldigheds Mangfoldighed af Tillægsord, som der sandelig ikke hører Geni til at opfinde, og som lønner ingen Digter med Evighed. — — Disse Poler kan jeg ikke lide for min Død; der kommer snart ikke et Vers i vort Selskab, uden det har enten med Sydpolen eller Nordpolen at gjøre, og Hr. Smith har for en Visheds Skyld taget begge to“. Om et Digt af Sneedorf ytrer Schønheider: „Stormen tilsøes har endel overspændte Figurer, mest af Ord; især er Slutningen vild og uden Mening. Det bliver fornødent at handle mundtlig med ham“. H. Sneedorf var ogsaa Selskabets største Enthusiast; hans Ode-Stil er Karikaturen af Ewalds lyriske Digtersprog, og hans æsthetiske Synsmaader gaa i samme Retning. Til Forsvar for en „Æres-sang til Tyge Rothe“, som i Øvrigt Fr. Moltke og Lars Smith havde fundet uforbederlig, siger han blandt Andet: „Hr. Bast vil paa en Slags Maade fange mig, idet han fortæller mig, at min Sang er

ordenlig bygget paa Plan etc., hvilket aldeles er mod min Ide, da den alene skal være en svingende Rhapsodi. — Da han nu faar mig denne Ide ind i Hovedet, kommer han og skrupper mig for Feil imod Plan og Orden og deslige Ting, paa hvilke jeg aldrig har tænkt. Der vil altsaa følge mange Kritiker over enkelte Steder, som jeg kun kan besvare med denne Opdagelse". Man kan ellers ved følgende Brudstykker danne sig en Forestilling om denne Digters Maneer og Tonart:

a) af Digtet „Sophron":

„Derfor stiger mit Bryst høit med Sange, skjønt Harpen klinger slapstrenget fæl;
og skjønt Ewaldske Streng strømmer væld̈igt som Sarpen
fra det nordiske Fjeld,

strømmer, dundrer forbi og opsluger hver Tone
fra min hængende Streng,
skal jeg dog stræbe høit mod den lorbeerne Krone
ved Bragaiske Sving."

b) af „Ode til Nordens Digtere, da Brage havde sendt dem Bud ved sin Skald" (Ewald).

„Brødre, I følte de Gysen, som fore
i Eders Sjele omkring,
og Eders Tanker blev vældelig store,
store som Polernes Sving.

O, lad de Flammer ei slukkes, som Brage
fyldte os med ved sin Skald,
at vi ei zitrende rave tilbage
mod et vanærende Fald!

Knæler for Valhallas herligste Aser,
toner henunder hans Arm!
Se, den er udstrakt — O, toner! — den raser,
— stiller med Sange hans Harm!"

Mod Slutningen heder det, med Allusion til Digterne i det norske Selskab:

„Brage skal elske selv dem, som har villet
storme hans Rige omkuld;
dem, som med grækiske Dunster har hildet
Digt're, som før var ham huld'."

Til disse Digt-Prøver kunde der føies mange lignende, saavel af Sneedorf som af L. Smith, Trojel'erne, Tostrup o. fl. Den Sidstnævnte, der er Forfatter af den ovenfor omtalte Ode til Kongen, stod baade som Taler og Digter i stor Anseelse blandt Literatur-Selskabets Medlemmer. Recensionerne over hans Arbeider ere fulde af Ros. Om hans Kantate: „Samsons Død", siger P. K. Trojel: „Dette Stykke viser overalt den høie Digter. End Ewald skulde ikke skammet sig ved at have gjort det". Og ved en anden Leilighed spørger P. M. Trojel: „Hvem ved,

om ikke Hr. T. kan blive en Ewald"? Alligevel svandt Tostrups Berømmelse med Literatur-Selskabet, og hans Navn har ligesaa lidt som L. Smiths fundet Plads i den danske Poesis Historie. Men saaledes have flere af denne Kreds's Forfattere havt en literær Betydning, der hurtigt kom i Forglemmelse. Man maa da opsøge dem der, hvor Samtiden gjorde deres Bekjendtskab. Et stort Antal af Literatur-Selskabets Arbeider indførtes i „Almindeligt dansk Bibliothek", og dette Tidsskrift, der udgaves af Abrahamson, Bast og L. Smith, blev Selskabets nærmeste Organ, da dets Plan at offentliggjøre selvstændige Samlinger standsede med Udgivelsen af Digtene over Indfødsretten. Saaledes traadte Partiet tydeligt nok frem for Almenheden, og det norske Selskab udfandt let denne Særegenhed ved det „Almindelige Bibliothek". Man ser af et Avertissement fra dets Forlægger Proft, at Hefterne havde blaat Omslag, og deraf kom den løierlige Formular ved et vist Medlems Optagelse i det norske Selskab: „Afsværger Du den blaa Bog?" I dette Tidsskrift finde vi næsten alle Literatur-Selskabets Poeter, og mellem dem Thaarup, om hvem Molbech siger (Forelæsn., 1 B., S. 246): „Han dannede sig, idetmindste i sildigere Digte, mere efter Ewald end efter de af vore Digtere fra Perioden mellem 1760 og 1780, som vi, for at betegne Klassen med eet Ord, ville kalde de selskabelige efter Selskabet for de skjønne Videnskaber og

det norske poetiske, og fordi de virkelig digtede i et Slags sluttede Selskaber, hvor Geniet ikke saa let kunde trænge ind". Men herved kan erindres, at Thaarup, der begyndte sin Digterbane med Efterklang af den Ewaldske Lyrik, ligesaa vel som de øvrige Efterlignere af denne Poesi digtede „selskabeligt", og at Ewald selv, efter Molbechs Bemærkning, maa henføres til de selskabelige Poeters Klasse, da han baade tyede til Selskabet for de skjønne Videnskaber og var Medlem af det danske Literatur-Selskab. Men om den sidste Kreds gjelder det mere end om de tvende andre, at man der digtede i et sluttet Selskab; thi de poetiske Udarbeidelser bleve her formeligt til under en indbyrdes Undervisning, hvis Reglement var skjult for alle Uvedkommende.

Det danske Literatur-Selskab og det norske Selskab stode indbyrdes i et Oppositions-Forhold, som man paa begge Sider var sig klart bevidst. Samtiden vidste ogsaa derom god Besked. Dette Forhold er en literatur-historisk Kjendsgjerning. Men der er intet tilstrækkeligt Vidnesbyrd om, at det norske Selskab har drevet Oppositionen udover Sømmelighedens Grændser. Fasting, der var en af Hovedmændene i denne Kreds, og som tillige repræsenterede dens Kritik, kunde i Literatur-Selskabets Stiftelses-Aar fordrage at være Abrahamsons Medredaktør i Den kritiske Tilskuer, og senere hilsede han i samme Tidsskrift Selskabets Ode-Samling og dets Bestræ-

belser for Literaturens Fremme med uskrømtet Anerkjendelse og Lykønskning. Rahbek bemærker (Hertha, 1827), at det fiendtlige „Hovedkvarteer" var i norske Selskab; men han tilføier udtrykkeligt: „Det var imidlertid saare langt fra, at al Persiflage udgik fra dette eller engang kjendtes, end sige vedkjendtes, der". Man tillod sig i de Norskes Kreds adskillige ved Traditionen opbevarede, og maaske flere lignende glemte, Udfald mod Ode-Sprogets Stortalenhed og mod den hele Klopstockske Smag i Poesien. I Stedet for at føre Striden med langtrukne Anvendelser af gangbare æsthetiske Læresætninger, brugte enkelte af Normændene en kortfattet Satire, hvis Væsen og Tone er angivet i de bekjendte Linier:

„Man spøger nu med de Personer,
som synge i ha-stemte Toner."

Og den samme Unatur i poetisk Stof-Opfatning og Stil angreb Fasting i sine Recensioner. Men det norske Selskab var ved sin blotte Tilværelse, ved den Aand, der umiddelbart udgik af den tvangfrie Kreds, en levende Protest mod det egne Slags literære Hykleri, der gjorde saa stort Væsen af en tilkunstlet Pathos og af Emner, der mangen Gang laa udenfor de Digtendes Interesse og Forestillingskreds.

Man maa imidlertid ei glemme, at denne frie Aand, der virkede saaledes udad, ogsaa gjorde sig gjeldende i Selskabets indre Forholde. Normændene

brugte ei at skaane hverandre i den literære Standret. Men man ved intet om, at der for den Sags Skyld er opstaaet Splid og Sondring i deres Kreds. Brun og Bredal forlode ei Laget, naar Wessel traadte ind, skjønt de i „Kjerlighed uden Strømper“ vare saa eftertrykkeligt rammede. — Samtiden har ei seet noget Fiendskabs-Tegn i det Epigram, hvormed Fasting tilintetgjorde Bredals Oversættelse af Ovids Forvandlinger, — og Ove Meyer præsiderede uden Tvivl med uforandret Hjertelag i dette Selskab, hvor man drev Spot med hans Læredigt. Naar man ei vil indrømme, at der i det norske Selskab, eller blandt dets Medlemmer, ytrede sig en liberal og fordomsfri Aand, da skal man have vanskeligt ved at tillægge det nogensomhelst Karakter, og da vil man heller ikke kunne forklare dets Anseelse i Samtiden. Den sande Humanitet og Finhed, der viste sig hos Fasting i Alt hvad han foretog sig, den Fordragelighed og Godmodighed, der i Wessels Personlighed forbandt sig med en udviklet Smag, ere gode Betegnere for Tonen i den Kreds, der regnede disse Medlemmer blandt sine ypperste. Og hvilket sjeldent Exempel paa Forsonlighed og Retsindighed gav ikke den ilde medhandlede Bredal, da han som Theater-Direktør overdrog Ewald Bearbeidelsen af Pfeffels Philemon og Baucis! Abrahamson, der fortæller dette Træk (Alm. dansk lit. Journal, II, S. 371), roser Bredal, „fordi han henvendte sig til den

samme Ewald, der faa Maaneder tilforn havde i sine Brutale Klappere sagt saa mange dyrebare, men bitre Sandheder til ham og hans løierlige Tilhængere, og fordi han, som en daarlig Oversætter, overgav Arbeidet til en anden Mand og, selv en slet Digter, henvendte sig til en ypperlig Digter." Man maa tilstaa, at denne Anekdote er mærkelig. Men den vilde være end mere paafaldende, dersom Abrahamson paa den anden Side havde kunnet bestyrke sine grove Paastande om Normændenes Avinds-Færd mod Ewald med ligesaa kraftige Kjendsgjerninger*)

Der er Tegn til at man i Samtiden har beklaget Striden mellem de tvende Selskaber og troet, at de ved Enighed kunde udrette større Ting. Man finder, at der ogsaa blandt Literatur-Selskabets Medlemmer har vist sig Trang til og Ønske om et mere fredeligt Forhold. I sit Skrift „Om Indfødsretten" siger Tyge Rothe (S. 85): „Der ere de norske Sangere, hvilke have forenet sig: der ere Brødrene, hvilke løbe ad samme Bane: ja, ærlige Medborger, glæd Du Dig kun, som Du det med Føie kan, over begge disse phøbiske Chor: og paa det Intet skal forstyrre din velgrundede Glæde, da glem i det Øieblik, hvor begge de Chor have Uret derudi, at de tage Navn, hvilket os til Græmmelse kunde agtes, som ville de

*) Liebenberg finder denne Anekdote usandsynlig (Ewalds Skrifter, IV, S. 285.)

imellem sig være adskilte". Tyge Rothe sigter her til Modsætningen norsk og dansk i Selskabernes Benævnelse. Men dersom han et Øieblik har kunnet tro, at Stridspunktet derved var betegnet, maa man forklare dette af hans ubevægelige Patriotisme, der undertiden gjorde ham blind for meget andet. I Øvrigt røber han, trods sin Forkjerlighed for Klopstock og sin Plads som Æresmedlem af Literatur-Selskabet, Smags-Meninger, der vare almindelige hos hin Periodes dannede Mænd, og som i væsentlige Punkter stemmede mere med det norske Selskabs Bestræbelser end med Modpartiets. Han siger vistnok (S. 75): „Ville vi charakterisere os iblandt Europas Folk, det skal kunne skee ved at digte Homerisk, Ossiansk, Klopstocksk, og ei ved at digte Anakreontisk og Petrarkisk". Men længere hen sætter han „gothisk Smag", hvormed han betegner Modsætningen til græsk Smag, i Linie med Vankundighed og Stolthed, og endelig mener han, at „vort Valhalle aldrig bliver stort og skjønt at male, som Elysium det kan være", og at „Græker og Romere endnu kunne være os baade Lærere og Modeller."

Men end mærkeligere end hine Ytringer af Tyge Rothe er følgende Skrivelse af Bast (dat. 1ste Febr. 1778), der findes mellem Literatur-Selskabets Papirer: „Jeg troer, at en Mand som Borgemester Bredal, der har været saa virksom og arbeidet med saa meget Held i de skjønne Videnskaber, bliver altid vort

Selskabs meer end almindelige Høiagtelse værdig. Jeg giver mig altsaa den Frihed hermed at anmelde for det hoitærede Selskab, at jeg tillige med flere af Selskabets Medlemmer ønskede, at vi alle bleve enige om at opføre en traurig Musik over denne Musernes saa værdige Søn. Hr. Ewald har i saadan Fald paataget sig Poesien; Selskabet kan altsaa i denne Henseende være ubekymret. Bekostningerne herved kunne ikke blive betydelige, da Hr. Hofbogtrykker Müller tilbyder sig at trykke Alting frit, Hr. Musted og Hr. Theatermaler Cramer at synge. Vi have selv en Mand blandt os, som kan synge, og som neppe negter sin afdøde Ven denne Ære. Hr. Cramer tilbyder sig desuden i Nødsfald at skaffe de fornødne Sangere. Og Hr. Ewald haaber at formaae en af sine gode Venner i det kongelige Capel til at sætte Musiken. Til Slutning tillader jeg mig at gjøre den Erindring: at hvad enten det norske Selskab opfører traurig Musik over dets Medbroder eller ikke, saa have vi dog lige stor Ære deraf, da vi derved vise for hele Verdens Øine, at der paa vor Side intet Had eller Rancune finder Sted. Og maaskee der herved kan lægges Grund til den med saa megen Føie længe onskede Enighed mellem begge Selskaber." Paa Foden af dette Brev staar, med en anden Haand: „Ei antaget".

Naar man erindrer, at den bekjendte Strid, der udspandt sig i Anledning af Bredals Theaterstykke

„Thronfølgen i Sidon“, væsentligt bidrog til at give Modsætningen mellem de tvende Selskaber et bestemt Parti-Mærke, da vil man ogsaa finde, at dette Bast's Forslag ganske godt betegnede Forsonligheden, om det end i Øvrigt var uanvendeligt. Men dertil kommer, at Bredal virkelig havde en Fortjeneste, som Ewald og hans Tilhængere ei kunde overse: Bredal arbeidede med Utrættelighed for at sikre det lyriske Skuespil en Plads paa det danske Theater, og havde i den Sag at kæmpe mod meget udbredte æsthetiske Fordomme. Under disse Bestræbelser fremkaldte han ikke blot den ovenfor omtalte Bearbeidelse af Philemon og Baucis, hvori Sangene ere Ewaldske Originaler, men han banede tillige Veien for Ewalds Balder, der Aaret efter Bredals Død blev opført paa Theatret, med Musik af Hartmann. Det vilde imidlertid vistnok være en overilet Slutning, om man antog, at Selskabet ved at forkaste Bast's Forslag tillige har erklæret sig imod den gode Hensigt, i hvilken det var fremsat. Thi om man end ser bort fra den Omstændighed, at Bredals literære Betydning er af Bast ansat meget for høit, maa det dog erkjendes, at Forligelsen ved saadanne Midler i intet Tilfælde kunde tilveiebringes. Det maa fremfor Alt indrømmes, at denne Strid ei angik Personligheder, men literære Tendentser. Og begge Partiers Hovedmænd have vel følt, at Forskjelligheden i Bestræbelsernes Art og Maade vanskeligt tillod nogen Forbin-

delse mellem Selskaberne. Det norske Selskab skulde maaske „have modtaget Ewald i et Triumftog“, dersom han havde søgt denne Kreds. Thi hos ham kunde man glemme Smagsretningen over Fortjenesten. Men Selskabet vilde sandsynligvis have udelukket hans Følge, forsaavidt som dette kun repræsenterede den Tendents i Literatur-Udviklingen, der var Tvistens Gjenstand. Men de ivrigste af Ewalds Tilhængere begik, som før bemærket, den Feil, at de betragtede ethvert Udfald mod den Ewaldske Poesi, og mod dens aandløse Udbredelse i en hel Digter-Skole, som en Fornegtelse af Ewalds Geni og Fortjeneste. Der klagedes over, at Danmarks første Digter var udsat for Normændenes Had og Forfølgelse, og derved blev Forholdet fra Grunden af miskjendt og forvansket. Men Ansvaret for denne falske Fremstilling hviler især paa Literatur-Selskabets ivrigste Medlem, Abrahamson.

Naar man finder sig opfordret til at paavise denne Mands ensidige og ubillige Fremfærd i disse Anliggender, føler man tillige Trang til at minde om hans store medborgerlige og literære Fortjenester. Abrahamson forenede en levende Virkelyst med udbredte Studier, som han under en stadig Selvudvikling, og gjennem et langt Tidsrum, forstod at anvende i forskjellige Literatur-Fag. Hans Plads i det danske Literatur-Selskab er i enhver Henseende stærkt fremtrædende, og hans Arbeider i denne Kreds have

vistnok ei været uden Frugt. Men han var dette Selskabs mest udprægede Partimand. Hans Hengivenhed for Ewald synes at have været ubegrændset, og den ledede ham, under Betragtningen af de Stridigheder, hvori han selv deltog, til en literær Fanatisme, hvis Udbrud ere umiskjendelige. Abrahamson tildrog sig allerede 1772 Opmærksomhed som Medlem af det literære Koteri, der havde sit Samlingssted i Mad. Nergaards Kaffehus. Han deltog i den Bredalske Theater-Feide, og skrev samme Aar: „Kritiske Tanker over Syngestykket Thronfølgen i Sidon og Efterstykket Den dramatiske Journal“. Man ansaa ham tillige, skjønt feilagtigt, som Forfatter af Recensionen i Kritisk Journal over J. N. Bruns Zarine. Det var den overordentlig glimrende Modtagelse, som denne Tragedie fandt hos det kjøbenhavnske Publikum, der paa den ene Side gjorde nogle af Bruns Landsmænd fortrydelige over den dadlende Kritik, og paa den anden Side harmede Ewalds Tilhængere, der havde maattet taale, at Rolf Krage ei engang blev antagen til Opførelse paa Theatret.

Det norske Selskab, der af Ove Meyer stiftedes under disse Stridigheder, traadte egentlig først 1775, ved Udgivelsen af en Digt-Samling, frem for Almenheden som literært Selskab, og samme Aar fik det nergaardske Samfund, der imidlertid var gaaet over i Dreiers Klub, sin Organisation som Literatur-Selskab. Abrahamson siger i sin Autobiografi (i Lahdes

Portræt-Verk), at dette Selskab i Begyndelsen gav ham særdeles meget at bestille, og der er vel ingen Tvivl om, at han har havt en betydelig Andel i dets Stiftelse. Hans første Bidrag i denne Kreds var en Samtale mellem Holberg og Londemann i Elysium (indført i Alm. dansk Bibl. 1778, 4 B.). Man tager neppe feil, naar man i dette Arbeide finder Ytringer, der vise Abrahamsons Sindelag mod Normændenes poetiske Frembringelser. Der er nemlig Tale om de afdøde Digteres Opholdssteder, og det heder da, at de gode Digtere finde et lyksaligt Opholdssted paa Sletten, hvorimod de maadelige „ere de bag Bjergene". — „Den, som er temmelig regelret", siges der videre, „dog uden Geni eller fast Smag, — den, som aldrig faar Naturens Ansigt at se, men stedse maler den fra den ubehageligste Side, den kan just ikke plat forkastes, men han er og langt under Berømmelse, og bliver her en Bjergbeboer". — Saaledes dømte Abrahamson i Midten af dette Decennium, til hvis poetiske Literatur Nyerup henfører (Udsigt o. dansk Digtek., 6 D.) „en Række af ypperlige norsk-fødte, næsten samtidige Digtere", hvorhos han tilføier: „imod disse havde vi Danske i Decenniets Begyndelse egentlig kun en eneste at nævne, men denne ene var Ewald."

Det var ogsaa denne ene, som Abrahamson i Tide og Utide søgte at fremhæve. Mellem Literatur-Selskabets Papirer er der et Brev-Koncept, dat. 31

Jan. 1778, hvori Abrahamson paa de øvrige Medlemmers Vegne takker det private dramatiske Selskab, der opførte Balders Død, for dets Tilbud af Billetter til Forestillingen. Og her heder det blandt Andet: „Balder og Rolf Krage i det Tragiske og, næst Holbergs Mesterstykker, Harleqvin Patriot i det Komiske ere Daniens Hæder“. Men det er paafaldende, i en saadan Vending, hvor „Kjerlighed uden Strømper“ er udeladt, at finde Harleqvin Patriot, der har givet en anden Ewaldianer, Wadum (Fortegnelse over Trykkefrihedens Skrifter, 1772), Anledning til med saa meget større Føie at ytre: „Man har Aarsag til at ønske, at Ewald heller vilde omgaaes med den tragiske end med den komiske Muse.“ Abrahamson var, i sin Partiskhed for Alt hvad der kom fra Ewald, blind for denne Digters naturlige Begrændsning, og derfor tilbøielig til at finde den ydre Modstand allesteds virksom. Han roser endog den uheldige Selskabs-Sang ved Gildet efter Opførelsen af Balders Død, og hvor han omtaler, at Komedien „Pebersvendene“ ei fandt Bifald paa Scenen, heder det: „Partiet mod Ewald var dengang endnu altfor stærkt“. Men Partiet havde her Intet at bestille, thi Stykket var yderlig forfeilet og ganske uskikket til at vinde noget ved en Opførelse.

Vi have allerede i Citatet af det Brev, der angik Ewalds Optagelse i Literatur-Selskabet, seet, hvorledes Abrahamson opfattede og betegnede „Par-

tiet". Men der er i den samme Skrivelse (som findes fuldstændig i Minerva, 1806, Jan.-Heft.) tillige Ytringer, der vise, hvorledes han tog sit Forhold til Mesteren. Han siger blandt Andet: „Jeg har fortalt det til alle mine Venner, at jeg havde faaet Brev fra Dem, og i deres Ansigter syntes jeg at læse Misundelse, og det fornøiede mit forfængelige Hjerte dobbelt". Om man end sætter Noget af saadanne Bekjendelsers Styrke paa det pathetiske Sprogs Regning, der var gangbart i den Ewaldske Skole, vil man dog i disse Linier finde et Udbrud af den fanatiske Tilhænger. Man føler ogsaa her, at denne Hjemmelsmand for en Opfatningsmaade af Striden, der gaar udenfor de literær-historiske Kjendsgjerninger, ei kan være sikker. I at benytte hans Fremstilling maa man da erindre, at der er Forskjel paa at tage Parti og at dømme mellem Partierne.

I Abrahamsons Anmeldelse af Ewalds Skrifter (Alm. dansk Lit. Journ., 3 B.), findes de stærkeste Ytringer af hans blinde og heftige Had mod det norske Selskab. Man har en Prøve i følgende Sætninger: „Her have vi Fortsættelsen af Ewalds samlede Arbeider, saa længe ønsket af Enhver, som vil føle det sande Gode i Digterverker, og saa frygtet af dem, som, haardt bundne Trælle under Misundelsens stygge Jernaag, helst saa, at Ewalds Arbeider adspredtes, saa de ikke mere saargjøre de svage, aldrig lige udseende Øine. — — Det være sagt for

at redde det Folks Rygte, som lyder dansk Scepter: ogsaa hos flere Nationer have mod store, fremstraalende Genier smaa, lavttænkende Sjele reist sig, for om muligt at skygge for Glandsen, der er saa utaalelig for selvbevidst Fortjenestemangel og for den skumle Avind. — – Fandtes disse Nedrigheder ikke saaledes al Kloden om, saa maatte en dansk Mand fristes til at blues ved Tanken om sine Medborgere (Provindsen, hvor vi ere fødte, gjør Intet til Sagen, vi ere jo dog Medborgere af een Stat, og tale eet Sprog), naar man ser det, der sker med en Ewalds Navn og Rygte. — — De Udfald mod Ewald ere da heller ikke saa forunderlige, og man kan vente flere nu, da denne anden Del af hans Digterverker fremkommer; den vil give de Herrer, som tjene under Misundelsens og Vellystens Fane, herlig Anledning til at opfinde nye Eventyr om Digterens Levnet og Død, til Epigrammer, Parodier, Knippelrim, Viser, kaade Indfald, og maaske, naar deres Hjerne brænder af Harme og Punsch, til Forbandelser".

Denne Strøm af Bitterheder gjør hos Læseren et overraskende ubehageligt Indtryk; thi det er en Sjeldenhed at se Ytringer af et saa grovt og ustyrligt Vredesmod paa Prent. Efter almen-gjeldende Begreber om de Former, hvori det Sande udtaler sig, vil man ei kunne tillægge en saadan Anklage nogen Vegt. Men den beskjeftiger alligevel Tankerne, idet

den forebringer disse dunkle Hentydninger, som man uvilkaarligt ønsker opklarede.

Det er bekjendt, at Ewalds Levnet var i høi Grad uordentligt. Selv i sine modnere Aar kunde han, under Pauserne af de „selvforskyldte“ Lidelser, henfalde til Forvildelser, der voldte hans Omgangskreds mange Bekymringer. Det er dog ei hans Modstandere, men tvertimod hans Venner og Tilhængere, der have efterladt Vidnesbyrd om denne mørke Side af Ewalds Liv. Fr. Münter siger i en biografisk Skitse af Ewald (Dansk Museum, 1782), efter at han har fremhævet de ædle Træk i hans Karakter: „Saaledes har jeg kjendt ham i de tre sidste Aar af hans Levetid; før den Tid bleve hans Handlinger styrede af Letsindighed, heftig Kjerlighedsfrihed, flammende Fantasi og umættelig Ærgjerrighed, som stedse efterjog de mest udsvævende Ideer.“ Nyerup anfører (Udsigt o. dansk Digtek., 6 B., S. 9) følgende Ytringer om Ewald af Suhm: „Han hyldede for meget Bacchus og den jordiske Venus — —. Han var ligesaa uordentlig i Levnet som stor i Geist“. — Og saaledes kunde man blive ved med mangfoldige Citater af samtidige og senere Beretninger, der, med al Ærbødighed for Ewalds Fortjeneste, nævne hans Udskeielser.

Skal man nu tro, at Abrahamson sigter til saadanne Materiers Behandling i det norske Selskab? Det er i ethvert Tilfælde vist, at mangt et Træk af Ewalds regelløse Liv har i Samtiden vakt Opsigt og

været i Omløb; thi man har derom endnu enkelte Traditioner, der knytte sig til Steder, hvor han har boet eller undertiden havt sin Gang. Og der er da ingen Grund til at mene, at saadanne Historier have været udelukkede af Normændenes Kreds. Det er endog sandsynligt, at dette Stof, der kan have givet Anledning til et eller andet Indfald, som efter Omstændighederne og, for at bruge Rahbeks Ord, „ifølge det Anekdotfisleri, der i saa høi Grad finder Sted, hvor Literaturen bevæger sig indenfor en Stads Volde", med de sædvanlige Tilsætninger og Forbedringer er kommet Ewalds Tilhængere for Øre. Men herved maa man ogsaa i denne Sag blive staaende. Mærkeligt er det dog, at der mellem de mangfoldige satiriske og skjemtende Smaating i Vers og Prosa, der tildels ved Traditionen ere opbevarede som Erindringer fra det norske Selskab, ei findes et eneste Udfald mod Ewald, der paa nogen Maade kan kaldes nærgaaende. Man har da her den bedste Anledning til at minde om det Vidnesbyrd, Rahbek giver det norske Selskab (Dansk Digtek., 6 D., S. 294): „Det fandt", siger han, „i saa høi en Grad Sted, at man saavel i som udenfor Selskabet vilde forstaa Spøg og taale Spøg", og derhos tilføier han: „I Almindelighed vare Indfaldene langt mere Spøg end Spot, og selv naar der spottedes, var det ikke paa Karakterens eller den borgerlige Æres Bekostning".

Det er saaledes intet ubilligt Forlangende, at

fordre hine af Abrahamson fremsatte Hentydninger mortificerede. Og hertil behøver man ei engang nogen særegen Undersøgelse. Den mærkelige Personligheds Synder og Svagheder kan en Biograf søge at omgive med Herligheden af hans Fortjenester. Men Kjerligheds-Kaaben, der kastes over det Skrøbelige, duer ei til Krigs-Klædning ved Angreb paa dem, der nærved have seet de blottede Steder. Imidlertid kan man i Abrahamsons Stilling under Parti-Striden og i hans personlige Forhold til Ewald finde Hensyn, der nogenledes forklare hans heftige Fremfærd kort efter Mesterens Død og medens den Kreds opløstes, hvortil han havde sat saa store Forhaabninger.

Men hvorledes skal man forklare det Særsyn, at en Literatur-Historiker har kunnet, et halvt Aarhundrede efter Ewalds Død, og i Besiddelse af alle væsentlige Oplysninger om disse Tilstande, gjentage Partimandens lidenskabelige Sigtelser og bruge dem som fuldgyldige Vidnesbyrd? Molbech har (Ewalds Levnet, S. 162—63) føiet denne paafaldende Uretfærdighed til sine mangfoldige leilighedsvis anbragte Antydninger om det norske Selskabs blinde Had mod Ewald og avindsyge Blik paa den store Digters Anseelse. Og dog har han tillige (S. 216) anført, at dette Selskab sendte en Deputation til Ewalds Jordefærd. Men naar man forestiller sig dette ene Faktum, vil man ogsaa finde, at det er tilstrækkeligt til at tage al Kraft fra hine grove Paastande. Thi

endnu har Ingen sværtet det norske Selskab med Beskyldningen for Falskhed og Hykleri, og man kjender heller intet til det Forbauselsens Udbrud, der dog maatte have vist sig i Samtiden ved den Skandal, at en Bande af den Hedenfarnes vitterlige Avindsmænd og Forfølgere sluttede sig til det høitidelige Sørgetog, der var kommet sammen for at vise ham den sidste Ære. Men det norske Selskab har ved denne Grav frimodigt kunnet yde Geniet og Fortjenesten sin Tribut, og med det samme Sind har det, faa Aar efter, jordet Wessel ved Ewalds Side.

Naar man slipper denne Materie, for at se, hvorledes Molbech, i Forbindelse med saadanne Udfald, klarer den egentlige literær-historiske Undersøgelse, vil man finde den samme uforsvarlige Fremgangsmaade. Paa det nylig citerede Sted (S. 162) heder det: „I Den kritiske Tilskuer, hvis første Aargang udkom 1775, og hvori bl. A. Fasting var æsthetisk Recensent, blev Balder ikke med en Linie omtalt. Heri sporer man allerede den Partiskhed og Animositet imod den danske Digter, der hos det norske Parti, hvis Centrum var det saa kaldte norske Selskab, steg i samme Forhold som Ewald vandt Navnkundighed, Bifald og Kjerlighed hos det større Publikum". Dersom ikke dette Raisonnement indeholdt Punkter, der i et vist Sammenhæng blive mærkelige, kunde man roligt lade det staa for sin egen Regning; thi Enhver ser, at den Slutning, som

her gjøres, hviler paa en aldeles utilstrækkelig Sats. Det maa dog være paafaldende, at netop Fasting, der „blandt Andre“ var Recensent i Den krit. Tilsk., kommer til at bære Ansvaret for den Synd, at Balder ei blev anmeldt; thi selv Molbech erkjender (Ewalds Levnet, S. 123), at denne Normand, ved sit Modstykke til Ewalds „Da jeg var syg“ (1771), „viste sig som en tidlig Erkjender og Beundrer af Ewalds Digterværd“. Formodentlig skal man da antage, at det er den danske Digters stigende „Navnkundighed“ o. s. v., der imidlertid har bragt Fasting paa andre Tanker, — og denne Mistanke kan være slem at kaste paa en Forfatter, som Rahbek ligefrem kalder „den retvise“. Det er da et Held, at Molbechs hele Fremstilling bliver til Intet, naar det erindres, at ogsaa Abrahamson var Recensent i denne samme Tilskuer for 1775, hvor Balder „ei med en Linie blev omtalt“. Men der er endnu en Oplysning at tilføie. Man maa nemlig vide, at Fasting var en Beundrer af Ewalds Balder, og at han offentligt har udtalt det. I Ny kritisk Tilskuer, 1778, No. 11, siger han i Anmeldelsen af en fransk Operette, der var oversat af Bredal: „Maatte vi engang faa en lykkelig Musik, som Rygtet lover os fra vor berømte Hr. Hartmann, til den udødelige Balder, da kan Danmark rose sig af at fremvise en Opera, som henrykker ligesaa meget som tre Armider, ti Desertører, og mere end hundrede af det almindelige Slags“. Molbech har

kjendt denne Anmeldelse; thi han citerer den ved en anden Leilighed (Ewalds Levnet, S. 166), uden at nævne dens Forfatter, der dog har sat sit Mærke under Artikelen. Paa det Sted er der hos Molbech kun Tale om Hartmann, og det heder, at der i No. 11 af Ny kritisk Tilskuer var tillagt ham en overdreven og, som det næsten lader, ironisk Ros. „Som det næsten lader, ironisk", — det er omtrent den samme fine Vending, der forekommer i Abrahamsons Recension af Ewalds Skrifter i Lit.-Journalen, hvor der siges om det nylig nævnte Digt „Da jeg var syg": „Det fik en Besvarelse, Parodi, eller hvad man skal kalde det, som Ingen ret kunde blive klog af". Men deslige grundfalske og vrangvillige Angivelser kunne blive staaende i deres egen Nøgenhed, saaledes som de ved sig selv tilstrækkeligt betegne Metoden.

Hvor findes da, kunde man spørge, de literaturhistoriske Beviser for disse idelig gjentagne Udsagn om Normændenes Avinds-Færd mod den danske Digter? Svaret er kort og udtømmende: De findes ingensteds. Den hele Anklage kan uden Vanskelighed føres tilbage til sine rette Kilder, til den Sladder, der gik imellem de literære Koterier, og som hin Tids langørede Anekdot-Jagt saa meget befordrede, — til enkelte Partimænds Fanatisme, — og endelig til den under saadanne Omstændigheder fremkomne Misforstaaelse af Stridens Væsen og Mening. Men

naar man nu læser i mangehaande Bøger, at det norske Selskab forfulgte Ewald med sit Had og ringeagtede hans overlegne Geni, da skal man vide, at dette er en literær-historisk Bagtalelse; thi saaledes har det løse Snak, Mundsveiret om Ord, der selv forlængst ere henveirede, fundet Fæste i Literaturen. Og vil man end ydermere betragte denne Bagtalelses Art og Beskaffenhed, da kan man atter tage en Prøve af „Ewalds Levnet" (S. 206), hvor der siges: „Jo mere Ewald blev Nationens Digter, jo sløvere bleve de Vaaben, som Modpartiet (det norske Selskab) ene var i Stand til at bruge: vittige eller uvittige Indfald, Spot og Persiflage, der ikke engang havde Salt og Kraft nok til at vove sig frem for Dagens Lys." Man erfarer altsaa, at det Stof, det *corpus delicti*, hvorom der handles, i Grunden er borte; det kan ei bringes tilveie og holdes imod Anklagen, for at man kan se, om og hvorvidt den er beføiet. Men dette skal da blot vise, at hine ubekjendte „vittige eller uvittige" Forsmædelser samtlige have været uden Salt og Kraft, thi ellers vilde man kjende dem! Paa denne Maade slaaes der med et Smæk to Fluer; men da har man ogsaa den tredie, — man har Bagtalelsen, der „vover sig frem for Dagens Lys".

Det norske Selskabs Opposition mod den Ewaldske Poesi har en fuldkommen aaben og let beskuelig Karakter, og det reelle Modsætnings-Forhold, som her ind-

træder, er altfor tydeligt til at man skulde behøve at udlede Striden af lave og personlige Bevæggrunde. Men ligesom det norske Selskab i sin egentlige polemiske Stilling staar lige over for det danske Literatur-Selskab, saaledes var det ogsaa Ewalds hele poetiske Retning og Skole, og ei hans Digter-Betydning i og for sig, som man i hint Selskab fandt betænkelig. De tvende Wesselske Skjemtedigte, der i Boyes Udgave læses S. 245 og 247, ere gode Bidrag til Betegningen af denne Oppositions almindelige Side, hvis Gyldighed og Betimelighed under hin Periodes literære Tilstande og Bevægelser man ei kan drage i Tvivl. Der er kun faa Spor af at Dadelen og Satiren specielt har været rettet mod Ewald, og efter de Oplysninger og Vink, hvortil man i denne Sag maa holde sig, er man paa ingen Maade berettiget til at antage, at det har været Tone i Selskabet at angribe denne „danske Digter" Rahbek (D. Digtek., 6. B., S. 290) og efter ham Boye (i Indledningen til Wessels Digte) udhæve udtrykkeligt Jochum Vibe og Søren Monrad som dem, der især „gjorde Sarkasmer mod Alt hvad de i Ewalds Arbeider fandt at paaanke", og ved mange Leiligheder erindrer Rahbek om, at det mere var eftergjort Spøg og Satire under det norske Selskabs Navn, end dets egne Udladelser, som dannede den omløbende Opposition mod Ewald. I den Strid, der førtes om Bruns Zarine, finder man den første Ytring af det norske Partis Tanker om Ewalds

poetiske Foredrag, og denne kan idetmindste ei kaldes hadefuld. Meyer roser Brun for den Middelvei, han havde fundet mellem Plathed og uforstaaeligt „Seraf-Sprog", — og dette Udtryk er endog kun et Citat, thi det var tidligere brugt i de bekjendte *Berliner Literaturbriefe*, som en Betegning for den Klopstockske Stil. Imidlertid angiver dette Sted i Korthed det norske Selskabs almindelige Synspunkt i Smags-Materien, og medens det ifølge Sammenhængen bestemt sigter til Ewald, udtaler det tillige Normændenes Hovedanke imod hans Poesi. Mellem de faa af dette Slags Udfald, som man med Sikkerhed kan tillægge nogen Norsk, er ogsaa det Sted af Wessels Fortælling „Den Druknede", hvor der spøges med et Udtryk, som findes i et af Fiskernes Sang-Digte. Men dette Punkt er i enhver Henseende ubetydeligt.

Allerheftigst og hyppigst har man bebreidet det norske Selskab, at det misdømte og spottede Ewalds Balder. Rahbek siger herom (Hertha, Decbr. 1827, S. 401): „Dette Verk blev for enkelte Ufuldkommenheders Skyld af den ene Side, det norske Selskab og især dets Eftersnakkere, ligesaa ubilligt og ensidigt forkastet, som det af den anden, tildels endog for de selvsamme Ufuldkommenheders Skyld, blev i Blinde ophøiet og forgudet". Som et Vidnesbyrd om Normændenes Uvilje imod dette heroiske Drama pleier man anføre, at det i deres Kreds fik Øgenavnet „Bal-

duren": men man faar ingensteds Oplysning om, hvad dermed især skulde være betegnet. Og i det Hele kan man om det norske Selskabs Dom over Balder kun have en meget dunkel og usikker Forestilling. Det kan antages, at saavel det nordisk-mythologiske, her noget uklare og taagede Stof som Dramaets overveiende lyriske Karakter og særegne Form har fundet Mishag i det norske Selskab, hvordog i alle Fald Fasting har taget Balders Parti. Men det maa være paafaldende for Enhver, der kjender dette Skuespils Historie, ogsaa her at se Normændene udpegede som vrangvillige Dadlere; thi det er meget langt fra, at Stykket, inden det omsider kom paa Scenen, fandt almindeligt Bifald. I Selskabet for de skjønne Videnskaber var det egentlig kun Carstens, der, som Molbech udtrykker sig, „var i Stand til at se Skjønhederne i Balders Død", og endnu 1780 ytrede Prof. Carl Cramer, der dog maatte kaldes en Tilhænger af Ewald, i Fortalen til sin Oversættelse af Fiskerne, at Personerne i Balders Død vare for ubestemte Idealer, Karaktererne mere Skyggerids end Skildringer efter Naturen, Intrigen, den Kjerlighed, der bevægede det Hele, for lidet motiveret, o. s. v. Af det norske Selskabs ugunstige Domme over dette Drama kjender man egentlig kun den, der er udtalt af Filologen Søren Monrad, og som blot angaar den rimfrie Vers-Form. Men denne Dadel er da siden desto oftere bleven sat paa Sel-

skabets Synderegister. Monrad berører i sin Satire „Damynt“ (Norske Selskabs poetiske Saml., 3die Stykke) kun i Forbigaaende Ewald og hans Balder. For Resten indeholder det satiriske Digt en Advarsel mod den aandløse Syssel med Poesi, og et Forsvar for Rimet, hvor der findes flere træffende, klart udtrykte Tanker. I denne Sammenhæng berører Forf. den teutoniske Muses Optræden i Danmark, og siger ironisk til sin „Landsmand“:

„Du frygter ei, ifald vi hendes Ugunst faar,
at ingen Barde-Sang mer over Elben gaar?“

„En heldig Digter“ (Ewald) tager sig Sagen til Hjerte, og skader ved at bruge „det germaniske Kæmpemaal“ sit Syngespil, som paa den Maade bliver et ringere Arbeide end „Adam og Eva.“ Derefter heder det:

„Ei heller seilte Fler paa disse utro Vande,
Enhver forsigtig blev, og frygted for at strande;
thi dette stolte Skib, saa nær sin Undergang,
hver sikker Styrmand til at prise Havnen tvang“. —

Her har man den hele Dadel. Hvorledes man end tager den, maa det altid erkjendes, at den til Bestyrkelse af Paastanden om Normændenes, og mellem dem især Monrads, Ondskab mod den danske Digter kun giver et meget ringe Udbytte. Derimod er dette Sted et godt Vidnesbyrd, blandt flere lignende, om, hvorledes man i det norske Selskab betragtede det tydske Mønsters Indflydelse paa dansk Poesi.

Men om det end indrømmes, at Søren Monrad og et Par andre af Selskabets bekjendte Medlemmer vare baade for meget hildede i et givet Systems Smaa-Regler og selv for lidet begavede til at lade en Digter som Ewald vederfares fuld Ret, kan man dog ei uden den største Ubillighed overføre denne Indskrænkning i Omdømmet, der i Øvrigt fandtes hos saa mange af Ewalds ivrige Tilhængere, paa det hele Selskab, og sætte, stik imod bestemte Kjendsgjerninger, Medlemmernes Fællesmærke i en blind Uvilje mod Balders Digter. Naar det i denne Sammenhæng siges, at det norske Parti var fængslet i en borneret Smag og Idekreds, maa man dog betænke, at man her har en temmelig vidt-gribende Sats at forsvare, efterdi disse Mænd ogsaa i andre Forholde have givet sig selv Vidnesbyrd, ifølge hvilke de aandeligt kunne dømmes. Ligesom man, for at udslette den groveste Beskyldning, der i denne Sag er gjort Stammen af det norske Selskab, egentlig kun behøver at pege paa disse Mænds store Hæderlighed i Borgersamfundet, saaledes vil man ogsaa ved at betragte de fremtrædende Sider af den literære Virken, der er udgaaet af deres Midte, finde hin Sætning om den bornerede Smag og Idekreds lidet betegnende.

Men man maa tage Tidspunktet i Agt. I hin Periode var Literaturen saavel som Videnskaben til alle Sider behersket af en Dogmatisme, der kun stødvis paa et eller andet Hold blev gjennembrudt.

Al Kunst-Poesi var dengang fængslet i en borneret Smag og Idekreds, forsaavidt som den holdt sig i blot vedtagne og ei i selvstændige Kategorier. Og selv de enkelte Reformer, der gjorde Opsigt, som t. Ex. den Klopstockske, bevægede sig kun indenfor den traditionelle Opfatning af Poesien, uden at træffe noget af dens Livs-Spørgsmaal. Men i Fremstillingen af den Ewaldske Periodes Literatur-Forholde har man altfor meget overseet denne Omstændighed, og derved tillagt Modsætningen en Skarphed, som de virkelige Tilstande ei kunde medføre. Vil man i dette Tidsrum af vor Literatur-Historie paavise en Aands-Ytring, der danner et afgjørende Brud paa Belletristernes Kanon, da kommer man netop til Normændenes Kreds, hvor man finder den Wesselske Ironi, hvis Væsen og Betydning ligesaa vel viser sig i de komiske Fortællinger og i flere andre mindre Skjemtedigte som i den parodiske Tragedie. Lige over for den belærende og stof-tunge, snart sublime, snart lavt-svævende Poesi drev Wessel Negationen til det Yderste; han gav Nulliteter et Skin af Vigtighed, og lod Smaatingene melde sig med store Ophævelser. Al den urimelige Værdi, man i hin Tids poetiske Frembringelser tillagde selve Stoffet og det, man angav som Digtets Retning og Øiemed, fandt sin Modvegt i hine fjederlette Sager, hvis hele Indhold tilsidst er en fuldkommen afsløret Trivialitet, eller en blot Snurrighed, eller slet Intet.

Den nyere Tid har overalt erkjendt Ironiens fulde Betydning og gjennemslaaende Kraft i „Kjerlighed uden Strømper“. Men naar man tillige ser dette Verk i Samtidens Lys, vil man snart bemærke, hvilket frit og overlegent Standpunkt Forfatteren indtager mellem hin Periodes Belletrister i Danmark. Man fandt Stykkets Vittigheder uimodstaaelige, og beundrede dets fuldkomne Form. Men der er flere Vidnesbyrd om, at dets egentlige Tendents og Sigte maa have forarget visse dengang gjeldende æsthetiske Autoriteter. Et Par saadanne Kjendsgjerninger, der netop i den her omhandlede Materie ere oplysende, kunne nu bringes i Erindring. I en Anmeldelse af Kjerlighed uden Strømper (Fortegnelse over Trykkefr. Skrifter, 1772) ytrer Wadum: „Ondt skulde det gjøre os, om vi havde Grund til en vis Mistanke: Om vi turde tillægge Forf. den uædle Hensigt, paa nogen Maade at ville gjøre latterlig den Del af vore Skuespil, som vi kalde Tragedier“. Wadum var, som før bemærket, en Tilhænger af Ewald, og blev Medlem af det danske Literatur-Selskab. Men desuagtet viser han sig her „fængslet i den bornerede Smag“, som Normanden Wessel med sit lattermilde Klarblik gik imode. Mærkeligere er det dog, at selv Carstens i Berørelsen med Wessel bliver en tvetydig Smagsdommer. Carstens, „den fine Kjender“, som Molbech kalder ham, havde ogsaa Navn af Ewalds Aristark; han gjennemgik

Balder med egenhændige Rettelser, „konfererede“ med Digteren, og understøttede Arbeidet, da det kom under Behandling i Selskabet for de skjønne Videnskaber. Ewald tilkjendegiver i de stærkeste Udtryk sin Taknemmelighed for denne sin Lærer, og tilegner ham sin hele literære Fortjeneste. Dette Forhold udhæves overalt, hvor der er Tale om Ewalds poetiske Uddannelse. Ogsaa Molbech dvæler derved paa flere Steder, og indskrænker kun Ewalds Taknemmeligheds-Ytringer inden rimelige Grændser. Alt dette er i sin Orden. Men Carstens har tillige gjennemseet og godkjendt den samme Zarine, der blev den nærmeste Gjenstand for Wessels Parodi, og som Molbech kalder „ulæselig“. Denne Omstændighed er unegteligt til Hinder for Gjennemførelsen af hin Paastand om det norske Partis bornerede Smag i det opstillede Modsætnings-Forhold. Nu for Tiden er det en let Sag, at finde en Tragedie som Zarine ganske forkastelig. Men dengang gik Kritiken med nogen Betænkelighed til en saadan Dom. „Den dramatiske Journalist“, der søgte at hævde Rolf Krages Forrang for Zarine, fandt vistnok i dette Sørgespil Hovedfeil og matte Steder. Men for hans Dom kan Carstens endnu bestaa med sit Bifald. Thi det heder: „Zarine fortjente ikke desmindre Navn af et smukt Stykke, da det paa den anden Side havde saa ypperlige Situationer, saa interessante Karakterer, og saa mange stærke Steder og Sentiments, som gave

det Haab, at Hr. Brun, naar han gjorde sig mere bekjendt med Kritiken, og læste gode Mønstre, vilde blive en ypperlig dramatisk Digter, der vilde gjøre Skuepladsen og Literaturen stor Ære". Man maa antage, at Wessel har været baade finere og friere i sin Smag end begge disse Tilhængere af den Ewaldske Pöesi. Men dertil kommer, at Kjerlighed uden Strømper er en selvstændig ironisk Opfatning af den hele fordærvede heroisk-tragiske Digt-Genre, hvortil hint Sørgespil henhørte. — og deri udtaler sig den lutrede Sands og uafhængige Aand, som gjorde Parodien til et Særsyn i Samtiden.

Molbech, der i sine Forelæsninger (1 B., S. 214) nævner Carstens som den eneste, der i Selskabet for de sk. V. var i Stand til at se Skjønhederne i Balders Død, modificerer dette Udsagn i Ewalds Levnet (S. 159) saaledes: „Hans Dom over Balder var overhovedet meget fordelagtig, uagtet ogsaa han neppe har været i Stand til at tilegne sig Digtets hele Skjønhed og Værd, og uagtet man ser, at ogsaa for ham var den hele prosaiske Begribelighed et næsten uundværligt Ingredients ved et Digt". Velan, lad dette staa ved Magt! Men er det saaledes fat med Ewalds Mentor, med hans Digtnings nærmeste Fortrolige, da er der vel alene heri en Grund til at vise Maadehold i Betegningen af Modpartiets Smagsbegreber. Disse kunne dog i og for sig, under enhver rimelig og her anvendelig Sam-

menligning, staa sin Prøve. Foruden Wessel kan man i denne Henseende exempelvis nævne Fasting og P. H. Frimann, der begge havde en vid literær Synskreds og en omhyggelig æsthetisk Dannelse. Fasting røber i sine Recensioner, i sin Oversættelse af Wielands Musarion, og senere især i sine Provincialblade, en sjelden Aands-Kultur, — og om Frimann siger Molbech (Antologi, 1 B., S. 172), at han „allerede i sit første offentlig bekjendtgjorte Arbeide lagde en mærkværdig Modenhed i Smag og Sprogdannelse for Dagen“. Men denne Dom bliver ei mindre anvendelig her, fordi der paa det citerede Sted tilføies den ørkesløse og nøgne Paastand, at Frimann, „der skyldte Naturen og egen Dannelse sine Digtergaver, overhovedet blev temmelig uafhængig af det norske Selskabs Aand og æsthetiske Meninger“. Thi hvad der vel især og tilsidst maa komme i Betragtning som Smags-Forskjel mellem dette Selskab og det Ewaldske Parti, er netop det Moment, Molbech berører, hvor der siges: „Af Klopstocks, og overhovedet af nyere tydsk Poesis Indflydelse, findes intet Spor hos Frimann“. Dersom det nu med tilstrækkelig Grund kunde paavises som et almindeligt Træk hos Mændene af det norske Selskab, at de ei kunde se og erkjende den begavede Digter-Aand i Ewalds Arbeider, alene fordi disse havde Præg af en anden Skole, da var deri et Forsvar for hin Sætning om det norske Partis bornerede

Smag og Idekreds. Men der findes ingen literærhistoriske Midler til Begrundelsen af en saadan Dom, og Sagen maa, som man har seet, opfattes fra et ganske andet Synspunkt.

Det er i det Hele høist paafaldende at se, til hvilken Grad endog velsindede Forfattere undertiden have kunnet miskjende disse forenede Normænds Fælles-Aand og Virken. Man maa tro, at selv det Ry, der gik af deres selskabelige Kreds, og som paa Omgivelserne maa have gjort et vist blendende Indtryk, har siden gjennem Traditionen bidraget til denne Miskjendelse. I et Fragment „Om Ewalds Liv og Verker" (Athene, 1813) siger Oehlenschläger blandt Andet: „Der opstod det forunderlige Særsyn, at et Samfund af Normænd, hvem man skulde troet den store Natur paa Dovre- og Filefjeldet havde givet Kjerlighed til det Høie, overlod sig ganske til selskabelig epigrammatisk Forlystelse i Dalen og raabte med Franskmanden: *Vive la bagatelle!* Saa skadeligt som det nu vel var for Smagen i det Hele, at de bedre Hoveder havde taget den Retning, saa elskværdigt og originalt var dog for Resten dette Samfund", o. s. v. Rahbek har i Fortalen til 3die Oplag af Wessels Skrifter, 1817, og i Hesperus (3 B., S. 427) gjort Indvendinger mod denne Oehlenschlägers Fremstilling. Molbech derimod, som henviser til Rahbeks Ord paa det sidst anførte Sted, og mener, at hin Karakteristik ei kan tages bogstaveligt,

finder den dog „i det Hele historisk rigtig“. Men denne Kjendelse er ganske uefterrettelig.

Sagen er, at de Træk, Oehlenschläger angiver, tilhøre hin Tids kjøbenhavnske, halv-literære Klub-Liv i Almindelighed, og kunne ei fortrinsvis tillægges Normændenes Kreds, uden forsaavidt som der hos dem har været mere Aand i Forlystelsen end andensteds. Man ved, at det især var Brødrene Vibe og B. Prahl, der i det norske Selskab drev den epigrammatiske Leg. Men man ved tillige, at der fra dette Samfund udgik literære Bestræbelser og Arbeider, der havde det ønskeligste Alvor, og som efter hin Tids Leilighed meget vel svarede til den „store Natur“, der omgav disse Selskabsbrødres Hjem. Det danske Literatur-Selskab, hvis Fag det netop var at vedligeholde og udbrede „Kjerligheden til det Høie“, dannede og samlede sig i Dreiers Klub. Det er da i denne Sammenhæng interessant at erfare, af hvad Art Selskabstonen har været i den Kreds, — og derom giver et Citat af Dreier, indført i Rahbeks Tale i Den nye Forening den 26de Novbr. 1825, tilstrækkelig Oplysning. „Muntert“, heder det, „henspøgtes Aftenerne, de faa Brødre kjendte hverandre saa nøie, at intet Ord havde nødigt at veies; man legede som Børn, man opfandt Gaader, man certerede i rimede og urimede Impromtuer, man gjorde Viser, man spillede Komedier“. Herhen hører Edvard Storms Gildeskraa for de Tolv i Dreiers Klub, som

tilstrækkeligt viser, hvorledes man ogsaa der kunde slaa Gjækken løs. Der er i Øvrigt opbevaret flere Smaatræk til Vidne om, at man i denne Kreds, som af Tode endog kaldes „det danske Parnas“, vedligeholdt en belletristisk Selskabelighed, der efter det Synspunkt, hvorfra man har villet betragte de Norskes Samfund, maa have været endog meget „skadelig for Smagen“, hvis det ellers er sandt, hvad Dreier siger om sin Klub, at „den gav Tonen an til andre Selskabers Oprettelse“.

Men det var dengang i Kjøbenhavn Kaffehusenes og Klubvæsenets gyldne Periode. Samværet paa offentlige Steder og i de sluttede Selskaber begyndte at blive animeret. Al Verden politiserede der, eller talte om de skjønne Kunster, og „de bedre Hoveder“ gjorde begge Dele. Finder man denne Retning beklagelig, og mener, at den har stiftet Skade, da tør man dog ei gjore en enkelt Kreds ansvarlig for den almindelige Leveskik. Men naar man i vor Tid, medens det Samme foregaar, blot under andre Forholde og Former, ser med Overlegenhed ned paa saadanne Koteriers selvgode Væsen og indbildte Betydelighed, vil man i denne Henseende neppe have Grund til især at udpege det norske Selskab. Der fandtes vistnok i hine Dages kjøbenhavnske Klub-Liv en eller anden Anvendelse for Montesquieus bekjendte Ironi, hvor han i *Lettres Persanes* siger om et parisisk Kaffehus: „*Il y en a un, où l'on apprête le café de*

telle manière, qu'il donne l'esprit à ceux qui en prennent." Men det Slags Affektation og Selvskuffelse, som derved antydes, er ganske uforenelig med Alt hvad man ved om det norske Selskabs Sammensætning og Samlivs-Tone.

Det er derfor en ubeføiet Notits, Molbech meddeler i sin Antologi (1 B., S. 280), hvor der siges, at man i Normændenes Kreds „efterhaanden forfaldt til den behagelige Indbildning, at et Epigram eller Couplet, ofte usaltet og ubetydeligt nok, en Vise eller et Vers paa opgivne Enderim kunde forskaffe eller vedligeholde Digternavn". Denne Bemærkning vilde have en vis Sandhed, dersom den sigtede til Perioden i Almindelighed og ei til det norske Selskab; thi man var dengang meget tilbøielig til at betragte Poesien overhoved som Dilettantisme. Dannede Mennesker, der, uden at have noget indre Kald, tog Vers-Kunsten som en behagelig Fritime-Syssel, hvortil der hørte visse Forskrifter og nogen Øvelse, kunde vistnok komme for Orde som Digtere. Men der maa spørges, med hvad Ret denne almindelige Bemærkning fremstilles som en det norske Selskab specielt vedkommende Kjendsgjerning. Der er sandelig Intet i dette Samfunds Virkemaade eller Historie, der berettiger til en saadan Angivelse. Smaa-Poeterne og de Svage i Aanden havde der liden Anledning til at nære store Indbildninger, og man opfostrede ingen saadanne Alumner som Literatur-

Selskabets Thostrup, L. Smith og Wøldike, for hvem poetiske Hoisæder vare udpegede. Men paa det citerede Sted af Antologien staar det norske Selskab Skole-Ret, — thi med det Udtryk kan man passende betegne det Slags Revselser, som her anvendes. „Punschebollen spillede en altfor vigtig og hyppig Rolle i det literære Selskab; Vittighed, pudserlige Indfald og letsindig eller dog altfor let Spøg blev den herskende Ingredients i dets Aand og Tone“, o. s. v. — „Man troede at gjøre noget nyttigt og behageligt ved at føre en Protokol over slige Fostre af muntert Lune“, o. s. v. — Men det norske Selskab har betragtet baade sin Vers-Protokol og sin Punschebolle som Literaturen uvedkommende. Denne „Selskabets poetiske Stambog“, som Rahbek kalder den, hvori man henkastede Løst og Fast, med den fulde Bevidsthed om det Nedskrevnes Ubetydelighed, men hvori man tillige opbevarede mange af Medlemmernes smukkeste Smaa-Digte, uden at tænke paa deres Offentliggjørelse, — denne Bog, der kun læstes ved det Bord, hvor den fik sit Indhold, og kun existerede i et eneste Exemplar, er netop et Vidnesbyrd om dette literære Samfunds Skjønsomhed i at drage Grændsen mellem Selskabslivets og Offentlighedens Fordringer. I det danske Literatur-Selskab tog man Tingen paa en anden Maade. Man forfattede Nok af Oder, Viser, Epigrammer eller, som de der kaldtes „Sind-Digte“, — og Ingen maa tro, at alle

disse Vers vare af første eller anden Kvalitet. Men de havde det store Publikum i Sigte, og for den Sags Skyld indrettede man et kritisk Maskineri, hvorfra de gik over i Samlinger og Tidsskrifter, hvor deres Adkomster til at træde frem for Almenheden endnu kunne prøves. Det norske Selskab kom i Folkemunde for sit Vid; Rygtet førte dets Indfald og Smaa-Vers vidt omkring, og deraf har det havt ligesaa megen Fortræd som Ære. Derfor maa det ogsaa nu bære den ugrundede Dadel af Molbech, at man der „ikke altid ret forstod at skjelne mellem det, der morede Selskabet i dets afsluttede, fortrolige Kreds, og det, som i Længden kunde more et helt Publikum, hvis Smag allerede begyndte at danne sig".

Man maa erindre, at det norske literære Selskab gjennem sin hele Tilværelse bevarede den oprindelige Klub-Form, uden at tilføie nogen Lovgivning eller Forretnings-Orden. Men denne frie Virken, — som i Forbindelse med den Aand og det literære Udbytte, der fremgik af Medlemmernes Enighed i det Væsentlige, var noget Nyt og Særeget i Samtiden, — har ogsaa for en flygtig Betragtning det Skin af Overfladiskhed og Letsind, som man har tillagt Selskabet, skjønt en rolig og fordomsfri Prøvelse af de virkelige Forholde maa lede til en anden Opfatning. Man kan nu holde det norske Selskabs friske Samliv, saaledes som det især af Rahbeks Fremstilling er bekjendt, imod Literatur-Selskabets smaalige og besværlige Bestem-

melser, hvoraf intet varigt Samfunds- eller Literatur-Billede har kunnet danne sig, -- og man vil uden Tvivl finde, at det norske Selskab har vist et sundere Aandsliv, og just truffet det Rette ved at fjerne saadanne halvt akademiske Anstalter fra sine Sammenkomster. I denne Kreds sad der mange sindige Mænd, hvis Bestræbelser og Idrætter synes uforenenelige med Skjemt og Overgivenhed. Men naar vi opfatte det norske Selskabs Samfundsliv, dets literære Tendents og dets roligt stemte Digtning i et samlet Billede, da finde vi deri et Udtryk, der minder om det altid færdige Smil i Holbergs Alvor, hvori man forlængst har seet et eiendommeligt Træk af den nordiske Folke-Karakter. Fra alle Sider er det erkjendt, at de norske Selskabsbrødres Skjemt kom til rette Tid, og virkede paa de rette Punkter. De udsendte Bagatellen, den selvbevidste, lattermilde Bagatel, som en letfodet Slyngekaster, mod den drøie Bombast, der stod udfordrende i den modsatte Leir. Og Alle vide, at der er gaaet Ry af Rammet.

Men dermed er det norske Selskabs Indflydelse og literære Betydning langtfra tilstrækkeligt betegnet. Om man endog blot tager Hensyn til dets Samfundsliv og Maaden, hvorpaa dette greb ind i Literaturen, vil man se, at Selskabet ogsaa i et andet Oppositions-Forhold har havt sin Fortjeneste. Molbech siger (Antol. 1. B., S. 282), at det „horte til Tonen i dette

Samfund, at være i Opposition mod Selskabet for de skjønne Videnskaber", — og endvidere tilstaar han paa samme Sted, „at endog den blotte Modsætning, som det norske Selskab, mere vel af Tone end af nogen egentlig høiere eller finere Smag, dannede mod det mere fornemme og privilegerede Selskab for de skjønne Videnskaber, ikke har været uden gavnlig Virkning". Men en saadan Opposition af „Tone" kunde man gjerne slaa en Streg over, og dens gavnlige Virkning vilde i ethvert Tilfælde være tvivlsom. Modsætningen er derimod her nødvendig og indgribende, og det uagtet Normændene ei tog i Betænkning at skrive for hint privilegerede Tribunals Pris-Opgaver.

Det norske Selskab hævdede, lige over for Selskabet f. d. skj. Vidensk., Poesiens Frihed og Selvstændighed. Det var væsentligt et Samfund af poetisk begavede Mænd, der som aandelige Nær-Paarørende behandlede og fremmede et Fælles-Anliggende. Derfor udøvede de den gjensidige Kritik alene ved den mundtlige Meddelelses vækkende Indtryk og i den uafbrudte Forstaaelse af det Grundforhold, der forenede dem. Naar man i denne Kreds opponerede mod de bestaltede Smagsdommere, der uden indre Kald og uden sand poetisk Interesse vilde, ved en tør Kritiks Forskrifter, lede Poesiens Udvikling, og endog bestemme det enkelte Digts Stof og Anlæg, da er det vel klart, at Modsætningen har havt en

dybere Grund end den, Molbech angiver. Det norske Selskab behøvede i sin Opposition mod Selsk. f. d. skj. Vidensk. ingen særegen Udtalelse. Det viste Samtiden, ved sin Aand og Virkemaade, de naturlige Hjelpemidler for den poetiske Literaturs Udvikling, medens det officielt virkende Smags-Institut nærede den aandløse Forestilling om et dansk Parnas, der skulde reises ved kunstige Skruemidler.

Men til denne dobbelte Opposition, som det norske Selskab dannede mod forskjellige literære Tilstande, føiede det Vegten af de selvstændige Frembringelser, hvormed det i Sandhed berigede den poetiske Literatur. Man kan her lægge Mærke til, hvad der i Selskabets Virksomheds-Periode sagdes om de norske Digtere af Recensenten i Efterr. om lærde Sager, 1786, No. 2 (Citat i Udsigt o. dansk Digtekunst, 6 B., S. 362): „Det var ikke blot ved den træffende bitre Persiflage og de evige Parodier, hvormed de forfulgte Ewaldianerne uden Ewalds Aand, — disse slaviske Efterabere, der efterabede den store Digters Feil i de Stykker, hvor han søgte Hoihed, skjønt Emnet ei begeistrede ham dertil, — de udøvede denne velgjørende Indflydelse; men det var fornemmelig ved selv at give os noget Bedre, ved at vise vore Digtere, at man kunde være høi, ædel og rørende, uden at overdrive, — at Gudernes Tungemaal ogsaa maatte kunne forstaaes af os arme Dødelige, og at skjønne Tanker falde bedst i Øinene, naar de

ikke vare indhyllede i en Sky af Ord. — De have sikkerlig bidraget meget til den ædle Simpelhed, som synes at være bleven vore Digteres Lov". Disse Ord indeholde den sande Betragtning, at det norske Selskabs Literaturen vedkommende Frembringelser nøie slutte sig til dets Opposition mod den Ewaldske Skole, og maa opfattes i dette Forhold, naar man vil danne sig en fuldstændig Forestilling om Modsætningens Art og Betydning.

I det norske Selskab indskærpede man stedse Vigtigheden af at følge de klassiske Mønstre. Valgsproget var der: „*Vos exemplaria græca*" *etc.* Men dette søgte de norske Digtere især at gjøre gjeldende i Stilens Udvikling til Jevnhed og Klarhed, og hos flere af dem (Wessel, P. H. Frimann, Fasting, Vibe) har ogsaa denne Stræben frembragt Arbeider, der for den Tid have en sjelden Formskjønhed. I den lyriske Digtning udmærke de sig alle ved at bevare Udtrykkets naturlige Overensstemmelse med Tankens sande Indhold, — og saaledes fjernede sig deres poetiske Fremstilling fra den Mode-Smag i Samtiden, der er betegnet ved de bekjendte skjemtende Linier:

„Den, som i sine Vers ned til Fornuften sank,
i disse Tider fik saamen kun Stank for Dank".

Man har ofte seet den Bemærkning, at det norske Selskab undertiden forvexlede Klassicitet med Franskhed, og overhoved søgte at udbrede den franske

Aand i Literaturen, — og dette kan inden visse Grændser gjerne indrømmes, uden at man derved berøver disse Digtere noget af den Fortjeneste, der tilkommer dem. Der fandtes i den Tid ingen Mand af Smag og Dannelse, der ganske kunde løsrive sig fra hin mægtige og i alle Kultur-Retninger virkende Indflydelse, og efter de æsthetiske Grundbegreber, som dengang alle literære Partier hyldede, var det ingen Urimelighed, at tilkjende de franske Mønstre Klassicitet ved Siden af Oldtidens. Den værste Efterligning af fransk Poesi opkom vel, men tilintetgjordes ogsaa, i Normændenes Kreds. I Øvrigt kan man ei finde, at deres Digtning i nogen betydelig Grad røbede fransk Paavirkning. Det er derimod mærkeligt, at Den, der blandt alle Norske, ved Uddannelse, Aandsretning og Stil, mest synes at helde til Franskheden, nemlig Fasting, bestemt har erklæret sig for den engelske Poesi, „som det største af alle Mønstre, næst Roms og Athens". Rahbek antager, at dette fornemmelig sigter til den saa kaldte „Dronning Annas Periode" (Pope, Addison, Thomson o. Fl.), hvori vistnok ogsaa den franske Smag gjorde sig gjeldende. Men ligesom det er bekjendt, at de norske Digtere overhoved, langt mere end de danske, søgte at danne sig efter engelske Forbilleder, saaledes var det ogsaa flere af de Sider ved Englands poetiske Literatur, hvori Nationalsmagen fornemmelig kommer frem, der mest afprægede sig i Normændenes Digt-

ning. Men denne engelske Indflydelse kan ei kaldes tilfældig; den er kun en Ytring af et Forhold, der til forskjellige Tider og i forskjellige Retninger forekommer i det norske Folks Kultur-Historie.

I A. Boyes Indledning til Wessels samlede Digte siges der blandt Andet: „De norske Digtere vilde følge deres egen Genius, de vilde ikke være slaviske Efterlignere af noget enkelt Forbillede“, og dette er i og for sig en meget stor Ros; men den har egentlig sin rette Betydning i Modsætningen til den Ewaldske Skoles blinde Vedhængen ved Mesteren og ved dennes tydske Mønster. Den danske Poesi var paa Veie til at fortabe sig i den Klopstockske Reforms „*Ueberschwänglichkeit*“. Mod dette Onde fremstillede de norske Forfattere en Digtning, der holdt Grunden besat. Ingen vil negte, at denne Poesi af og til var for lavt anlagt, og gik undertiden for meget i det Brede. Men naar man opfatter den i dens Hovedtræk, vil man finde den frisk, livfuld, og gjennemtrængt af en vækkende Naturs Indtryk. Normændene støttede sig til en vis besindig Retning i den engelske Poesi, der tiltalte deres Nationalfornemmelse, medens de bekæmpede den tydske Pathos, der forekom dem vild-fremmed og poetisk ufrugtbar. Men denne Tydskhed havde i Danmark faaet en saa stor, i lang Tid forberedt, stedse voxende Magt og Myndighed, at det vistnok var gavnligt at give den en Modvegt. Og dertil kom, at de germaniske

Digtere og Literatorer begyndte i den danske Literatur at se en skatskyldig Provinds, som de i Øvrigt behandlede med Ringeagt. Den haanende Overlegenhed, hvormed Voltaire og andre vittige Franskmænd saa ned paa tydsk Kultur og Aands-Virksomhed, overførte Tydskerne igjen paa sine nordlige Naboer. Medens Ewalds rige Digter-Aand med Begeistring agtede paa det tydske Tonefald, og lod det gjenklinge i den danske Sang, udbrød F. L. Stolberg, der nærved havde betragtet den nye aandelige Bevægelse i Danmark:

„*Den Dänen, sey es Gott geklagt,*
ward Wein und Geist zugleich versagt".

Den tydske hovmodige Miskjendelse af det nordiske Aandslivs Eiendommeligheder, der endnu kommer frem, naar en og anden literær Bericht-Erstatter fortæller, at den hele danske Literatur, med Undtagelse af Holbergs Verker, er „Abklatsch" af den tydske, fik paa flere Veie sit største Indpas i den Periode, som her omhandles, — og den var især Normændene utaalelig. De norske Digtere bleve dog ikke blot uberørte af den Klopstockske Poesi, men deres Frembringelser sluttede sig tillige naturligt til foregaaende Stadier i den danske Literatur-Udvikling. Denne Digtning optog det Fremskridt i Tanke- og Tonefylde, som var naaet af Tullin, der vedblev at være et kjært og ærværdigt Mønster for sine Landsmænd. Men idet disse, saavel i den malende som i

den egentlige lyriske Poesi, fortsatte Tullins Begyndelser, dannede de, fornemmelig i Sang-Digtet, en ægte national Frembringelse, der tydeligt viser sig som en friere Udvikling af den ældre, gjennem et langt Tidsrum punktvis fremtrædende Lyrik, som i det Foregaaende er omtalt. Man kan holde de norske Forfatteres Stemnings-Digte og Vise-Poesi imod hin Tids Oder og høit-stigende Sange, og man vil da let finde, hvad der har Rod i Literaturen og ligger Folke-Karakteren nærmest.

Der er en Side ved Normændenes poetiske Virksomhed i denne Periode, som fortjener den største Opmærksomhed, skjønt den hidtil kun lidet er taget i Betragtning: De have alle, paa Wessel nær, hvis Genius viser et andet Grundpræg, en Forkjerlighed for at behandle poetiske Emner af deres Fødelands Natur og Folkeliv. Det er som om enhver af dem har været ledet af den Tanke, Claus Frimann udtaler: „Hvad jeg kjender, derom kan jeg bedst synge". Og hvilken rig, selvstændig og kjernefuld poetisk Literatur skulde ei Danmark og Norge have eiet, dersom alle vore Digtere havde fulgt denne paalidelige Sætning!

Til Fremstillingen af de fædrelandske Billeder brugte Normændene hyppigt, ifølge den da herskende Smag, det saa kaldte malende eller beskrivende Læredigts Form. Dette Digt-Slags, der optog Rækker af brogede og udpenslede Landskabs-Skilderier, hvis poetiske

Virkning let maatte slaa feil, har fundet mange Modstandere. Men Normændene saa i denne Fremstillingsmaade en naturlig Ytringsform for deres Nationalfølelse, ikke blot fordi Klippelandets paa Afvexlinger rige Natur, og med den Digternes Barndoms-Erindringer, saaledes kunde gjengives, men tillige fordi denne Digtning svarede til den adspredte Befolknings rolige, af ingen iøinefaldende Begivenheder betegnede Liv, der ogsaa i Virkeligheden underordnede sig til Staffage i det mægtigt virkende Natur-Billede. Man maa kun erindre, hvad der dengang fordredes af den poetiske Skildring. Hin Tids Smag lagde overalt en fremmedartet Bestanddel mellem den poetiske Skuen og dens Afbilleder, mellem de frugtbare Stemninger og deres Fremstilling. Digtekunsten var, indtil Vendepunktet i den nyere Tid, i Almindelighed besværet dels af den idelig fremtrædende didaktiske Tendents, dels af de klassiske Elementers Strid med det romantiske Stof, der optog dem, uden at kunne gjennemtrænges af dem, og uden engang i sin Karakter at kunne bestaa sammen med dem. Hin Periodes Dannede bemærkede neppe den indre Splittelse og Usandhed, som derved indkom i Poesien; de fordrede tvertimod hyppigt den stridige Blanding som en Egenskab, der skulde forhøie Digtets Værd og ligesom kronede Verket.

Efter disse Hensyn maa man opfatte de norske Digteres Arbeider, naar man vil bedømme deres na-

tionale Værd og Virkning. Alene dette, at Emnerne bleve tagne lige ud af Naturens og Folkets Liv, har under saadanne Forholde en stor Betydning. Det viser for det Første, at disse Sangeres Talent havde en oprindelig besjelende Virkeligheds Grund, hvis Syner frembød sig af den Digtendes eget Erindrings-Dyb, og dernæst røber den norske Digter-Skoles vedvarende Forkjerlighed for de nationale Stoffer en Bevidsthed om og en Tillid til saadanne Emners poetiske Kraft og Anvendelighed, der maa vække Interesse hos Enhver, der kjender de Veie, paa hvilke Samtidens danske Digtekunst allerhelst gik ud for at finde Næring og Opvækkelse. Normændenes hjemlige Poesi er et tydeligt Modstykke til den Ewaldske Skoles abstrakte Retning, der er betegnet i Mesterens Bekjendelse, hvor han siger: „Tilbøieligheden for det Usædvanlige og det Store er gaaet saa vidt hos mig, at det Sædvanlige og Daglige undertiden derved er blevet mig virkelig modbydeligt, og at jeg ikke sjelden har syntes mig selv som en Borger af en anden Verden“.

Men Normændene vilde paa den nationale Bane ligesaa lidet som Samtidens andre Digtere glemme, at de dyrkede Poesien som studerede Mænd. I Almindelighed kunde de heller ikke af deres Billed-Forraad udfinde Helhedens Aand for den Scene, de netop skulde udmale, og det var dem ei nok, at dens eget indre Liv udbredte sig over Delene og afsluttede

dem. De prædikede Moral og Leve-Visdom i Fjeldørknerne og mellem de stride Fossefald, — ved Bjelkehusene havde de Altere for Ceres og Pomona, — og de toge ei i Betænkning at opsøge Nymfer og Muser i Granskovens Dunkelheder. Men af den almindelige Uklarhed i de nationale Emners Behandling, af den konventionelle Indklædning og Udsiring, der stod i Strid med Fremstillingens naturlige Betingelser, og som vel især gjorde sig gjeldende i den saa kaldte malende Poesi, har den norske Digtning i mærkelige Arbeider ganske kunnet frigjøre sig. Og saaledes kan man sige, at den nationale Poesi, som denne Digter-Skole begyndte at dyrke og at udvikle, ikke blot efter Samtidens Maade og Maalestok naaede en vis Fuldendelse, men tillige paa flere Punkter gik udover den herskende Smags Fordringer. Mange af Nordahl Bruns Sange, og fornemmelig en stor Del af Claus Frimanns lyriske Poesi, har dette Præg af national, selvstændig Frembringelse, hvis hele Virkekraft er frisk som Folkets eget Liv.

En ganske hertil svarende Opfatning og Gjenklang fandt dog ikke de norske Digteres fædrelandske Poesi i Fælles-Literaturen. Man maa derfor vogte sig for at bedømme et saadant Arbeides egen Betydning og Værd efter hvad man ved om eller har kunnet mærke til dets Virkning. Thi foruden den da herskende Tids-Aands Mangel paa dybere Sands

for det Nationale, kommer endnu den Omstændighed i Betragtning, at de norske Skildringers Forbilleder i Naturen og Folkelivet vare altfor ubekjendte for det Forum, hvor Fremstillingen fornemmelig skulde opfattes og bedømmes. De danske Recensenter og Skjønaander vare i Forlegenhed med disse Poesier, hvis Billedskrift og Toner de, trods Sprogets Fællesskab, tit havde vanskeligt ved at tyde. Derfor finder man den anprisende Paavisning i danske Anmeldelser ligesaa ofte føiet til en Ubetydelighed eller endog til en Skjevhed i Billedet som til dets sande og livfulde Partier. Men i Øvrigt var de norske Digteres Anseelse i Danmark meget stor og udbredt. Deres Talenter og aandelige Virken fandt i Almindelighed der en aaben og hædrende Opfatning, som meget bidrog til at knytte disse Mænd til det Land, der i saa mange Henseender var deres andet Hjem. Og denne de Danskes levende Anerkjendelse af den norske Digter-Skoles Fortjenester midt under en Parti-Tvist, der ellers let skulde have udartet til nationalt Fiendskab, er et af de skjønneste Træk i de tvende Folks aandelige Fælles-Historie.

Kan man nu med Føie tillægge hin, fra det norske Selskab udgangne literære Bevægelse den dobbelte Betydning, at den i en af vor Literaturs vigtigste Epoker har søgt at værne om den danske Digtekunsts Renhed og naturlige Udviklingsgang, og

til samme Tid anslaaet og tildels gjennemført en eiendommelig Poesi paa Nationalitetens Grund, da tør man vel sætte den norske Digter-Skoles Fortjeneste meget høit, og fordre, at den Agt, Samtiden viste dens Bestræbelser, fremdeles maa være ubeskaaren.

II.

Til Erindring om det norske literære Selskab.

(Foredrag i Studentersamfundet ved Festen til Fædrenes Minde, 14 Januar 1856.)

I denne Kreds, og under Indtrykket af den Stemning, der forener os iaften, tør jeg regne paa Deltagelse for mit Emne, naar jeg fornyer Mindet om det engang saa navnkundige norske literære Selskab i Kjøbenhavn. Blandt alle de Minder, som det staar i min Magt at fremkalde, synes dette mig at være med størst Betydning knyttet til Stedet og Anledningen. Det norske Selskab har som et kjert og vækkende Forbillede foresvævet Studentersamfundets Stiftere. For dem var dets Erindring friskere; de følte dets Eftervirkning, endnu vedligeholdt gjennem betydelige Mænd i Norges første Selvstændigheds-Aar. Og idet de søgte at give det nye Samfund en literær Retning, nærede de uden Tvivl Haabet om

at en Aands-Indflydelse fra Forbilledet skulde blive kjendelig her. Tiderne forandredes, og det akademiske Liv med dem. Og Meget af det mindeværdige Gamle skulde og kunde ei fornyes. Men endnu kan dette Samfund finde mangen Belæring og gavnlig Tilskyndelse ved Betragtningen af sit Forbillede.

Og naar vi iaften, ved det trefoldige Nordens Fest, henvende Tanken paa det Broderfolk, der længst har delt Skjebner med vort Folk, og i hvis Midte saa mange navnkundige Normænd have modtaget og igjen meddelt Aands-Udviklingens Goder, da fremstiller sig det norske Selskab som Betegning for en Literatur-Epoke, der maaske danner det mærkeligste Afsnit af de tvende Folks sammenvirkende Kultur-Liv. Vi se da en Strid, der antyder visse forskjellige Grundelementer og Paavirkninger; men vi skatte tillige Helheden, det fælles Udbytte, der fremkom af Sammenstødet og Blandingen. Og ikke blot for Tilbageblikket, men ogsaa for en Betragtning i Haabet, som vi ei kunne opgive, er dette Minde tiltalende.

Det norske literære Selskab har ofte nok været omhandlet og skildret. Vidt om i meget forskjellige Skrifter kan der hentes Bidrag til dets Opfatning, og mange af disse Meddelelser angaa endog ubetydelige, lidet betegnende Smaating. Alligevel findes der endnu, selv hos nøiagtige Forfattere, Dunkelheder i visse Punkter af Selskabets Historie. Det maa i denne Henseende især fremhæves, at det

er blevet en almindelig Antagelse, at Selskabet, gjennem hele sin Tilværelse, har manglet skrevne Love og kun har ordnet sine Anliggender efter Vedtægt. Jeg har selv paa sit Sted, efter fornyet Undersøgelse, gjentaget dette, men er siden kommen i Besiddelse af de trykte „Love for det norske literære Selskab, Kjøbenhavn 1785“. Antager man nu endog, at Lovgivningen først tretten Aar efter Selskabets Stiftelse er sat i bestemt Form, er det dog ikke mindre sandsynligt, at den gjeldende Vedtægt, i alle Fald med nogen Udvikling, er optagen deri. Saaledes bliver Aktstykket af stor Vigtighed for Selskabets hele Historie. Og ved Hjelp deraf kan jeg nu i dette Emne meddele nye og væsentlige Oplysninger.

Men jeg giver ikke her nogen udtømmende Fremstilling af det norske Selskabs Virksomhed og mangeartede Berørelser med sine Omgivelser; dertil maatte Betragtninger anstilles, som vilde gaa langt udover den nærværende Anlednings Medfør og det Tidsmaal, den indrømmer mig. Jeg samler kun visse Hovedtræk til Anskuen af Selskabets indre Karakter og af det større Samtids-Billede, hvori den var indfattet.

I de første Decennier af Christian den 7des Regjering var der megen Gjæring i Kjøbenhavn. Overalt saa man Reformer, og overalt vilde man have dem. Man talte om Politik eller om de skjønne Videnskaber, og den dannede Verdens Ordførere bevægede sig i begge Retninger. Derfor blev nu Kaffe-

husene og Restaurationerne, hvor man før sad stille og enkeltvis ved sit Glas, lidt efter lidt til Samlingspladse for Folk, der, som det heder, stikke Hovederne sammen, og omsider til formelige Klubber efter den engelske Maade. Med *belles lettres* havde man det især meget travlt. De kunstige Anstalter, hvormed man i Frederik den 5tes Dage begyndte at reise et kongeligt dansk Helikon, syntes at have været paalidelige. Allerede var en god Del af de poetiske Rubrikker udfyldte. Man havde Komedier, Idyller, Oder, Læredigte, Satirer; endelig kom der Sørgespil, og selv den brogede Opera begyndte at akklimatisere sig. Det er let at fatte, hvilken Opsigt alt dette maatte vække i en Tid, som med fuld Ret kan kaldes en Literatur-Epoke, fordi literære Formaal og Bestræbelser dengang dannede de Oplystes Hoved-Interesse. I vort Sprogsamfund hilsede man hvert Øieblik ikke blot nye Digte, men, hvad der havde mere at betyde, nye Digt-Arter. Det blev en egen Fornøielse at iagttage, hvorledes Tanken og Sproget tog sig ud i den usædvanlige Dragt, eller hvorvidt den var rigtigt tilskaaren efter den nyeste Façon, saaledes som man brugte det i Paris eller London. Den Rostgaardske og Luxdorfske Poetik, der kun fordrede, „at Tankerne skulde være rigtige, Versene have Cadence og Harmoni, og Inventionen smage efter *historiam mythicam*“, fandtes ikke længere tilstrækkelig. En større Finhed i Reflexionen og Sprogformen, saavel

for Alvor som Skjemt, en større Livsfylde og Realitet i de belærende Digtes hele Anlæg, begyndte at gjøre sig gjeldende ved Siden af de gamle stivnende Former. Endelig søgte Ewald i Klopstocks Fjed at trænge op til forhen ukjendte Steilheder og Udsigter.

Imidlertid havde den Maade, at fremdrive Aands-Bevægelse ved udvortes Vække- og Styrkemidler, faaet et eget Gyldigheds-Præg ved det kongelige Selskab for de skjønne Videnskaber, og man vante sig lidt efter lidt til den Forestilling, at allehaande aandelige Interesser og Øiemed kraftigst og bedst lod sig fremme gjennem sluttede Laug. Denne Stræben, at give en uklar Ide Støtte og Næring ved doktrinære Samhold, gjentager sig til de forskjelligste Tider. Medens man endnu har indvortes Strid, tror man ogsaa lettest at være udvortes truet og befeidet; man søger Modkæmpere, man danner Parti, ofte mod indbildt Fare. Modnes nu Gjæringen etsteds i Kredsen, da svinder Mængden ligesom umærkeligt ind i det overlegne Individ, og Samholdet er i Grunden da ligesaa vist hævet, som naar det af sig selv dør hen i den ubetydelige og svævende Efterklang, der ligner Minderne af en overstaaet Drøm. Ved at betragte de mange sluttede Kredse og Samfund, som i denne Tid dannedes i Kjøbenhavn, og førte lovende Deviser, kommer man uvilkaarligt til at tænke paa de hurtigt tændte og slukkede Frimurerier, der kan tilhøre Skolegangen og de første Studenteraar.

Imidlertid havde et Par af disse Selskaber en større og varigere Virkning, end deres Fremtræden og hele Fysionomi ellers lod formode. Det danske Literatur-Selskab og dets Modsætning, det norske literære Selskab, fik Indflydelse i Perioden. Men medens det første, der allerede tidligt havde ældre og anseede Mænd i sin Midte, fra en opskruet og fanatisk Kæmpen for den Ewaldske Digterretning mere og mere dalede ned og sluknede i trivielle og unødige Stil-Øvelser, vedligeholdt det norske Selskab, der næsten udelukkende bestod af unge Kræfter, længe et friskt, i Sandhed opvakt og for Literaturen betydningsfuldt Liv.

Det er af mangen Tradition bekjendt, hvorledes de norske Studenter i Kjøbenhavn lidt efter lidt udviklede en Nationalsands, der undertiden betegnes som noget ustyrlig i sine Ytringer. Det er fortalt, at de leverede Træfninger ved Universitetets Høresale og søgte altid at hævde den bedste Plads. De havde Ord for at besidde store Legemskræfter, og især mener man, at de regjerede paa Regentsen og ved Drikkegilderne. Deres Nationalfølelse antog dog ingensinde nogen politisk-revolutionær Karakter, og selv Nordahl Bruns bekjendte Vise, med Hentydningen til den norske Livvagt, hvor det heder: „saa vaagne vi vel op engang, og bryde Lænker, Baand og Tvang", har først senere faaet en Vegt, som den loyale Forfatter ingenlunde tænkte sig, da han blot

sigtede til det forhadte Struenseeske Ministerium. Normændenes Djervhed havde vistnok en naturlig Spore i den Tanke, at deres Land kun indtog en underordnet Plads i den danske Stat. Men man fortsatte ei denne Betragtning; man troede ikke, at Forholdet saaledes var ubilligt, eller at det kunde være anderledes. Ogsaa Normændenes Patriotisme var dengang, ligesom de Danskes, uadskillelig fra Kjerligheden til Regenten og Kongehuset. „Troskab mod vor allernaadigste Konge“, siger N. Brun, „og Kjerlighed til Fædrelandet er for os det Samme“. Men de Norske vilde, som det heder, træde ud af Massen, de vilde gjelde for noget Mere i Kjøbenhavn end Fyenboer og Jyder. De brugte deres Lands mere storartede og haardere Natur, og deres drøiere Mundart, og den norske Livvagt, og de norske Matroser, og Einar Tambeskjelver og Tordenskjold, — kort, alle de mindre og større Nationalmærker, der kunde give dem noget Relief mellem de Danske, brugte de til Adkomst og Støttepunkt for deres særegne Fremtræden i det lave Land, hvor som oftest deres Vilkaar for Resten, langt fra Hjemmet, gav dem et dunklere, tarveligere Stade.

Med Ewalds Optræden begyndte der en ny Kappestrid mellem begge Folks Repræsentanter. Normanden Holberg havde, om ei ganske afført sig sin Nationalitet, dog kun leilighedsvis fremhævet den, medens han oftere udtrykte sin Forpligtelse mod det

Folk, i hvis Midte han kunde udfolde en lønnende Virksomhed. I den almindelige Hyldest, man viste hans Navn, finder man heller ei, at den Tids Normænd pukkede paa hans Ry, eller fortrinsvis søgte at tilhjemle Norge hans Fortjeneste. Men nu havde atter en Normand dannet et Vendepunkt i Skjønliteraturen. Ogsaa alle Danske erkjendte, at Tullin stod i Spidsen for dette Sprogsamfunds Digtere. Men det varede ikke længe. Ewalds Ry begyndte at fordunkle Tullins og, vel at mærke, længe før man kunde løsrive sig fra den Smagsretning, der havde givet den norske Digter Prisen. Det er tilfulde bekjendt, at enkelte danske Literatorer, saavel dengang som senere, have fremstillet Normændenes Uvilje mod den Ewaldske Poesi som en hadefuld, avindsyg Partisag. Men jeg maa her afholde mig fra den nærmere Undersøgelse af denne Gjenstand, som andensteds tilstrækkeligt er oplyst. Kun nogle Hovedpunkter maa bringes i Erindring.

Det norske Selskab, hvorfra Modstanden udgik, stillede sig egentlig ei mod Ewald, hvis store Digterkald flere af Selskabets Hovedmænd villigt anerkjendte, men mod den Ewaldske Skole, mod det Klopstockske Væsen paa tredie Haand i det danske Literatur-Selskab. Imidlertid kom Ewalds Digtning ogsaa de Danske uventet, og maatte i det Hele underkjendes af de Synsmaader i Poesien, som da vare gjeldende. Selskabet for de skjønne Videnskaber,

der var den indsatte Smags-Autoritet, viste ogsaa dette ofte nok, og alle Aktstykker fra hin Tid røbe temmelig tydeligt, at det mere var en national Opflammen, ledet af nogle Ordførere, der endelig gav Ewalds Verker nogen Anseelse, end det var en almindelig dybere Erkjendelse af denne Digters Værd og Ret. Alt hvad der hos Ewald dannede Spirekraften til en friere, mere fuldtonende Digtekunst, var ogsaa mellem hans Dyrkere mest udsat for at betragtes som underordnede Træk, medens man ei sjelden berømmede Det i hans poetiske Retning og Frembringelser, som ei har kunnet holde og reproducere sig. Ewald rykkede Poesien, under en febrilsk anspændt Sinds-Stemning, op mod en Sfære, hvis rette Grændse og Høidemaal senere er søgt gjennem Digter-Evnens rolige Anskuen og besindige Kunst. Men Ewalds fleste Digte bære ogsaa i sig de forstyrrende Elementer, som denne voldsomme og stedse af Ve-Raab betegnede Stigen maatte medføre. Saa længe man nu manglede Grundsynet for Opfatningen, standsede man let, i Ros som i Dadel, ved det udvortes Slaaende, ved det Pathologiske i Frembringelsen, dens uklare, ofte unaturligt skruede Udtryk, og just til dette anknyttede sig Skolen og den aandløse Efterligning. Men de „ha-stemte Toner", [som Normændene kaldte det, havde for dem ingen Tillokkelse og blot denne nationale Vegt, at de truede med ganske at overstemme deres Yndlingsdigter, den af

Danske og Norske saa ganske nylig næsten forgudede Tullin, og dermed tillige antastede al den Digtning, som efter deres Anskuelse passede med Sprogets Aand og Poesiens naturlige Udviklingsgang. Vil man altsaa paastaa, at det norske Selskabs Mænd i denne Kamp fegtede for et Landsmandskab, da tør man tilføie, at de for Alvor ansaa sig som Stridsmænd for den gode Sag, idet de forsvarede sin egen.

Jeg fastholder her dette ene Synspunkt ved en for Resten vidt-gribende literær-historisk Situation, især fordi det angiver Grundvæsenet, hvoraf det norske Selskab som en bestemt Indstiftelse fremgik. Thi visselig var det en paa eiendommelig Maade vakt og nu temmelig pirrelig Nationalfølelse, som udformede den literære Forening, og holdt dens Medlemmer sammen.

Det optrækkende Uveir mellem danske og norske Literatorer fandt snart ny Næring ved de heftige Theater- og Journal-Feider i Anledning af Bredals Tronfølgen i Sidon og Bruns Zarine. Men ogsaa her stod Ewald, med sin forskudte Rolf Krage og med De brutale Klappere, som den egentlige Sky-Samler i Baggrunden.

Det er betegnende for Perioden, at de to literære Selskaber, som nu dannedes, fik sin ydre Foranledning dels fra Theater-Interesser og dels fra Kaffehus-Besøgene. Thi her træffe vi just de tvende Brændpunkter, hvor den Tids lyse Hoveder, efter parisisk

Skik, mødtes eller frastødte hverandre, — og herom har man mange samtidige Vidnesbyrd. Naar Marmontel kalder Epokens belletristiske Retning en epidemisk Sygdom, tilføier han, at Iveren for Theatret og dets Artister var denne Sygdoms stærkeste Symptom, — og da erindrer man, at de mest celebre Pariser-Caféer laa lige ved de store Theatre. Saaledes Café Procope i Forstaden St. Germain, Mønsterstedet, det vidt-berømte, hvor Rousseau, Voltaire, Piron vare hyppige Gjester, og i lige Maade, paa Palais-Royal-Pladsen, Café de la Régence, der især blev besøgt af yngre Skjønaander. Det er ganske mærkeligt, at der paa en Tid, da man i Danmark havde det saa travlt med at „danne sig efter de bedste Mønstre", kunde i Kjøbenhavn paavises saa gode Sidestykker til hine Pariser-Caféer, som Nergaards ældre Etablissement i Badstu-Stræde og Mad. Juels nye i Sværte-Gade. Til det sidste Sted søgte flere unge Normænd, blandt hvilke J. N. Brun og den stridbare Dobbeltkandidat Ove Gjerløv Meyer. Denne begyndte at holde Øie med Selskabet hos Nergaards, som især fremviste Ewaldianere og navnlig den ivrigste blandt dem alle, Abrahamson. Dette blev ogsaa Stammen for det danske literære Selskab, hvorimod nu af Meyer den Forening hos Mad. Juel dannedes, som 1772 fik Navn af Norske Selskab. I Begyndelsen kom man sammen i det almindelige Restaurations-Værelse. Men snart skaffede man sig egne Stuer ovenpaa, hvor

man kunde sidde i Ro for uvedkommende og uvelkomne Besøg. Og nu beflittede man sig paa at give Selskabet en bestemt literær Retning. Jeg har personlig kjendt fire af Selskabets ældste Medlemmer: J. N. Brun, N. Treschow, Wessels Kontubernal Justitsraad Westermann, og Peter Harbo Frimann, der ved sin Død var den danske Skjønliteraturs Nestor. Foruden disse kan man endnu erindre som mærkelige Navne af Stammen fra det første Decennium: Brødrene Vibe, J. H. Wessel, Fasting, Søren Monrad, Claus Frimann, Edvard og Christian Colbjørnsen, Bendix Prahl, Jonas Rein, Jens Zetlitz.

Det norske Selskab havde uden Tvivl ganske Udseende af et Tabagium, og var for Resten i sit hele Væsen et Studentersamfund. Dets Forsamlings-Værelser vare kun fattigt udstyrede med Møbler og andre Bekvemmeligheder. Man havde nogle gamle, høiryggede Stole langs Væggene, og et langt Bord, der stod midt paa Gulvet i den første Stue. Ved Siden af dette Rum var der endnu et Par Kammere, hvor man kunde føre fortroligere eller mere animeret Samtale, og i et af disse sad den meget yndede Vertinde, Mad. Juel, ved Thebordet. Blandt Medlemmerne var det et eget Værdighedstegn at have Adgang til dette Gemak. Undertiden gik En og Anden nedenunder i den offentlige Café, hvorfra Kredsen var opstegen, og derfra bragtes uden Tvivl mangt et Underholdningsstof tilbage til Selskabet.

Man kan let forestille sig en Aften i denne livlige Forsamling med det simple Lokale og de fordringsløse selskabelige Former. Vor egen Kreds viser noget omtrent Tilsvarende: Mængden af de ungdommelige Skikkelser, Røgskyerne, den lydelige Tale, Sangen ved Bægerne. Men vistnok har et anderledes stemt og bevæget Liv gjennemtrængt Normændenes Lag i Kjøbenhavn. Hine Dage havde ei denne Tids tyngende Erfaringer og Alvors-Præg. Den Opgave, som disse Selskabsbrødre stillede sig, vedkom en Hoved-Interesse i Perioden, men oversteg ei deres Kræfter; den passede ikke blot med Ordførernes Aandsretning og Studier, men kunde endog naturligt anknyttes til Ytringerne af den ungdommelige Lyst, som Samlivet nærede. Derved indkom i Laget en frigjørende Bevidsthed, der udbredte sin Stemning selv over de stille, lidet fremtrædende blandt dets Medlemmer. Den Vittighed, der hørte til flere af de her forenede Normænds eiendommelige Begavelse, — den træffende Skjemt, der i forskjellige Former udgik fra dem, fik Raaderum og, man kan sige, en vis befrugtende Eftervirkning i Selskabet, hvorfra Indtrykket igjen, som en kjendelig Magt i Samtiden, gik over til Omgivelserne. Det var uden Tvivl ogsaa især ved disse Øieblikkets Indgivelser, ved disse Vittighedsgnister, at det norske Selskab saa hurtigt gjorde sig anseet og frygtet.

Man kom lige fra Theatret, eller fra Læsningen

af et nyt Skrift, og behandlede nu i en Kreds, hvorfra al Tvang var banlyst, den givne Gjenstand. De maadelige Forfattere vidste dette, — de vidste, at Røgskyerne hos Mad. Juel vare lyn-svangre; og allerede næste Morgen kunde de vente, at den satiriske Ild havde rammet og løb ustandselig omkring i den hele Stad. Man har betegnet Skrifter, som ere tilintetgjorte ved et eneste *bon-mot* fra det norske Selskab, — og man kjender endnu flere af disse Epigrammer, der paa en vis Maade have foreviget sine Offere. Til Selskabets Inventarium hørte et eiendommeligt Stykke, hvoraf man senere har gjort særdeles meget Væsen: Vers-Protokollen. Blandt Medlemmerne selv i Kredsens gyldne Periode har den neppe — i alle Fald paa dens Vise-Indhold nær — været anseet for noget Mere end et Slags Album, der efterhaanden udfyldtes med alskens flygtige Rim, omtrent paa samme Maade, som naar Tegnere, i blandet Samkvem, eller medens Samtalen føres, henkaste paa Papiret løse Skitser af allehaande Gjenstande. Mange af disse Smaasager, hvoraf Boye i sin Udgave af Wessels Skrifter har opbevaret en Del, vare rigtignok af ringe Værdi, og maa ogsaa nu for største Parten ganske have tabt deres Betydning i Sammenhængen med Omstændigheder, som forlængst ere glemte. Bogens Hoved-Indhold dannedes af Viser, — som vel var det mærkeligste Parti, fordi dette Selskab kun istemmede sine egne Sange, — af burleske Persona-

lier, og af alskens Indfald for Resten, hvortil ofte et netop udtalt Ord eller en ubetydelig Hendelse kunde give Anledning. Intet af alt dette var anlagt paa at bringes udenfor Selskabets Kreds; det var gjennem andre og betydeligere Skrift-Prøver man vilde virke ind i Literaturen. Men denne Vers-Protokol er et Vidne om den Livs-Bevægelse, der tilhørte Selskabet i dets bedste Aar, og om den kordiale Tone, der holdt dets Medlemmer sammen. Grundkarakteren i deres Samliv var en sund, frisindet Bonhommi. Derfor kunde man benytte hverandres Svagheder og Egenheder til selskabelig Spøg, uden at dette skadede den gode Forstaaelse eller nogensinde, saavidt man ved. udartede til den Spot, som ei vel kan bæres.

Det norske Selskabs literære, for Offentligheden bestemte Arbeider, der fremkaldtes ved udsatte Præmier, udkom i trende Hefter: det første 1775, det andet 1783, og det tredie og sidste 1793. Rahbek, og efter ham A. Boye, bemærker, at Selskabets Præmier i Begyndelsen kun havde lidet at betyde, og vare i Almindelighed intet Andet end en Tolvskillings-Bolle. Siden, heder det, bestod Belønnings-Tegnet i en Guldring med en grøn Sten, saaledes som dengang var Mode. Men senere kom i Stedet for Stenen en blaa Email, hvori en Lyre, med Omskrift: „*Vos exemplaria græca*", — hvilken Devise skulde hentyde paa, at man nu maatte stræbe at til-

egne sig Klassicitetens Simpelhed og Klarhed, til Modvegt mod den om-sig-gribende Bombast og Regelløshed. Til denne gængse Forestilling om det norske Selskabs Præmier og literære Bestræbelser kan jeg dog føie adskillige, hidtil ukjendte Notitser og Oplysninger, som idetmindste fra Aaret 1785 ere paalidelige. Der udsattes hvert Nytaar 3 Præmier, hver paa 40 Rbd., som det hedte, for Arbeider i Poesi og Veltalenhed. Men dertil kom endnu for Enhver, der vandt Prisen, som et Agtelses-Tegn, Ringen, til en Pris af 10 Rbd. Ringen alene tilkjendtes for Arbeider, som udenfor Pris-Opgaverne fandtes passende til Optagelse i Selskabets Samlinger. Men foruden disse større Belønninger udsatte Selskabet maanedlig en Præmie af 2 Rbds. Værdi for de Arbeider, som Direktionen fandt værdige dertil, uden at de derfor skulde offentliggjøres. Endelig kunde ethvert Medlem fremsætte Pris-Opgaver og Præmier, og selv bedømme indkomne Prøver. Men til noget Arbeides Optagelse i Selskabets Hefter udfordredes stedse et *Imprimatur* af den indsatte Bedømmelses-Kommission. Denne bestod af 5 Medlemmer, hvis Forhandlinger vare bundne til meget strenge og betryggende Regler. Det var udtrykkeligt bestemt, at alt det Indleverede, som Kommissionen ei fandt værdigt til Trykken, skulde opbevares i Arkivet og i Vers-Protokollen.

Skjønt nu disse Anstalter tyde paa en alvorlig

Bestræbelse for at give den literære Virksomhed Plan og Udholdenhed, maa det dog indrømmes, at det Udbytte deraf, som foreligger i Selskabets tre udgivne Hefter, neppe kan gjøre Udslaget, naar Talen er om dets literære Fortjeneste eller om dets betydelige Indvirkning paa Epokens Digtekunst i vort Sprogsamfund. Det hele Præmievæsen synes tvertimod at være en for denne frie og livfulde Kreds ganske fremmed Bestanddel, med hvis Optagelse den har ydet sin Tribut til én herskende og af store Autoriteter godkjendt Anskuelse. Det norske Selskabs Virkemaade er ei let at begrændse, og medens den i vidt-forgrenet Strømning spillede ind i mangehaande Frembringelser, der ei bare Selskabets Mærke, fornemmedes den tillige som et forfriskende Arom i den hele literære Atmosfære. Derfor henførte man uvilkaarligt til Selskabet mangehaande Stemninger og Ytringer i den kjøbenhavnske Smagsverden, som kun middelbart og fjernt kunde vedkomme det.

Men ligesom det er vist, at det norske Selskab paa denne Vei har maattet bære megen og uforskyldt Dadel, saaledes maa det paa den anden Side kaldes mærkværdigt og berømmeligt, at dets Liv har været mægtigt til denne store Spredning, uden at tabes eller blive overseet i den. Og hvad man især bør lægge Mærke til er dette, at Selskabet i Sandhed var en Smags-Skole, en Forening af begavede Aander til indbyrdes Uddannelse. De norske Digtere

forelæste gjerne her deres Arbeider, inden de bleve offentliggjorte, hørte de Kyndiges Anmærkninger, og indbragte saaledes Arbeidet for en Domstol, som neppe nogen anden i Danmark dengang kunde overtræffe i Strenghed og Indsigt. Zetlitz har givet et bestemt Vidnesbyrd om, hvad han skyldte en saadan Paavirkning. Men denne har vistnok i det Hele havt stor literær Betydning. Og naar man studser ved det ringe Antal af det norske Selskabs egne offentliggjorte Arbeider, bør man ikke blot tage Hensyn til den norske Digter-Skoles øvrige, talrige Frembringelser, men betænke tillige, at Selskabet uden Tvivl ei alene paa sit allernærmeste Felt, men ogsaa i videre Kreds, med fortjenstlig Forsorg har hindret mangt et maadeligt og umodent Produkt fra Indgang i Literaturen. Det kritiske Element i norske Selskab traadte ogsaa paa alle Maader aabenlyst frem, og en stor Mangfoldighed af de flygtige Livsfunker i Improvisationer, Ordspil, Anekdoter i bunden eller ubunden Stil, som enten navnløst fra hele Kredsen, eller særligt fra J. Vibe, Prahl, og fra dens Hovedperson Wessel kastedes ud i Almenheden, havde i Grunden sine let paaviselige Sigtepunkter i Samtiden og Omgivelsen. Mod alt det da herskende Hykleri i Religion og Kunst stod Selskabet som een Mand. Det var et Selskab for den sunde Fornuft. I denne Retning vare de Norske saa radikale, og saaledes komne for Orde, og bleve derved en saa anselig Størrelse,

at mangen en Dansk, der var svagere i Aanden, søgte et høiere Trin ved at slutte sig til dem, og endog ved at affektere deres haardere Mundart.

Fra Selskabets Midte udgik i de første Aar en dygtig Arbeider i den finere raisonnerende Bog-Kritik, som nu begyndte at udvikle sig. Det var Bergenseren, Epigrammatisten Claus Fasting, der begyndte Den kritiske Tilskuer og en Tid ledede Den kritiske Journal. Denne udmærkede Stilist, hvis literære Udvikling helt igjennem var fransk, leverede i sine Recensioner, og siden i Provincialbladene, en i sit Slags dengang mageløs Prosa. I de fleste af sine literære Anmeldelser og Betragtninger bevarer han en klar, spillende Overlegenhed, der paa een Gang er underholdende og sikkert betegnende. Ogsaa hos ham kan man finde de Synsmaader udhævede, der nærmest betegne det norske Selskabs æsthetiske Program. Og hvor meget end dette nu kan underkjendes af en dybere og sikrere Kunst-Betragtning, vil man dog finde, at det indeholder Grundtanker, der tilhøre Kunstens uforanderlige Væsen, og som netop dengang af et høirøstet Parti, og under en mægtig Produktion, miskjendtes. De anselige Frembringelser af den saa kaldte norske Skole fra denne Tid vise en kjendelig Stræben efter at klargjøre og harmonisere de begeistrede Stemningers Udtryk, og paa een Gang at udbrede Styrke og Elegants over den poetiske Diktion.

Den malende Poesi var nu, fornemmelig ved den udbredte Læsning af Thomsons Arbeider, kommen i Mode, og havde stillet de forhen herskende dogmatiske Digte noget i Skygge. Normændene yndede, som bekjendt, særdeles den poetiske Naturskildring. De valgte især Stoffer af deres Lands Natur. Og skjønt disse ingensinde heltigjennem udarbeidedes med den Indsigt i Opgavens Forhold til de sande Digtningens Midler, eller med den ægte Farvning, som nu fordres, bragte dog Fremstillingen af disse lidet bekjendte Natur-Scener nye Motiver ind i den poetiske Literatur, og berigede Digtningen med nye Betegninger og Vendinger af god norsk Malm, der for en stor Del have fæstet sig i Skriftsproget. Fra det norske Selskab udgik ogsaa fornemmelig de Sang-Digte, der kun have til Hensigt at udtrykke Sindets Sorgloshed og Fornøielighed, og som man fortrinsvis pleier kalde Viser. Dette blev siden en Tid lang fast den eneste Form, hvorunder den lyriske Poesi kom til nogen Freidighed og Friskhed. Men for denne sin betydelige Andel i en herskende poetisk Retning har den norske Digter-Skole ei sjelden faaet Tilrettevisning og Dadel, idet man har sat Vise-Produktionen i Forbindelse med den Beskyldning, at Drikken, Klub-Livet i det Hele, tog Overhaand i Normændenes Kreds og blev den stærkeste Betegning for den frivole Livs-Anskuelse, der sagdes at være udbredt blandt Medlemmerne. Men betragt Da-

tiden i et samlet Billede, og bemærk den letfærdige Aand, der leger i dets Træk! Betragt de Samfundets Høider, hvorpaa det attende Aarhundredes Oplysning falder! Se, der er bakchantisk Leg paa dem alle. — Men Normændenes Glædskab var frisk, og havde i Almindelighed et ufordærvet Livs-Indhold at øse af. Den Levnets-Filosofi, som deres Viser, mangen Gang ironisk, forkyndte, var for Alvor den dannede Verdens. Men aldrig finde vi den tilsat med hin *Odeur* af moralsk Besmittelse, som dengang, efter fransk Aand og Smag, hørte til det Pikante ved saadanne Frembringelser. Vil man endelig af det norske Selskab og den norske Digter-Skole udhæve dem, der tog et Menneske-Livs Krav legende og overfladisk, da maa man ogsaa nævne de alvorlige Tænkere Christian Colbjørnsen og Nils Treschow, den humane Udviklings aandfulde Forkæmper Fasting, de kraftfulde Gjerningers høit begavede og fromme Sanger Claus Frimann, og Troesmanden med den mægtige lutherske Gyldenmund, Johan Nordahl Brun, som af dybeste Grund forkyndte Ordet, og freidigt indsang Glædes-Timernes Vinbæger.

Det maa da være vel overveiet og forstaaet, hvad den gængse Bemærkning i Sandhed kan have at betyde, at Normændene altfor meget satte Pris paa den literære Bagatel, altfor meget forflygtigede Poesien i Tankeleg og frivole Frembringelser. Thi om man ei vil dvæle ved det alvorlige Parti af deres

Digtning, kan det her bemærkes som en Kjendsgjerning af Vegt, at den Kamp mod det stof-tunge, halv-destillerede Væsen i Poesien, som fornemmelig Baggesen senere søgte at gjennemfegte, udgik fra den norske Digter-Skole. Vistnok er det nu beleilig Tid at bringe dette Punkt i Erindring. Mangen Gang studse vi uvilkaarligt ved den Anseelse, der i hin Epoke kunde tilhøre Frembringelser, som forekomme os ubetydelige. Ja, det er ofte en ganske liden Digtning, eller endog blot en enkelt vellykket Vending deri, som optog, og det med Vedvaren, den dannede Almenheds Opmærksomhed. Dette var ei blot en Ytring af den Tids atomistiske Kritik, og det kan heller ei forklares alene deraf, at Poesien i vort Sprogsamfund just var kommen til et nyt Vendepunkt og prøvede sine endnu tildels uøvede Kræfter til et større Opsving. Dette hører vistnok med til Forklaringen, men giver den ikke fuldstændig; thi heri ligger jo tillige noget Hemmende for Opfatningen og en tilsyneladende Indskrænkning i Kredsen af de Deltagende. Men Interessen var netop livlig og meget udbredt. Sagen er, hvad jeg før har berørt, at de Dannedes Hoved-Anliggende i Epoken var Literatur, Belletristik. Denne Stræben gjorde dem, efter Tidens Maal og Leilighed, nøieregnende med selve Fremstillingens Kunst og agtpaagivende for enhver Tankens Vending i Retning af tiltalende Form. De vare inde i den Anskuelse, der kortelig

udtales ved Epokens Stikord: Smag. De vilde ei fyldes, mættes af Verket; tvertimod vilde de i al Sandhed have en Nydelse for Smagen, og om muligt den fineste, af Digterens Anretning.

Jeg kan ikke her fortsætte denne Betragtning ved at paavise, hvorledes Digtning og Sprogkunst paa denne Vei ere komne til en Kraft, Renhed og Klarhed, der stiller de bedste Verker i vort Sprogsamfunds Skjønliteratur paa lige Linie med de ypperste Frembringelser i Literaturer, som have havt en meget længere Læretid og tifold flere Kræfter til sin Udvikling. Men jeg peger, i Modsætning hertil, paa de literære Tilstande, der nu ligge os nær eller omgive os, paa de uformelige Digtninger i Vers og Prosa, der tages som Stof og for Stoffets Skyld, — paa den haarde Hud, der mere og mere lægger sig over Smagen, — paa Overmættelsens Ligegyldighed, der hurtigt træffer den sande, finere Digtning ligesaavel som den literære Industris svulmende Masse. — Ja, nu — mellem saadanne Indtryk — kan vel mangen En studse eller smile ved hin Epokes Interesse for de poetiske Smaating og for Tankens aandfulde Bevægelse i en stræbende Sprogkunst.

Men med denne Betragtning kan jeg atter vende mig til den ældre Stamme i det norske Selskab. Mærkelige Personligheder møde os her. Det er Studenter og unge Literatorer, der besidde et Kundskabs-Forraad og en levende, gjennemfort Dannelse, som

sandelig nu er sjelden i saadant Maal og Udstrækning: Fasting, Peter H. Frimann, Treschow, Søren Monrad, Wessel, Ove G. Meyer, Bendix Prahl. De ere ligesaa fortrolige med den klassiske Verdens Aandsverker som med de nyere Hovedsprog og Literaturer; flere af dem have ikke blot disse Sprog paa Læberne, men de kunne tænke deri, og med aandfuld Lethed udtrykke det Tænkte. Det er en udpræget Literatur-Epokes vel udrustede Mænd. De staa i det fulde Lys af Samtidens Kultur. Lad Enhver, der har Standpunkt og Øie dertil, anskue deres Stræben, medens det føles, at det hele Grundlag for den Dannelse, der var dem egen, efterhaanden glider bort fra denne Tids Oplyste, og medens vi betænkeligt spørge hverandre, om den nye Humanitetens og Kulturens Basis, som vor Tid vil have nedlagt i Sjelene, kan bringe nærmere til Maalet.

Det norske Selskab bestyredes af tre Direktører, og holdt sine Samlinger hver Thorsdags Aften. Naar nogen for Selskabet gjeldende Beslutning da skulde fattes, maatte idetmindste femten Medlemmer være tilstede. Men det er bekjendt, at Møderne i Selskabets bedste Aar i Almindelighed vare meget talrige. 1793 ophørte den literære Virksomhed, og Selskabet, hvor for ethvert Slags Spil var forbudt, blev nu en Klub for Norske og Danske, hvor man kun søgte selskabelig Adspredelse. Alligevel

hvilede ældre Dages Gjenskin og Efterklang endnu længe over Laget, — og i denne Henseende er det betegnende, at Vers-Protokollen blev fortsat. Stedse vedligeholdt sig i Kredsen meget nøiagtige Traditioner og levende Erindringer, og Selskabet førte endnu længe en ganske mærkelig Tilværelse, især ved sin eiendommelige, ligesom af Anekdoter og Silhouetter sammenkjædede Historie. Rahbek, der tilligemed flere Danske var bleven optagen i Selskabet, fortæller, at disse Kroniker virkede saa skuffende, at man hvert Øieblik ventede at se Wessel eller Vibe eller Fasting træde ind af Døren. Men til denne levende Fornyelse af det Svundne kan endnu føies en Omstændighed, som hverken Rahbek eller nogen anden Forfatter har omtalt. Selskabet havde nemlig, foruden det normale Antal af 150 indenbyes Deltagere, en Klasse fraværende og betalende Medlemmer, der dels bestod af oprindeligt for Kredsen Fremmede, dels af Bortreiste, der vedblev gjennem Breve og allehaande andre Meddelelser at staa i stadig Forbindelse med Selskabet, og som aldrig undlod at besøge det, naar de kom til Kjøbenhavn. Den hyppigt gjentagne Forelæsning af hine, i Arkivet omhyggeligt opbevarede Skrivelser, og de glade festlige Sammenkomster med flere tilreisende ældre Medlemmer, hørte uden Tvivl til de mest levende Erindringsmidler, der forbandt Selskabets Fortid med dets sidste Periode. Endelig, i

Aaret 1813, da det norske Universitet var sat i Virksomhed, og det politiske Baand mellem Norge og Danmark kjendeligt løsnedes, ophørte det norske Selskab i Kjøbenhavn. Det er ellers mærkeligt, at man saavel om Tiden for som om de nærmere Omstændigheder ved Selskabets Opløsning har meget forskjellige Traditioner. Man beklager Tabet af dets Bibliotek, Arkiv, Forretnings-Protokol og Kopibog o. s. v., men kan ei med nogen Sikkerhed angive, hvorledes alt dette er gaaet tabt. Saa meget er i alle Fald temmelig paalideligt, at Selskabet hævedes i det her angivne Aar. Navnet blev af enkelte af dets Medlemmer ført over paa en Klub-Forening, der stiftedes i Kristiania 1818.

Naar vi nu til Slutning gjentage den Betragtning, at det var en levende og ved Omstændighederne end mere bevæget Nationalfølelse, der fremkaldte Stiftelsen af det norske Selskab, da er det os tillige klart, at denne Følelse ei blev beskæmmet i sine Følger. Vi erindre, at en udbredt literær og poetisk Virken havde sit Fællesbaand i Selskabet, og at det lykkedes hine mindeværdige Normænd at give en vigtig Epoke af vort Sprogs Literatur et stærkt Præg og Fremstød til nye Udviklinger. Idet vi udhæve denne Fortjeneste, der har Betydning for tvende Folk, kan det ei forstemme os, at enkelte Danske have fornegtet eller miskjendt den. Thi fra Danmark kommer dog dette Mindes Berøm-

melse os imøde. Se vi tilbage paa det norske Selskabs Arne i Kjøbenhavn, da finde vi ogsaa der dets Eftermæle hædret. Og denne Anerkjendelse, der er udgaaet fra de vegtigste Stemmer, er et af de stærke Vidnesbyrd om det aandelige Fællesskab, som varigt knytter os til Broderfolket.

III.

En literær Situation og en Digter-Række.

Med Begyndelsen af det forrige Aarhundredes ottende Decennium indtræder en vigtig Epoke for vort Sprogs poetiske Literatur. 1771 udkom „Thronfølgen i Sidon“ af Bredal tilligemed hans Efterspil „Den dramatiske Journal“, og „De brutale Klappere“ af Ewald. 1772 fik man „Zarine“ af Brun og Wessels „Kjerlighed uden Strømper“. Samme Aar stiftedes Norske Selskab. Enhver, der kjender noget til vor Literatur-Historie, vil have en Forestilling om Betydningen af denne Sammenstilling. Men ved nøiere Betragtning ser man, at en Frembringelse fra 1770 maa tages med, nemlig Ewalds Tragedie „Rolf Krage“.

Den Gjæring i Skjønliteraturen, som havde vist sig under Frederik den Femte, fremtraadte nu i mere bestemte Modsætninger, og af Stridigheden

dannede sig en kjendelig Fremgang i Poesiens Udvikling. Denne kan ei tilstrækkeligt forklares af de Grunde, som i Almindelighed angives. Man viser nemlig enten hen paa et fremragende Digter-Navn, der ligesom hæves op over al Sammenligning med Omgivelsen, eller man holder sig fornemmelig, som Rahbek, til en vis Foranstaltning, til „Selskabet for de skjønne Videnskaber". Dette Selskab var saavel i sin Oprindelse, — da det stiftedes efter tydsk Mønster, med tydsk Indflydelse, — som ved sin Sammensætning og Metode fremmedartet og ufrugtbart i Forhold til det Fornødne: Vækkelsen af noget Eiendommeligt i vort Sprogs Poesi. Selskabet skulde bidrage til at „bestemme Smagen", og til at fremkalde alvorlig Digtekunst. Hermed gik man ud fra to falske Synsmaader; man stolede paa den udvortes Tilskyndelse, betragtede Opgaven, Præmien, som Vækker, — og dernæst vilde man stifte Kritiken, før den havde nogen Gjenstand. Den tydske Cliques Hensigt var, ved Indførelse af tydsk Digtning efter nyeste Snit, at gjøre den danske Skjønliteratur til et Underbrug af den tydske. Derfor beklagede Schlegel, at de Danske havde større Sands for den franske Poesi end for den tydske, og at de foretrak fransk Skuespil. Han glemte kun ved den Leilighed, at Tydskerne selv stod som mere eller mindre villige Beundrere af det franske Mønster.

Men Schlegels Bemærkning viser, skjønt ham

ubevidst, den Spænding, hvortil Tvistepunkterne kunne henføres. Der handledes om Beskaffenheden af den poetiske Sprogform og Diktion, samt om poetiske Forbilleder saavel med Hensyn til Stoffernes Valg som til deres Behandlingsmaade. Nøiere kan det ei udtrykkes; thi det hele Schisma var svævende, og kom først lidt efter lidt, — ikke ved Forhandlingen, der til begge Sider vedblev at være uklar, som den var skjevt anlagt, — men ved selve den poetiske Frembringelse, til Tydelighed. Den Feil, — den dels ubevidste, dels bevidste Forfalskning af det literærhistoriske Omdømme, — som har indsneget sig i Fremstillinger af den saa kaldte Ewaldske Periode, maa derfor strax betegnes, inden man gaar over til Enkelthederne. Det har nemlig faaet Udseende af, at der paa den ene Side var en mere klar og dygtigere udtalt Stræben for Poesiens Frihed og Opsving, og paa den anden en ensidig, aandløs Vedhængen ved lavtliggende Synspunkter og indskrænkede Kunstformer. Man har t. Ex. ved Fremstillingen af Digter-Stridens Begyndelse sat Rosenstand Goiskes Theater-Recension i et Lys af Overlegenhed over Bredals „Thronfølgen i Sidon“ som om den indeholdt en fuldkommen træffende og afgjørende Dom, — man har udhævet Ewalds Indlæg i Striden, „De brutale Klappere“, som et dramatisk Mesterstykke af Vittighed og Satire, — man har stillet Carstens, Ewalds Aristark, som en Smagsmand over

alle andre i denne Periode. Men alt dette er udenfor Sandheden.

Paa begge Sider stod Doktrinære, der i Grunden havde samme Hovedfarve, — paa begge Sider fandtes Uklarhed og Dilettantisme, saavel i Tilegnelsen af æsthetiske Grundsætninger som i deres Udvikling og Fremstilling, — og overalt saaes Retninger i det Poetiske, som for vor Tids Betragtning ere forældede. Vi kjende den almindelige Synskreds, der omgav begge Leire. Den overdrevne og i Sandhed aandløse Beundring for de antike Mønstre knyttede Poesien til en fremmed Verden og, i overveiende Grad, til staaende Emner. Derved blev den utilgjængelig for den store Flerhed, upaavirkelig for Nationalaandens Inspirationer, hvoraf alene en blivende Indflydelse, et frugtbart Kredsløb kan fremgaa. Digterens Tankebilleder heftede ved afsjelede Allegorier og ved Brudstykker af en forlængst udløben, misforstaaet Civilisation. Saaledes blev Poesien Stil-Øvelse og Rhetorik. Den gjeldende Smagslærer var Batteux, som netop ved denne Tid udøvede sin fulde Indflydelse; han herskede i Frankrig, han virkede kjendeligt paa de Engelske, i Tydskland var han indført af Gottsched, Schlegel og Ramler. Hans „*Cours de belles lettres*“ blev 1773 oversat af Jens Hvas, „formered“ med Schlegels Anmærkninger og med danske Exempler, valgte af Abrahamson. Batteux's Sætning, at det klassiske Drama var græsk og fransk, blev ei

engang modsagt af Klopstock. Efter Aristoteles satte han som Princip, at Kunst og Poesi er Efterligning af Naturen; dog forstod han ei dermed det skjønne Typiske i Virkeligheden, men de Forbilleder af denne, som Smagen vælger og forædler. Ved Smag forstodes igjen den gjeldende franske, og dens Forædling af Emnet gik ud paa konventionelle Forsiringer. Der herskede Udvorteshed i Opfatning som i Behandling.

Men hvilede den franske Skjønliteratur paa en skjev Betragtning af det Antike, saa var Klopstocks Reform ikke bedre. Ogsaa han gik tilbage til Oldtiden i sine Bestræbelser for at grunde en ægte tydsk poetisk Literatur, klassisk som den franske. Han hengav sig til en ufri Efterligning af antik, Digtekunst, der nu skulde forbindes med det høist uklare Bardevæsen og med Gjenklang af de Ossianske Sange. Den franske Mønster-Poesi havde dog det Fortrin, at den dannede en eiendommelig Støbning af klassiske og romantiske Elementer, og var, med sin Rod i et mægtigt Lands Kulturbund, udbredt over den vide Verden. Men vistnok maa her medtages Tidstegn, der røbe den franske Aands Udartning i forrige Aarhundrede. Literaturens Overmodenhed viste sig just i Frembringelser, som man fortrinsvis kaldte Smagsverker, *Oeuvres d'esprit.* Poesien behandledes som en overfladisk Leg, omtrent som en Forfinelse paa Konversationen; det var en

letfærdig, flygtig Aandrighed, der bragte de smaa Fortællinger, *Nouvelles à la main*, den rimede Anekdote, Epigrammet, Ordspillet, i Mode. Den fremkaldte blandt Andet en moderne Phlyakographi, Olympen travesteret, efter den samme Smag, der skulde gjøre Alt nydeligt, kokettere med Alt, bringe alle Dimensioner ned til Nips. Med denne Tilstand fulgte en frivol Interesse for Theatret, hvor Skuespillet fik samme overfladiske, tvetydige Væsen. Til Dagens Tone hørte endelig et udbredt literært Dilettantskab og allehaande smaa Mæcenaters Iver i at beskytte Geniet.

Det norske Selskab har maattet høre ilde for Afhængighed af hele denne Retning. Men den laa ganske i Tiden. Og i Øvrigt vare de lette Sager, der flagrede ud fra Normændenes Kreds, mangen Gang et betimeligt Vaabēn under en literær Tvist, hvor der i alle Fald var Alvor i Legen. Den franske Smags Indflydelse i denne Periode er let forklarlig. Og det kommer her i Betragtning, at Skjønliteraturen var bleven en Magt i Frankrig. Forfatterbanen havde der stor Anseelse og Betydning, medens den i England og Tydskland endnu var usikker og manglede Glands. Saaledes fik de franske Smagsverker et Slags standsmæssig Vegt, der forbandt sig med den literære.

Blandt de Tegn paa Mistydning af Literaturens Væsen og Virken, som karakterisere Epoken og dens

Ordførere i Danmark, er dette et af de stærkeste, at man troede ved ydre Foranstaltninger at kunne fremkalde ikke blot enkelte Verker, men en Udfyldning af det Manglende i Skrift-Slagsenes Rubriker. Holberg har sagt, at det var hans Hovedhensigt „at bøde paa de Savn *in literis*, som os især af Fremmede har været bebreidet". Han var imidlertid i temmelig stort Omfang Mand for at gjøre det, og han afholdt sig dog fra den Gjerning, der laa altfor langt udenfor hans naturlige Kald. Men Selskabet for de skjønne Videnskaber var nu den Indretning, hvorfra Literatur-Verkerne som fra et stort Faktori skulde udgaa, og Penge, rigtignok kun Smaapenge, tilveiebragtes som fornøden Drifts-Kapital. Det mest forønskede Fænomen, som viser sig ved Begyndelsen af Epoken, er Skuespillet, just i et Par Retninger, som Literaturen ei havde kunnet tilegne sig, i Tragedier og Syngespil.

Holbergs Komedier vare Literaturens største og anseligste Eiendom. Men den var mere som en i Rigets Skatkammer indsat Kostbarhed, der bevares for kommende Dage, end som en Sum, der er i levende Bevægelse. Det er da fornødent at tage Hensyn til Beskaffenheden af den Tids dramatiske Sands og Fordringer til Skuespillet. Man foretrak Situations- og Konversations-Stykket, men der herskede en Raahed i Smagen og en Skjevhed i det æsthetiske Indtryk, hvorom vi nu neppe kunne gjøre os nogen

tydelig Forestilling. Holberg kæmpede mod de Weltheimske og v. Qvotenske *Haupt- und Staatsactionen*, — men han overvandt dem ei. Der foregik Hoved-Afhuggelser paa Scenen, Himmel og Helvede blev forestillet, — og Hans Wurst var oppe i alt dette med den raaeste og vildeste Spøg. Ikke blot Mængden, men Hoffet, Folk af Stand, fandt Behag i saadanne Smagløsheder. Selv paa den danske Skueplads, der idelig maatte lukkes, — der hos Publikum og Magthaverne maatte betle sig frem fra det ene Livstegn til det andet, — herskede dette Væsen. Komedie-Plakaterne til de Holbergske Stykker vare i Markedskriger-Stil, for at trække. Saaledes hed det en Gang: „Der opføres den saa vidt berømte Møllerdands af tre Personer. Dandsemesterens Kjereste opvarter Tilskuerne med en hel Cantate. Til Slutning opføres det særdeles lystige Stykke, kaldet Julestuen“. De lokkende Midler benævnedes fornøielige Præsentationer, Posituren, Artigheder, Udstafering, Intermeder, melerede med Dands. Endnu i 1768 opvartedes paa Theatret med Linedands og tilhørende Bajads to Gange ugentlig.

Tragedierne Phædra, Andromache, Mithridates, af Racine, vare opførte paa Hof-Theatret som paa den danske Skueplads. Siden forsynede den i sin Tid bekjendte Literator Lodde og den utrættelige Charlotte Dorothea Biehl Theatret med Oversættelser af franske Tragedier, ofte i det sletteste Sprog,

der i stive Alexandriner tilskanderedes Publikum. Det er vanskeligt for den, hvis Opdragelse ei er fransk, at komme til nogen ren og uforstyrret Nydelse af den franske klassiske Tragedie med dens forskruede Kollisioner, unaturligt kolde Pathos og farveløse Sceneri; dog, — man tænker sig Indtrykket af Sprogkunstens Harmoni og af denne symmetriske, med den fineste Takt udførte Bygning, der paa det Nøieste slutter sig til et stort Folks øvrige Verker i dets mægtigste Dannelses-Epoke. Men nu den plumpe Efterligning hos Tydske og Danske! Med hvad Slags Modtagelighed have vore Forfædre opfattet disse Fremstillinger, og fundet Fortryllelse ved dem? Det er mærkeligt, at Holbergs Tragi-Komedie „Melampe“ gjorde overordentlig Lykke, selv udover Midten af det forrige Aarhundrede, og henlagdes først 1781, efter 30 Forestillinger. Holberg angiver selv Stykket som en Parodi paa Tragedier, men siger ogsaa, at da Digteren „i et saa latterligt Emne stormer i næsten sophokleiske Toner, opvækker han paa een Gang Latter og Graad“. Man tænke sig, — ved den parodiske Svulst i Stykket rørtes Tilskuerne til Taarer! Saadan omtrent var Smagen for det Tragiske, da man i de belletristiske Anstaltmageres Tid begyndte at raabe paa originale Sørgespil. „Naar vil dog,“ hed det i offentlige Blade, „vore danske Genier give os originale Sørgespil?“ Monstrene vare der. — Præmien blev udsat. — Sel-

skabet for de skjønne Videnskaber sad færdigt til Annammelse. Saaledes fremkom 1770 Ewalds „Rolf Krage“, indleveret af Klopstock, forkastet af Selskabet. To Aar efter blev Bruns „Zarine“ modtagen, og opført med uhyre Bifald. Og under denne Iver for Faget erklærede Guldberg: „Brun maa ikke tænke paa Befordring, før han har skrevet nok en Tragedie.“

Men vi vende os til Syngespillet. Det var mindre omspurgt, mindre anseligt, mindre paaagtet af Literaturens Ledere og Formyndere. Ved dette Tidspunkt blev endog dets Adkomst til en Plads i Skjønliteraturen bestridt af de Doktrinære. Imidlertid var dets Indførelse paa den danske Scene tilstrækkeligt forberedt; thi allerede Frederik den 4de havde saavel tydsk som italiensk og fransk Opera, der altid ved Hoffet gjorde Lykke. I Midten af Aarhundredet var det især den af Favart og hans Hustru udviksede *Opéra comique*, — *Comédies melées d'ariettes*, — som kom i høieste Mode. Indførelsen af denne Genre paa den danske Skueplads kostede Møie, og fandt hos Publikum kun en Støtte i den Mani for alskens Theatervæsen, som herskede i Frankrig og begyndte at blive efterabet i Danmark. Modstanden var imidlertid haard nok; men en enkelt Mands udholdende Iver overvandt den. Det var den i Literaturen næsten berygtede Normand Nils Krog Bredal, der trods alle Hindringer satte den Plan igjennem, at vinde Theater og Publikum for

dette Kunstfag. Men derved bragte han ogsaa leilighedsvis de svævende Stridigheder mellem norske og danske Literatorer til at antage bestemte Stillinger, medens hans Navn blev til Spot og Spe i den derved dannede Situation. Bredal havde saa tynd literær Livskraft, af et Par Epigrammer af Fasting og et eneste Feilgreb af ham selv har, i en lidet nøieregnende Tid, været nok til at ødelægge hans allerede erhvervede Anseelse. Alligevel vil Literatur-Historien altid lægge en særegen Vegt paa hans Virken, medens den uden Betænkning kan overlade flere af hans Jevnlige til Forglemmelse.

Nils Krog Bredal var født i Trondhjem 1733. Hans Fader, Thomas Bredal, selv en maadelig Poet, var Lagmand over Nordland og Finmarken. Nils B. optraadte allerede 1752 med en Oversættelse af Ovids Forvandlinger, 1ste Bog, hvortil senere kom de fire næste. Men han var fornemmelig enthusiastisk Musik-Elsker og tillige kyndig Musiker. Hans første Syngestykke, som var en Opera-Text til laant italiensk Musik, har følgende Titel: „Gram og Signe, eller Kjærligheds og Tapperheds Mesterstykker, et Syngespil i trende Optog, forfattet af Nils Krog Bredal. Til Fædresprogets Ære opført blandt kjøbenhavnske Studentere 1756“. I Fortalen til dette Forsøg siger Forfatteren blandt Andet: „Kunde jeg alene derved bevæge en beqvemmere Geist og Pen til at forsøge det Samme, haaber jeg, at vort danske Sprog endog

paa Skuepladsen igjen skal erlange sin forlorne Borgerrettighed, og da var det mig en hundredefold Belønning for mit ringe Arbeide". Stykket blev givet to Gange med stor Berømmelse, i Bredals egen Bopæl. Flere høie Herskaber vare nærværende, og blandt dem P.indsen af Sachsen-Hildburghausen, Kongens Svoger. Kort efter forfattede Bredal „Eremitten", et musikalsk Hyrdestykke, indrettet som en Pastorelle i Anledning af Frederik den 5tes Fødselsfest 1757. Dette Stykke blev, ligesom det forrige, opført hos Bredal af Dilettanter, der kaldtes „det dansk-elskende musikalske Selskab". Nu skaffede han sig Adgang til det kongelige Theater, hvor han fik opført sin „Den tvivlsomme Hyrde eller den vovelige Prøve, originalt Syngestykke i to Afhandlinger, indrettet som et Intermezzo, samt „Eremitten" og et andet Intermezzo „Den lykkelige Hverver". Skjønt udnævnt til Borgemester i Trondhjem, opholdt han sig i Kjøbenhavn, hvor han 1771 blev Theater-Direktør. Imidlertid bragte han paa Scenen „Tronfølgen i Sidon, en original lyrisk Tragi-Comedie i to Handlinger", med Musik af Kapelmester Sarti.

Naar man opfatter den Ewaldske Periode som en Kamptid, hvori Smagsretning, Poesi, Kritik maa sees under Indflydelsen af Parti-Had, — naar man fremstiller Striden som en Brydning, hvori personlige og nationale Fordomme paa den ene af Siderne gjaldt mere end det, der skulde være de Stridendes

Fælles-Anliggende, da har man forladt det Stade, som en rolig og veiledende Betragtning maa indtage. Det kan ikke negtes, at enkelte af de Stridende have været paa Afveie. Men i Almindelighed var det norske Parti, hvorimod hin Anklage er rettet, en efter Tidernes Leilighed meget oplyst og retmæssig Samling af Stemmegivende. Derfor har ogsaa, som Rahbek bemærkede, Striden havt en saa afgjørende Indflydelse paa dette Tidsrums og, man kan lægge til, paa den følgende poetiske Literatur. Men forsaavidt Perioden i ethvert Tilfælde kan kaldes en Strids-Tid, kan man ogsaa sige, at dens Begyndelse fuldkommen var i Karakter: Striden har havt sine Hovedoptrin og Mellemspil, og en Ouverture ganske i Alarm-Stil, med Piber og Trompeter. Men endog i en anden Henseende kan dette Billede bibeholdes. Thi ogsaa dette er mærkeligt, at skjønt Ouverturen var indledende, stod den dog kun i en løs Forbindelse med den paafølgende Handling.

Hoffets Forkjerlighed for Syngespillet viste sig, da Kapelmester Sarti 1770 fik under sin Entreprise den danske Skueplads, som Byen ei kunde opretholde. Men da han selv ei var Sproget mægtig, forbandt han sig med Bredal, til hvis Syngespil han for havde anordnet Musiken. Af denne Forbindelse fremkom „Thronfølgen i Sidon“, først opført 4de April 1771, og gjentaget 4 Gange i Rad med ualmindeligt Bifald. Imidlertid maa der ved Anbringelsen af dette Stykke være mødt Vanskelig-

heder, som nu ei kjendes. I Fortalen siger B. nemlig: „Efter Anseende er dette det sidste af mit Arbeide for Skuepladsen". Det havde „ved hel uventede Hindringer henligget i tre Maaneder, og aldrig seet Lyset, dersom ei Justitsraad, Postdirektør Johan Georg Pauli havde opmuntret Forfatteren, og bragt ham til paa Ny at betræde en Vei, der fører saa faa Angenemheder med sig". B. klager over Charlotte Biehls og Wandals Forstummen, og udbryder derhos: „Hvor meget kunde vi ei vente os af en Ewald, naar han blev opmuntret til at stemme sin Lire i de høie lyriske Toner". Dog, Stykket gjorde Lykke, og kunde ansees som fuldkommen godkjendt af Publikum, da det igjen kom paa Scenen ved Vinter-Forestillingernes Aabning, den 7de Oktober 1771. Og da gik det endnu godt ved Opførelsen. Men samme Dag udkom Den dramatiske Journals første Numer, med Recensionen af Rosenstand Goiske.

Sujettet i „Thronfølgen" er den Begivenhed af Alexander den Stores Historie, da, efter Slaget ved Issus, Sidon underkastede sig ham og modtog af ham, i Stedet for Straton, til Regent Abdolonimus, en Havedyrker, men af kongeligt Blod. Stoffet er oftere blevet brugt, blandt Andet i det franske Stykke „*Le jardinier au Sidon*", som opførtes paa Hof-Theatret. Det poetisk-musikalske Element i Bredals Skuespil er, som Brug var i den Genre, ikke meget omfattende: En Arie med Chor til Introduktion, siden korte

Arier i Slutningen af Scenerne, og en enkelt Duet inde i Stykket; desuden var indlagt en saa kaldet Gartner-Ballet.

Abdolonimus er en stor Herre, der har trukket sig tilbage i Ringhed og Ensomhed; han lever for Naturen, for Dyden, og for sin Datter Eufemia, der er trolovet med en Have-Arbeider Agatokles. I anden Scene siger Eufemia: „Min Fader, jeg kommer nylig fra det Træ, der nede i Haugen, hvori Agatokles for tre Vintre siden skar mit Navn; det voxer og trives vel. Vi have begge med Henrykkelse betragtet dette gode Forvarsel, og dette er Aarsagen, hvorfor vi have tøvet saa længe“. Det Eneste, der piner Abdolonimus, er Anelsen om, at Alexander kunde opspore ham og, af Frygt for hans Adkomster, bortføre ham langt fra Fædrelandet „i et haanligt Slaveri“. Agatokles og Eufemia trøste ham. Det er just Dagen for deres Forening, og der skal i den Anledning anstilles Ofringer. Hefæstion kommer fra Alexander tilligemed Kleobolus, der elsker Eufemia, og tilbyder Abdolonimus Tronen. Men hertil føies det Magtsprog, at Kleobolus skal ægte Eufemia, og være Tronfølger. Efter en kort Kamp, mellem Faderkjerlighed og Ordholdenhed paa den ene Side og Ære og Fædrelandskjerlighed paa den anden, giver Abdolonimus tabt for det sidste Hensyn, reserverende sig imod, at det sker af Forfængelighed. Baade hans

Datter og hendes Forlovede gjør ham Bebreidelser. Agatokles er utrøstelig.

Anden Akt i Venus-Templet. Paa Alteret, som er antændt af Agatokles, „brænde tvende Hjerter med adskilte Luer“, men, medens Agatokles synger sin Arie, „forenes de til et“. Eufemia kommer og siger, at nu skal hendes Formæling med Kleobolus strax foregaa. Agatokles fortvivlet, bort. Abdolonimus udraabes til Konge. Derpaa Formælings-Ceremonien. Men Eufemia staar endnu imod, og fordrer, at Agatokles skal tilkaldes, for at se, at hun protesterer til det Yderste. Agatokles kommer ind i hvide Klæder, med Krands om Hovedet: „Til en Fest som denne hører et høitideligt Offer“. Han tager Farvel med Alle, og stikker sig. Kleobolus, rørt: „Kunde jeg kjøbe den trofaste Elskers Liv med mit eget!“ Agatokles: „Ædelmodige Medbeiler, lad mig dø som Eufemias Brudgom!“ De formæles. Den døende Agatokles synger en Arie. En Herold træder ind med den Begjæring, i alle Borgeres Navn, at Eufemias Valg skal stadfæstes, og Agatokles blive Tronfølger. Almindelig Beklagelse. Kleobolus atter renoncerende, „dersom det kun ei var for sildigt“. Agatokles (reisende sig meget hastigt): „Jeg lever, thi jeg forbeholdt mig at give mig Hjertestødet til det sidste Øieblik, — behold Du, Kleobolus, Tronen, — naar jeg blot faar Eufemia!“ — „Nei, ædelmodige Ven!“ — Hefæstion bekræfter Agatokles baade i Gifter-

maal og i Tronfølge. Et almindeligt Frydeskrig høres. Slutnings-Chor.

Det kunde synes os fast utroligt, at dette Stykke er blevet seet med Bifald. Men i Sammenligning med de dengang yndede Sager, Charlotte Biehls „Silphen“, „Kjerlighedsbrevene“, „Den prøvede Troskab“, o. fl. lign., kan det vel forsvare sin Plads. Det er sandt, Talen er pedantisk som i Suhms Idyller og Hyrdestykker, og som i Wandals og Jomfru Biehls Skuespil. Men Sproget er i Øvrigt rent og mere end almindeligt flydende. Versene ere efter Nutidens Begreber prosaisk matte, og gjøre næsten alle et parodisk Indtryk. Men de svare til den Tids Arie-Stil og til Middelsorten af Periodens Poesi.

Rosenstand Goiskes Kritik over dette Stykke i Den dramatiske Journal er et i enhver Hensende løst og tyndt Arbeide. Man kan holde den sammen med kritiske Sager af Jacob Baden og Claus Fasting, og man vil se Forskjellen. Rosenstand Goiske var dengang 18 Aar, hans Aand umoden, hildet i Skoleregler, og hans Sprog saa ubehjelpeligt, at man tror at læse en meget slet Oversættelse af en eller anden fransk Recension. „Thronfølgen i Sidon, den lyriske Tragi-Comedie“, siger han, „er et elendigt Misfoster“. Det har „en regelstridig og latterlig Indretning“. „Hvad Afstikning er der i de Elskendes Character?“ Knudens egentlige Løsning er naturligvis en Hovedanke. „Hvor kunde Hr. Bredal tro, at et saadant

Kneb turde være Historie i et Drama af det høiere Fag". Rec. mener, det havde været bedre, om Kleobolus havde revet Dolken af Haanden paa Agatokles, „hvilken Handling i sig selv var ei alene bedre, men vi tør sige en god Mechanisme, og kunde give Anledning til mange rørende og stærke Samtaler". Videre siger han: „Vi gad nok vide, hvad denne Brækning i Stedets Enhed ved Scenens Forflyttelse til Veneris Tempel skal tjene til, uden for at faa Stykket mod al Regel udpint i to Acter". Han anfører det som en Forhaanelse, at Bredal i Fortalen har nævnt „vor store Digter Ewalds Navn i Forbindelse med sit eget". Han spaar, at „Hr. B.s Selskaber vil skingre af heftige Anfald paa Journalen, og at B. med sine værdige Consorter vil skrige Hevn og Forbandelse over ham." Om Skuespillerne taler han meget udførligt, omhandler deres Gebærder og Dragter, og tager Anledning til at sige den yndede Caroline Halle nogle Ubehageligheder, som uden Tvivl have opbragt hendes mange Tilhængere, og bidraget til at fremkalde den paafølgende Tumult. Den hele Kritik er høist ubetydelig, og staar neppe over det Arbeide, som kritiseres. Men naar man betænker dens Voldsomhed, efter at Stykket havde hævdet sin Plads paa Scenen, og naar man lægger Mærke til Hentydningerne af personlig Art, — da ser man Partivæsenet stikke frem, og man mærker det optrækkende Uveir. Jacob Baden, som udenfor Tummelen, nemlig

i Helsingør, skrev sin kritiske Journal, finder, at Bredal ved denne Leilighed havde lidt en ikke ganske billig Medfart.

Fra den rent literære Side synes ellers Modstanden i denne Theatersag for en stor Del at angaa selve Digt-Artens Indførelse i Danmark. Saalédes siger Abrahamson: „Syngespillet kan gaa an i Frankrig, da dette Folk udsynger deres Glæde, og bortsynger deres Sorg; men det kan ei trives i fremmed Jord, hvor Klima, Sædvaner og Nationalcharacter ei ere saa syngvurne“. Anderledes blev Dommen, da Bredals Anstrengelser havde gjort det muligt for Ewaldske Syngestykker at komme paa Scenen.

Der er i disse Theater-Stridigheder et Mellemled, som let kan blive overseet, skjønt det ikke er uden Vegt. Den 7de Oktober opførtes for 5te Gang „Thronfølgen i Sidon“, og den 25de November Bredals polemiske Stykke: „Den dramatiske Journal, eller Critik over Thronfølgen i Sidon, et Efterstykke i een Handling“, — der blev Gjenstand for uhyre Theaterlarm, og gav Anledning til en poetisk Frembringelse, der endnu har et stort Navn i Literaturen. Men det Mærkelige, for Bredal formildende, som bør erindres, er dette, at Bredal i Mellemtiden havde vovet at udgive sit Efterspil, og byde det til Salg i de offentlige Blade. Al Verden kjendte Stykket, før det kom til Opførelse, og der opstod i Forveien en Undersøgelse i Bladene, om man havde Ret til at pibe, trampe

og hysse i Theatret, hvorved man altsaa aabenlyst gav Modtagelsens Art tilkjende. I Adresse-Avisen for 20de November heder det: „Dersom Nogen kan og vil give Underretning, om det er tilladt ved de danske Skuespil at pibe, da ombedes han at give Underretning, inden et vist lidet Original bliver opført; han forbinder derved høiligen et Selskab af nogle og fyrretyve Personer". Derpaa fulgte en Avis-Debat, hvori citeredes Plakaten af 24de September 1753. „Er det ei tilladt for de Rolige, ved Magt at dæmpe de Urolige? Ved Svar herpaa forbinder man et Selskab, der forholder sig til hint, som 200 til 10". Derimod anførtes, at Trampe- og Pibe-Frihed følger af Presse-Frihed, og at den, der betaler sin Entrée, har dermed Pibe-Ret. I samme Blad anmeldes: „Efter Forlangende af en anselig Del af det høist respektive Publikum, bliver paa den kongelige danske Skueplads, Mandagen den 25de November, Kl. 5½ slet, opført Tragi-Comedien Thronfølgen i Sidon, og Efterstykket Den dramatiske Journal, begge Originaler af Hr. Borgermester Bredal. Imellem Stykkerne Balletten af Kosakker og ungarske Husarer af Balletmesteren Hr. Piattoli". Personerne ere: „Hr. Journal, en Skolemester, en Acteur, en Dito, tre Actricer". I den korte Fortale ytrer Forfatteren: „Jeg haaber, at den gunstige Læser anser mit Forsøg som en lovlig Modværge". Ogsaa dette Theaterstykke er blevet betegnet som utrolig slet, hvilket

det ingenlunde er. Dialogen er endog livlig og, især for Skuespillerindernes Vedkommende, kvik. Hr. Journal kommer op paa Skuepladsen, inden der begyndes, for at have Indseende med Personale, Sceneri og Garderobe. Derved udspinder sig en Debat mellem ham og Aktørerne, hvori hans Kritik gjennemgaaes punktvis, og dens Svagheder og Modsigelser blottes. I og for sig indeholder dette en god Antikritik; men den er vistnok udtværet. Bredal viser her et for den Tid ei almindeligt Bekjendtskab til Scenen og dens Fordringer, — og hvad han siger om den løse og vankundige Theater-Kritik kan endnu godt høres. Men det Hele, 64 tæt-trykte Sider, er for meget. Efter at Hr. Journal er bragt meget i Knibe, tager han sig sammen, og sætter sig i en Lænestol, for at afsige Dommen, fornemmelig over Theater-Personalets Forhold. Scenen er imidlertid bleven tom, og midt under sit Foredrag finder han sig alene. Stykket ender med følgende Henvendelse til Publikum:

„Til Skuepladsens Gavn og Ære
En sund Critik kan tjenlig være,
Ei ondskabsfuld, partisk og gal;
Velyndere! det staaer til Eder
At dømme, hvad Critiken heder
i den Dramatiske Journal.

Vi stedse have vil for Øye
Eet Maal: Parterret at fornøye,
Ved Flid, ved Konst, ved skjønsomt Val.
Forlader os, om det ei bliver
I Alting, som man foreskriver
I den Dramatiske Journal.

Parterret er vor Foster-Fader,
Vi ingen Møye efterlader,
Før vi dets Smag udforske skal.
Men Skuepladsens unge Poder
Maa grues for en slem Stedmoder
I den Dramatiske Journal.

Vor Sag til Doms da er optagen.
Naar Publicum har dømt i Sagen,
Enhver af os sig nøye skal;
Et Vink af Eder mere gjælder
End alle Domme, som man fælder
I den Dramatiske Journal.“ —

Nu paafulgte en alvorlig Spektakel-Scene. Klapperne steg op paa Bænkene, og overfaldt Piberne med Bank af Spanskrørstokke og Næveslag. I en Klage i Avisen siges, at baade Behags- og Mishags-Ytringer maa finde Sted, men uden at hasardere Folks Lemmer. Der tales om Buler i Hovedet, blaat Øie, og en mør Ryg. Det viser sig, at Officerer

have udgjort Kjernen af Klapperne, og at en af dem, den bekjendte Oberst Køller-Banner, har lydeligt opmuntret sine Kamerater til at prygle løs paa de pibende Studenter. Derimod sees ei, at Normænd have taget Parti for Bredal.

Ewald var syg og sengeliggende, da denne Tumult foregik. Man fortalte ham Begivenheden, og han skrev paa et Bret i Sengen: „De brutale Klappere; et tragi-comisk Forspil, til Brug for den kongelige danske Skueplads, Kjøbenhavn den 25de November 1771“. Man behøver blot at kjende Begivenheden og den overordentlige Bevægelse i Publikum, for at forstaa, at denne Piece maatte vække stor Opsigt. Men man har desuden siden opløftet den til Rang med de største Mesterstykker. Heldigvis foreligger den til Enhvers Prøvelse. Dens Forherligelse begyndte med Rosenstand Goiskes Anmeldelse i Den dramatiske Journal og med Abrahamsons i De lærde Tidender: „Her er Alt“, siger Abrahamson, „Vittighed, Lune, skarp Satire; flink Dialog, skjønne Vers; værdigt at en Lærer i de skjønne Videnskaber læser et offentligt Collegium derover“. Rahbek, den overstrømmende velvillige, gaar ind paa alt dette. Endnu 1828 siger han: „Fremfor noget andet Arbeide i vor Literatur fortjener det at kaldes *merum sal*“ (bare Vittighed). Oehlenschläger taler i samme Tone: „Ewalds Brutale Klappere vil, saa længe der er dansk Literatur til, staa som et klassisk og fuld-

komment Verk i sit Slags. Selv den mere literære Udvikling hos den militære Klasse, den humane og broderlige Forening mellem unge Militære og unge Lærde, som i den senere Tid har existeret, kunne vi uden Tvivl fra Begyndelsen takke Ewalds Brutale Klappere for.“ Disse og lignende Anbefalinger opfordre til en nærmere Betragtning af Stykket.

Scenen er i et Gjestgiversted, der ved den forestaaende Theater-Skandal har fundet usædvanlig Søgning af begge Partier. I et særskilt Værelse befinde sig Officererne Bürgerschreck, Bister, Rechtbruder og Klaphans, — alle Fire Bramarbasser, som i et overdrevet Vagtstue-Sprog og i en tung, udstykket Dialog tilkaste hverandre den Bekjendelse, at de hade Pedanterne og bryde sig Fanden om Skuespil eller saadant noget, men blot ei taale, at Skolefuxer nogensteds spille Mester. De ere til det Yderste brutale, og saa lidet individualiserede, at deres Repliker ere Skraal i Skraal. Verten kommer ind, er beruset, og gaar nu fra Piberne let over til Klapperne. Kjelderpigen bringer Vin, og behandles af de Militære som en letfærdig Kvinde, hvilket hun fortjener. Ogsaa for hende er Skuespil i sig selv en ligegyldig Ting, og hun stemmer da let overens med Klapperne. Saaledes ogsaa Vertinden, der kommer til. Pigen sendes afsted, for at kalde en af Piberne i det næste Værelse ind. Erast kommer, og indlader sig nu med disse aldeles dyriske og drukne Mennesker i en

Disput om dramatisk Kunst og Dekorum. Han taler som om han stod for Opmærksomme og Velsindede, det er: han falder ganske ud af al Virkelighed og Rimelighed, og er derfor paa een Gang Stykkets Vismand og dets største Daare. Derfor siger ogsaa Molbech: „Det eneste Forunderlige er, at de Brutale endda med temmelig Taalmodighed høre paa Erasts Fornuftgrunde og Sarkasmer.“ Enhver kan se, at Ewalds Form maatte have været Ironien, og det en meget overgiven. Den maatte have sat sig spottende ind i de Ordførendes Forestillingskreds, og været et opløsende Element for deres støiende Mandhaftighed. Saaledes stiller Holberg Ironien i Person paa Scenen, og lader den parodisk ophæve Praleriets og den anmassende Vigtigheds Fordringer. Men da maatte ogsaa disse Brutale fra først af have været komisk anlagte Personnager, hvorimod de nu kun ere abstrakte Organer for den Tids militære Raahed. Erast udkrammer for dem et tørt Raisonnement, som han ved er Mesopotamisk i disse Øren. Thi han er Ewald selv, der skriver paa et Bret i Sengen, og intet videre. De Brutale mærke blot, at der bruges Mund; derfor skal der vanke Prygl. De styrte ind paa Erast med blottede Klinger, og det er et Under, at han ei lader sit Liv, inden de faa ham paa Dør.

I intet af dette er der Vittighed, og paa nogle heldige Ordspil nær er Diktionen delt mellem brutal

Svulst, Plathed hos Vert, Vertinde og Kjelderpige, og rhetorisk Bredde hos Erast. Der er vistnok Glimt af den Ewaldske Sprogkunst. Men selv Molbech indrømmer, at Dialogen er afbrudt, og ligesom ved unaturlig Tvang sønderreven. N. M. Petersen og Hammerich antyde, at Anledningen har havt væsentlig Indflydelse paa Stykkets Held og Navnkundighed. Og hertil kan føies, at der maaske ligger en bestemt Anekdote til Grund for denne Ewalds Digtning. I Adresse-Avisen for 29de November finder man nemlig anmeldt følgende Nyhed: „En Brevvexling mellem en tydsk Skuespiller og en Tilskuer over det Dramatiske, og en sørgelig og sorrigfuld Vise, hvori forestilles en Student og en Officer i en hjertelig hidsig Samtale."

Theater-Feiden førtes Aaret ud, med mangehaande Opsatser i Aviser, Smaa-Piecer, o. s. v., indtil Katastrofen med Struensee 17de Januar gjorde en Stands deri. Men Striden kom igjen paa Bane i Anledning af et Stykke, vedkommende Struensee's Fald, undertegnet E., som tillagdes Ewald, og som han fralagde sig. „Bedre var dog dette", mente en Indsender, „end at være Forfatter til „De brutale Klappere", hvori man forgjæves søger nogen Vittighed". Herpaa vedkjendte Ewald sig dette Arbeide, som allerede havde gjort Lykke.

Men Ewalds Navn var tidligere blevet et Løsen til Strid. 1771 blev Bredal udnævnt til Theater-

Direktør, og var, saavidt man kan mærke, ivrig i Tjenesten. Derfor havde han ogsaa Hensigter med Ewald, og ønskede at benytte ham. Men det var især hans lyriske Talent, hvoraf han vilde høste Gavn for Theatret. Imidlertid havde man i den Tid faaet det travlt med at fremkalde Tragedier. „Skaf os Tragedier“, hed det, „dem mangle vi især.“ Bredal averterede derfor den 11te November: „Enhver Patriot, og Elsker af Sproget, længes efter at se den første danske Original-Tragedie. Man er overbevist om, at der mangler ei Genier iblandt os, men maaske er der Mangel paa Opmuntringer og Belønninger. For et originalt Hovedstykke udsættes derfor en Aftens Indtægt i Honorar“.

Enhver kan se, at her er Tale om en Tragedie, som med noget Held kunde opføres. Men nogle Dage før Theater-Skandalen med „Thronfølgen i Sidon“ læste man i Adresse-Avisen: „Hvorledes skal man bære sig ad med at fornøie alle danske Patrioter og Elskere af Sproget med den første danske Original-Tragedie? Da Hr. Ewald allerede for et Aar siden har ladet anmelde et Stykke i de offentlige Blade, som kan præcise kaldes saaledes, saa synes det ikke vel at kunne lade sig gjøre, uden saa var, at han godvillig eller tvungen vilde tilstaa, at han havde feilet“. „Rolf Krage“ blev allerede i Begyndelsen af 1770 indleveret til Selskabet f. d. skj. Vidensk. af Klopstock, der havde gjennemgaaet Ewalds Manuskript

og fandt de to sidste Akter svagere end de første. Efter Censuren fandtes Stykket af den Beskaffenhed, at det „ei kunde bruges i Selskabets Skrifter“, ja, „at ei engang Trykken i Almindelighed kunde med Føie tilraades, men da Tragedien har adskillige Skjønheder, og Forfatteren, der med mere Flid kunde blive en af de bedste Poeter, befinder sig i meget trængende Omstændigheder, saa er der skeet Forslag af Professor Cramer, om Selskabet ei fandt for godt, underhaanden at give ham 50 Rdl., for at hjelpe og opmuntre ham, uden derved at engagere sig til at befordre hans Tragedie til Trykken“. Ewald siger selv i en paabegyndt Fortale, at Stykket hverken havde gjort Lykke hos Kunstdommere eller hos Publikum eller hos Boghandlere. Jacob Baden, i den kritiske Journal, mener, at det er uskikket for Theatret, da det er skrevet i Prosa. „Vi ønske ikke“, siger han, „at denne Stil maa blive gængse i Arbeider, hvis Tone og Udtryk bør være saa opløftet over den sædvanlige Prosa, da den saa let kan fordærve vor Prosa, i alle Slags Compositioner“. Baden siger videre, at Rolf Krage blev befordret til Trykken ved et lidet Selskab Patrioter og Folk af Smag. Det var 39 Subskribenter, og mellem dem Bredal, der tegnede sig for ti Exemplarer. Molbech ytrer, at „saa længe der er et Exemplar af denne Udgave tilovers, ville deres Navne give en hæderlig Erindring om dem, der bidrog til at den første danske Tragedie

saa Lyset". Nu vel, — kunde man saa yderligere forlange, at Bredal, da han senere kom til Theater-Direktionen, skulde fremtrodse paa Theatret dette af alle vedkommende Autoriteter forkastede Stykke?

Men nu skede det egentlige Fatale: Den for Tragedien udsatte Pris blev vunden af J. N. Brun med „Zarine". Rahbek siger i den Anledning: „Prisen blev vunden af Brun, en Ven og Landsmand af Bredal, og saa hurtigt vunden, at man fast kunde fristes til at tro, at Prisen var udsat for Stykket, og ikke Stykket skrevet for Prisen." I Fortalen til Zarine nævner Brun de oversatte Stykker „Merope", „Caliste", „Zaire", men omtaler ikke „Rolf Krage". Ogsaa dette har man fundet anstødeligt, men uden al Grund, da Sammenhængen viser, at der kun tales om opførte Skuespil.

Bruns Zarine var gjennemseet og forbedret af den samme Carstens, der havde været med at forkaste Ewalds Arbeide, skjønt han var Ewalds ypperste Velynder. — Ved Opførelsen den 17de Februar 1772 gjorde Zarine overordentlig Lykke, blev gjentaget fire Gange i en Uge, og dernæst tre Gange samme Vinter, altid med udelt Bifald.

Naar man forestiller sig den Tids belletristiske Stemmegivende: Medlemmerne af Selskabet f. d. skj. V., Rosenstand Goiske, Abrahamson, o. Fl., vil man finde, at Flertallet var gunstigt for Ewald. Rolf Krage og Zarine omtales begge med Ros og med

Dadel; skjønt Bruns Tragedie havde det gængse heroiske Snit, var man dog skarp mod dens Mangler, og uagtet Rolf Krage blev anseet som uanvendelig, fandt man dog Skjønheder deri. Ewald og Brun kaldtes begge lovende, begge Genier. Nu heder det, at Zarine er aldeles ulæselig, og fortjener ei Omtale uden som noget aldeles forfeilet. — Vel, men Ewalds Rolf? — Den staar fremdeles i stor Anseelse, — i meget større, end da den udkom. — Læses den da nu? Er den maaske et Arbeide saa langt over sin Tids Fordomme, at man først længe efter kunde skatte den? — Alvorlig talt, nei. Men Ewald er bleven ligesom et festligt Navn, for hvilket den danske Kritik uvilkaarligt gjør Omveie og selvfornegtende Indrømmelser. Den levende Ewald forkom mellem Hænderne paa sine Velyndere, og medens enhver af dem indsaa, at han ei kunde reddes, fordi han stod i Selvfortærelsens Brand, vilde dog nogle af dem have hans Nød betragtet som Miskjendelsens Martyrdom, — og denne Forestilling har vundet Indgang. Ewald staar for Traditionen i Danmark med en uforlignelig Dobbelt-Glorie, der kaster et eventyrligt Skin paa hans Frembringelser.

„Rolf Krage“ var det stærkeste Stof i den literære Gjæring, der efterhaanden kom til Udbrud, og det i omfattende Forstand. Dette Drama viste en Side af den Ewaldske Poesi, som vedblev at være til Anstød for de Norske. Ewald og enkelte af hans

Samtidige søgte at danne en nordisk Poesi af Elementer og Betingelser, der aldrig kunde frembringe en virkelig Sammenhæng, men derimod uklare, for den sunde Opfatning frastødende Verker, om end ei Forfeilelsens Grund dengang kunde paavises. Man tog en forefunden Historie, benyttede det Faktiske, og knyttede dertil et uordentligt nordisk Mythe-Apparat, hvis Billeder man kun løseligt og ganske overfladisk opfattede. Man havde intet Begreb om disse Forestillingers Indgang i en bestemt Livs-Anskuelse, om deres gjennemgribende Virken i de optrædende Karakterer; de brugtes kun som Stikord, som vedhængt Attribut, eller i det Høieste som fremskudt Motiv til en enkelt Handling, hvorved denne imidlertid kun blev unaturlig og krast henstillet. Saaledes staar hos Hother og Gevar den vildeste, urimeligste Blodhevn sammen med en kjælen, leflende Dyd. Der er kun een Maade, hvorpaa en saadan løsreven Anbringelse af ydre og paafaldende Karaktermærker med kunstnerisk Virkning kan forsøges, — og det er i Parodien. Men hos Ewald gjaldt det tragisk Alvor. Den hele ethiske Grund var een af de mest stridige Bestanddele sammenlagt Plan, Motiveringen derfor unaturlig og vaklende, og Figurerne store Marionetter, med et omtrentligt ydre Udstyr, og med Udtalelser af en fremmed Røst. Intet kan være mere forfeilet end det saa kaldte nordiske Heltesprog i Rolf Krage, og her er det dobbelt

galt, at Stykket er i Prosa. Grundfortællingens sirlige Latin er ombyttet med et Foredrag, der staar saa langt som muligt fra den Tale, som Saga-Sproget udviser. Det er en Deklamation, dannet efter de bedste Mønstre fra forrige Aarhundrede, hist og her blandet med nogen Djervhed efter den Wielandske Shakespeare. Med dette rhetoriske Sprog er i Digtningen indkommet alle de fremmedartede Forestillinger om Dyden, om moderne Pligt-Forholde, om Elsker-Lyksalighed og Sværmeri, saaledes som de tilhøre en forskruet Tids Sentimentalitet og blødagtige Moral.

Alt saadant gaar dog bedre selv i det udartede rytmiske Digter-Sprog, der i og for sig bringer os i en vis Afstand fra det Virkelige og, hvor det er holdt i en bestemt Stil, endog kan betinge Standpunktet for den hele Betragtning. Ewald har ei havt noget Begreb om, hvad han opgav ved at skrive Rolf Krage paa Prosa. Naar man nu for Tiden forbindtligst skal omtale et slet Drama, pleier man at sige: „Her er en Rigdom af store lyriske Skjønheder“, – og den Opfatningsmaade er ellers i høi Grad kommen Ewald til Gode. Men her beklages det, at hans „stærkt gjærende Fantasi, hans brusende lyriske Aand, ei kom til at virke“.

Ved at omtale den dramatiske Bygning i denne Tragedie har man blandt Andet fremhævet den Omstændighed, at Handlingen er ude ved Rolfs Død i

tredie Akt, og at de to andre ere ligesom tilhængte. Man har da foreslaaet at forandre Titelen til „Viggos Hevn“. Men Stykkets hele Exposition peger paa Rolf. Han er helt-igjennem ubetydelig, det er slemt nok; men det Værste er, at de egentlig ædle, handlende Helte fra først af gaa i en taaget Rus, og omkomme under dens Følger. De drage forbi, dæmre ind i Skuespillet, og gribe først ind, naar det er for sent at handle, som i et Efterspil. Nogle Kvinder give os ved sine Samtaler og tilfældige Møder i de første Akter Handlingens Traade, som de dog ei selv ere i Stand til at fastholde. Første Akt er Exposition, anden Akt er saa godt som indholdsløs. Oehlenschläger erkjender, at Hother og Gevar ere ganske forfeilede, og at Hother, — den ædle, der nyder alle de forræderske Anstalters Løn, og er den Helt, som Udfaldet kroner, — er uforvarende bleven en Niding, og det paa Grund af den groveste Misforstaaelse af det nordiske Motiv, Familie-Hevnen. Hother, sin Faders Eftermaalsmand, adlet ved Elskov, fremstillet ogsaa her som Balders ædle, lykkelige Medbeiler, giver sig med fuldt Overlæg i Ledtog med Nidinger, og lægger endnu værre Rænker end disse, for at udføre sin Hevn, idet han endog vil forlokke Rolfs tro Mænd, Hjalte og Viggo, til at svigte sin sovende, af Mjød fortumlede Herre. Her udbryder Oehlenschläger: „Ewalds Hjerte og Handlemaade kan umulig heri have havt nogen Del“. Ewald

greb feil af sit Stof, og forstod ei, hvad der hørte til Fremstillingen af ligeartede Stoffer. Dette bliver en Hovedsag, om man endog vil se bort fra hans Mangel paa dramatisk Talent.

Oppositionen, — og ikke blot denne, men tillige udenfor staaende Mænd, som Jacob Baden, — modsatte sig Indbringelsen af det Nordiske i den skjønne Literatur. Han saa blot den raa Tapperhed, Hevnlysten, Berserkergangen og Drukkenskaben i det nordiske Helteliv. Han saa ei de dybe ethiske Kræfter, det Guddommelige i dette Liv, — fandt det derimod i Grækernes Heltetider, og underlagde saadanne Billeder, blandede det Ene med det Andet, kristelige Forestillinger. I den Grad var den kristelige Kultur ved den lange klassiske Skolegang fjernet fra sin Naturbund. Den hele literære Verden stod som paa sin egen sande Tilværelsesgrund, naar den i uendelige Gjentagelser omgav sig med dette Laan af den klassiske Oldtids Fakta og Tankeformer. Alt kunde optages i dette Medium, fordi det havde gjennemtrængt Alt og var i Alt. Og fornemmelig var Poesien saaledes betagen af dette Væsen, at de næsten betragtedes som uadskillelige. At forene Forestillinger af det moderne Liv med den antike Verdens, at udsmykke hvilkensomhelst Side eller Tilstand af det Virkelige med antike Billeder, var saa langt fra at støde, at det tvertimod var en vedtagen Form for det Skjønne. Paa denne Vei var det dog mu-

ligt at frembringe Verker, der, om end i deres inderste Grund usande. dog kunde opfattes som sammenhængende Helheder. Derimod kunde Oppositionen mod Ewald protestere mod den saa kaldte nordiske Frembringelse, fordi den, absolut holdningsløs og forvirret, var dem frastødende og usmagelig, og det gjør deri Intet til Sagen, at de ei kunde paavise den rette Grund til dette forstyrrende Indtryk. I Modsætning hertil maa det erindres, at Ewaldianerne vare uden alt Begreb om Betydningen og Beskaffenheden af den Nydannelse, der skulde sættes igjennem. Det var dem især magtpaaliggende, at Arbeidet blev fremhævet som en Efterligning af den Klopstockske Mønster-Digtning. Ewald siger selv i Fortalen til den tydske Udgave, at hans største Ønske er, at man af Stykket skal se, han er en Lærling af den uopnaaelige Klopstock.

Naar Molbech, for at skjule eller besmykke Feilene i Rolf Krage, med et Par Ord gjør opmærksom paa den Tids oldhistoriske Standpunkt, den almindelige Uklarhed i Opfatning af saadanne Stoffer, da kan dette vistnok med Grund anføres; man maa kun ei tillige fremstille Ewald som den over sin Tid fremragende Aand. Vi se jo, at han kunde misforstaa sit Emne, arbeide sig ind i en uopløselig Modsigelse mellem de Elementer, hvoraf Tragediens Personligheder skulde dannes i deres Karakter og Livs-Ytringer. Han har ikke blot under Udarbeidelsen

været blind for denne Strid, men endog i Tilbageblikket, efter længere Tid, anseet Rolf Krage som sit bedste Arbeide. Naar nu selv Molbech tilstaar, at Formen for dette Drama er forfeilet, da gaar det ei an, at han nedsætter Ewalds Samtidige, fordi de ei kunde modtage noget slaaende Indtryk af Verket eller af den Retning, som dermed skulde indføres. Der forlanges ei, at Ewald skulde have udbragt en ægte nordisk Digtning af Stoffet, saaledes som det viste sig paa de Suhmske Idyllers Tid. Men man kunde mene, at han, ledet af det høiere poetiske Instinkt, enten skulde have ladet dette Stof ligge urørt indtil videre eller, trods dets Beskaffenhed, afvundet det Bekvemhed til at antage en klar Totalform, hvorpaa Alt kommer an.

„Men", siger Molbech, „i Rolf Krage var der for megen Poesi, for lidt af den tilvante mekaniske Orden og Regelmæssighed, til at det æsthetiske Tribunal, som den Tid og længe efter ansaa sig som den øverste Domstol i disse Sager, kunde være i Stand til at indse, at et Digterverk som dette netop ved sin Eiendommelighed fortjente den høieste Opmærksomhed i vor daværende Literatur." Disse Ytringer udtrykke nærmest den Betragtning, at Rolf Krage har Præg af Ewalds Ingenium, er et Verk, hvori der viser sig en umiskjendelig poetisk Evne. Og dette negter Ingen. Dermed peger man kun paa Forfatterens Digterværd i det Hele. Men deraf

følger ei, at Verket i sin „Eiendommelighed“, i Art og Væsen, skulde slaa an i Samtiden, og fortjene varig Anseelse.

Ewalds Tragedie er, — idet han slutter sig til Forbilleder, der selv ere vaklende Forsøg, — uden Stil, uden Habitus. Bruns „Zarine“ er i Stil. Man vil maaske nu kalde det slet Stil, men dengang var det den herskende. Man maa erindre, at hin Corneilles og Racines Skueplads er afsluttet, en tilbagelagt Kunstform, som ei længer fornyes. En moderne Tragedie har i Anlæg, Øiemed og Virkemaade, i Udstyr og Sprog, saa stor Forskjellighed fra den ældre franske Tragedie, at Sammenligningen er nærved at blive ufrugtbar. Andre Elementer ere indlagte, en anden Betragtningskreds er aabnet, andre Interesser gjøre sig gjeldende, — der er forudsat et andet Forhold til Livet og Virkeligheden. Det er som Modsætningen mellem hine gamle Klaverer med den indskrænkede Ambitus, den fine Strengeklang, — og Nutidens Tangent-Instrumenter, der hartad gjøre Fyldest for et helt Orkester. Den gamle franske Tragedie har en stor Enkelthed i Kompositionen. Motiverne fremhæves stærkt, og træde uden Omsvøb frem i Anlæget. Ligesom Sproget er antithetisk pointeret, saaledes ere ogsaa Dramaets indre Modsætninger stillede til Skue uden mange Mellemled og Overgange. Verkets Bygning faar derved en vis storladen Simpelhed, hvorved det bliver en let, men

tillige en magtpaaliggende Fordring, at overholde Stedets og Handlingens Enhed. En Helt og hans Fortrolige, en Heltinde og hendes Fortrolige, en Personlighed, der byder over visse Betingelser for Afgjørelsen, og en Skurk, der søger at lede Handlingen, — dette er et almindeligt, næsten staaende Personale i disse heroiske Skuespil, hvori netop det Individualiserende og Karakteristiske, Virkeligheds-Præget, holdes dæmpet, for at det Heroiske paa ethvert Punkt kan fremtræde. Den franske Tragedies Mestere have af disse Bestanddele dannet Verker, der med al deres kolde Pomp have sin egen Skjønhed. Det teknisk Klare i Sammensætningen, det symmetrisk Afsluttede i enhver Handling, som i det hele Verk, give med hverandre Indtrykket af en i sig fuldendt Kunst-Frembringelse. Men i Forhold til det nyere Drama, med dets mangfoldigt nuancerede Karakterer, dybt anlagte Motiver og historisk anskuede Livsformer, have hine Tragedier mere en Virkning som deklamatoriske Oratorier. Vi finde dette Heltesprog unaturligt, pompøst, og selv nu, naar det lyder fra den franske Scene, hører man den stive tragiske Recitation, hvorunder igjen Enkeltheder fremhæves med udholdende Gravitet eller ved pludselige Fald og Stigninger. Men dette tilhører den hele Frembringelses Art og Væsen. Det er Koturnens Sprog. Uden det vilde hine symmetrisk kolde og knappe Sammensætninger henfalde i Tomhed og

Trivialitet. Det gjelder kun at holde denne Diktion paa Spidsen, med den hele Force af rytmisk Kunst, med Tankens og Sprogets fulde Kraft og Ynde. Ellers sker Faldet ned i Parodiens Afgrund.

Efter saadanne Forbilleder, ganske og aldeles efter dem, ganske uden Spor af Kritik eller Tvivl, er „Zarine" dannet. Ewald var begyndt at finde sig utilfredsstillet ved Corneille, skjønt han endnu, som han siger, elskede og høiagtede ham som en Lærer. Han havde tabt en Del af sin Franskhed, og følte sig hendragen til andre Kunstformer. Men for Brun stod de franske Mønstre i uomtvistelig, fuldgyldig Autoritet.

Bruns literære Forstudium var kort og stakket. Hans hele akademiske Liv og Ophold i Kjøbenhavn var et Aar og tre Maaneder. Den øvrige Tid levede han i Trondhjem af Informationer, indtil han i 1771 fulgte Gunnerus til Kjøbenhavn, og skrev nu „Zarine". Brun var en kraftfuld og brat Natur, der gjennem hele sit Liv beholdt noget af Krigsmandens Væsen, som ogsaa nær var blevet hans Standspræg. Hans rige poetiske Anlæg kom aldrig til fuld Uddannelse, og det maaske fornemmelig fordi han i sin rette Udviklings-Periode forhastede sig med at drive dem i Veiret. Ewald, i mange Henseender hans Modsætning, tog Poesien som et Studium, og idet han forskjertsede sin Legemskraft, blev han en grublende Indesidder, der med aandelig

Anstrengelse formede sig en Ideal-Verden, „trængte sig selv ensom gjennem Virkelighedens umaalte Rige til Mulighedens, dannede sig selv Materie til at brænde, at stige, at nærme sig Skaberen med.“ Men idet han saaledes higede, stillede sig ikke blot de enkelte Opgaver for ham som mere eller mindre vanskelige Problemer, men Poesien selv blev ham en eneste stor Livs-Opgave. Deri staar han skarpt imod Brun, og alene blandt sine Samtidige. Brun tog Poesien ved denne Tid som et energisk Tilløb, hvorved han vilde vinde Anseelse og gjøre sit største Spring ind en anden Virkekreds, hvortil han følte sig kaldet, og hvori han ogsaa vandt sin høieste Berømmelse. „Et Sørgespil!“, siger han i Tilegnelsen til Gunnerus, „hvilken Formastelse! Jeg tænkte alene derpaa, og Pennen faldt mig af Haanden. Men strax følte jeg, at jeg var en Normand; og manglede jeg end andre Gaver, saa havde jeg dog Dristighed nok og Lyst til at forsøge det Vanskeligste“.. — Ja, havde han blot seet Vanskeligheden! Men saaledes som han tog det, var Sagen enddá ei af de meget vanskelige. Der er en Dristighed i saadanne Foretagender, der vidner om Umodenhed, eller om uklar Overveielse, Ubekjendtskab med Faren. Dette var Tilfældet med Brun. Han efterlignede Forbilleder, hvis Forholde vare simple, hvis Grundlinier stærkt tegnede, men hvis egentlige Kunstfordringer og rette Finheder han ei forstod. Man har sagt, at han holdt sig til Over-

sættelser, og fornemmelig til B. Loddes af „Zaire“. Men hans Biograf Zetlitz beretter dog, at han under sit første Ophold i Kjøbenhavn havde lært Fransk. Brun siger selv i Fortalen til Zarine, at han har efterseet, hvad der angaar Sujettet, i en Afhandling af Boivin, der betegner Stoffet som bekvemt til en Tragedie. Det viste sig, at Zarine mindede saa meget om de klassiske Mønstre, at Stykket gjorde overordentlig Lykke baade i de høieste, hoiere og lavere Kredse, og at den Tids Kunstdommere dels i det Hele, dels i Meget gav det Bifald. Denne Kjendsgjerning bliver uforklarlig, naar man anlægger vor Tids kritiske Maalestok, og ifølge deraf finder Arbeidet under al Kritik.

Tragediens Indhold er følgende: Zarine, Sacernes Dronning, Stykkets egentlige Heroine, er overvunden og fangen i Slag mod Stryange, Mederkongen Cyaxares's Hærfører og Svigersøn. Stryange ser hende, og forelskes. Kamp mellem Pligt og Kjerlighed, Dyd og Last. Hans Hustru Rethea hænger fremdeles ved ham, og kommer tilsidst sammen med Zarine, for hvem imidlertid Stryange har opofret sin Pligt. Rethea har i sin Søster Nitokre en Fortrolig, der hører hendes Klager, drøfter med hende Omstændighederne, o. s. v. Stryange har i Lorano, den Næstkommanderende, en Fortrolig, der af nedrige Bevæggrunde frister ham til Utroskab og søger at forberede hans Fordærvelse. Tilsidst opdages

Planen, der gaar ud paa at holde Stryanges Ægteforbindelse hemmelig for Zarine, og saa bortføre Rethea som et Bytte for Lorano. Stryange stikker sig angerfuld, Lorano lægges i Lænker; Lasten er straffet, Dyden forsonet, Rethea utrøstelig.

Dette er en tynd og mekanisk Sammensætning, som end mere lettes derved, at Personerne komme og gaa, give Møde og afløses paa Scenen uden alt Motiv, blot fordi Forfatteren nu bruger den ene eller den anden. De ere selv meget reflekterende og lidet handlende. Helten er intet Øieblik sig selv mægtig. Det hele Drama stivner i en unaturlig og lidet gribende Spænding. Men disse Feil ere Artsmærker for dette Slags Tragedier. Corneille, Racine, Voltaire give det omtrent saaledes. Det var just ved at betragte dette Arrangement, at Samtiden fandt sig orienteret og paa tragisk Grund.

Men Kritiken havde andre Udsættelser. Abrahamson paaviser en Del Usandsynligheder i Situationen, og bemærker, at der er atten Monologer i Stykket, saa at næsten Halvparten af Optrinene ere Enetaler, og af disse ere de to Trediedele en Side lange eller derover. Baden bemærker, at Sproget mangler den Anstændighed og Værdighed, hvormed Sujetter af den høiere Sfære bør udføres, Han finder, at Stryanges Lidenskab kommer altfor brat og umotiveret, og at Zarine langtfra er øm nok, at hun mere skulde have raadført sig med sit Hjerte end

med sin Sikkerhed, og at hun er i en efter Omstændighederne ubegribelig Uvidenhed om Stryanges personlige Forholde. Derimod roser han Lorano som en vel udført Karaktertegning, og deraf kan man se, at Baden ingenlunde stiller sine Fordringer høit. Thi Lorano er kun et Drivhjul, der endda ikke rigtig kommer i Gang, og Stykket er i det Hele taget blottet for Karakterer; man ser kun Forfatterens Hensigter med sine Personnager, som ere meget ulærvillige og stive i Ledene. Stryange taler for Dyden mod Lasten, og kaster sig fra den ene Side til den anden, men giver saa hurtigt tabt, at han siden idelig maa gjøre det Stykke om igjen, for at faa Tiden til at gaa. Under alt dette tyndes han ud til et Intet, og er fra først til sidst en Stymper. Rethea svømmer stadigt i Taarer, og Zarine har gjennem den hele Historie kun den Betænkelighed, at Stryange ei vil melde Cyaxares deres Forbindelse. Iøinefaldende er Diktionens Mangel paa Adel og Holdning, og her er kun dette Glimt af en Digter, at der gjennem enkelte Scener og Repliker gaar et vist Drag af erotisk Varme og Sødhed.

Dette Arbeides Fremgang, og den Indrømmelse af Kritiken, at dets Forfatter havde dermed vist Anlæg for Tragedien, viser os, i Forbindelse med nogle andre Tidstegn, hvilken Magt det klassisk-franske Sørgespil øvede i det dannede Publikum, og hvilken Fremme dets Overførelse i vort Sprog kunde vente sig.

Brun siger, at saavel Hans Majestæt Kongen som Deres kongelige Høiheder benaadede med stor Gavmildhed Zarines ringe Forfatter. Hoffet, Arveprindsen, „vor store Guldberg", som Brun kaldte ham, vare henrykte. Løbet syntes aabnet. Det var ikke Kritiken, og heller ikke Ewald og hans Tilhængere, der hemmede det.

Brun var, efter Nyerups Udtryk, en „hoffærdig og myndig Forfatter"; han kunde ikke taale Kritik, — han kjendte den ikke. Den Skole, hvori en Forfatter lærer fornøden Holdning lige over for Recensenter, maa stiftes i hans egen Selvudvikling, — der, hvor han under Arbeidet er sin egen Lærer og strenge Paaminder. Thi saaledes har han forud gjennemgaaet de Punkter, hvorpaa en sand Bedømmelse kan henlede Betragtningen. Han er hjemmefra fortrolig med Kritiken. I ethvert Tilfælde kan han, om han vil, møde den med Indsigt. Og naar han i andre Maader er tilstrækkeligt øvet og befæstet, vil en saadan indre Disciplin virke paa hans Forhold under alle ubeføiede og ondartede Angreb. Men Brun havde en svag Selvkritik. Hoffærdig, og grisk efter at vække Opsigt, skaanede han sig selv under Arbeidet, og kunde nu ei taale, at den forsømte Kritik tog sit Mon igjen og kom ham imøde fra fremmede Stemmer. Længe efter skrev han i Folkevennen: „Zarine fandt Bifald ved Hoffet, hos alle Mæcenater og det tænkende Publikum, men ingenlunde i Jour-

naler, som da vare beskjeftigede med at opløfte Ewald over alt det, som nærmede sig nogenlunde til hans Forfatter-Ære.“ — Brun stod for denne Sag vedvarende i Harnisk, men blev, med al sin Kamplyst, lidet seiersæl.

Imidlertid var det ei ham selv, men en af hans Venner, der tog til Gjenmæle mod Kritiken i Kritisk Journal Nr. 34, 1772. O. G. Meyers „Betænkning over Recensionen af Zarine“, blev skreven i den Tro, at Angrebet var udgaaet fra Kredsen i Nergaards Kaffehus. „Recensionen,“ siger Meyer, „har fra Begyndelsen af havt Selvtillid til Fader og Magelighed til Moder.“ — — „Aldrig have de forrige Forfattere af den Kritiske Journal strax anfaldet en Forfatter med den Haardhed, hvormed denne Rec. begynder. Endog den mest tugtede Stymper har altid i Begyndelsen fundet en eller anden Modgift for Ærgrelse og Mishaab. Foretagendets Vanskelighed, forulykkede Forgjængeres Exempel, en anstændig Undskyldning, eller andet Sligt, har altid lokket den uheldige Forfatter modig ind i Ilden; derved følede han ei Faren, og allermest tugtet, følte han sig dog Kunstdommerne forbunden for deres Artighed“. — Meyer bemærker i Øvrigt, at det var ei Bruns mindste Ulykke at være født Normand, — hvortil kan føies den Sætning af Zetlitz, efter Bruns egne Optegnelser: „En Dansk gik ham altid i Forkjøbet, endog naar han vilde prædike; og Brun gik af Fortvivlelse en Vei, som

ingen Dansk havde vovet at betræde, og skrev Sørgespillet Zarine".

Med Forsvaret for Zarine indtraf følgende besynderlige Misforstaaelse: Meyer troede at have Abrahamson for sig, og Recensenten mente, at det var Brun selv, som svarede ham. Meyer siger i Betænkningen: „Vistnok havde denne Tragedie fortjent en kyndigere og mere upartisk Dommer, og hvem skulde da Zarines og Forfatterens Elskere hellere have ønsket end Baden?" (som havde anmeldt, at han vilde fratræde den kritiske Tidende). „Vistnok havde denne billige Mand holdt en udarbeidet Kritik for noget, han skyldte en Begynder af Hr. Bruns Haab og et saa smukt Geni". — Og saa var det netop Baden. Denne gav sig ei tilkjende i sit Tilsvar, men følte sig ingenlunde formildet. Han siger i Slutningen af Repliken: „Da vi befrygtede, at Publikums uindskrænkede Bifald let kunde fordærve Forfatteren, skulde han advares om, hvad han var sig selv skyldig for at naa Høiden i sin Kunst; og at den Frygt, som indgav os Advarselen, ei var ugrundet, er maaske den nye Prøve, som vi agte med det Første at forelægge vore Læsere, et Bevis paa".

Baden sigter hermed til „Einer Tambeskjelver, et Sørgespil i 5 Optog, til Brug for den kongl. danske Skueplads, ved Johan Nordahl Brun, Medlem i det kongl. norske Videnskabers Selskab." Stykket udkom i Høsten 1772, med en Dedikation til

Arveprindsen, som Præses for det kongl. norske Videnskabers Selskab. Man ser her den besynderligste Blanding af Smiger og brammende Norskhed: „Maatte Deres kongelige Høihed opleve lyksalig den Tid, da Videnskaberne i mit Fædreland bære modne Frugter, da skal heldigere Sangere end jeg, norske Sangere, som altid ere for stolte og for redelige til at hykle, opfylde Dalene med Lovsange, og Bjergene skulle svare, og Norges Velgjører blive udødelig.“

Dette Skuespil blev ei opført, og derover kan Ingen undres. Den Trods og Myndighed, hvormed her en Undersaat, der forherliges, staar op mod Kongemagten, og truer den ikke blot med Udsigt til aabenbart Frafald, men endog optræder i Kongens Gaard med Vaabenmagt, var under den Tids Forholde et altfor stærkt Stykke, der ei kunde dæmpes ved Udbrud af den Loyalitet mod Kongehuset, som Forfatteren har tilføiet. Brun siger, at han ei undersøgte Aarsagen til at Einar ei blev opført. Men Enhver kan vide, at det fra høiere Sted blev forbudt. Baden, i Kritisk Journal, finder den ensidige Ros, som i Stykket tildeles Normændene, overdreven, og klager over, at de Danske ved Siden af gjorde en altfor usel Figur. „Er det ved saadanne Komplimenter,“ siger han, „man knytter Baand mellem Nationer, som ikke kunne blive stærkt nok forbundne? Er et saadant Stykke bestemt for en Skueplads i Kjøbenhavn eller Stockholm? Hvad havde

hans Stykke tabt, om han havde gjort Danmark til Sverige eller et andet Naborige?" (!) „Dog," siger han videre, „politiske Betragtninger tilsidesatte, Stykket er i sig selv svagt, og i det Hele under Zarine". Imidlertid burde Baden have seet, at Alexandrinen er benyttet med større Frihed, og Diktionen i det Hele mere øvet.

Stykkets Gang er i Korthed følgende: Harald Haardraade vil paaføre Svend Estridssøn Krig. Deri vil Einar Tambeskjelver ei samtykke: Landet behøver Ro. Og da hans Raad ei hjelper, trænger han frem i Kongsgaarden med en Skare Bevæbnede. Dette sker i anden Akt. Første Akt indeholder Intet uden vidtløftig Tale, hvori en Exposition er forsøgt, idet Stykkets Skurk, Arne, Kongens første Hofmand, træder op, sværtende Einar for Kongen. Den tredie Akt er igjen udtværet med Samtaler, der kun løst angaa Hovedhandlingen. Det viser sig, at Einars Søn Endre er ligesaa krigersk som Faderen er fredelig. Fjerde Akt foregaar i Kirken, hvorhen Kongen har kaldet Einar og Sønnen, for at tage Løfte af dem om Deltagelse i Krigen. Kongen aabner sin Broder Hellig Olafs Skrin, og lader Endre sværge, at han vil følge med paa Toget. Dette sker villigt af Endre, der nu vil gaa til sin Fader for at omstemme ham. Einar træder ind, — tror, da han ser et Lig, at det er Sønnens, og stormer mod Kongen med blottet Sværd, skjønt tvende Kvinder, Dron-

ningen og Endres Hustru, ere tilstede. Da vender Endre tilbage; Einar erkjender sin Feil, og vil nu dø efter Loven. I femte Akt ser man Kongen paa Tronen, for at dømme Einar, der faar Tilgivelse. Men Arne staar imidlertid udenfor og indbilder Vagten, at Kongens Liv er i Fare, dræber Endre, og saarer Einar dødeligt med en Pil. Einar tager Afsked, signer Kongen og Riget, og dør.

Man ser, at Emnet er forvansket, for at hæve Harald. Men Einar har tabt derved, og Afgjørelsen afhænger dels af et Tilfælde, dels af Rænker udenfor Handlingen. Einar er forfeilet i Et og Alt. Mærkelig er hans Moraliseren over Krigens Ulykker, Enkers og Ægtefællers Graad, Krøblinges Nød, — medens han igjen maa holdes oppe med brammende Tale ved andre Leiligheder. Baden siger, Einar er tegnet med saadanne Farver, som bedre passe paa en af vore Kanapé-Helte fra det 18de Aarhundrede, end paa en gammel hærdet norsk Kæmpe fra det 11te. I Bergliod, Einars Hustru, ser man et Forsøg paa at tegne en Saga-Kvinde af det haardeste Slags; men det er et livløst Billede. Og Stykket er i det Hele uden Varme og Interesse. Abrahamson har, flere Aar efter, fundet dette Drama en stor Del bedre end Zarine. „Et bedre Anlæg,“ siger han, „en fastere Gang og vel tegnede Karakterer, men fornemmelig en stor Del lykkelige Tanker og ypperlige Vers udmærker dette Stykke for Zarine.“ Han undres

over, at Stykket ei opføres, og at Brun „ei bliver ved at løbe paa Banen". — — „Man turde spaa, at Hr. Brun, om han saaledes blev ved at stige, da hans fjerde eller femte Stykke vilde faa en Fuldkommenhed, som satte det i Rang med de Mesterstykker, hvoraf vore Naboer og andre fremmede Nationer ere stolte."

Mod Badens Recension optraadte Brun paa en eftertrykkelig Maade. Allerede i Slutningen af 1772 var han reist til sit Kald Bynæsset, og det følgende Aar udkom i Trondhjem: „Til Nordmænd om Troskab mod Kongen og Kjerlighed til Fædrenelandet, i Anledning af Einer Tambeskjelver, ved Johan Nordahl Brun". I denne veltalende Apologi stiller han Sagen, som om det norske Folk var angrebet og gjort mistænkt i hans Person, og han forudsætter, at alle Normænd maa bæve af Harme over den Recension, der vover at tale om, at han, Einars Digter, her stillede et Billede frem, der kunde gjøre hans Loyalitet mistænkt. „I Christiania, hvor man gav Tambeskjelvers Forfatter saa høitidelige og rørende Bevis paa det varmeste og oprigtigste Bifald, kan jeg forestille mig, hvor opbragt man paa mine Vegne skal være. — Men, ærværdige Landsmænd, dømmer ikke et helt Folk efter en ubetydelig Sværm af misundelige Kunstdommere". Og nu udbreder han sig over Normænds Kjerlighed til det store fælles Fødeland, og forsvarer derunder, saa godt han kan, sit

Arbeide. Mod Slutningen tilføier han en saa kaldet moralsk Anmærkning: „Er det ædelmodigt at hade og forfølge uden Aarsag? Hvorfor skulde Zarine saa ilde medhandles? Kan dog den Ære, Zarine forskaffede mig, saa længe misundes? Skal Misundelsen følge mig lige til Bynæsset, hvor jeg er Kapellan og har hverken Hus eller Jord, og knap saa meget at leve af, at jeg i gode Aar kan undgaa yderlig Mangel". Baden svarede herpaa i Den Kritiske Journal i en beroligende Tone, — paapeger dog den Svaghed, der undertiden sees, at en Autor i sin Sjels Drukkenhed gjør sine smaa Recensent-Krige til National-Anliggender, — minder om, at han selv i Recensionen har udtalt sig forvisset om Forfatterens Retsindighed, — ønsker ham saa til Lykke med Befordringen til et bedre Kald, — samt opmuntrer ham til at „vedblive, da han har vist saa store Prover paa Geni og Indsigt". Men Brun havde imidlertid lovet, aldrig mere at skrive for Skuepladsen.

Det Foregaaende har havt en dobbelt Hensigt, dels at gjøre bekjendt med literære Tilstande og Frembringelser, som fortjene Opmærksomhed, dels at give Grundtræk af de literære Partiers Stilling, da det norske Selskab stiftedes.

Da det kongelige Smags-Tribunal hverken kunde

styre eller belive den literære Virksomhed, dannede der sig, ved Siden af hint, friere Forbindelser og Samfund, under Indflydelse af den dengang fast overalt i Europa herskende belletristiske Epidemi. Vi kjende de gjærende Elementer. Til Forbillederne fra den antike og fra den franske Literatur kom fra England den Youngske Pathos, Thomsons og Popes skildrende Stil, Glimt af Shakespeare og Mac-Phersons Ossian, samt fra Tydskland den Klopstockske Bestræbelse, der paa visse Punkter berørte den engelske. Det allerede erhvervede literære nationale Udbytte i Danmark sattes nu for en stor Del ud af Betragtning, og selv Tullins og Stenersens alvorlige Lyrik blev i en vis Kreds overseet. Stærkest viste sig Symptomer af Klopstocks Indflydelse, begunstiget af flere sammenstødende Omstændigheder: „den store Bardes“ Indkaldelse, Hoffets Tydskhed, og et stort Antal tydske Literatorers Ophold i Danmark. Abrahamson kaldte Klopstock „denne, den nyeste Tids og maaske alle Tiders største Digter“. Og den Klopstockske Poesi skulde nu med Kraft sættes igjennem ved Ewald. Tidligere havde et Par Norske heldet til denne Smag; nu var det et Samfund af Normænd, der bestemt satte sig derimod. Bredal hørte egentlig til ingen af Partierne; han havde sin egen Orm, det lyriske Skuespil, og har for Resten aabenbart været af dem, der søgte at fremhjelpe Ewald. Det var ikke Bredals Skyld, at Rolf Krage ei blev et

Theaterstykke; men han kom alligevel til at bøde derfor, da Zarine, under hans Styrelse, skulde sættes i Scene. Denne Tragedie blev nu udtrykkeligt sammenlignet med „Rolf Krage“, og sattes dybt under dette af Klopstock fremkaldte og fremlagte Forsøg i hans egen Retning.

Mellem Normændene var der kun En, foruden de Angjeldende, som tog sig af disse Sager, og det kun for „Zarines“ Vedkommende. Der er, som før bemærket, ei Tegn til, at nogen Norsk har villet hjelpe paa Bredals Sag. Ove Gjerløv Meyer sigtede allerede i sin Betænkning mod Kritiken over Zarine til Selskabet i Nergaards Kaffehus, hvor Abrahamson og Rosenstand Goiske søgte hen, og hvor man æsthetiserede, dramaturgiserede og politiserede for Fode. Det var Kjøbenhavns eneste Estaminet (da der ogsaa blev røget Tobak), indtil man fik et Sidestykke hos Madame Juel i Sværte-Gaden, hvor O. G. Meyer, Nordahl Brun og nogle flere Normænd kom sammen. Disse Lokaliteter svare, som bekjendt, til Det danske Literatur-Selskab og Det norske literære Selskab. Det første var i Grunden, efter Hovedmedlemmernes Tendents og Virken, ældre end det sidste, som netop derved fremkaldtes.

Skjøndt det norske Selskab i Tradition og Skrift har vundet en Anseelse, hvorom dets Stiftere ei kunde have nogen Anelse, er det dog indtil vore Dage blevet i en paafaldende Grad miskjendt, selv

af Forfattere, der gaa ud paa en alvorlig Undersøgelse. I og for sig uskadelig, skjønt i sin Anvendelse ondartet, er den Paastand, som oftere er bleven fremsat, at dette Selskab gav Anledning til det i sin Tid i Kjøbenhavn herskende Klub-Liv. Sagen er, at den fra Paris stammende Skik, at besøge Kaffehuse og tilbringe en længere Tid af Dagen der, i Danmark, som andensteds, fremkaldte Klub-Livet. Det er bekjendt, at man ved Kaffedrikkens Indførelse i Europa, og længe efter, virkelig betragtede den som et Vækkemiddel for de aandelige Kræfter, og derfor blev Kaffehusene et Slags Lycæer for Skjønaander og deres Tilhængere. Men i Forbindelse med hin Paastand er man vedbleven at betragte de Norskes Kreds som et Sæde for idel Frivolitet og idel hensynsløs Lystighed. Jeg har før omhandlet denne Gjenstand, og vil her kun bemærke, at et alvorligt Element lader sig paavise selv der, hvor man maatte søge det stærkeste Udbrud af Kredsens Selskabstone. Selv den muntre Vibe havde et Navn som Elegiker; og selv Wessel, — hvo kan miskjende Maadeholdet i hans Spøg og et Alvors-Træk i hans Billede? Men i denne Kreds var Vittigheden, Saltet, et blandet Arkanum af Alvor og Skjemt, en Aare af Humor, som vistnok kun Enkelte forstod fra deres Samliv at lede ind i den alvorlige Digtning. Altfor lidet er denne Eiendommelighed paaskjønnet af danske Forfattere, og et Overmaal af Mis-

kjendelse finde vi hos Zeuthen i hans Afhandling „Om den Wesselske Vittighed“, naar han siger: „Saa eminent Wessel har været i vittige Indfald, saa var dog hverken hos ham, eller vel endog mindre hos nogen af de andre Compotatores, en Nordahl Brun, Vibe, Fasting, Søren Monrad, en virkelig høiere eller dybere Sands for den evige Skjønhed og Sandhed. Har da det norske Selskab, især gjennem Wessel, været ligesom et Væld af lystige Indfald og lavere Vittigheder, saa har det neppe været noget Andet og Bedre“.

Blandt de forskjellige forvirrende Udsagn om det norske Selskab er ogsaa dette, at kalde det Wessels Skole. Wessel var ei den Mand, der skulde stifte en Skole; dertil hører et mere positivt Virksomheds-Præg, en mere omfattende Stræben, en mere energisk Fremtræden. Men Wessels Personlighed, med Lunets Improvisationer, med sin godmodige Sjels Ligevegt, med sin dannede Aands sunde og ubestikkelige Kritik, var vel skikket til at danne et Støttepunkt, en ved stiltiende Overenskomst kaaret Opmand i et Selskab som dette.

Var Normændenes Kreds i det Hele i en Periode, hvor meget og mange Slags Hykleri og en forskruet Opfatning af Poesi og Sprogkunst gik i Svang, en Forening *pro sensu communi*, saa kan man vel sige, at Wessel tydeligst betegnede dette Forhold. Og vel er det saa, at yngre Digtere have forelagt ham

deres Arbeider, og sat Pris paa hans Dom, hvorom blandt Andet Reins Sørgedigt over Wessel vidner. Men det særegne Wesselske Præg gjenfindes kun hos ganske faa af den Tids norske Forfattere. Det Træk, der forbinder disse Sangere og kan foranledige Benævnelsen af en norsk Digter-Skole i denne Epoke, er af en anden Art og Beskaffenhed, og peger paa et Element, der netop fattes eller er skjult hos Wessel. Det er den nationale Grundtone, som ikke blot efter Tidernes Leilighed fremgaar af Emnernes Valg og af mange Egenheder i Digtersproget, som man kun altfor lidet lægger Mærke til, men ogsaa, og fornemmelig, i de hyppige Frembrud af dybere hjemlige Stemninger, der selv under deres selskabelige Munterhed kunde gjøre sig gjeldende, og som viste, at Fjeldduften og Fjeldskyggen havde Magt til at naa dem paa den danske Slette. Blandt Selskabets Fester hørte nye Medlemmers Optagelse og Afskedslag for de bortdragende. Ved saadanne Leiligheder kom ret det alvorlige Sind frem hos de muntre Selskabsbrødre, og den Tanke, der aldrig laa dem fjern, at de havde et Folks Ære og Værdighed at repræsentere paa fremmed Grund, synes da ligesom at have indviet Festen.

Altid henvendte disse Normænd sine Tanker til Fædrelandet, og vedvarende var deres Forbindelse med Hjemmet. Derfor optog ogsaa Selskabet „fraværende“ Medlemmer, blandt hvilke især Claus Fri-

mann bør erindres. Fra Medlemmerne i Norge kom der jevnlig Skrivelser til Brødrene i Kjøbenhavn, hvor Fædrelandets Savn og Forhaabninger dannede det stærkeste og mest omfattende Foreningsbaand i Forsamlingen. Saaledes havde Selskabets Stifter, O. G. Meyer, givet en indtrængende Forestilling om et norsk Universitets Oprettelse, og efter Traditionen vedblev denne Gjenstand at være et Anliggende, som i det norske Selskab ofte kom paa Bane. og som det bidrog til at holde i Erindring. Men til alt dette maa dog føies den mærkelige Omstændighed, at de Norske, saavel i Selskabets første Aaringer som senere, optog Danske i sin Kreds. Man har en varig Erindring derom, da et dansk Medlem har forfattet en af de smukkeste Sange, som Laget istemte til Norges Pris. Kjendeligt udviklede sig ogsaa i den Retning hos disse vore berømmelige Landsmænd den frie omfattende Aand, der var Kredsens rette Liv og Styrke. Og saaledes opgik i deres Forbund, midt under den stærkeste Følelse af det, man kalder Norskhed, Bevidstheden om det Forædlende, Frugtbringende i Samklangen af aandelige Bestræbelser hos de tvende Folk, som Frendskabet, Sproget og det hele Kultur-Liv nærmest forbinder.

Det har neppe fra først af ligget i de forenede Normænds Plan, at danne et literært Samfund. Dette Præg fik Selskabet først ved dets Fornyelse 1774, og A. Boye har antaget, at dermed skulde

dannes et Modstykke til Selskabet for de skjønne Videnskaber. Normændene vilde dog ei afbryde Forbindelsen med dette Selskab. De ypperste Digtere blandt dem arbeidede endog til de af det officielle Smags-Tribunal udsatte Pris-Opgaver. Men det norske Selskab var deres egentlige Palæstra, den indre Kreds for deres Øvelser. Og her have de vel følt, at en friere literær Aand end den udenfor herskende skulde befordres. Naar man imidlertid specielt anstiller en Sammenligning mellem det danske Selskab for de skjønne Videnskaber og det norske literære Selskab, da ser man let Modsætningen. Det første Selskabs Oprettelse var en ufri, i sin Sammensætning urimelig og derfor hemmende Forholdsregel. Det norske Selskab derimod var udviklet af indre Kilder, som ved den første betimelige Anledning brød frem. Det danske Selskab bestod af Medlemmer, som, uagtet de hverken selv vare Poeter eller forstod Poesiens Væsen, vilde bestemme Smagen og skaffe en poetisk Literatur tilveie. Det norske Selskab derimod havde i sin Kjerne et Digter-Forbund, for hvem den literære Udvikling var et Hovedanliggende. Her forelæste de digtende Medlemmer deres Arbeider, modtog Vink, diskuterede Emner og Fremstilling. Saaledes fortæller Zetlitz, at hans beskrivende Digt „En norsk Vinter" blev underkastet Selskabets Dom, og skjønt det ei blev anseet fortjent til Trykken dengang, skede dog dets Udgivelse efter en Omarbeid-

ning, der fulgte de Anvisninger, som Forfatteren i Selskabet havde modtaget. Ogsaa det norske Selskab fremsatte Opgaver, — men Digtere for Digtere, og i Bevidstheden om, at Prøvelsen var uhildet, Interessen hos de Deltagende sand og levende. Naar man, som Molbech, slaar disse to Selskaber sammen, som forenede mod Ewald, da er dette en aabenbar Miskjendelse af den hele Situation.

Til det norske Selskab knytter sig uadskilleligt Wessels Navn, og hans Hovedarbeide var af samme Aar som Selskabets Stiftelse. For ingen af de andre Norske i Kjøbenhavn havde denne Kreds en saadan Betydning som for ham. Blev Selskabet for Wessel som en Havn, der danner Reisens Afslutning og et varigt Ly for den Sø-trætte, saa var det igjen for de fleste Andre et Udgangspunkt for den længere Udfart, et Sted for Udrustning og Indøvelse. Wessel fandt et Hjem i norske Selskab ogsaa i den Forstand, at dets Aand og Tone saaledes svarede til hans Væsen, at han i Sandhed kunde føle sig hjemlig der, lade sin hele Personligheds Eiendommelighed fremtræde frit i disse Omgivelser.

Alt vidner om, at denne Personlighed har været tiltrækkende og, skjønt ganske uden Myndighed og indgribende Energi, dog har udøvet en mild, men afgjørende Magt. Ved alle tvivlsomme Spørgsmaal

hed det i Kredsen: „Hvor er Wessel? Hvad siger Wessel?“ I ham udtalte sig klarest Selskabets *bon sens,* hos ham var Godmodighed, Fordragelighed, Karakterens Ligevegt, og ikke blot den harmlose Vittigheds høieste Begavelse, men ogsaa stedse, i al Dømmen, den fyldestgjorte Fordring: *svaviter in modo.*

Om nu altsaa end Wessel, ved sin Indtræden i Selskabet, gjennem „Kjerlighed uden Strømper“ havde vundet en overlegen Anseelse, der fremdeles tilhører hans Navn, og som vel har bidraget til at give ham en udmærket Plads i Kredsen, er dog hverken derved, eller ved hans senere Frembringelser, hans Indflydelse blandt de forenede Normænd tilstrækkeligt forklaret. Som literær Kreds var det norske Selskab i sin bedste Tid tillige et bekvemt Udviklingssted for det Personlige, fordi der var indrømmet den Enkelte et frit Svingerum, medens de gjensidige Berøringspunkter holdtes i livlig Bevægelse. Det er her, og paa intet andet Sted, Wessels Personlighed træder os anskuelig imøde. Udenfor dette Selskab viger han, næsten som en bortvandrende Gjest, hvis Hjemvei er ubekjendt, tilbage i Mørket. Det er en forunderlig, uforklarlig Omstændighed, at hans Samtidige have opbevaret saa faa Træk til Oplysning om hans øvrige Liv, og især at Pram, der var i Besiddelse af mange Data, undlod at meddele de nødvendige Oplysninger, som det heder i Fortalen

til Pragt-Udgaven af Wessels Skrifter, „for ei at gjøre Fortællingen mistænkt for Partiskhed“.

Wessels Familie nedstammer fra Holland. Den første norske Wessel var en Bergenser, der flyttede til Trondhjem, og blev Raadmand der. Han er Fader til Tordenskjold, foruden til elleve andre Sønner og sex Døtre. Derom heder det i den gamle Vise:

„Samme Fader avlede
atten fulde Søskende:
Døtre sex, og Sønner tolv,
en af dem var Tordenskjold“.

Johan Herman Wessel, Brodersøns Søn af Tordenskjold, og Søn af Præsten til Vestby Jonas W., er født den 6te Oktober 1742, og var saaledes omtrent et Aar ældre end Ewald. Fra Kristianias lærde Skole, hvor han indkom 1758, blev han dimitteret til Universitetet. Han blev Student 1761, og tog anden Examen Aaret efter. Hans første Aar i Kjøbenhavn falder ind i den Tid, da Tullin der stod i den høieste Anseelse, — da Klopstocks Indflydelse begyndte at gjøre sig gjeldende, — da Selskabet for de skjønne Videnskaber ivrigst tog sig af Poesien, — da man overalt drev paa en forbedret Smag og paa Sprogets Udvikling. De heftige Udtalelser for og imod Rimet falde i den Tid, og i det Hele den belletristiske Gjæring og Travlhed, der blandt Andet udtrykker sig i Guldbergs Afhandling: „Hvad Indflydelse har det

i de smukke Videnskaber, naar oplyste Folk stræbe at overgaa hinanden?" Der kan ei være Tvivl om, at denne Tidens Retning og Tone har virket paa Wessel, og i Forbindelse med hans Natur-Anlæg ledet ham ind i den Art af Aands-Beskjeftigelse, der blev ham egen. Der er heller ingen Tvivl om, at Wessels Hovedstudium var nyere Sprog og deres Literatur; og skjønt han vistnok har havt et udmærket Sprog-Talent, maa han tillige være gaaet frem med en Udholdenhed, som man vel ellers i Almindelighed frakjender ham. Det er bekjendt, at han til Fuldkommenhed talede og skrev Fransk og Engelsk, og at han havde et udtømmende Bekjendtskab til, hvad der i disse Sprog og i Tydsk var afhandlet om Skjønliteraturen. Det italienske Sprog og dets Literatur blev han senere fortrolig med, og i sine sidste Aar lagde han sig efter Spansk. Det er af Vigtighed at erindre dette, saavel ved Bedømmelsen af Wessels Karakter og Levnet som under Opfatningen af hans Forfatterskab.

1772 udkom „Kjerlighed uden Strømper". Wessel var da 30 Aar, og ganske ubekjendt for Publikum. Stykket blev ikke strax offentliggjort, og Wessel maatte, dels ved Overtalelse, dels ved Pengetrang, drives til at lade det trykke. Alene dette Arbeide er for enhver i saadanne Ting Erfaren — foruden Alt hvad derom ellers kan siges — et afgjørende Vidnesbyrd om Modenheden og Selvstæn-

digheden af Wessels foregaaende Studier og om frugtbare Forarbeider i poetisk Sprogkunst. Skjønt Digtet vakte en Opsigt som intet andet, forandrede det dog ei hans Livs-Omstændigheder, og det er sandsynligt, at han har havt sit hele Underhold ved Sprog-Information.

Til det andet Oplag af Kjerlighed uden Strømper, 1774, føiede han Epilogen, og hans næste Arbeider ere de alvorlige Digte: „Ode til Nøisomhed“ og „Til Søvnen“, der begge optoges i første Hefte af Norske Selskabs Skrifter, 1775. Aaret efter udkom og opførtes hans Komedie „Lykken bedre end Forstanden“, et velordnet Situations-Stykke, der alligevel bliver uden Virkning, fordi det Væsentlige, Fremstillingens Liv og Lyst, mangler. Wessel havde ei det indre Kald til egentlig dramatisk Fremstilling; derfor blev hans Skuespil uden *Festivitas*, uden det Lune, der ellers var ham eget. Ved denne Tid faldt han i en langvarig, smertelig Sygdom, der et helt Aar bandt ham til Leiet, og hvorefter han ei ganske vandt sin Helbred. Et Slags Letargi overkom ham nu, og det blev ham endog en fysisk Trang at opsøge det Selskabsliv, hvor man uden mange Omstændigheder kunde nyde en pirrende Drik. Først i 1778 fik han en Art fast Post og Bestilling, som Oversætter ved Skuepladsen, med 300 Rdl. i aarlig Indtægt. I denne Stilling har Wessel oversat syv franske Operetter.

1780 indtraadte den Forandring i Wessels Forholde, som man vel mindst havde ventet. Han giftede sig. Man antager ei, at det skede af Tilboielighed, skjønt heller ikke for Penges Skyld, da hans Hustru, Anne Cathrine Bukjer fra Kristiania, hverken havde Arv eller Eie. Fra 1781 har man „Gaffelen“, og fra 1783 „Brodne Kar i alle Lande“. I det følgende Aar begyndte hans Ugeblad „*Votre Serviteur Otiosis*“, hvoraf der udkom 54, i Oktav og meget aabent trykte Halvarks-Numere, indeholdende komiske Fortællinger. I disse Digte benytter Wessel en fri, af lange og korte Linier dannet Versform, ypperlig skikket for det komiske Indtryk. Disse Arbeider synes ei at have vundet megen Yndest hos Publikum. Man har ei forstaaet dem, ei kunnet paaskjønne denne lunefulde Naivetets Betydning saavel for den sunde Smag som for Sprog-Udviklingen, medens det høitravende Foredrag stod i Anseelse. Ved Siden af dette Ugeblad krydsede hans mangehaands versificerede Indfald og Inpromtuer fra Norske Selskab ud i Almenheden, og bidrog Sit til at give Tonen, saavel i den snevrere Kreds som udenfor, et oplivende og, som saadant, gavnligt Element.

Wessel læste og skrev i sine senere Aar fornemmelig om Natten, eller i den tidlige Morgenstund. Han vænnede sig til ogsaa om Dagen at søge offentlige Steder; man nævner saaledes et Par Vinhuse, hvor han søgte hen og drak Rødvin. Mærke-

ligt er det især, at han, efter en Anekdote af Rahbek, ogsaa undertiden besøgte Dreiers Klub, hvor det norske Selskabs Modparti, det danske Literatur-Selskab, havde sit Hovedkvarter. Hos Klubverten Hemmert, hvor Familien meget yndede ham, fandt han flere Digtere og Kunstnere: Zetlitz, Rein, Preisler, Gjelstrup, o. Fl. Skjønt han saaledes ei var meget hjemme, er der dog neppe Grund til at tro, at hans Husliv egentlig var ulykkeligt. Navnlig ved man, at han fandt megen Glæde ved sin eneste Søn, Jonas.

Det satiriske Skuespil, i syv Akter, „Anno 7603“, udkom nogle Maaneder før hans Død, og behandler et Emne, som i vor Tid hyppigt bringes paa Bane: Kvindernes Emancipation. Stykkets Gang er triviel, og Saltet deri noget grovkornet. Der siges i Udgaven af 1787, at dette Arbeide hører til dem, „som Wessel i Live forbød at bære hans Navn“, hvormed man vel kun vil antyde, at han selv tillagde det ringe Værdi. Wessel fik i sine sidste Levedage, medens han laa dødssyg, sin Oprømthed og Munterhed tilbage, og uventet kom derfor hans Endeligt den 29de December 1785, da han var lidt over 43 Aar gammel. Hans Jordefærd bekostedes af det norske Selskab, og han blev begravet i Nærheden af Ewald paa Trinitatis Kirkegaard.

Pram siger, at Wessels „Karakter var et Slags Melankoli, der ikke blev opklaret ved de oplivende

Vittigheder, der, aldrig søgte, ofte slap ham af Munden, hvor lidet snaksom han end var". Ganske saaledes, som Melankoliker, kan han dog vel ei betragtes. Oprindeligt har han vel havt et aabent Sind, der kunde i enkelte Øieblikke vise Frembrud af tindrende Munterhed. Det gaar ikke an at tage de bekjendte Udtryk, hvori han lunefuld skildrer sig selv, ganske efter Ordene. Man kommer ei saaledes til at elektrisere sine Omgivelser med improvisatorisk Lyst, uden at man selv har Lystfølelsen i Momentet. Og heller ikke kan man blive en saa gjennem-dannet Aand som Wessel ved „Intet at bestille". Men hans Liv blev forstemt og skygget, og kom ikke i den fulde Strømning. Det var et hemmet Liv, der i Stedet for at naa den rette Frigjørelse, hvortil Forholdene ei gav noget Stød, holdt sig oppe ved Palliativer. — Wessel var af Middelstørrelse, skjødesløs i Dragt og Holdning. Hans Portræt af Juel er et talende Billede; den let-bevægede lyse Aand, det vittige Ingenium, sees her i umiskjendelige Træk.

Der findes neppe nogen større Frembringelse i vort Sprogs Literatur, der i samme Grad som „Kjerlighed uden Strømper", og med saadan Varighed, er bleven tilegnet af Publikum; det skulde da maaske være „Peder Paars". Stykket lærtes udenad, og anvendtes ved allehaande Leiligheder. Det har i Talebrug afgivet en Samling Vittigheder og snurrige Anvendelser. Men Kjerlighed uden Strømper er ogsaa

som Kunstverk, som en Frembringelse, hvis Plan og Øiemed er fuldstændigt realiseret, saa godt som enestaaende i denne Literatur-Epoke, og det eneste af dens større Digte, der i alle Dele endnu staar for os i sin oprindelige Friskhed.

Hvad man ved Stykkets Fremkomst, og noget senere, enten ikke kunde eller blot nødigt vilde se, at det var en almen-gjeldende Parodi paa den fransk-klassiske Tragedie, — det maa nu for enhver dannet Læser vise sig ganske tydeligt. Pram siger i en Anmærkning til Elegien over Wessel, at denne med Kjerlighed uden Strømper gik den Gottschedske plat-svulstige Theatersmag imøde. Rahbek og Rosenstand Goiske mene, at det især var Voltaires „Zaire“ og Bruns „Zarine“, der af Wessel blev parodieret, og det er klart nok, at det sidste Sørgespil i Enkeltheder bestemt er tilsigtet. Men hvorfor lukkede man Øiet for Parodiens Almindelighed? Udgiveren af et af den Tids Anmelderblade „Fortegnelse over Trykkefrihedens Skrifter“, har, som før bemærket, røbet Forholdet. Det var æsthetisk Majestætsforbrydelse at betvivle den franske Tragedies Klassicitet og Mønsteragtighed. Wessel var mere klarsynet. Enhver af den blendende og høit-anseede Kunstforms Grundfeil og løse Prunkmidler har han truffet og afdækket. Det staaende Personale, med Helt, Heltinde, og deres Fortrolige, — den ensformige Sammensætning, — de unaturlige Kollisioner, — det

stortalende, rungende Sprog til vedtagne, efter et vist heroisk Dekorum koldt afdæmpede Følelser og Lidenskaber, — de pludselige Synkninger i Foredraget, fra stormende Pathos til plat Reflexion, — alt dette har han paa den mest slaaende Vis truffet og til forlystende Beskuelse fremstillet.

Fabelen selv, Forviklingens Interesse, er ei det parodiske Afbillede af nogen bestemt Tragedie; Parodien er gjennemgribende. For at tilfredsstille Heltindens Æresfølelse, maa Helten just begaa det Nedrige. At staa hos en Brudgom, der har Støvler paa, er for Heltinden det absolut Uværdige og Fornedrende, som fremfor Alt maa opgives. Men at stjæle berøver ei Helten den heroiske Karakter, naar det kun sker med Anstand. Ved en saadan Belysning af det tragiske *point d'honneur* gaar Wessel løs paa den forgudede Corneille, og rammer t. Ex. ligesaa fuldt „*Le Cid*“ som Zarine. Men vistnok traf tillige denne Parodi hvad der laa nærmest for Haanden, og her slog den to Fluer med eet Smæk, „Zarine“ og „Thronfølgen“, Brun og Bredal. Og Sammenstillingen var i sin Grund vel beføiet; thi den heroiske Operette var nærbeslægtet med det heroiske Sørgespil. Tillige var der noget eget Komisk ved det Foretagende, at give den endnu kneisende Brun et tremulerende Paahæng af den allerede noksom ydmygede Bredal.

Jacob Baden har i Den kritiske Journal bemærket, at Alt hvad Wessel berørte blev pudserligt

under hans Hænder. Og denne Tanke kommer let, naar man læser Kjerlighed uden Strømper. Figurerne ere i deres hele Væsen, i alle deres Betingelser, Latterligheder og Intet uden dette. Midt i deres kunstige, afmaalte Repliker og Opera-Triller ere de tillige vidende om deres parodiske Liv. De anstille, som Rahbek kalder det, Tilskuer-Betragtninger over deres Tilstand, og erkjende deres egen lavere Sfære, midt i det heroiske Drama. Derved komme disse Personnager til at spille en dobbelt komisk Rolle, idet de paa een Gang fremstille Parodien og docere over dens Væsen. Uden dette geniale og egne Slags Parabase vilde ogsaa Ironien havt vanskeligt ved allesteds at trænge igjennem, fordi den Svulst og Unatur, som skulde rammes, allerede i Originalerne var dreven til Yderlighed. Men af denne Figurernes Dobbelthed fremgaar saa bestemte og sikre Streiflys over en Mængde opskruede Livs- og Kunst-Tilstande, at den hele Parodi bliver et Vittighedsverk, som kan nydes selv af den, der ei kjender de parodierede Forbilleder.

Wessel tænkte ei paa at skrive for Scenen. Men man vilde endelig have Stykket opført. Saaledes gaves det 1773 med meget Bifald 5 Gange efter hinanden. Det var et Overmaal af Løier, at Stykket i høi Grad er korrekt efter Tidens Fordringer, med de tre aristoteliske Enheder, med den klareste Plan og den tragiske Spidse, og saa — at det gaar i en

Ruf, Parodiens aldrig hvilende Overgivenhed er overalt saa besindigt tilmaalt, saa sikkert svævende paa den yderste Grændse af det komisk Virkende, at man ingensteds fornemmer nogen Mathed eller nogen Synken til det uvittige Platte. Alligevel kan man spørge, om Digtet i det Hele vinder noget ved Opførelsen. Og dette kan vel ei antages, uden forsaavidt man derved frembringer en mere livfuld Recitation. Personerne ere komiske Fantasmer. Den sceniske Fremstilling kan vanskeligt bringe dem til større Anskuelighed, men vel sætte dem udenfor Grændsen af deres rette Sfære.

Wessel havde, ligesom Holberg, og i samme Alder som denne, debuteret med et betydeligt og modent Verk. Men der siges om ham, at han i sine senere sparsomme Frembringelser ei kunde holde, hvad han ved sit første Arbeide havde lovet. Denne Anskuelse gjentages ofte. Man har dadlet hans komiske Fortællinger som altfor ubetydelige; de efterlade ingen Smag, siger man, intet Stof til nærmere Eftertanke, — ofte finder man hans Digressioner og indskudte Sætninger ganske ubeføiede og trættende. Men paa denne Maade kan man ei opfatte den Wesselske Frembringelse uden ganske at miskjende den. Naar man i det Hele gaar ud fra den Dom, at der blev for lidet af denne Digter, at hans senere Digtning ei svarede til den vakte Forventning, da tager man hverken ham eller Epoken rigtigt. Om

Kjerlighed uden Strømper kan i en vis Forstand siges: *rapit lectorem in medias res;* thi her staar den hele Wessel fix og færdig. Skal man beklage, at han ikke i en Sværm af umodne Forfattere var med om at forelægge Publikum sine Prøvestykker? Og i Wessels Debut er dog noget Mere end Peder Paars. Holbergs poetiske Diktion har i dette Digt, som overalt hos ham, noget Ubearbeidet, der ei passer til hans Stils øvrige Virtuositet, og som viser, at Øvelsens nødvendige Grundlag dog manglede. Men Wessels første offentliggjorte Arbeide er i Et og Alt et fuldendt Verk. Her er en Prøve paa den Sikkerhed i et opøvet Talents Vovestykker, paa den Fylde og Modenhed i Udførelsen, som i alle Kunster adskiller Mesteren fra den Ubefæstede og Stræbende.

Og her, i denne sikre Frembringelse, er den i Samtiden som høiest anerkjendte Digtform dømt og underkjendt. Dengang skede det hyppigt, at Kritiken oversaa det indre Værd i et poetisk Verk, medens man gjorde Væsen af og kommenterede over Smaadele deraf. Men Wessel afslører den heroiske Digt-Arts Forfeilelse ganske, med et Ryk, og leverer i det Samme et Verk, som Kritiken enten maa godkjende helt og holdent eller, i sin Blindhed, ganske misbillige. Lad det da være fuldkommen nok, at Wessel havde bragt det saa vidt, det er: videre end enhver Anden i Danmark paa den Tid.

Men naar vi overveie den hele Betydning af hans parodiske Protest, og jevnføre den med Alt hvad vi vide om hans Karakter og Personlighed, da staar Wessel for os som en poetisk Natur, der ei kunde finde det for hans Genius passende Anslag i de Toner, som bevægede hans Samtid. Zeuthen siger: „Det Forkerte, det, som ikke er sandt og skjønt og godt, følte Wessel vel i sin Forkerthed; men at hans Sands for det Sande og Evige har været vakt i den Grad, at han kunde kvæge sig selv og Andre ved dets Beskuelse og Fremstilling, deraf er vel ei ringeste Spor i hans Digte. At han dog havde et Vist eller Ubekjendt, hvoraf der ved Udvikling kunde være blevet noget Betydeligt af høiere Art, derom vidner idetmindste hans Ode til Søvnen." Ja dette kan vistnok paavises. Poesiens renere og klarere, med Naturen og det uforfalskede Menneskeliv sammenstemmende Væsen foresvævede ham i en Anelse, som han ved flere Leiligheder røbede. Da i Norske Selskab forelæstes Peter Harbo Frimanns Romance „Axel og Valborg", hvor et malende og, man maa sige, for den Tid mønsteragtigt Sted tilvandt sig hele Kredsens Beundring, vakte Wessel ikke mindre Sensation ved den Bemærkning, at Kæmpevisens simple og naturlige Skildring dog gav det sandere og smukkere.

Wessel havde et aabent, klart-skuende Blik, en naiv Følelse for det Sande, i Forbindelse med en

Aand, der var skærpet ved kritisk Studium, og som lod ham erkjende alt det Forfeilede i disse uklare Bestræbelser, som hans Samtid hyldede og søgte at fremme. Men saaledes gik hans Produktionskraft op i lutter Negation. De gængse literære Illusioner lokkede ham ei; men hans Sind maatte dog lide derved, fordi han paa den anden Side ei havde skaberisk Evne nok til at bryde nye Baner og tilkæmpe sig den Erhvervelse, som ei var i det Bestaaende, og som han kun fjernt skimtede. Og dette var Ulykke nok. Det har berøvet ham den indre Holdning og Fortrøstning, uden hvilken en poetisk Natur aldrig kan blive frit virkende og produktiv. Han greb da den Form for sin Tanke, der stod ham til fuld Raadighed; Vittigheden forlod ham ikke. Hans komiske Fortællinger kunne betragtes som lutter Fortsættelser af Kjerlighed uden Strømper. Der ligger i denne Række af tilsyneladende ubetydelige Skildringer en Protest mod alt det Hykleri og al den falske Glimmer, der omgav en kun meget ringe Kjerne, i flere af den Tids mest anseede Poesier. Hertil hører, at de fleste af hine Wesselske Fortællinger have en saa kaldet Moral, og i dennes Beskaffenhed røber sig end mere den træffende Ironi i disse Bagateller. Man besværede dengang Digtningen med en tør Fremstilling af trivielle Sandheder; den almindelige Miskjendelse af Poesiens Væsen gav Fabelen og den moralske Fortælling en ufortjent Anseelse. Men i

Wessels Moraler er netop det yndede *fabula docet* parodieret.

Naar det nu heder, at den Forventning, Wessel vakte ved Kjerlighed uden Strømper, senere skuffedes, da bør man atter med Opmærksomhed betragte dette Digt, og man vil uden Tvivl finde, at det neppe røber en Forfatter, der fremdeles skulde stige og modnes. Det synes snarere at vise en Aand, der har fuldendt sin Kunst-Anskuelse, og slutter med en afgjørende Mistillid til de gjeldende Mønstre. Man kan ei forlange Mere af en Enkelt. Det næste Trin, Wessel skulde have gjort høiere end dette, maatte have ført ham ind i en Sfære, som Poesien først efter en gjennemgribende Forandring naaede. Men hos Wessel kommer det attende Aarhundredes Poesi i vort Sprog til en vigtig Selvbetragtning, — og derfor har Digterens Navn Udødelighed, skjønt det ei smykker bindstærke Arbeider. Den rytmiske Sprogkunst naaede allerede ved ham, i hans Retning, Fuldendelsen, og den stof-tunge, brogede Diktion tabte ved hans lette, naive og yndige Stil sin Overvegt.

Wessels Aandsretning og Digtning danner den tydeligste Modsætning til Ewald og hans Skole. Dette Forhold maa være indlysende for Enhver, der betragter hin Literatur-Periode. Blandt den Tids norske Poeter af den ældre Stamme er det egentlig kun Wessel, der kan siges hyppigt at have stiklet paa eller skjemtet med den Ewaldske Digter-Stil.

Han gjør dette snart i Forbigaaende, snart mere ligefrem med Sigte paa Gjenstanden, men vistnok stedse uden al Bitterhed og indenfor Grændserne af den literære Anstand. I Fortællingerne: „*Felix qvem faciunt etc.*“ og „Den Druknede“, — i Bryllups-Versene til O. Dumetius og til Th. Bartolin, — i det parodiske Geburtsdags-Carmen, og i det bekjendte Rim „over Smagen“, — paa ethvert af disse Steder finder man Hentydning til det Ewaldske Digtersprog, skjønt den kun en enkelt Gang („Den Druknede“), og det med en ganske uskyldig Betegning, gjelder et Udtryk af Ewald selv. Men Wessel har fornemmelig i sit underlige Skuespil „Anno 7603“ taget Sigte paa Ewaldianernes forskruede Skrivemaade. Her — tredie Akt, første Scene — indføres et Akademi af ynkværdige Poeter, hvis Væsen og Virken vistnok fremstiller en almindelig Arts-Karikatur, men i hvis Vers-Prøver den Ewaldske Maneer og Fraseologi er tilstrækkeligt betegnet. Og her tager Wessel Anledning til at anbefale Udtrykkets naturlige Klarhed og Simpelhed, i Modsætning til den saa kaldte høiere Poesis tomme Ordbram.

Ewald og Wessel vare jevnaldrende, og de danne med hinanden et Slags Balance for Epokens poetiske Interesser. Den Wesselske Negation og Ironi kom just beleiligt, da Ewalds høit-stemte, rungende Foredrag, under mangehaande Misforstaaelse og umoden Efterligning, truede med at give dansk Digtekunst

en skjev Gang, et forskruet Præg. Og saaledes er Wessels Fortjeneste af Literatur-Udviklingen høit at skatte, og til alle Tider mindeværdig.

Det norske Selskabs Samlinger have et Indhold af 19 Poesier, af hvilke 2 ere satiriske, 3 Heroider, 3 elegiske, og Resten blandede Digte, fornemmelig af det didaktiske, skildrende og fortællende Slags. Skjønt dette Udbytte af Norske Selskabs literære Virksomhed ei synes meget stort eller omfattende, kan det dog efter Tidens Leilighed ei kaldes ganske ubetydeligt. Selskabet viser her sin alvorlige Side, og betegner tilstrækkeligt sin Sands for det poetiske Foredrags Klarhed og renere Stil. Blandt den ældre Stammes Digt-Prøver finde vi P. H. Frimanns harmoniske Sangtone og hans Broders livlige Opfatning og kjernefulde Udtryk, og som ny Vext af Stammen fremtræder her lovende Ungdoms-Arbeider af Zetlitz og Rein. Men de norske Digtere gik, som bekjendt, i deres poetiske Virksomhed ogsaa udenfor deres nærmeste Kreds, og viste sig dels hos Selskabet f. d. skj. Vid., dels paa egen Haand for det store Publikum. Et vist kjendeligt nationalt Præg er hos enhver af disse Forfattere, og næsten alle se tilbage paa Norske Selskab som deres rette poetiske Hjemstavn.

Kun et Par af de Normænd, der i denne Tid nævntes som Digtere, manglede poetisk Anlæg. De

andre vare mere eller mindre begavede Sangere fra Barskoven; men de fremmede Sangmestre og den udvortes Tugt fik ogsaa over dem Magt og Myndighed. Det var, som før bemærket, hos den Tids belletristiske Anmeldere, Kritici og Mæcenater en stadig Bestræbelse, at drive paa Udfyldningen af de aabne Rum i den gjeldende poetiske Fag-Liste. Deraf kom en Hoben Frembringelser, som det stærkeste Bifald i Samtiden ikke har kunnet frelse fra en brat paafølgende Forglemmelse. Man maa vel erindre dette, naar man selv hos de mere begavede Digtere fra denne Periode støder paa Arbeider, der i en mærkelig Grad synes tvungne og forfeilede. Man vil da undertiden finde, at det slette Digt i sin Tid er fremkommet, som det heder, paa Fleres udtrykkelige Forlangende og har, ved at repræsentere en hel efterspurgt Art, udfyldt et dengang føleligt Savn i Literaturen.

I sin Anmeldelse af det norske Selskabs første Digt-Samling siger Claus Fasting, efter at have omtalt de belærende Poesiers Overvegt der: „Vi mangle i de øvrige Dele af den skjønne Literatur ulige mere. Vi have Oder og Satirer, men vi have ingen Horats, ingen Déspreaux. Vi mangle endnu Fabler, endnu Fortællinger, vi mene poetiske, endnu Idyller, i det ringeste som Gessners, endnu Breve efter Hamiltons og Chaulieus Maade, endnu Romancer. Vi mangle en Anakreon og en Catul, vi mangle en

Kantate som Ino, endskjønt vi ei mangle Mesteren at skrive den. Vi mangle en Marmontel til vore Operetter, og en Martial til vore Epigrammer. Tibul er saa berømt for sine Elegier, og Ovid for sine Heroider, at disse Fag ei fortjene mindre Opmærksomhed end de øvrige. Alt dette mangle vi. Vi ere forsikrede om, at det staar alene til det norske Selskab at afhjelpe denne Mangel. Selskabet har saa mange lærde og vittige Medlemmer, at man har Ret til at fordre alle Slags Arbeider af dem". — Sandelig et overvættes stærkt, skjønt tillige naivt Forlangende! Selskabets Medlemmer bleve dog ei ganske ufølsomme for saadanne Tilskyndelser. Claus Fasting blev selv en Martial i Epigrammet, og berørte desuden paa sin korte Forfatterbane andre Digt-Slags, som han her har nævnt. Men det er dog langt fra, at hans Landsmænd opfyldte den Forventning, der af dem fordrede „alle Slags Arbeider". Man kan tvertimod i Almindelighed rose disse Digteres Selvbegrændsning, skjønt der ogsaa mellem deres Arbeider findes Valg af Emner og Digtformer, som høre til de individuelle Feilgreb.

Blandt de mest anseede Fag, hvori Selskabet f. d. skj. Vid. udsatte Pris-Opgaver, vare Læredigtet og Oden. Det første stod dengang i en stor europæisk Yndest; det andet fik ved Klopstocks Autoritet og Stilling et Slags officiel Indgang i Danmark. Ved ham blev i det Hele det Sublime indført i vor Lite-

ratur. Ogsaa her maatte Digtekunsten bekvemme sig efter en Anskuelse, der var opstaaet og næret udenfor dens egen Kreds. De yderste Forstands-Abstraktioner og Fornuft-Ideer have i deres nøgne Høihed ingen poetisk Brugbarhed. Men man troede dengang, at den poetiske Henrykkelse, som man ved Selvbedrag udgav for en produktiv Tilstand, maatte indfinde sig der, hvor Betragtningen slipper op og taber sig i det Blaa, som kaldtes Himlenes Himle. Den hele Forestilling grunder sig næsten paa en blot Ord-Skuffelse. Det syntes at ligge saa nær, og lyde saa naturligt, at overføre det Høie og Ubegrændsede i Tiden og Rummet paa en Aands-Virksomhed, som man havde givet Vinger til Attribut.

Som bekjendt, stod den norske Digter-Skole i Opposition mod den tydske Ode-Stils Indførelse i Literaturen. Derimod synes Normændene at have havt en Forkjerlighed for Læredigtet, især det saa kaldte beskrivende, der gav dem en rig Anledning til at dvæle ved deres Klippelands Natur-Scener og Folkeliv, skjønt man ingenlunde kan sige, at disse Skildringer høre til de Norskes bedste Frembringelser. Grunden hertil ligger uden Tvivl i Læredigtets dengang vedtagne Kunstform.

Hvad forstod man da ved et Læredigt? — Efter den navnkundige Smagslærer Batteux er Hensigten at undervise, men saaledes, at Sandheden prydes og forskjønnes, uden at man berøver den nogen af sine

Rettigheder. Materierne ere givne, og vente af Digteren en ny, tiltrækkende Indklædning. Her, heder det, ser man Sandheden sat paa Vers, medens det i al anden Poesi er Opdigtelsen, der versificeres. Læredigtet, sagde man, danner en af de vigtigste poetiske Rubriker, og har en klassisk Oprindelse. Hesiods „Arbeider og Dage", Virgils „Landbrug", Horats's Brev til Pisonerne, og Lukrets's Digt om den epikuræiske Filosofi, ere lutter Læredigte. I dette Digt-Slags foredrages et helt System af Sandheder og Lærdomme, ikke leilighedsvis, men som Hovedsag og i Sammenhæng, og understøttes med Grunde. I et saadant Verk blive Lærdommene ikke blot tydelige, men tillige indtagende.

Man syntes her at have den videste Mark for Digtningen, og det største Udvalg af nye fremmede Mønstre. Fra Hallers Digte om det Ondes Udspring og om Alperne, og til Johan Withoffs Traktat om det Væsentlige ved Redeligheden, — fra Popes Afhandling om Mennesket, til John Dyers Digt om Ulden og dens Behandling, med stadigt Hensyn til Faareracernes Forskjellighed, — var der mange Trin og Veie at betræde. Man vidste blot ikke, at de alle laa udenfor Poesiens Enemærker. I Læredigtene herskede den slette Udførlighed, som man dengang ansaa for poetisk Grundighed, og som ledede til prosaisk Bredde i Detaillen, fordi man vilde udtømme sit Emne i et Foretagende, hvor dog Poesiens sam-

lede Kræfter Intet formaa. I de didaktiske Landskabs-Skilderier var Totalbilledet næsten altid uopfattet, og Fremstillingen uden Fjernheder, uden Duft og Tone, — en Sammenhoben af udsirede Enkeltheder, et Slags pralende Inventarie-Liste over en Egns Natur-Ting og Herligheder.

Rahbek har, ved at omtale et af den norske Digterkredses anseligste Læredigte, Hans Bulls „Landsfaderen og Erobreren", anført et mærkeligt Sted af Lord Byron, hvori denne, i Anledning af en dadlende Kritik over Pope, tager Læredigtet eller, som det her kaldes, den ethiske Poesi saaledes i Forsvar, at han sætter denne Digt-Art som det Høieste i Poesien. — Byron og Læredigtet! Vistnok for de Fleste en paafaldende Sammenstilling. Det er maaske mere bekjendt, at Schiller og Goethe have anstillet Betragtninger over dette Digt-Slags, selv forsøgt det, og overveiet dets Fremtid. Men for vor Tids dannede Læsere maa det især være vitterligt, at den ethiske Poesi nu er meget i Flor, og at den nyeste Literatur i alle Sprog fremviser nok af Naturskildring. Hvorledes forholder da denne moderne Digtning sig til hine Digtformer, hvori vore Landsmænd af forrige Aarhundrede, lige fra Tullin til Jonas Rein og Zetlitz, med saa stor Forkjerlighed og Udholdenhed arbeidede?

Man ser endnu hyppigt, at den æsthetiske Kritik, idet den gaar ud fra den nyere Tids Opfatning

af Poesiens Væsen, kommer til en Afgjørelse, hvorefter den ethiske Digtning og Naturskildringen udelukkes fra sand Poesi. Men derunder sigter igjen Kritiken uforvarende paa disse Digt-Arters ældre Former. For den rette Digter, der selv ei lader sig hilde af nogen Theori, træder Løsningen af saadanne Opgaver ud af hans Grundevne, let og naturligt. Er en Verdens-Anskuelse, en Lære for Livet, kommen i et saadant Forhold til hans Fantasi og Følelse, at den ganske gjennemtrænger dem, og kalder dem til Udtalelse, da behøver han ei at se sig om efter et indhyllende Gevandt for den indre Fylde. Og har Naturbilledet hos ham vakt Stemningen, da kan han gjennem denne gjenfremstille det saaledes, at det hos den Modtagende frembringer en lignende Virkning, den nemlig, hvormed Naturen saa tit ligesom ved en stille Tonekunst tiltaler Gemyttets dybeste Væsen. Men Sagen er, at hine ældre natur-skildrende og dogmatiserende Poeter netop vare afhængige af en vildledende Theori, hvis Anvendelse gjennem lange Tider havde frembragt de mange Mønsterverker, som man altid havde for Øie. Poesien stilledes tjenende under Læren, det tørre, i sig selv usmagelige Indhold, der skulde anrettes til Nydelse ved Poesiens liflige Tilsætninger. Man hyldede Naturskildringen, idet man tænkte: Naturen er belærende, og det paa de forskjelligste Maader, i kameralistisk, fysisk og religiøs Henseende, — dens

Skjønheder, dens yndige eller alvorlige Former komme Digteren til Hjelp, naar han skal fremhæve og udsmykke de mange skjulte Lærdomme; jo flere saadanne Egenheder ved Egnen han kan fremstille, og som sirligst afskildre, jo ypperligere bliver det hele Billede.

Alt dette maa overveies under Betragtningen af Normændenes didaktiske Poesier, der med hverandre indtage i vort Sprogs Skjønliteratur et saa stort Parti af det Indhold, der hurtigt er blevet aflægs og usmageligt. Vi kunne ei her gaa ind paa nogen nøiere Prøvelse af de enkelte Arbeider, hvor meget end de fleste af dem i sin Tid have været anseede og bidraget til at henlede ikke blot Danskes, men ogsaa andre Fremmedes Opmærksomhed paa Norge. I de rent dogmatiske Arbeider finde vi Alvorets, stundom endog den tungsindige Livs-Betragtnings Modvegt til den Vittighed og Skjemt, som man pleier tillægge den norske Digter-Skole. I den malende Poesi er der nok af Vidnesbyrd om disse Digteres aandelige Forbindelse med Hjemmets Natur og om dennes Kraft til, selv under en misvisende Kunstform, at vække og udvikle det poetiske Ingenium. Men dybere og klarere viser dette Forhold sig i de Arbeider, hvor det ei var Digterens Sag og Øiemed at belære eller skildre, men hvor Sang og Afbillede kom friskt fra Sjelen, som i mange lyriske Digte af

J. N. Brun og, fremfor Alt, af den ypperlige Claus Frimann.

De norske Natur-Sceners Mangfoldighed, storladne Karakter, overraskende Modsætninger, gav Normændenes Skildringer fra Hjemmet en egen Nyhed og Interesse, der igjen bidrog til at holde den hele Genre af poetiske Landskabs-Skilderier i Anseelse. Selskabet for de skjønne Videnskaber kunde ei faa nok af den Sort, og Selskabets Sekretær og Kritiker, Jacob Baden, var ivrig i at anmelde og rose disse nye Frugter paa den saa hurtigt fremskudte Literaturgren.

Det norske Selskabs Stiftelses-Aar bragte poetiske Arbeider af fire Normænd: Brun, Wessel, Fasting og S t o c k f l e t h. Denne, som jeg ei for har omtalt, gjorde sig senere ikke lidet bekjendt ved et Arbeide i den malende Poesi, hvis Emne er Sarp-Fossen. Naar man kjender denne Digt-Arts dengang vedtagne Udstyr, kan man ogsaa vide, at dette Natursyn er særdeles uskikket til Stof for en saadan Behandling. Jacob Baden (Krit. Journ., 1777) har havt andre Tanker; han mener, at Gjenstandens Valg ei kan være heldigere. „Vi ville“, siger han i sin Recension, „forelægge Læseren den Scene, der fremstiller et Mastetræ, revet los fra sin Flaade, som kommer ud over Sarpen, og styrter ned i dens Svælg. Hvor poetisk er ikke den hele Forestilling,

hvor malende Udtrykket, hvor norsk!“ Anderledes dømme vi nu om disse anpriste Linier:

»Af lænkte Flaade løs ved sjelden Vanheld revet,
var nu det stolte Træ mod Faldets Munding drevet,
det trækkes voldsom fort; nu Roden dykke maa,
men pyramiderank jeg Toppen ser opstaa.
Af hule Hvirvel-Svælg den lange Krop sig hæver, af
igjentagne Stød hver Strandens Klippe bæver; men
Sarpens grumme Nyk, ved Fyrrens Modstand vred,
fordobler Strømmens Kraft, og styrter Masten ned.
Strax hvide Bølge høit med brudte Stumper spiller,
og splittet tykke Bul i stride Rende triller;
med Harm ser Eieren forhaabet høie Pris
i kostbart Lystsyn nu forvandlet til Forlis“.

Det overordentlige Bifald, „Sarpen“ vandt, bevægede Stokfleth til, nogle Aar efter, at udgive et Digt af lignende Art, som han kalder „Heydes Hytte“, og som angaar en af Oberstlieutenant Heyde foretagen Oprydning af en ufrugtbar Strækning ved Frederikshald. Af dette Digts Fortale ser man bedst Digterens og Samtidens Standpunkt for Betragtningen af saadanne Opgaver. Forfatteren beklager nemlig, at han for at være udførlig mangler den nøieste Indsigt i Landhusholdning; dog haaber han, at Digtet vil finde Bifald paa en Tid, da Landhusholdnings-Selskabet belønner ethvert nyt og gavnligt Foretagende, og et norsk patriotisk Selskab ønsker Beskrivelser over Landsmænds heldige Arbeider. Heydes Hytte

giver ogsaa Digteren Anledning til lærerige Beskrivelser af Udmarks Rydning og Myrers Udtapning; der handles om Udsæd af de første Poteter, ligesom og om Tjærebrænding efter en ny Invention, hvorved Brænde bespares og Tjæren desuden bliver klarere.

Thomas Stokfleth var af gammel adelig Slægt er født i Gudbrandsdalen 1743, og døde som Sorenskriver paa Eker 1808. Til Norske Selskabs Samlinger har han bidraget med en Heroide: „Philippa til Erik“. Men sit poetiske Talent har han især vist ved det bekjendte Digt „Heimatkomsten“ i nordre Gudbrandsdals Dialekt.

Ikke mindre Berømmelse end Stokfleth vandt Edvard Colbjørnsen, et af det norske Selskabs første Medlemmer, ved sit Digt „Et norsk Foraar“, efter Thomsons Maade, indrykket i første Hefte af Norske Selskabs Samlinger. Det røber ingen poetisk Begavelse, er Forfatterens eneste Arbeide, og indeholder en Mængde Natur-Scener, malede paa den konventionelle Maade, og ei sammenfattede til et Billede, men stillede i Række hos hverandre. Til Fremstillingen af denne Aarstid vilde den Tids Smag helst have arkadiske Landskaber; men alligevel gjorde Colbjørnsens Digt Lykke, og Fasting siger i sin Anmeldelse: „Hr. Colbjørnsen har valgt Billeder af sit Fædreneland, som interessere enhver Patriot langt mere end disse fremmede Billeder, laante af en Natur, som Ingen kjender“. Colbjørnsen var født

paa øvre Romerige 1752, og døde 1793 som Regjeringsraad paa St. Croix.

I samme Hefte som Colbjørnsen, fremtraadte Peter Harboe Frimann med Romancen „Axel og Valborg“ og tvende andre Digte. Noget senere leverede han, ligesom den ældre Broder, Claus, et Arbeide til den i Aaret 1775 af Selskabet f. d. skj. Vid. for et malende Digt udsatte Prisbelønning. Molbech har i sin Antologi indtaget det officielle Avertissement, hvorved Opgaven fremsattes, og da det er meget mærkeligt, gjengiver jeg det her: „Selskabet udsætter en Belønning af 50 Rd. for det bedste Forsøg i den malende Poesi, hvorved Popes Windsor Skov kunde tjene som Mønster. Dertil maatte udvælges noget Sted i de danske Stater, som ved sin Yndighed, eller og ved sin Skræksomhed, gjør sig mærkværdigt. Som i det første Fald, Sundet eller et af Lystslottene, og i det andet Fald Malstrømmen eller Vandfaldet Sarpen. Man kunde ogsaa vælge noget Sted i Danmark eller Norge, hvor der findes mærkværdige Levninger af Alderdommen, eller som udmærker sig ved et gammelt Sagn, der kunde give Anledning til en poetisk Fortælling eller anden Opdigtelse paa Tickets Maade i hans Kensington Garden.“

Foruden Stokfleths Digt om Sarpen fremkaldte Selskabet f. d. skj. Vid. to beskrivende Digte af P. H. Frimann, nemlig „St. Sunnevas Kloster paa Sellø“, og „Hornelen“, samt Broderens Digt over denne sidste

Gjenstand. Sarpen, St. Sunnevas Kloster, og Claus Frimanns Digt over Hornelen, fik Prisen, P. H. Frimanns Hornel Accessit. Med disse tvende Digte er der indløbet en mærkelig Omstændighed: Rahbek fortæller i Minerva, 1802, 4de Bind, at Claus Fr.s Hornel, der var indsendt til Broderen for at indleveres, blev forlagt, og at P. H. Fr., for at oprette Tabet, skrev det andet Digt. Men da dette var tilstillet Selskabet, gjenfandtes det første Arbeide, som da alligevel kom tidligt nok til Konkurrents. Knuden er, at begge Digte en Tid lang gik under Claus Frimanns Navn. En anden Mærkelighed er det, at det Arbeide, som blev anseet for det ringeste, virkelig er det bedste, — ja uden Tvivl det ypperste Digt, vi have i dette Skrift-Slags.

Peter Harboe Frimann, der var sex Aar yngre end Broderen, fik tidligere end denne et Navn i Literaturen. Han er født paa Selø Præstegaard 1752, og kom til Universitetet i sit 17de Aar. Efter de to første Examina fortsatte han, uden at vælge noget Brødstudium, sin Uddannelse ved frie Studier, især i de klassiske og nyere Literaturer. Hans tre førsttrykte Digte: den foran nævnte Romance, „Ode til Søvnen“ og „Tanker ved en Flod“, som han kalder en Rapsodi, vakte store Forventninger. Dertil kom de tvende malende Digte, — og dermed var hans Forfatterbane sluttet. I sit 24de Aar, i en Alder, da de fleste Digtere endnu ere Begyndere, opgav han

for bestandigt den Kunst, hvorved han havde vundet sin Samtids fulde Bifald, og i hvilken han allerede havde naaet en sjelden Færdighed. Han var Fuldmægtig i Finants-Kollegiet, da han 1780 reiste til Holland og Frankrig, og var et Aar borte. Siden levede han i sex Aar uden Embede, paa Vartpenge. Derefter blev han sendt til Stockholm som Gesandtskabs-Attaché, var siden i Petersburg Legations-Sekretær, og endelig Chargé d'affaires i Stockholm, hvor han ganske i Nærheden blev Vidne til Mordet paa Gustav den Tredie. Fra 1795 tjente han i 35 Aar som Expeditions-Sekretær i det udenlandske Ministerium. Han døde som Konferentsraad 1839. Jeg besøgte ham fire Aar før hans Død, og fandt i ham en svag Olding, hos hvem Fædrelandets Billeder, der havde vakt hans Ungdoms Sang, næsten ganske vare udslettede.

P. H. Frimanns literære Opdragelse var væsentligt fransk. Denne Indflydelse mærker man tydeligt i hans Stils Moderation og Elegants, og i den Henseende staar han blandt de norske Forfattere nærmest ved Wessel og Fasting. Han benyttede sine Forbilleder med en for den Tid sjelden Selvstændighed, og blev derved selv et Mønster i poetisk Fremstilling. Blandt hans Arbeider har man især lagt Mærke til Romancen „Axel Thorsen" og det skildrende Digt „Hornelen". Det første Arbeide har smukke Enkeltheder, men Emnets Grundtone er ei

truffen; man finder her moderne Sentimentalitet og lunen Ordrighed. Dette Misgreb, som Samtiden let kunde overse, er dog blevet bemærket i de Norskes Kreds. Ikke blot Wessel, hvis Dom tidligere er anført, men ogsaa Claus Fasting synes at have været paa det rette Spor: „At overgaa den første Mester“, siger han, „i Plan, Styrke, Korthed, Eftertryk, i hans fortryllende Enfoldighed og altid voxende Interesse, det var at fordre endnu mere end et Mesterstykke, og et Mesterstykke er den gamle Vise uimodsigeligt, saa vist som den sande Poesi er til alle Tider den samme, saa vist som dens Former og ei dens Væsen, alene Sproget og aldrig Tankerne ere foranderlige“. Saaledes opfattede Fasting Kæmpevisen. Men i den Tid var der neppe Mange, som ei ubetinget gav Frimanns Digt Fortrinet.

„Hornelen“ er oftere bleven sammenstillet og veiet mod Forfatterens første Digt „St. Sunnevas Kloster“, hvis Emne hører til den romantisk skjønne Egn, som var Frimanns Fødested. Men ved at skildre dette er han falden i en af den malende Poesis almindelige Feil, som dog ingen af hans Recensenter har bemærket. Digteren ser nemlig og fremstiller altfor Meget paa een Gang. I Landskabet, som er udmalet med alskens Grønt af Vexter og Træer, er der baade Hjort og Jæger, Kvæghjorde og Elvefiskere, — ja, der er endog i det Parti af Fjorden, som hører til Billedet, baade Delfiner og store vand-

sprudende Hvaler, og desuden Søgang og Seilere, der have Møie nok med at bjerge sig. Under denne Mangfoldighed af Gjenstande gaar den tilsigtede Virkning tabt. „Hornelen“ er derimod et Billede af en mere rolig og samlet Komposition, hvortil ogsaa selve Stoffet maatte lede. I forrige Aarhundrede tillagde man hyppigt enhver af Brødrene denne Digter-Titel: „Hornelens Sanger“, skjønt den for Claus Fr. ei er meget betegnende. Men Udtrykket „Hornel“, er derved idetmindste blevet et Noget, som den læsende Klasse har seet trykt eller hørt nævne, om end ikke Alle kunne henføre det til nogen bestemt Gjenstand.

Paa Øen Bremanger, der ligger ved Nordfjords Munding, omtrent tre Mile søndenfor Stat, stiger dette Fjeld til en betydelig Høide lige op af Vandspeilet; langt ude paa Havet er det et kjendeligt Sømærke, og ved Sol-Nedgang skygger det vidt over Sundet og Bygden. Oppe paa Fjeldet fremhæver sig fra den øvrige Klippemasse det vældige Smalserhorn, som Sagnet giver forskjellige Udtydninger. Hornelens Væg er glat og mørk, og dens øverste Kam er udskaaren næsten som en kreneleret Mur-Tinde. Sagaen fortæller, at Olaf Tryggvesøn har besteget dette Fjeld. Og det forekommer i en af Kæmpeviserne om Hellig Olaf, hvor det kaldes Hornelummer. Da Kongen engang her sprængte sig et Sund paa sin hurtige Seilads, kom Trolden ud af Fjeldet, og raabte:

„Sig, Du Mand med dit hvide Skjæg,
hvi splitter Du saa min Klippevæg?“

Men Olaf svarede:

„Stat, Trold, nu evig der i Sten,
saa gjør Du ei nogen Mand mer Men!“

Dette mægtige Naturbillede har i sig selv en rolig Majestæt, som har bragt Digteren til at holde sin Skildring mere samlet. Men hans Beskrivelse af Lokaliteten har, mellem adskillige træffende og interessante Træk, dog de uundgaaelige Mærker af Tidens udsmykkede og skruede Stil. I Stedet for Kæmpevisens Legende har Frimann indbragt en Thors-Mythe, hvori en Jette fældes og forstenes. Og saaledes har han idetmindste opfyldt to af Smags-Tribunalets Fordringer: Han har valgt et Sted, som ved sin Skræksomhed gjør sig mærkværdigt, og han har i Stoffet fundet Anledning til det Slags Episode, som Programmet kalder „poetisk Fortælling eller anden heldig Opdigtelse“.

P. H. Frimann er den eneste af de norske, med Ewald jevnaldrende Digtere, hvis Poesi væsentligt kan betegnes som sentimental. Denne Følsomhed stiger dog ei til Pathos, men har mere Vemodighedens Karakter, tildels med erotiske Motiver. Det er en poetisk Aare, som samtidigt med Frimann netop glimter frem hos Johan Vibe, og som siden kun giver et og andet sparsomt Livstegn i de Norskes Digtning, indtil den træder tydeligt frem hos Jonas Rein. Men

først hos Baggesen kommer den rigtige Bevægelse, mindende om det Frimannske Tonefald. Molbech har i sin Antologi paavist dette, og dertil føiet følgende Bemærkning: „Ingen Digter i det danske Sprog før Ewald og Frimann har opnaaet enten et saa varmt Udtryk af Følelsen eller en saadan Elegance og Renhed i den lyriske Diktion“.

Men her er da ogsaa Leilighed til at antyde den Forskjellighed, der i det Hele viser sig mellem den Ewaldske og den norske Digtnings Sangpræg. Frimanns lyriske Diktion udtaler Stemningen med simplere Midler. Strofens elegante og tillige melodiske Beskaffenhed fremgaar af selve Moderationen i Følelsens Udtryk og af Foredragets harmoniske Jevnhed. Det er det samme rene Sangpræg, der saa meget er anprist i Ewalds første Kantate, men som kun forekommer episodisk i hans senere fuldtonende og billedrige Lyrik. Det maa erkjendes, at hverken Frimann eller nogen anden af de paafølgende norske Sangere kunde altid gjennemføre hin Diktionens klare og ædle Simpelhed. Men den var et Maal for deres Stræben, og den kan ei bedre betegnes end ved denne Frimanns Strofe:

„Aander sagte, Vestenvinde,
milde Luft, udgyd din lunkne Strøm!
Søde Søvn, omfavn Selinde,
mig til Held, med Lunas bedste Drøm!

Flyder sagte, klare Bække,
Grene, bæver stille nu!
Ingen Lyd den Dyrebare vække!
Se, den Skjønne sover nu". —

Til at opfatte og bestemme den ældre Broder Claus Frimanns Fortjenester af vor poetiske Literatur hører der ikke blot et meget større Materiale, da denne Forfatter gjennem sit lange Liv bevarede Sangens Lyst og Evne, og blev temmelig produktiv, men dertil hører fremfor Alt et dybere Indblik i Poesiens sande Liv og Væsen. Thi Claus Fr.s Digtning er stærkt individualiseret, baade ved hans eget originale Sanger-Talent og ved de Omgivelser, hvori det fornemmelig fandt sin Udvikling. Og dernæst har denne Digter, ved Siden af en stor Klarhed og Fylde i alle Grundformer, stundom saa megen Usikkerhed i de Dele, der høre til det poetiske Billedes yderste Udførelse, at det nok kunde vildlede en overfladisk Betragtning. Et af hans Manuskripter, som er blevet mig meddelt, viser dog, at han ogsaa har anvendt Omhu i Udarbeidelsen af sine Vers. Det er Haandskriften til „Den rare Kone" (Almuens Sanger, S. 162). Den første Redaktion er svag og mat, og rækker ikke rigtig frem til det, der skulde udtales. Ved gjentagen Omarbeidelse har Emnet faaet Liv og det poetiske Udtryk. Men Claus Frimann havde ei Broderens Sprogkunst, — og da han forsøgte sig paa mangt et nyt Felt, maatte det falde ham vanskeli-

gere at faa Bugt med mangehaande kolde og grund-prosaiske Vendinger, som i hin Periode kunde indløbe selv i den bedste Digtning, og som vise, at Sproget endnu ei var tilstrækkeligt stemt og ei alsidigt indspillet for det poetiske Foredrag.

Kjernen af Claus Frimanns Poesi er frisk og liflig; det er en Digtning uden Forbillede, ganske hans egen. Men for at komme dertil, maatte han afkaste det Digter-Kostume, hvori han som Medlem af de studerende Poeters Orden ofte tungt nok bevægede sig. Han maatte gaa ind i Folket, blive Almuens Sanger; da fandt han sig selv i sin rette Kraft. Derved blev han fremragende i de norske Digteres Kreds, uden at vide det selv, uden at tænke paa nogen anden Ære end den, der kunde ligge i Fortjenesten af at have talt forstaaeligt, oplivende og belærende til den uoplyste Folkeklasse. Saaledes kom den nationale Digter-Skoles Virksomhed til en Udvikling, der bragte Literaturen en virkelig ny Frugt. Thi Frimanns Sange for Land-Almue og Sømænd ere ingenlunde nedstemte i en lavere Forestillingskreds eller udførte i en usædvanlig Sprogform. Deres lyriske Temperatur er høi og klar, saavel i den humoristiske Sang som i Psalmen, og Skriftsprogets bedste Malm er lagt deri.

Jeg har ved mit „Udvalg af Claus Frimanns Digte“ søgt at fornye Erindringen om denne Folkets Sanger*).

En af de mærkeligste Mænd, om ikke den mærkeligste, i denne norske Digter-Række er Johan Nordahl Brun, der ogsaa en Tid lang blev anseet som den største Poet i Rækken. Men den Fylde, han besad af poetiske Grundkræfter, blev ei rigtig udviklet, og han forbrugte et stort Fond af indre Poesi i andre Retninger, i Livet og paa Talerstolen. Det var en Mand af usædvanlige Dimensioner, og ved at fornye hans literære Erindring kommer man uvilkaarligt til at lægge særegen Vegt paa hans Personlighed. Vi have seet hans myndige Optræden, hvorved der dannedes en Kampplads af det Svingerum, han behøvede. Medens han her stod fortørnet og udfordrende, gik hans Modsætning Wessel ham lattermild imøde, og overvældede ham uden Styrkeprøve. Nyerup bemærker med Føie, at man neppe kan finde to mere ulige Personer end disse tvende samtidige Normænd. Paa Brun, mener han, kan anvendes Ordene i Visen:

„Her kommer den Stolte med Brask og med Bram,
og kneiser som Nordhavets Bølge“. —

---

*) Se Stykket om „Claus Frimann“ i det foregaaende 6te Bind, Side 192—209.

„Var Wessel“, siger Nyerup videre, „lad, flegmatisk og uvirksom, saa var Brun tvertimod idel Liv og Fyr og Virksomhed; var hin ligegyldig for Alt hvad der kan kaldes at gjøre Lykke i Verden, saa vidste Brun desto bedre Besked med Hof og med Forgemak, og da han smidig rettede sig efter Tidernes Leilighed, og derhos var af Naturen en Mand med et smukt Udvortes og udrustet med eminente Talenter og udmærkede Gaver for Prædikestolen, saa var det i sin Orden, at en saadan Mand maatte komme frem og svinge sig i Veiret.“ Nogle af disse Træk, hvis Sandhed man, efter Samtidens Opfatning og bestemte Kjendsgjerninger, ei tør benegte, synes at stride mod andre Karaktermærker hos Brun. Han, det stridbare, myndige Kraftmenneske, skulde være en smidig Tjener under de Store! — Smidighed er vel ei det rette Ord. Men Brun var underdanig, — en Erke-Loyalist, som han kaldtes; Kongemagten og dens Omgivelser var for ham, ganske efter den Tids norske Tænkemaade, noget Helligt. De devote Ytringer, som han, ganske i Overensstemmelse med Tidens Tone, henvendte til Kongen, Arveprindsen og Magthaverne, der afløste Struensees forhadte Regimente, fremgik hos ham af et Sind, som virkelig var opfyldt af den Følelse, at Normænds Kraft og fribaarne Væsen nærmest maatte vise sig som en fremragende, den danske Loyalitet overbydende Troskab mod Kongehuset og det Bestaaende. Og dernæst

vilde han frem paa den Bane, hvor hans stærke Selvfølelse kaldte ham ud, og hvor han i Sandhed har ført Aandens tveeggede Sværd, men vel ogsaa har bestaaet mangen Kamp med sig selv, med sit heftige Sind, med verdslig Attraa, der fristede ham under Udøvelsen af den geistlige Myndighed. Han ligner Kingo i Karakter og Aandspræg; begges aandelige Sange have stærke Toner af en kæmpende Sjel, der staar i Striden med andre Vunder end de almindelige Hud-Skrammer.

Brun er født i Bynæssets Præstegjeld, i Nærheden af Trondhjem, 1745. Hans Moder, en gudfrygtig Kone, holdt ham til Bogen, og da han var 11 Aar gammel, havde han ved hendes Side læst den hele Bibel tvende Gange. Fra denne Opdragelse skrev sig hans overordentlige Bibelstyrke, som han senere saa stærkt anvendte, vistnok ofte med Særhed og Smagløshed, men i det Hele med indtrængende Fynd. Saaledes lagdes tidligt Grunden til hans geistlige Foredrag, der i Norden er uden Sidestykke, og som i sine bedste Frembringelser viser en Talekunst, hvori vort Sprogs Malm og Kraft mægtigt er aabenbaret.

Som opvoxende Dreng udviklede Brun en stærk Legemsbygning og et energisk Sindelag; han var en modig og sikker Skiløber og en øvet Skytte. Derfor tænkte Forældrene paa at anbringe ham i Krigsstanden. Men en Slægtning, der var Præst, hind-

rede det, og begyndte at forberede ham til Universitetet. Efter et Aars Ophold i Kjøbenhavn levede han en Tid lang som Huslærer i Trondhjem. Den theologiske Examen, som han, efter sin Biograf Zetlitz's naive Ord, betragtede som et nødvendigt Onde, fik han, efter 3 Maaneders Læsning, med ringeste Karakter. Derpaa gik han tilbage til Norge, hvor han, efter Tullins Mønster, skrev et Leiligheds-Digt, som han kaldte Naturens Navnedag. Versene vare et Røgoffer til den trondhjemske Bisp Gunnerus, og da denne af Struensee blev kaldet til Kjøbenhavn i et Universitets-Anliggende, tog han sin Digter med. Nu indtraf de bekjendte Omstændigheder ved hans tvende Sørgespil, og imidlertid blev han ansat som Præst i sit Fødested Bynæsset.

1774 blev han Sognepræst til Korskirken i Bergen. I denne Stilling kom han ind i flere kirkelige Stridigheder, og virkede i det Hele som en Theolog af det gammel-ortodoxe Præg. Overalt saa man i ham en myndig, kampfør og kamplysten Mand, som imponerede, hvor han viste sig. Han var en Autoritet, hvis Ord gjaldt og ofte cirkulerede som gangbare Repræsentativer for Undersøgelse og Grunde. 1804 blev han Biskop over Bergens Stift, og da han i den Anledning var i Kjøbenhavn, for at ordineres med flere andre udnævnte Bisper, tilfaldt det ham at tale efter Vielsen. Endnu er der Sagn om, hvorledes han da slog Tilhørerne med sin hellige Be-

geistring og sin Stemmes Malm. — I de følgende Krigs-Aar var han med en stærk Alderdoms hele Energi inde i den politiske Spænding; han belivede Stemningen, han holdt Opmuntrings-Taler og skrev Soldater-Viser. Da en engelsk Orlogsmand 1808 viste sig ved Bergen, forlod han sin Bispegaard og begav sig ud til Befæstningen. Medens nu Kanonaden fra den Kamp, hvori en af hans Sønner som Chef paa en Kanonbaad deltog, drønede udenfor Indløbet mellem Fjeldene, stod han paa Havne-Batteriet, og opflammede med sin Tale Krigsfolket, der skulde modtage Fienden, om han forsøgte at nærme sig Staden. — Saa djerv en Mand var Nordahl Brun. — I den afsidesliggende By, mod Slutningen af Krigen, da Alt blev værre og værre, saa mangen en ængstet Sjel op til ham som den, der nok, naar Nøden var størst, kunde klare det Hele. I 1813 hendte det endog, at en Deputation af Haandverkere foreslog ham at tage fuldt Regimente over den Del af Landet, og føre Folket an til Brød eller Død. Han oplevede med Sorg den Katastrofe, der skilte Norge fra Danmark, og døde 1816, i sit 72de Aar.

Bruns poetiske Virksomhed fik en ny Spore, da Selskabet for de skjønne Videnskaber i Aaret 1788 udsatte en Præmie af 1000 Rbd. for et dansk Epos. Han skrev da „Jonathan og David". Men dette vidtløftige, i Alexandriner forfattede Digt fandt intet Fæste i Literaturen, og Baden, som gjennemgik det

i en skriftlig, utrykt Bedømmelse, var maaske den eneste, der læste det til Ende. 1791 forfattede Brun et Syngespil i Anledning af Kronprindsens Formæling, og Aaret efter den anti-republikanske Komedie „Republiken paa Øen". Hertil kan føies et 1802 i Bergen udkommet Skuespil „Officeren", som uden Tvivl er af Brun. Alle disse Theaterstykker ere svage Arbeider og uden poetisk Betydning.

Men her maa vi fornemmelig tage Hensyn til den Poesi-Samling af Brun, der udkom i Kjøbenhavn 1791 under Titel „Mindre Digte", paa Ny udgiven af hans Søn, Christen Brun, Kristiania, 1818. Dette Bind har blandt Andet en stor Afdeling, der kaldes Menneske-Malerier, og som for den største Del er prosaiske Plade-Vers, af det Slags, som ogsaa findes blandt Tullins samlede Skrifter, og som sidst holdt til i den Bergenske Adresse-Avis. Man faar her f. Ex. Efterretning om, at Magasin-Forvalter Joachim Nordahl forestod Bergens Stiftamtstue uden Kaution, skjønt han var en fattig Mand, — at Jomfru Dorthea Rieck var en Rose, der tidligt begyndte at hænge med Bladene, — at Kjøbmand Svane var Farfader til 15 Børnebørn, og i de sidste 7 Aar en høit-plaget Smertesmand, — at Elisabet Geelmuyden Gyldenkrantz talede enfoldigt og borgerligt, men skrev som en længe øvet Embedsmand, — kort, man faar fuldt op at vide af de Ting, som Ingen søger i en

Digt-Samling. Men for Resten indeholder denne Bog, tilligemed hans „Evangeliske Sange“, de Frembringelser, hvorefter Bruns Digterværd maa bedømmes. Enhver kjender hans Selskabs-Sange „Bor jeg paa det høie Fjeld“ og „For Norge, Kæmpers Fødeland“, og flere af hans øvrige Selskabs-Viser erindres endnu af den ældre Slægt; man kjender da ogsaa hans raske, opblussende Følelse og livfulde Digtersprog. Men under Læsningen af hans Digt-Samling vil dette Indtryk ei sjelden forstyrres ved Poesier, som ere prosaisk anlagte, samt ved forældede eller falske Sprogvendinger og tomme rhetoriske Figurer, som Paronomasi og andre Ordspil. Bruns poetiske Skildring har ofte en vis Humor, der følger af hans umiddelbare Indgaaen paa Emnet. Man kan glædes ved hans Fyndighed; men da maa man ogsaa finde sig i at gaa ned med ham i den pludselige prosaiske Synken, der undertiden følger paa det høieste Opsving. Saaledes have ogsaa hans tvende malende Læredigte, „Den norske Agerdyrkning“ og „Fiskerierne“, friske, livlige Partier, men tillige talrige Mærker af denne Digt-Arts almindelige Grundfeil.

Blandt disse „Mindre Digte“ findes en enkelt Mindelse fra den literære Strids-Periode mellem Norske og Danske. Det er Indskriften „Under Tullins Portræt (1782)“. Dette Vers indeholder vistnok en Tanke, der vaktes i Normændenes Kreds.

Men det fremhæver den ogsaa med Ensidighed og Overdrivelse:

„For tidligt døde Du, for tidligt Danmark haver
forbrudt sig mod dit Støv og sat en Ewalds Gaver
fremfor det Liv og Lys, der hædrede din Sang.
Tullin! Fornuft til Trods, Du fik dog anden Rang.
Men naar man vaagner op af disse søde Drømme,
naar Mørkhed, Kvalm og Damp for sund Forstand maa rømme,
naar Folk igjen faa Lyst at læse og forstaa,
da skal Du første Sted blandt Skjaldre hidtil faa".—

Brun havde sin Styrke i det egentlige Sang-Digt, og faa af Samtidens Digtere kunde saaledes, som han, synge af fuldt Bryst, og med saa frisk, melodisk Natur i Foredraget. Hans Sange ere ikke meget talrige; men de bevæge sig i de forskjelligste Tonarter, altid med Stemningens Liv og ægte Klangpræg. Her er Sange om Livets ømmere Forhold, digtede ligesom til en Strengeleg, — og her er glade Selskabs-Viser, istemte med en rigtig Opsangs frie Aandedræt. Hvor Scenen er ude, paa Mark eller Fjeld, der har Sangen ogsaa en sand Frilufts-Tone, snart hvilende i Natur-Beskuelsen, snart raskt bevæget mellem vexlende Billeder. Overalt findes Normands-Præget og Glæde over Norge. I nogle Sange, som „*Ubicunqve bene*, eller min Kones Smag", hersker en øm idyllisk Ro, med enkelte Mærker af Hyrde-Stilen. Men i Modsætning dertil kan man nævne saadanne Digte

som „En norsk Soldatersang“ og „Den norske Gut“. Det første af disse er begeistret, malmfuldt, helstøbt, — det andet overstrømmende af ungdommelig Lyst, specifikt norsk, saavel i Lokalfarve som Sprogtone. De Brunske Sang-Digtes tiltalende Væsen, og Bruns Anseelse i det afsondrede Samfund, som Bergen dengang dannede, bevirkede, at hans Poesi gjennemtrængte og vedligeholdt sig i enhver Del af Befolkningen, og har bidraget Sit til at at udpræge den eiendommeligt.

Bruns Personlighed danner en af mit Hjemlivs tidligste Erindringer. Jeg kom ofte til ham i Ærinde for min Fader. Men jeg stod hver Gang, i den gamle Bispegaards dunkle Korridor, med en vis Bæven udenfor hans Dør, og havde stor Lyst til at vende om. Under sine buskede Øienbryn havde han et gjennemborende Blik, hans Næse var krum og skarpt formet, hans Mund fast sammensluttet, hans Hage fremtrædende og stor. Denne mægtige Skikkelse bar en Paryk, der stod steil op fra Panden og omgav Nakken med en tredobbelt Rad af pudrede Krøller. Trods al hans Venlighed kunde jeg dog ei ganske overvinde min Frygt. Den eneste Prydelse i hans Kammer var en Gibs-Buste, hvis Træk jeg dybt indprægede mig. Derfor ved jeg ogsaa, at dette Hoved var Ewalds.

Bruns Begravelse var en Sørgefest, der feiredes af den hele Stad. Befolkningen var i Domkirken

eller i dens Nærhed. Paa en Høide over Kirkegaarden løstes Minut-Skud. I Havnen, paa Handels-Etablissementerne, endog paa Fjeldtoppene, vaiede Sørgeflag. Men det gjaldt ikke Digteren blot, det var en ærefrygtbydende, usædvanlig Personligheds Billede, der stod for Alles Tanker.

Vi komme nu til et Navn, der paa en vis Maade gjør et Brud i denne ved flere Anknytninger sammenhængende Digter-Række. Det er bekjendt, at Normanden Edvard Storm ei hørte til det norske Selskab. Men dersom denne Omstændighed end ei kan tages som noget Tilfældigt, vil dog dens rette Grund ei kunne angives. I en af sine Fortaler siger Storm: „Den guddommelige Apollos Børn negtede mig engang Adgang til sin Faders Helligdom“. Rahbek har formodet, at heri kunde være en Hentydning til Norske Selskab, hvilket Molbech igjen citerer i sin Antologi. Men Formodningen falder aldeles bort, naar man kun læser den af Storm tilføiede Sætning: „og dette burde være nok, for at lade mig føle, at jeg ikke var kaldet til at være Digter“, — thi Enhver ved, at man ei behøvede at være Digter, for at blive Medlem af Norske Selskab. Men dertil kommer, at Betydningen af det citerede Sted temmelig sikkert kan paavises. I de første Linjer af det komiske Heltedigt „Bræger“, der udkom 1774,

havde Storm paakaldt sin norske Muse, der „kvad med Norriges Tunge“, og opfordret Musen til nu at bytte Sprog og nedstige til Danmarks Sletter. Digtet blev recenseret i Ny kritisk Journal, og der i det Hele strengt 'affærdiget; navnlig peger Rec. et Par Gange paa „Norges Tunge“ og mener, at altfor meget af den kommer frem i Digtet. Den pirrelige Storm har ei fundet Behag i denne Omtale, og derfor siger han, idet han dedicerer sit „Adskilligt paa Vers“ til Mad. A. M. Mehl: „Et af Deres Smil vil bringe mig til at glemme alle Kunstdommeres sure Miner. Deres Bifald vil trøste mig, om endog baade Vildfarelse og Bitterhed slaar sig (som tit er skeet) sammen for at kyse en Muse, der ikke har lært sig at synge uden ved et susende Vandfald, eller ved en ensom, med Gran begroet norsk Klippe, og som slet ikke paastaar at være opdraget enten paa Parnas eller i Pindi høilærde Skygger“. — Disse Ytringer stemme med hint Sted af Fortalen til samme Bog. Og medens det vilde være den urimeligste Antagelse, at Storm for sin Norskheds Skyld skulde være udelukket af Norske Selskab, er det klart, at han med de citerede Ord kun har villet sige: „Kunstdommerne negte mig en Plads paa det danske Parnas“.

Men i Forbindelse hermed maa endnu en anden Ytring af Storm komme i Betragtning. I sit Mindedigt over Ewald siger han blandt Andet:

„Hans Musa overlod en lavere Forfatter,
med misbrugt Parodi at vække Daarens Latter.“

Her, har man ment, sigtes til „Kjerlighed uden Strømper“, og dermed ogsaa til Wessels Omgivelse i Norske Selskab. Denne Formodning er oftere bleven gjentagen, uagtet allerede Recensenten i Lærde Efterretninger, 1786, siger, at man derved „fornærmer Hr. Storms Smag og Tænkemaade“, og at Stedet maa trækkes efter Haaret, for at hentydes paa Wessel. Molbech finder Hentydningen tvivlsom. Men A. E. Boye har i sin Udgave af Storms Digte vedtaget den, idet han mener, at „i Sammenhæng med det Foregaaende og Efterfølgende kan hele Stedet neppe sigte andensteds hen end til Norske Selskab (hvis Medlem Wessel var, men Storm ikke), og til dettes anti-Ewaldske Parti“, o. s. v. Men det er just denne Digtets Sammenhæng, der maa fjerne Tanken om en Hentydning til Wessels Parodi. Storm priser Ewald, fordi han var Religionens og Dydens Sanger, en Aand, der forsmaaede Efterabelse af fransk Letsindighed, — og nu heder det:

„Hans Musa overlod en lavere Forfatter,
med misbrugt Parodi at vække Daarens Latter.
Hans Digter-Evne var til større Maal bestemt,
end med Urenheds Aand og mat, tvetydigt Skjemt
at smitte Læserens Indbildningskraft. Han brugte
vel Svøben nu og da, sin Alders Feil at tugte,

men ærbar, som en Mand, han uden Kaadhed slog,
og ikkun Daarlighed, ei Dyden Skræk indjog."

Naar der spørges om en speciel Gjenstand for disse Linier, da kan man vistnok anstille mangehaande Gjetninger; men allermindst kan der dog gjettes paa Wessels ligesaa ypperlige og navnkundige som moralsk ustraffelige Digt. Alligevel pege disse Misforstaaelser hen paa den Omstændighed, som var bekjendt i Samtiden, at Storm nærede Uvilje mod Wessel og Norske Selskab. Og derom har man yderligere Vidnesbyrd i de Uddrag af Storms Notitsbøger, som ere meddelte af L. Daae i Illustr. Nyhedsblad, 1862, Nr. 5. Her omtales „norske Afskyeligheder hos Barfreds, et Billede paa deres Selskab". Og der er antegnet, at Storm to Gange har seet Wessel drukken. Om disse Ytringer komme af en ægte dydig Harme, er imidlertid tvivlsomt, da man paa samme Sted læser, at Storm selv har deltaget i svære Drikkelag, og undertiden endog været syg af „Svir". Hans hele Forhold til Norske Selskab synes end mere besynderligt ved disse Optegnelser, da de udvise, at han, samtidigt med hine „Afskyeligheder", maa have staaet i nogen Forbindelse med Selskabet. Idet man nu med Molbech maa antage, at Storms Uvilje mod Norske Selskab kan have havt personlige Grunde, som i sig selv ere ligegyldige, har man i denne Sag et advarende Exempel paa den Benyttelse

af smaalige Anekdoter og Folkesnak, der har vundet altfor meget Indpas i vor Literatur-Historie.

Der er i Storms Væsen og Poesi god Hjemmel for den Ytring af N. M. Petersen, at „han dannede ligesom en Mellemmand mellem den norske og danske Skole“. Vel bragte han det ikke til nogensomhelst Forening af begge; men han er vistnok tosidig. Ligesom han i sit personlige Liv paa een Gang var trofast Gudbrandsdøl og indgroet Kjøbenhavner, saaledes viser ogsaa hans Digtning en norsk Bund og nationale Elementer, sammen med eiendommeligt dansk Foredrag og Ewaldsk Paavirkning. Neppe har nogen anden af disse norske Digtere saa dybt som Storm følt sit Ungdoms-Liv besjelet af Hjembygdens Indtryk. Og skjønt han efter sit fem-og-tyvende Aar stadigt forblev i Danmark, og havde liden Omgang med norske Aandsfæller, vedligeholdt han dog til sin Død, paa flere Maader, en inderlig Forbindelse med sit Fædreland. I hans Brevvexling med en Ungdoms-Ven fra Vaage udtaler sig en levende Længsel efter Hjemmet. Og blandt de mærkelige Tegn paa hans Nationalfølelse er ogsaa dette, at mangen norsk Livvagtskarl i ham fandt en paalidelig Ven og Raadgiver.

Storm har forsøgt sig i mange Digt-Arter, og hans poetiske Nemme var temmelig omfattende. Flere af hans komiske Fortællinger, saavel som en stor Del af hans Sang-Poesi, vise blandt Andet, at

han besad hin „Sands for det Lystige, Vittige, Skjemtefulde“, som J. L. Heiberg tillægger den norske Digter-Skole. Og i Øvrigt, — med saadanne Digte som „Æreporten“, „Thorvald Vidførle“, „Zinklar-Visen“ og „Stærkodder“, vinder Literaturen et virkeligt Udbytte, medens der i Storms strengt satiriske, didaktiske og opbyggelige Poesi forholdsvis kun var Lidet af blivende Værd. Men just i disse Retninger fandt Samtiden hans største Fortjeneste. Recensenten i Efterretninger om lærde Sager, 1796, siger: „I vore Tanker er Læredigtet og den filosofiske Ode Storms egentlige Fag“. Og uden Tvivl har Digteren selv været af samme Mening. I alle Fald ser man af Fortalen til hans samlede Digte, at han var nærved at forkaste sine Selskabs-Sange. Storm førtes efterhaanden ved Livs-Anskuelse og Kaar til de alvorlige Digt-Arter; men han var hildet i Samtidens æsthetiske Theori, som just paa denne Bane maatte blive misvisende. Ewald fandt, skjønt tynget og hemmet af Theorien, det poetiske Anslag og Sangtonen til de alvorlige Emner. Men den fulde Betydning af denne Genialitet har Storm, med al sin Beundring for Ewald, neppe forstaaet, og kun enkelte Gange, som i Bernstorfs Vise og i Hymnen i Anledning af Kronprindsessens Nedkomst, gjengiver han heldigt, skjønt dæmpet, Mesterens lyriske Foredrag. Størsteparten af Storms alvorlige Poesi er stemningsløs, og prosaisk anlagt. Selv hans aandelige Sange

have, trods deres oprigtige Fromhed, en lav Temperatur, svarende til Tonen i den evangelisk-kristelige Psalmebog, i hvis Redaktion Storm deltog.

Storm var Moralist og god Borger. Men i de dertil svarende Udtalelser fjernede han sig i det Hele fra sin umiddelbare Digterbegavelse og blev, som saa mange af hans Samtidige, uden at vide det, mangen Gang triviel af moralsk Iver, og tør Stilist, hvor han vilde være Sanger, — ja, dette er endog vederfaret ham i en Retning, hvor ellers hans naturlige Lune giver sig tilkjende. I sine Fabler og Fortællinger sparer han ofte paa Saltet, og lægger desmere Vegt paa en tynd og tarvelig Belæring. Det er derfor intet Under, at han i et Epigram, som er opbevaret af Rahbek og gjengivet af N. M. Petersen, kan stikle paa Wessels „*Votre Serviteur*“, hos hvem der visselig Intet er at lære. Som Borgerven og didaktisk Poet virkede Storm for de filantropiske og patriotiske Ideer, der mod Slutningen af forrige Aarhundrede kom i Gang i Danmark; han besang Skrivefrihed og Indfødsret, — det sidste Emne endog i to Arbeider, af hvilke det ene, prisbelønnet af Danske Literatur-Selskab, er et Læredigt i fire Sange og *in optima forma*. Den mandige Alvors-Aand, som Molbech med Rette tillægger ham, kom vistnok for Dagen i Storms rhetoriske Poesi; og naar man i det Hele nu finder den bunden til en forældet Smagslære, kan man dog ei overse de Punkter, hvor den

hæver sig til den Udtrykkets Fynd og det Liv i friske Billedformer, der saa ofte traadte frem i de Norskes raisonnerende Digtning. Saaledes t. Ex. i Mindedigtet over Ewald, hvor han udtaler sin Overbevisning om Syngespillets Gyldighed:

„Musik og Digtekunst er Søstre. Hver for sig
kan virke Under nok, og være seierrig.
Foruden Ord og Pen den blotte Tone taler,
den græder, fryder sig, beundrer, lokker, maler.
Og Sjelen hører det, og Øret det forstaar,
saa tit fra spændte Streng en vældig Tanke gaar.
Men naar Euterpes Ven med Skalden sig forener,
naar hin udtrykker stærkt, hvad denne dristig mener,
naar, Scheibe! Ewalds Kraft af din Fortryllelse
bli'r understøttet, hvor henrives Hjerterne!
Hver Dæmning brydes da, ret som naar tvende Strømme
forenes i sit Løb, og Marken oversvømme;
de rykke Træer op, de rulle Stene frem,
og den forbauste Dal kan neppe rumme dem.“ —

Storms første Arbeide paa Tryk er det komiske Heltedigt „Bræger“, i sex Sange og i Hexametre. Helten er en Klokker, der gaar ud for at samle de ham tilkommende Paaske-Æg, men gjør et Fald ved Hjemkomsten og knuser derved sin Skat. Scenen er sjellandsk, og Situationerne i det Hele danske, men Hovedfiguren er tagen efter en Klokker i Vaage, og med ham ere en Del andre gudbrandsdalske Sager

uforvarende indkomne i Skildringen. Digtets komiske Virkning udeblev paa alle Punkter. Fortællingen er udtværet, og Hexametrene slette. Storm har senere selv forkastet dette Arbeide. Men et paafølgende komisk Fragment, „Gribling eller Journal-Feiden“, er dog ei blevet bedre end „Bræger“. Man ser, at Storms skjemtsomme Evne, der især ytrer sig i hans Sang-Poesi og i nogle af hans smaa Fortællinger, slog feil, naar den skulde gjøre Tjeneste i større Udarbeidelser.

Under Navn af Erland Siverssen udgav Storm sin første Digt-Samling: „Adskilligt paa Vers“, 1775, indeholdende, som han siger i Fortalen, „Smaadigter *(sic)* over allehaande Materier“; det er Oder, deriblandt Efterligninger af Horats, Idyller, aandelige Sange, og en enkelt Satire. Storm fremhæver ved denne Leilighed udtrykkeligt sin Nationalitet, og taler om sin „selvgjorte Fløite“ og om sin „Harpe, som Ingen uden hans egen uøvede Haand har stemt“. Men heri er en Selvskuffelse. Denne Digtnings Emner og Materiale har vistnok undertiden ret megen Norskhed. Sangtonen derimod og det hele Foredrag er dannet efter fremmede Mønstre. Hænderne ere Esaus, Røsten Jakobs. Saaledes har selv Oden til Jutulsbjerget, hvor Storm besynger sin første Kjerlighed, den udstafferede Hyrde-Poesis sædvanlige Kjendetegn. Endelig viser denne Digt-Samling en Egenhed, som tilhører Storms Ungdoms-Poesi, og som

han siden ganske opgav: sandselig Yppighed i erotisk Skildring. „Kjerligheds-Templet“, Idyllen „Steinar og Astrid“, og „Badet“, synes at være nærved, hvad Storm selv strengt har dadlet, at „smitte Læserens Indbildningskraft“.

Storm udgav 1785 i „Samlede Digte“ de poetiske Arbeider, som han for Eftertiden vilde vedkjendes. Af dette Udvalg, og af Bekjendelserne i Fortalen, ser man, at han med Alvor har tænkt over Digtekunsten og sit Kald til at dyrke den. Han nærmer sig Ewald i den Henseende, at han betragtede Poesien som en Hovedsag, og at han har ført et virkeligt indre Digter-Liv. Men hans Selvkritik manglede dels et dybere Anlægs Grundvold, dels den Hjelp, som ligger i et frugtbart ledende Princip, men som Tidsalderen ei kunde give ham. Des-mere røber sig den herskende Maneers Misvisning, hvor Storm just har grebet sig an, for at yde det Bedste. Saaledes i det skildrende Digt „Jøndalen“. Denne Dal dannes af en Revne i en bred Fjeld-Ryg, der adskiller Vaage og Dovre. Natur-Scenen er her, som man godt kan forestille sig, nordisk stormægtig og pragtfuld. Men Storm har ved alskens fremmed Prunk og Pomp søgt at overbyde Virkeligheden. Der er i Dalen en mærkelig Hule. Denne vælger Digteren til Bolig for et Væsen, han selv har dannet, som han kalder Nymfen Jøna og sammenligner med Thetis. Hun er hans Egeria, og aabenbarer ham

tilsidst, at Hulen i Jøndalen egentlig er et Pantheon for de norske Sangere. Denne Hule har da Digteren udstyret paa det Rigeste. I Digtets Forerindring siger han: „Der kan Ingen fortænke mig for den Ødselhed, hvormed jeg udsirer det Indvendige i Jønas Bolig. Guld, Sølv og Ædelstene koste en Digter Intet, kun at han med Smag vælger af Naturens store Forraad, hvad han behøver til sit Øiemed.“ Det kommer da an paa, hvad Storm har forstaaet ved Smag. Og derom giver Digtet tilstrækkelig Oplysning. Til en Prøve kan man mærke sig, hvorledes den norske Huldre, Nymfen Jøna, er udstafferet:

„Et blegrødt Taft fra Skuldren flagred ned
til Saalen, som var med Guldlidser bundet,
om trinde velskabt Beltested
et søgrønt Baand vellystigen var vundet.
I kruset Lok balsamisk Rose skimred,
paa Alabaster-Arm Smaragd og Onyx glimred“.

Den mærkeligste Del af Storms Poesi og, saavidt man ved, hans tidligste Vers er upaatvivleligt den Samling af Folkedigte, han har skrevet i gudbrandsdalsk Dialekt. Her er megen uforfalsket Glæde over Natur og Bonde-Liv, men ogsaa Ytringer af hin krasse Sandselighed, hvormed blandt Andet det slemme Nattefrieri ganske uforblommet er besunget. I disse Digte, der vistnok ei overalt bevare den fuldkomne Troskab i Kostumet eller den naive Tone

i Foredraget, har dog Storm udviklet en eiendommelig poetisk Kraft, som han i ingen af sine til Skriftsproget henhørende Poesier har naaet. Dette Forhold viser, til hvilken Grad hin Tids poetiske Kunst-Stil endnu har været ubekvem for Udtrykket af de Stemninger og Tilstande, der, uden at være indsungne i de herskende Tonarter, fordrede Poesiens umiddelbare Udfoldelse. Og her tilbyder Claus Frimanns Folkedigte en interessant Sammenligning; thi denne Digters Talent viser sig saa meget større deri, at han, uden at opgive Skriftsproget, dog kunde danne i Sandhed dybere Fremstillinger af og for Folkelivet, end Storm, der, for at opnaa nogen Virkning paa denne Bane, maatte unddrage Literaturen sine bedste Vers. Disse Stormske Folkeviser bleve ellers foranledigede ved et Exempel, som Stokfleth med sit Digt „Heimatkomsten“ havde givet ham. Men dette Arbeide er igjen, efter Forfatterens Erklæring, blevet offentliggjort af en Grund, som i alle Fald ligger udenfor Poesien. Han vilde nemlig derved vise den uvelkomne Portion af de danske Embedsmænd i Norge Vanskeligheden af at finde ud af det med Normændene. „Den Danske skal“, siger han, „fra sin egen Besværlighed i at forstaa den haarde Mundart slutte sig til Umuligheden for Hallingdølen at forstaa det sirlige danske Sprog“.

Blandt Storms uheldigste Arbeider maa man henregne de Digte, som han skrev med filantropisk

Hensyn til Almuens Tarv. Efterslægts-Selskabet fik den Ide, at bidrage til Fortrængelsen af de skadelige Almue-Viser ved uformærket at spille Menigmand nyttigere Sange i Hænderne. Storm skrev da nye Viser, der solgtes, ligesom det gamle trykte Gods, ved Gade-Trafiken. Men Almuen kunde ikke lide dem, og vilde ikke kjøbe dem, — de vare altfor moralske og tørre. Der var dog eet Flyveblad, som heri gjorde Undtagelse, nemlig Zinklar-Visen, der langt mere end noget andet Stormsk Digt har gjort Forfatteren navnkundig. Det første Oplag, 1786, af 2000 Exemplarer, blev hurtigt udsolgt, og Visen er siden, som bekjendt, gaaet over i allehaande Læsebøger og poetiske Exempel-Samlinger. Rahbek forsynede den i sin Tilskuer, 1792, Nr. 22, med en fuldstændig, lovprisende Kommentar. I Tidsskriftet Athene, B. 9, S. 89, siges den at staa høit over Alt, hvad Storms Samtidige frembragte. Denne Dom er usand og overdreven. Men Zinklar-Visen er, med sin poetiske Grundstemning, raske Sangtone og livfulde Skildring, et af de flere Tegn fra den Tid, der bebudede en forestaaende Nydannelse i den poetiske Literatur.

Edvard Storm er født 1749 i Vaage i Gudbrandsdalen, hvor hans Fader var Præst. 1765 blev han Student, men tilbragte flere Ungdoms-Aar i sit Hjem. Fra 1774 opholdt han sig uafbrudt i Kjøbenhavn. I de sidste 12 Aar af hans Liv var det

hans Sædvane at tilbringe nogle af Ugens Aftener i Dreiers Klub. Der saa man ham altid i en bestemt Krog, ved et Bord, hvor han havde arvet Pladsen efter Theatermaler Peter Cramer. Om dette Bord samledes efterhaanden 11 Andre, der saaledes med Storm afsluttede sig til en munter Tafelrunde, for hvilken han skrev sit spøgefulde Digt „Gildeskraa for de Tolv, eller Love for Fostbrødrelaget“. Det i Aaret 1786 stiftede Selskab for Efterslægten antog ham til Opsynsmand og Lærer for dets Borgerskole. I denne Stilling virkede han med megen Nidkjerhed, og vandt almindelig Yndest. Og her blev Oehlenschläger hans Lærling. Kort før sin Død udnævntes han til Theater-Direktør. Som Bestyrer for Efterslægts-Skolen havde han to smaa Værelser til Gaarden; men der levede han i en tilfreds Tarvelighed, fortrolig med en svagelig Helbreds Plager, og selv munter under dem. I de sidste Aar af sit Liv led Storm meget af en Bryst-Sygdom, som endte hans Dage i Sommeren 1794. — En Samling af hans Digte er udgiven i Kjøbenhavn af Adolph Boye, 1832.

Storm er den sidste af de norske Digtere, der nærmest kan kaldes Ewalds Samtidige. Den næste norskfødte Digter er Christen Henriksen Pram. Men denne Normand, der blev en meget frugtbar Forfatter i de forskjelligste Fag, maa jeg dog udsondre af nærværende Række. Han kom i sit 8de Aar til

Danmark, der siden blev hans Hjem. Hans hele Opdragelse var dansk, og hans poetiske Arbeider havde kun faa og uvæsentlige Antydninger af norsk Nationalitet.

J. L. Heiberg har benævnt den Tilstand i Literaturen, der omfatter saavel Pram som de tvende sidste norske Digtere, jeg her skal omtale, „Stabiliteten“, ved hvilket Udtryk betegnes et Slags Interim, der optages af Frembringelser i de Retninger, som enten af de norske Digtere eller af Ewald vare angivne. Paa dette Stadium, som for Resten ei bestemt kan begrændses, vil man, blandt andre Tidstegn, blive var et vist Hang til det Elegiske, der fandt sin Modvegt i den muntre Vise-Poesi, som havde en end større Almindelighed. Og i disse Modsætninger har man netop seet Følger af Ewalds og af Norske Selskabs Indflydelse. Skjønt denne Opfatning af Forholdet hverken er skarp eller udtømmende, da ogsaa det Elegiske kommer frem i Norske Selskabs tidligste Poesi, og da andre, tildels udenfor vor Literatur liggende Hensyn her maatte tages med, kan man dog paa denne Maade antyde Hovedsagen. Begge Retninger, den elegiske saavel som den joviale, tilligemed deres mangehaande Krydsninger, fik endelig baade hver for sig og i deres

Sammensmeltning, en eiendommelig Bearbeidelse i Baggesens Digtning.

Den mest anseede og oftest nævnte Elegiker i hin Mellemtid var Jonas Rein. Den melankolske Poesi var hans specielle Fag. Om sig selv sagde han: „Jeg, som var til tidlig Vemod fød", og Zetlitz kalder ham „den sande Sorgs ulignelige Sanger". Rein var en Præstesøn, født i Surendalen i Trondhjems Stift 1760. Han blev Student 1777, tog derefter baade den theologiske og den saakaldte store filologiske Examen, og opholdt sig ved Universitetet lige til 1791, stadigt syslende med Literatur og Sprog-Studium. Blandt de norske Selskabsbrødre synes han, med sin triste Sang og med sit dæmpede Væsen, at være en fremmed Skikkelse, og naar man betragter Norske Selskab efter den gængse Opfatning, skulde man allermindst tro, hvad der dog var Tilfældet, at han yndede denne Kreds og søgte den gjerne. Vel var et alvorligt Træk altid kjendeligt i Selskabets Fysionomi, og i dets poetiske Samlinger forekommer nok af elegisk Digtning. Men dets Grundretning og egne Samlivs-Tone, — hvorledes, kunde man sige, forligtes disse med Reins Karakter? Ogsaa her faar man Syn for, at Norske Selskab har været bedre end sit Rygte. Rein havde ligesaa vist strenge Sæder som omfattende og dybe literære Interesser, og han har selv meddelt sin Biograf Lyder Sagen, at Norske Selskab var hans Aftentimers

behageligste Asyl. Her „knæsatte“ Wessel ham, og gav hans literære Bestræbelse veiledende Vink, — her fandt han de velgjørende Indtryk, hvis Erindring længe efter kunde formilde hans Tungsindighed. Det er kun retfærdigt, at holde dette Billede mod saadanne Angivelser som Storms Notits om de norske „Afskyeligheder“, og mod den gangbare Sætning, at Selskabet just paa den Tid henfaldt i Afmagt. Og man vil derved kunne danne sig en sandere Forestilling om den Aand, der, trods al tilfældig „Afskyelighed“, var herskende i dette Selskabs-Liv.

Som Digter optraadte Rein, 1786, først med en Tragedie: „Hagen og Axel“, der behandler det bekjendte Emne: Axels og Valborgs Kjerlighed og Adskillelse. Men det Dramatiske var ei hans Sag, og Tragedien kom hurtigt i Glemsel. Senere lagde han Planen til et andet større Digt, der skulde blive et Epos over Gustav Adolf; men dette Foretagende svandt ind til et Slags religiøs-historisk Kantate.

Hos Jonas Rein var den elegiske Poesi indledet af en Hypokondri, der plagede ham legemligt og afprægede sig i hans Karakter. Dette fysiske Anlæg var uden Tvivl hos ham noget stærkere end det poetiske, og derfor har hans Klagedigtning i det Hele ei den fulde Gyldighed, der gjelder for Digtekunstens Domstol. Hans Poesi mangler just det rette personlige Prægl; han har intet bestemt Digter-Fysionomi. Med dette svagere Ingenium forbandt han

dog en høi Grad af Modtagelighed for vækkende og stemmende Indtryk, et aabent poetisk Nemme, der gav ham et mægtigt Hang baade til Studiet af poetisk Literatur og til egen Digtning. Medens nu denne Tilbøielighed og alvorlige Stræben meget udvidede hans æsthetiske Omdømme og Sprogkunsten i hans Foredrag, bleve dog hans Frembringelser, idet de manglede Idealitetens dybere Grund, lettelig bundne og tyngede af de mørkladne Stemninger, der fremkaldte dem. Der er i de fleste af Reins Poesier en vis uvederkvægelig Tørhed, som den lyriske Digtning mindst af Alt kan taale. Kun faa Straaler falde igjennem denne formørkede Himmel, der har mere jevnt Graaveir end Uveirsskyer. Reins poetiske Sorg dvæler ogsaa altfor meget ved det Slags Trængsler, der aldrig burde indklædes i Poesi, naar Digteren ei forstaar at gjøre dem almen-interessante. Herhen høre hans hyppige Klager over den slette Verden, der havde negtet ham Opfyldelsen af nøisomme Forhaabninger, og over Daarerne, der gik ham en høi Gang.

Denne vrantne Sentimentalitet har uden Tvivl i Grunden trættet hans Samtid, og der er vel faa Digtere af noget Navn, hvis Frembringelser ere glemte inden saa ganske kort Tid som hans.

Rein valgte ofte norske landlige Scener til Emner for Arbeider i den yndede malende Poesi, og man kan se, at han har følt sig hendragen til Naturen.

Derfor er det mærkeligt, at de norske Egnes snart storladne, snart milde Samklang med de alvorlige og vemodige Sinds-Stemninger ei anderledes have kunnet befrugte og forklare hans Melankoli. Men ogsaa her maa man tage Hensyn til den herskende Tidssmag, som indtil det Utrolige har kunnet forvirre og blinde Synet for Natur-Billedet. Hvor paafaldende er det dog ikke, at en Aand som Reins, med sin Trang til at finde Sørgmodighedens Lindring i Naturen, har kunnet overse den Trøst, der frembød sig, og i Stedet for den lindrende Virkelighed gribe til tomme og uvedkommende Opfindelser! I et Digt, som han endog kalder „Barnlig Glæde“, og hvori han fremstiller Enkelthederne af et rigt og skjønt norsk Landskab, har han, som han siger, for at lette sit bekymrede Hjerte, ei vidst noget bedre Raad, end at danne sig Minder for klassiske Oldtids-Sangere, som han tænker sig hensatte mellem Natur-Scenerne i den nordiske Egn. Homer, Virgil, Horats, Ovid, Anakreon og Tibul have saaledes faaet Monumenter i disse Lunde og Bjerghaller,

„hvor Bækken gaar frem med ensrislende Lyd
og Sjelen hendysses i sorgblandet Fryd“. —

Medens Rein befandt sig i en geistlig Virkekreds, der fordrede hans bedste Kræfter, troede han at burde opgive Poesien. Han siger i den Anledning (1806): „Ved Vanen vistnok mere end et virkeligt Kald er Lyst til Digtekunsten, jeg tilstaar det, bleven mig

lidenskabelig. Uden Tvivl er det derfor ærlig Mands Færd at bryde overtvert med et Arbeide, der kunde svække Lysten og borttage Tiden fra pligtmæssigt og helligt Kald". Dog skrev han endnu af og til Digte, der findes adspredte i Blade og Tidsskrifter, blandt Andet i „Den norske Tilskuer", som han tilligemed Christian Magnus Falsen og Herman Foss udgav i Bergen. Reins første Digt-Samling, 2 Dele, udkom 1802, den anden og sidste 1810.

Skjønt den mørke Sinds-Stemning, der er tilboielig til at se Alt gjennem en dunkel Rude, i Almindelighed er Grundlaget for Reins Digtning, har han dog skrevet Adskilligt, hvori en, vel alvorlig, men dog lysere og mere frigjort Livs-Anskuelse kommer til Orde. I disse Arbeider finder man ofte en sikker og mandig Tone, et klart, omhyggeligt behandlet Foredrag; thi Rein var for sin Tid en meget sleben, om ei just melodiøs Vers-Kunstner. I denne Diktionens Klarhed har ingen af hans Samtidige været hans Overmand, og heri følger han den Stræben, der nærmest udgik fra det norske Selskab. Naar man sammenligner saadanne Digte af Rein som „Den frie Mand", „Ode til Sandhed", „Gud i Naturen", med Storms alvorlige Digtning, da maa man give hine et stort Fortrin, saavel i poetisk Meditation som i Foredragets Kunst. Tonen i hans bedre elegiske Digte, og det mildt-flydende Foredrag, der ud-

mærker dem, kan betegnes ved følgende Strofer af „En Faders Sang ved sin moderløse Datters Vugge“:

„Sov, bedste Pige, sødelig,
savn ei din ømme Moders Pleie!
Hun svæver venlig om dit Leie,
som Engel hun omsvæver Dig.
End ei min Sorg dit Hjerte saarer,
frit tør jeg end udgræde den;
Du smiler kun til mine Taarer,
naar blid Du vaagner op igjen.

O elskte Billed, som Du bær!
Kald Mindet om de svundne Dage,
kald mig det troligen tilbage,
hvad jeg har tabt, mig daglig lær!
Saa var det Smil, hvormed hun talte,
og lovede at være min;
din Blidhed hendes Aasyn malte,
og hendes Uskyld var som din.“

Rein blev 1791 udnævnt til Præst i Kautokeino i Finmarken, men tiltraadte ei Kaldet, da Generalauditør Wessel (Digterens Broder), som havde Kaldsret til Skjeberg, gav ham det residerende Kapellani der. Medens han levede her, tilfreds med sine Kaar, og paa en Tid, da hans poetiske Klage næsten var forstummet, tabte han ved en pludselig Ulykke sin

unge Hustru, som han elskede høit. Jeg har hørt sige, at han en Morgen vaagnede halvt afmægtig, og fandt hende ved sin Side død af Blomsterduften fra Potteplanterne, der stod i Værelset. To Aar efter indgik han et nyt Ægteskab, der, som hans Biograf udtrykker sig, igjen forsonede ham med Livet. I Aaret 1800 blev han Sognepræst til Eidanger, og 1808 til Nykirken i Bergen, hvor han nød ualmindelig Anseelse og blev søgt som en meget begavet Taler. Han var, som bekjendt, Medlem af Rigsforsamlingen paa Eidsvold. I de sidste Aar af sit Liv henfaldt han til den sorteste Melankoli, og var bestandigt sygelig. I denne Tilstand viste han sig ofte bitter og menneskefiendsk. Ganske sløv og affældig døde han 1821.

En fra Jonas Rein meget forskjellig Digter-Personlighed er Jens Zetlitz. Det er Sorgens og Glædens Sanger, der staa ved Siden af hinanden i Literaturen som i Livet; thi de vare jevnaldrende og Venner, og Samtiden gav dem hine Navne, der betegne den stærke Modsætning. Men i Zetlitz's Digternatur er der, som i et kortfattet Begreb, en Forening af den norske Digter-Skoles mest fremragende Eiendommeligheder, og denne Egenskab er dobbelt mærkelig hos den Personlighed, der netop slutter Rækken, — thi Zetlitz var et Aar yngre end

Rein. Hos Zetlitz findes ogsaa, i hyppige Udfald mod den klopstockske Digter-Stil, en Efterklang af de Norskes Strid med Ewaldianerne. Naar man i Øvrigt forestiller sig, hvad der karakteriserer Wessel, Brun, Claus Frimann og Storm, da ser man, med noget Bekjendtskab til Zetlitz, lettelig, at hans Digtning, uden at det er kommet saaledes paa Efterligningens Vei, har Træk, der minde om enhver af disse Digteres poetiske Væsen. Man kan deraf drage den Slutning, at han i sit Natur-Anlæg maa have havt et stærkt og alsidigt Nationalpræg, skjønt man ei kan sige, at hans Poesi i egentlig national Retning naaede nogen sand Fuldendelse. Zetlitz har hverken Nordahl Bruns umiddelbare Kraft eller Claus Frimanns geniale Blik og fyndige Humor. Men han har en Bevægelighed og en Friskhed, der henfører ham til enhver af den nordiske Sangs Naturkilder.

Zetlitz's Lyrik har, med al sin Mangfoldighed, en oprømt Grundkarakter, og derfor fremtræder den for en stor Del i den muntre Vise-Poesi, som i Slutningen af forrige Aarhundrede stod i høieste Flor, og som dyrkedes af de fleste norske Digtere. Brun var en stor Mester i Vise-Faget, og selv den moraliserende Storm skrev Gilde-Sange, der vare lystige nok. Naar man i vor Tid betragter hine hyppige Lovsange til et Gildes Nydelser, til Vinens og ofte endog til Madens Pris, skulde man næsten tro, at Folk dengang førte et langt mere overdaadigt og

glimrende Liv end nu. Men det forholder sig dog ikke saaledes. De selskabelige Fornøielser, og i det Hele Fordringerne til Livets behagelige Nydelse, vare dengang kun mere tarvelige. Den Tvivl og Kritik, der er vore Dages Særkjende, og som følger os overalt, selv ind i de Tilstande, hvor Nydelsen af Øieblikket skulde være uforstyrret, var dengang ei meget udviklet. Fordi det er saa kjendeligt, at al saadan hemmende Betragtning er fjernet fra hine Glædestegn, have de endnu noget Tiltrækkende for denne Slægt, der er uddreven af sine Fædres Paradis. Men vor Tid har, til Erstatning for det Tabte, faaet en skarpere Sands for Samlivets høiere Hensyn og Frugter, og derfor have vi meget at udsætte paa denne letsindige Fornøielighed og paa de Ophævelser, der gjøres over Ting, som vi ei kunne tillægge nogen tilsvarende Betydning.

Hin selskabelige Epikuræisme havde ingen sand Hjemmel i det virkelige Liv. Man forkyndte i de lystige Viser en Levnets-Filosofi, der hverken kunde eller burde holde Stik. Man søgte at synge sig ind i Forestillingen om en Livs-Lykke, der skulde bestaa i ligegyldig Fjernelse fra al dybere Trang og Stræben, og endelig skulde Pokalen være den sidste, afgjørende Instants, om Virkeligheden alligevel indstillede .sig med sin strenge Fordring. Man kan vistnok bemærke, at saadanne Sanges frivole Sætninger dog ei skulle tages ligefrem som Troesbekjendelser, men at derimod en

vis ironisk Opfatning af Livet her driver sit Spil. Alligevel er det klart, at mange af disse Viser udtale en Tids-Aand, der altfor meget var fjernet fra det Livs-Alvor, som ogsaa for Poesien er den frugtbareste og reneste Spiregrund.

Zetlitz synger som den gladeste blandt de glade; men han hører ingenlunde til de letfærdigste Vise-Digtere i denne Periode. Den uformørkede Livsnydelse i de kordiale Kredse, den rene Lystighed, er hans Hovedsag, og hans Gilde-Poesi gaar sjelden udenfor denne Sfære. I enkelte Viser er hans Foredrag og Tone fuldkommen Bellmansk; saaledes i Elegien over en vis Lukas fra Piseck, der opnaaede en Alder af 115 Aar og havde i sit Liv gjennemgaaet 25,700 Perialer. Men Digteren finder det tillige nødvendigt, i en vidtløftig Note at kommentere over sin Forherligelse af denne Helt.

Zetlitz's Gilde-Sange have ei sjelden erotiske Strofer; men de angaa kun den lykkelige Kjerlighed. Hans elskede Elisa har kredentset Vinen, og han tømmer den til hendes Ære. Her er intet Suk og ingen Længsel, Forholdet tillader ingen Sentimentalitet og ingen Tanke, der er uforenelig med et Glædesbæger. Det friske, overstrømmende Væld af Munterhed og Livslyst, der laa i denne Digters Væsen, har givet hans Drikkeviser den ægte lyriske Temperatur og Klang, der af hans Tids Glædskabs-Sangere sjelden i samme Grad blev naaet. Dertil

kommer, at den løse Morals Paradoxer, der ere uadskillelige fra hele dette Vise-Fag, af Zetlitz ofte foredrages med en Vittighed og et Lune, der forstaar at lege med Skinnet og gjennemføre det i geniale Sofismer. I denne Evnes umiddelbare Ytringsmaade staar han overhoved indtil Forvexling nær ved Wessel. Det er da intet Under, at Zetlitz's Viser vare i saa stor Anseelse, og bleve saa gjerne sungne. Og hvo kjender ikke idetmindste følgende Sang-Begyndelser: „Hvor saare Lidet vil der til, for lykkelig at være“, — „Mit fulde Glas og Sangens raske Toner“, — „At Slyngler hæves til Ærens Top“, — „Til Brittens Strande Evan kom“, — „Til Jordens Lykke blev Druen til“, — „Jeg synger gjerne om Kongers Magt“.

Naar man kjender Zetlitz's Styrke i den joviale Poesi, eller blot ved, hvor meget han, blandt Andet som flink Efterligner af Wessels komiske Fortællinger, var skattet i Samtiden, maa det synes underligt, at Recensenten i Lærde Efterretninger for 1790, No. 2, kan ytre den Dom, at det Alvorlige er det, der lykkes Zetlitz bedst. Imidlertid ser man dog, at flere af hans Skjemtedigte, som t. Ex. den parodiske Heroide „Nille Volmersdatter til Peder Paars“, ere matte og forfeilede, medens der i hans alvorlige Poesi findes Digte, der for sin Tid endog kunne kaldes udmærkede. Zetlitz stod noget tilbage i Smag og literær Uddannelse. Men denne finere Aands-Kultur

kan nok behøves til Poesiens saakaldte lette Genre, der fremfor Alt kræver, at Digtet skal, ved Opløsning af Gjenstanden, virkelig udbringe dens flygtige Elementer. Denne Operation, der vistnok kan foregaa ligesom ved et Geniets Naturspil, er ellers ikke let. I mange af sine Sang-Digte, og i den ypperlige komiske Fortælling: „Væddeløbet", har Zetlitz løst Opgaven. Men der var i hans Udvikling ingen Garanti for, at det altid vilde lykkes. Hans poetiske Alsidighed viser sig i den lyriske Kraft, hvormed han i modsatte Retninger tilegner sig og behandler sine Emner. Men skjønt den joviale Poesi uden Tvivl laa hans Natur nærmest, er dog hans Synken mod det Platte mere kjendelig her end i hans alvorlige Digtning. Denne er vistnok hverken dyb i Tanken eller meget fantasi-rig. Men den røber overalt en aaben, sund og freidig Aand, den dvæler ved de almindelige ethiske Modsætninger, den er filantropisk, og den er patriotisk eller, om man vil, norsk gjennem den hele Skala, — fra Tilfredsheden med et tarveligt Hjems Goder indtil den mest rungende Lovprisning af Norges Herlighed. Ingen har drevet det videre end Zetlitz i denne Opløftelse af Nationaliteten, hvori Landets Natur, Folkets Karakter, dets gamle Historie og nedarvede Friheder tillægges den høieste Glorie. I den Digt-Gruppe, som Zetlitz selv kalder Nationalsange, er der dog, ved Siden

af de meget stortalende Sager, flere Digte, der udmærke sig ved et mildt og fordringsløst Foredrag.

Ligesom Claus Frimann, har Zetlitz udgivet en egen Digt-Samling, der specielt er bestemt for Almuen; dens Titel er: „Sange for den norske Bondestand". I Fortalen til denne Samling, der udkom i Bergen 1795, antager Forfatteren, at En eller Anden vil gjøre ham følgende Bebreidelse: „Hvor længe ville Normænd adskille sig fra sine danske Brødre? Hvorfor ere disse Sange ikke almindelige for begge Rigers Bondestand? Og fremfor Alt, hvorfor er alt det, som hædres i Hæders-Sangen, norskt?" Og hertil svares: „Det er nødvendigt at kjende den Kreds, man vil undervise eller more, og jo mere Nogen i det Enkelte kan træffe den, dens Skikke, Luner, Meninger, jo nærmere kommer man sit Maal. Jeg skulde paa Grund heraf foragte mig selv, om jeg, for den Ære at læses i to Riger, havde udsat mig for at blive unyttig for begge". I den strenge Anvendelse af disse Sætninger er lagt en stor Hindring, for at denne Digtning i virkelig poetisk Forstand kunde blive vellykket. Zetlitz stod i den falske Formening, at han bedst opnaaede sit Øiemed ved at optage i Sang og Skildring allehaande provincielle Egenheder, selv om disse ei vare poetisk brugelige. Han udhæver paa denne Maade Enkelthederne ved Bonde-Husholdningen, saadanne som en Agerploinings Haandgreb eller en Melkebods Indretninger, og frem-

sætter dem i Sang-Strofer, skjønt derved ei er udkommet noget beskueligt Billede af den hele Bedrift. Det er saaledes langt fra, at Zetlitz's Almue-Digte have naaet den Fortrinlighed, som findes hos Frimanns; thi dennes Digtning for det norske Folk bærer et meget dybere og klarere Nationalpræg, medens den tillige ved sine ægte poetiske Egenskaber maa have Interesse for det hele Norden. Frimann fandt den sande Poesi ved at sætte sig digtende hen i Folkets Kreds; Zetlitz derimod forlod snarere Poesien ved at synge for Bondestanden, hvis Opfatning af Sang og Digt han i Grunden har misforstaaet. Han har i denne Sag forvexlet det Prosaiske med det Fattelige. Men deri ligger tillige et Vidnesbyrd om, at hans Digternatur manglede det dybere Anlæg, der aabenbarer sig hos Frimann. Med alt dette har dog Zetlitz's lyriske Evne i denne Folkebogs egentlige Sang-Digte stundom kunnet beseire de prosaiske Hensyn, hvorefter denne Digtning i Almindelighed er anlagt.

Jens Zetlitz er født i Stavanger 1761, og blev dimitteret fra Bergens Skole 1780. Han maatte, som saa mange andre norske Studenter, forlade Kjøbenhavn, for en Tid lang som Huslærer at søge Erhverv i sit Hjem. 1789 tog han theologisk Examen, og blev Aaret efter Kapellan hos Sognepræsten til Ly i Kristianssands Stift. 1811 fik han Hvideseids Sognekald, hvor han døde 1821. Han stod i stadig

venskabelig Forbindelse med Nordahl Brun, der havde understøttet ham i hans Ungdom, og hvis Biografi han udgav, medens Biskopen endnu levede. Foruden sin første Digt-Samling, som, dediceret til Brun, udkom 1789, og Almue-Sangene fra 1795, skrev Zetlitz efter den Tid enkelte, tildels længere Poesier i den malende Genre; men han udgav aldrig nogen Fortsættelse af sine tidligere Digt-Samlinger. Denne udkom først efter hans Død, da C. Schwach besørgede en fuldstændig Samling af hans Digte i to Bind, Kristiania, 1825.

Da nu de Norskes Digtning i Slutningen af det 18de Aarhundrede efter dens Hovedmænd og Hovedformer er fremstillet, kan man et Øieblik standse ved en Oversigt over den hele Virksomhed. Denne er allerede mærkelig ved det større Antal norske Digtere, der vækker Opsigt i Samtiden. Suhm siger blandt Andet i sit Berømmelses-Digt over Norge:

„For Normand skaldet Fjeld
mer end Parnassus er.
Foruden Helikon og Lærdoms faste Sæde,
ved egen Aand opmuntret,
ved egen Aand henreven
han dem alt overgaar,
der midt i Musers Bolig,
ved Siden af Apoll,
i Lærdoms Ly nu bo“.

Men idet Suhm endnu 1776 udtrykker sig saaledes, har han vel ei dermed tænkt paa nogen særegen Epoke i Poesien eller nogen følgerig Bevægelse i Skjønliteraturen; han har kun taget Hensyn til den Opmærksomhed, som saa mange norske Digteres samtidige Optræden i den for Resten lidet udviklede Fælles-Literatur maatte vække. Først i en senere Tid har man betragtet denne norske Poesi mere pragmatisk. Men dermed har man ogsaa udbredt hin odiøse Synsmaade, som, hvor meget den end er bleven gangbar, dog ei kan bestaa for en nøiere Prøvelse. Man har sat Udgangspunktet for den literaturhistoriske Udsigt, hvortil hine norske Digteres Frembringelser give Anledning, i det norske literære Selskabs Væsen og Virken. Men meget ofte afsluttes den hele Betragtning i selve dette Udgangspunkt, — som om den saa kaldte norske Digter-Skoles Betydning alene var at søge i det, der udgives for Selskabets Tendents. Man kan vistnok betragte dette Selskab som Foreningspunktet for literære Bestræbelser, der tilhøre den norske Poesi i den saa kaldte Ewaldske Periode; men saa maa man ogsaa erindre, at her kræves en literær-historisk Opfatning. Der maa ei gjøres unødig Skandale med dette Forhold, til hvis Overveielse man længe har havt det frieste Stade. Men endnu vedligeholdes hos danske Forfattere den overordentlige Ensidighed, der har fremstillet Hovedsagen i de norske Digteres Samvirken

som et af bornerede og onde Anskuelser udgaaet Fiendskab mod den „lidende“ Ewald og mod hans hele Poesi. I de nyere Skrifter, der berøre dette Emne (N. M. Petersen, J. Levin), findes den Tanke betegnet, at Norske Selskab var en Forening til Ewalds Bespottelse, og at Selskabet derfor ved hans Død 1781 tabte al Betydning.

Den voldsomme Anklage mod de Norskes oprindelige Forhold til Ewald maa bortfalde, naar den holdes mod de virkelige Kjendsgjerninger. Man ser vel, at tvende Normænds, N. K. Bredals og J. N. Bruns Sammenstød med danske Recensenter, hvorunder ogsaa Ewalds Navn kom paa Bane, gav en ydre Anledning til Norske Selskabs Stiftelse. Men da ser man tillige, at de nævnte Normænd ogsaa blandt danske Literatorer havde et Digter-Ry, og at det netop var i deres Landsmænds Kreds, at denne deres Anseelse tog mest Skade. Den eneste literærhistorisk anstændige Bedømmelse af Sagen maa gaa ud paa, at Norske Selskab eller, om man vil, en Del af dets Medlemmer har til Ewald og hans Digtning fra først af staaet i det Slags Forhold, der overalt naturligt og retmæssigt kan danne sig i Literaturen under et Sammenstød af modsatte Anskuelser.

Men have endog de Norske i denne Menings-Strid, der mere var rettet mod det danske Literatur-Selskab end personligt mod Ewald, gjort sig skyldige

i noget enkelt Overgreb eller i nogen Ensidighed, og kan man endog her, ved Siden af den løse Tradition, paavise en og anden haandskreven utilbørlig Vers-Stump, — da er det ogsaa givet, først, at der i det modsatte Parti var udfordrende Forbitrelse, og dernæst, at en vis senere Behandling af de hidhørende literære Tilstande har taget rigelig Gjengjeld ved at tillægge den Ewaldske Poesi en Glands, mod hvilken Omgivelserne henfalde i Dunkelhed og Ringhed.

Men da jeg nu oftere har dvælet ved den ensidige Molbechske Opfattelse, som har faaet et Slags Hævd, maa jeg ogsaa anføre den modsatte Anskuelse, som er udtalt af J. L. Heiberg (Udsigt over den danske skjønne Literatur): „Den norske Digter-Skoles Ide“, siger han, „var at lade den danske lyriske Poesi udvikle sig paa en naturlig Maade af den almindelig danske, ved Holberg grundlagte Literatur, og altsaa først at fremme dens Udvikling til Udtrykkets Simpelhed, Klarhed, Korrekthed og Elegants, — fremdeles at vedligeholde den af Holberg saa kraftigt og til saa stor national Betydning vakte Sands for det Lystige, Vittige, Skjemtefulde, — endelig med Hensyn til disse Formaal at lade den franske og tildels engelske Literatur, der i saa meget stemmede overens med den danske Nationalaand og allerede af Holberg var benyttet til dennes Udvikling, faa Indflydelse paa Literaturen, men derimod udelukke Indflydelsen af den tydske Literatur, der i sin

daværende Form var antinational i Danmark, og hvis tilforn skadelige Virkning paa Danmarks Sprog og Nationalitet Holberg med Flid havde bortfjernet. Denne Idee, som den norske Digter-Skole søgte at realisere, fortjener derfor i høieste Grad at kaldes dansk og national, hvorimod de to andre daværende Magter i Literaturen, nemlig Selskabet for de skjønne Videnskaber og den danske Digter Ewald, maa, i Modsætning til den norske Digter-Skole, kaldes mindre dansk nationale, forsaavidt som de ignorerede den af Holberg lagte Grundvold for Literaturens videre Uddannelse, havde mindre Omhu for det Simple, Klare, Korrekte, Elegante i Udtrykket end for det Pathetiske og Høitravende, forsmaaede det Lystige, Vittige og Skjemtefulde, og lode den tydske Literatur i Stedet for den franske indvirke paa deres Frembringelser".

Hvad der vel ved første Øiekast synes mest paafaldende i Heibergs Dom er dette, at de Norskes Digtning sættes i ligefrem Forbindelse med dansk Nationalitet. Thi umiskjendelig er Norskhedens Tone og Farve hos hine Digtere, og dog opfattes deres Frembringelser af den danske fine Æsthetiker, der sandelig ei har Ord for at være nogen Norskheds-Ivrer, som stemmende med og befordrende den rette nationale Udvikling i dansk Literatur. Men dette vil dog ei undre Nogen, der tænker over de Betingelser, som ere dybt givne i de tvende Folks fælles Kulturgrund. Hvad der med aandig Frihed og Frem-

gang hæver sig hos et af Folkene fra disse Forudsætninger, det er tilegneligt og til sand Fremme for det andets Udvikling. Selviskheden eller Selvopgivelsen til begge Sider ere kun Goldhedens modsatte Yderligheder. Man kan saaledes i Hovedsagen tiltræde Heibergs Opfatning af de norske Digteres Betydning, uden at man derfor behøver at lægge saa megen Vegt paa deres Forhold til Holberg. I Eiendommeligheden af Holbergs Lune er der vistnok et Træk, som tilhører den norske Folkekarakter, og vi gjenfinde det hos flere af de senere norske Digtere, saavel som i deres Samlivs-Tone. Men Heiberg tilføier selv, at det ikke er det Holbergske Præg, som her fornyer sig eller tages til Mønster. Disse Digteres Vid og Skjemt er tvertimod snart Subjektivitetens umiddelbare, nærmeste Udtryksmaade, snart indvirkende i og udviklet af lyriske Stemninger, som vare fremmede for Holberg. Ogsaa Heiberg har taget altfor lidet Hensyn til det store Kvantum af literær Frembringelse, som i Slutningen af forrige Aarhundrede dannes af de norske Digteres alvorlige Poesi. Rahbek har derimod betegnet det, med Henvisning til en Recension, hvoraf jeg foran har givet et Citat, som jeg her vil gjentage: „Det var ikke blot ved at skjemte lidt med de Personer, som sang i de ha-stemte Toner, ikke blot ved træffende Persiflage og Parodier, hvormed Normændene forfulgte Ewaldianerne uden Ewalds Aand, disse slaviske Efter-

lignere, der efterabede den store Digters Feil i de Stykker, hvor han søgte Høihed, uden at Emnet begeistrede ham dertil, — de udøvede denne velgjørende Indflydelse; men det var fornemmelig ved selv at yde noget Bedre, ved at vise vore Digtere, at man kan være høi, ædel, rørende, uden at overdrive" o. s. v.

I hin Tidsalder, hvis Aandsliv prægede sig i gamle, udbrugte Former, medens Virkeligheden hverken frembød de store Impulser til Sang eller en Ideernes Strømning, dyb nok til nogen gjennemgribende poetisk Reform, bragte dog de Norskes Digtning et positivt Udbytte, ved at knytte den stræbende Sprogkunst til nye Stoffer, og ved at besjele disse med en alvorlig, levende Interesse. Det gjelder som et Tegn for hin Periodes æsthetiske Opfatning, at der manglede Sands for det indre Poetiske i Digtningen. Saaledes heder det i Jens Hvas's Oversættelse af Batteux: „Et Vers er poetisk, naar det har faaet en vis Prydelse, af hvad Slags det og er, naar en bunden Tale har en Høihed, en Styrke, en Angenemhed i Ordene, Vendingerne, Klangen, som man ei finder hos samme Slags, naar den bliver afhandlet i løs Stil". — Den norske Poesi, der vistnok bærer sine Mærker af den overfladiske Doktrin, har dog tillige gjennembrudt den med en frisk Digtning, der udgik af Stemning og Oplevelse. Denne Vext paa Virkelighedens Mark var et sandt Frem-

skridt, og i dens Former ser man, gjennem alle tidsmæssige Udskeielser og Feilgreb, de norske Digteres Sands for at vedligeholde det indre Eiendommelige i den danske Poesi. Det tør da nok siges, at dens Udvikling i denne sin Overgangs-Periode fandt i den norske Digterkreds et beskyttende Hegn og væsentlige Betingelser for en naturlig Fremgang.

Dette kan siges, uden at der fratages Ewald Noget af den Ros, der i Sandhed tilkommer ham. Lad det være givet, at Ewald var den Tids største poetiske Ingenium i vort Norden. Men saa maa det tillige erkjendes, at hans Virken havde sin Misvisning, uden at den paa den anden Side var i Stand til at gjennemtrænge Samtiden saaledes, at nogensomhelst falsk eller ufrugtbar Retning i Literaturen derved blev afbrudt. Ewald var et Fænomen, der fandt uforberedte Betragtere, og egentlig først gjorde almindelig Opsigt i det Samme det forsvandt. Den ildfulde, nedbrudte Digter lignede et brændende Vrag, der oplyser Kysten og forbauser den, medens det fortæres og synker. Men var Overraskelsen dengang større end den besindige Betragtning, maatte man dog nu kunne opfatte baade ham og hans Omgivelser med et roligere Blik.

IV.

Efterskrift om Ewald.

Det er intet let Foretagende, at fremstille Ewalds Digter-Liv. Vanskeligheden kommer dels af hans Levnets og Karakters forunderlige Modsætninger, dels af de mange forvirrede, men saa godt som altid paa Forherligelse anlagte Skildringer, der efterhaanden have samlet sig om hans Navn. Dersom man fordomsfrit betragter hans Digtning, da vil man finde, at Indtrykket deraf neppe svarer til det Ry, der har løftet Ewald til en fast eventyrlig Høide af Digter-Anseelse. Den naturlige Reaktion, som pleier følge paa saadanne Overdrivelser, vilde maaske i en Periode med levende literære Interesser have ledet til en streng Revision af det hele vidtløftige Literatur-Stof, som her frembyder sig. Men vor Tid har ikke dette Præg.

Der var en anden Tid, som ligger os saa nær, da Skjønliteratur, Poesi, var en bevægende Magt

mellem Samfundets Oplyste, da man endnu talte om Digterens hellige Kald, — da det troskyldigt sagdes, at han ofrede paa Musernes Alter, og da selv hans ubetydelige Offer kunde med varig Virkning, som en sød Duft, gjennemtrænge Samtiden. I den Tids Efterskin staa endnu i Danmark de faa Gamle, der vare unge med Ewalds lykkelige Arving Oehlenschläger, og hos hvem Sang-Digte af „Balders Død“, og „Rungsteds Lyksaligheder“, gjenklinge som Tonerne af en Trylleharpe.

Hin Periode har efterladt enkelte Literatur-Minder, der med Anseelse rage ind i vor Tid, og holdes i Hævd af den nærværende Slægt. Det traditionelle Forfatter-Ry fremkalder, i Forbindelse med vore Dages Bogmager-Industri, nye Optryk af de gamle Frembringelser, der spredes om i den moderne Læsekreds, hvor de dog for de Fleste vedblive at være lukkede Bøger. Det er for Mængden som en Ceremoni, hvormed man flytter et jordfæstet anseligt Lig, for nu igjen, med større Pomp maaske, at vise det en Ære, og faa det bedre gjemt.

Ewalds Verker ere atter omstrøede i vort Sprogsamfund. Den nye Udgave er frembragt med Nøiagtighed og Fuldstændighed. Men det er vel tvivlsomt, om dette betegner en Trang hos de Læsende til nu for Alvor at fordybe sig i den Ewaldske Poesi eller at omslutte den med en Interesse, der kunde svare til det Arbeide at revidere al tidligere Opfat-

ning og Behandling af denne Digtning. Tør man i det Hele regne paa Opmærksomhed for Emnet hos denne Slægt, da er det dog ei sandsynligt, at den vil holde ud ved en streng Undersøgelse, skjønt den strax kan være rede til en overskuende Betragtning.

Jeg har allerede ved flere Leiligheder omhandlet Ewalds Digtning, og endog dvælet ved enkelte af hans Arbeider, hvilket var en Følge af mit Øiemed at belyse Epokens literære Forholde. Og dette Hensyn er, til Opfatningen af Ewald, endog af overveiende Vigtighed; thi vil man med eet Udtryk betegne Skjevheden og Overdrivelsen i den gængse lovtalende Skildring af hans Liv og Virken, da er det dette, at man har bragt ham ud af Situation. Hans Personlighed er som oftest skildret saaledes, at det nødvendigt Betegnende deri paa visse Punkter er nedsat til Tilfældigheder, omskrevet til Slag af Skjebnen og uforskyldt Nød. Hans Poesi er sat noget nær ved Spidsen af det Uforlignelige, og kun ved tynde, bristende Traade knyttet til sine Forudsætninger og Omgivelser. Man har med Bitterhed moraliseret over andre samtidige Digteres belletristiske Klub-Liv og Drikkegilder, og seet der et Hjem for de fiendske Aander, som forfulgte Ewald. I samme Nu er man gledet let hen over hans egne Forvildelser, hvori hans Nød havde tilstrækkelig Grund. Medens man med Haan omtaler en norsk Digtning som oprunden af en Punschebolles Dunster, priser man saa høit den

Ewaldske Pathos, som man, naar Skandal skal gjelde, kunde udlede fra en lignende Kastale. — Men fremfor Alt maa det erindres, at en lovtalende Kritik har forgrebet sig paa selve det literær-historiske Standpunkt for Betragtningen af Ewalds Fortjeneste. Naar saaledes Molbech betegner ham som Udformer af et ubearbeidet og ubekvemt Sprog, — som den danske alvorlige Poesis egentlige Skaber, — ja, som den Digter, hvorfra vort Sprogs hele nyere Poesi, som til sin Kilde, maa henføres, — da ser man strax, at Orienteringen er opgiven, og det sande historiske Forhold skudt tilside.

Den lyrisk-pathetiske Sentimentalitet kom ved Ewald til Anseelse i vor Literatur. Den laa i hans personlige Tilstand, og dannede Hovedtrækket i hans Poesi. Denne manglede fra først af ungdommelig Friskhed, og kunde ingensinde med fuld Klarhed eller Fortrolighed slutte sig til det virkelige Liv. Hans Digtnings Karakter træder allerede fuldstændig og tydelig frem i hans første Kantater og i „Adam og Eva, eller den ulykkelige Prøve“. Kantaten i Anledning af Frederik den Femtes Død er anprist nok, og Molbech udsletter med den Tullins Lyrik, ei at tale om Stenersens. Men Oehlenschläger tilstaar, at dette Arbeide i Chorene er svulstig-sentimentalt, medens Recitativerne ere bedre, ihvorvel saadanne Personifikationer som Lyksaligheden, Videnskaberne, Taalmodigheden, Dyden, optræde syngende.

Maaske var det samme Aar, 1766, at Ewald, paavirket af Milton, skrev det første Udkast til et dramatisk Digt, i een Akt, om Syndefaldet og de Faldnes Frelse. — et Emne, som han først havde gjennemtænkt til Udarbeidelse af en Ode over Guds Algodhed. Stykket blev indleveret til Selskabet for de skjønne Videnskaber, som kun vilde tilstaa det en underhaands Belønning i Penge. Ewald tog det da tilbage, studerede et Par Aar latinske Digtere, Corneille og Klopstock, og fandt saa, at hans Udkast var et „vanskabt Foster“. Derfor omarbeidede han det fuldstændigt, og saaledes fremkom Fem-akts-Dramaet „Adam og Eva“, 1769. Den tydske Mesters Indflydelse paa Ewald var nu saa stor, at en Klopstocksk Figur, Abdiel Abadonna, bragtes ind i Digtet, skjønt den efter Ewalds egen Dom staar overflødig, — „men“, siger han, „den Forfængelighed, at pryde mit Stykke med en Tanke, laant af Tydsklands store Digter, var altfor forførende“. Efter at han havde læst Klopstocks Messias fjerde Gang, og Ossian, og Noget af Shakespeare efter Wieland, gjennemgik han sit Arbeide paa Ny. „Jeg berigede det nu“, siger han, „med en stor Del Billeder, som jeg enten laante af disse mine Mønstre eller selv sammensatte, uden at have Hjerte til at udslette de Almensteder, den Metafysik, de Antitheser og de øvrige deklamatoriske Prydelser, som jeg engang havde anbragt deri.“ C. Hauch har gjennemgaaet dette Stykke i en æsthe-

tisk Undersøgelse, hvori han viser, at Emnet selv er uskikket til Skuespil, og at den dramatiske Udførelse er svag og forfeilet; dog finder han paa sine Steder en fortrinligt anlagt Motivering, og i enkelte Scener Ytringer af dramatisk Kunst. En lignende Bedømmelse blev allerede given i Alm. dansk literær Journal, 1780. Rec. mener, at det oprindelige Ode-Stof, der nu kommer frem i lange Monologer, burde udsondres, og bearbeides til Læredigte. Han paaviser de optrædende Aanders Uvirksomhed og deres Mangel paa Karakter og Holdning, han dadler de mange indskudte Anmærkninger, der i prosaisk Beretning indeholder, hvad der enten burde fremstilles eller overlades Læserens Fantasi, o. s. v. Men er nu Stykkets dramatiske Svaghed tydelig nok, maa man tillige bemærke, at Læseren her, paa Paradisets Grund, strax gjør Afkald paa de strengere dramatiske Fordringer. Man forlanger ei den forviklede Handling, og ei den dybt anlagte Karakter, af disse Nyskabte og af de halv-allegoriske Figurer, der omgive dem. Man har her kun en dramatisk Overflade; det er idel Ode-Stof, fordelt i Monolog og Dialog og i de tilføiede Mellemsange, der ere sublime Kantater. Men „Adam og Eva“ danner Centret af Ewalds pathetiske Poesi. Hans svulmende Aands Fylde aabner sig her i det mægtigste Væld. Det var et dobbelt Misgreb af Ewald, at gjennemtrænge dette Stof med „Metafysik og Antitheser“, og at indbringe

det i et Dramas Former. Men Verket er den tydeligste Aabenbaring af hans hele Digter-Karakter, i dens Grundmangel som i dens eiendommelige Styrke.

Ewald kunde ikke digte uden at sætte sig hen i en sitrende Henrykkelse, hvis Udtryk mangen Gang synes at betegne Aandens Spænding i et Overmaal af Lidelse. Deraf kommer den Eiendommelighed ved Ewalds Digtersprog, at han til at skildre Glæden hyppigt bruger Vendinger, der nærmest tilhøre Smerten og Sønderknuselsen. Hos Ewald er Udtrykket „den søde Smerte", der ideligt gjentager sig i hans Skrifter, kun en Omskrivning for Glæden. Hvor han er henrykt, lader han sin Følelse rase, svulme, brænde i de gyldne Strenge. Han siger:

„O søg da, min Kalliope!
søg Kilden til min søde Smerte
i dette hede Gysende,
der kryber i mit fulde Hjerte!" —

eller:

„I bævende og sitrende Akkorder,
og nu i svage, halv-afbrudte Toner,
slaar Sangen i sin Lyst, og dør". —

Den nyere Digtekunst har ganske forladt det Slags Pathos i Diktionen, der blev fast Maneer hos Ewalds Efterlignere. Dette hans pathetiske Foredrag blev sig selv ligt fast gjennem alle hans Frembringelser. Selv hvor han digter en Idyl, eller skildrer borgerlige Forholde, og Scener af Almue-Livet, vedligeholder han sit høit-spændte Digtersprog.

Det hører til de mærkelige Modsætninger i Ewalds Karakterbillede, at han forbandt en brusende, umættelig Sandselighed med Trang og Evne til religiøs Opløftelse. Denne himmelvendte Svulmen af hans Gemyts-Liv steg, da han følte sin jordiske Lykke forskjertset, skjønt hans brændende Sind, som han siger, „endnu higede og kæmpede gjennem Imaginationens Anfegtelser“. Mangen Strofe af Ewald har et Udtryk, der bringer os til at tænke paa en Martyrs Ekstase og Svanesang, medens han staar bunden mellem Luerne og ser Himlen aabne sig. Det kan dog neppe siges, at Ewalds Religiøsitet havde de dybere Sjele-Erfaringers Forvisning og lindrende Varme. Den poetiske Pathos, og selv en vedtagen studeret Retning for dens Udbrud, bestemte hans religiøse Syner, i Stedet for at disse, i det sande Forhold, frit skulde have udformet hans Poesi. Men derfor kom kan ogsaa paa denne Bane ind under Klopstocks Indflydelse, og kom til en hellig Digtning, der var udstyret med Antitheser og Metafysik. Den verkbrudne, af det jordiske Haab forladte Digter henførtes fra alle Sider til en Betragtning af Digtekunsten, hvorefter den mere er Fremstillingen af sublime Tankeløb end en aandigt opfattet Virkeligheds Gjenbillede.

Man kan sige, at den af Ewald bestemt udtalte, og tillige i hans Personlighed begrundede Forestilling om Poesiens Idealitet vedligeholdt et stærkt Præg i

vort Sprogs Literatur, saa længe Ewald betragtedes som Mønster for dansk Digtekunst, det vil sige ligeindtil Vendepunktet ved Oehlenschläger. Den Ewaldske sublime Digtning virkede ved overraskende Midler. Og skjønt den blev bekæmpet, og fik sin Modvegt, beholdt den dog Anseelsen og dette velbekjendte, vildledende Navn: høiere Poesi. Det kan indrømmes, at Digtekunsten ved Ewald erhvervede sig en Adel i Tone og Holdning, der fordybede det Alvors-Præg, som Tullin havde begyndt at give den. Men saa maa det ogsaa erkjendes, at der selv i denne ædlere og fyldigere Digter-Stil, i dens staaende Fraseologi og rhetoriske Sving, allerede laa en Tendents til den brammende Udvorteshed og Skin-Begeistring, der betegner en senere Periodes Ode-Poesi.

Selv hos Ewalds ivrigste Lovtalere kan man læse mellem Linierne den Sætning, som J. L. Heiberg tydeligt har udtalt, at Ewald i Et og Alt er at betragte som Lyriker. Og da denne Synsmaade uden Tvivl er rigtig, ligger det nærmest at omtale den Del af hans Digtning, der ligefrem anmelder sig som lyrisk eller som Sang-Poesi. Og her bemærker man let fire Klasser af Digte, hvortil det hele Antal kan henføres: 1) egentlige umiddelbare Stemnings-Digte; 2) Leiligheds-Digte med selvvalgte Emner; 3) Digte, skrevne efter Anmodning, men i hans eget Navn, som Kantater ved Hof- og Universitets-Fester;

4) Digte, skrevne i Andres Navn, efter Bestilling, som Bryllups-Vers, Grav-Vers. De tre sidste Digtklasser udgjøre det langt overveiende Antal, og neppe har nogen bekjendt Digter i Danmark efter Ewald fortjent i høiere Grad, end han, at hede Leiligheds-Poet. Han kjendte vel som oftest kun lidet til de særegne Omstændigheder ved den Leilighed, der blev hans Emne, og derfor, kunde man sige, fremhæver han kun dens almindelige Side, medens dens eget poetiske Moment falder bort. Men dette følger af hans hele Poesis abstrakte Karakter. Det gjaldt just at komme ud over Leiligheden; dens egentlige Virkeligheds-Præg var for ham det Trivielle, Uanvendelige. Han greb Leiligheden, for at udpræge en vis Tankerække, der havde Gyldighed i hans Digter-Bevidsthed, og ei sjelden udspinder han en saadan Reflexion saa langt, at der først mod Slutningen bliver Plads til det Emne, han egentlig vil besynge.

Der er en mærkelig Forskjel mellem de Fest-Sange og Lykønsknings-Vers, Ewald skrev til Kongehuset, og de Leiligheds-Digte, han i Andres Navn forfattede ved borgerlige Anledninger. I hine Poesier til Hoffet er der i Almindelighed megen Bombast, og kun lidet Spor af nogen sand Følelse. Her maatte den arme Digter holde sig til Sagen, — de høie Personer taalte ikke at behandles i Forbigaaende; men tillige skulde Foredraget udstyres med al mulig Pragt og Veltalenhed. Og hvilke Storheder havde

han her at besynge! Kong Christian den 7de, Enkedronning Juliane og Arveprinds Frederik! I saadanne Digte rykker Ewald ind paa Klopstocks Felt, og benytter den opskruede Deklamation i den tydske Digters Ode-Stil. Til Juliane synger saaledes Ewald blandt Andet:

„Rør mig med magisk Kraft, omskab mig, Sanggudinde,
som Janus eller Inos Vægtere,
at jeg uhindret maa beskue min Heltinde!
Opløft min Sang saa høit som Rygtet raaber!
Og at jeg føler det, jeg ser og haaber,
udrust mig med tidobbelt Følelse!“ o. s. v.

Nogle af disse Sange til Kongehuset skrev ogsaa Ewald frivilligt, af egen bitterlig Tilskyndelse; han vidste, at der oppe paa Slottet gik en Sølv-Tallerken rundt ved Taffelet, for at opsamle de Gaver, som man vilde unde ham. Blandt Ewalds øvrige Leiligheds-Digte udmærke flere sig ved en varm Inderlighed og derved, at de give en sand poetisk Opløftelse af Anledningens Grundtanke. Ewald havde altid i sit ensomme Liv og i den Grublen, hvortil Savn og Smerte ledede ham, denne poetiske Ekstase og disse Tankebilleder i Beredskab, der udgjorde hans afpillede Livs eneste Prydelser. Og derfor kunde ingen Anfordring udenfra finde ham ganske uforberedt. Han fremstiller selv sit Forhold som Leiligheds-Digter saaledes, at han sjelden eller aldrig har brugt den Gjenstand, som Anledningen tilbød ham, ander-

ledes end „som et Vehiculum enten for Guddommens Pris eller for en og anden moralsk Sandhed, hvis Indskærpelse kunde gjøre Digtet nyttigt“. Ewald kom dog paa denne Vei, ligesaa vel som hans moraliserende Medpoeter, stundom et godt Stykke udenfor Poesiens Enemærker, og det høit-spændte Foredrag er langt fra at skjule saadanne Misgreb. Der er flere tilbagevendende Yndlingspunkter i hans Livs-Betragtning, der ligefrem høre til Trivialiteterne i hin Tids Pligt- og Lyksaligheds-Lære, og hvortil man ei længere knytter det poetiske Udtryk.

Neppe har nogen anden Digter saa ofte nævnt Dyden som Ewald. Han brugte dette Udtryk endog paa Steder og i Forbindelser, hvor det for vor Betragtning synes at tabe sin Betydning. Rolf Krages Kæmper stride for Dyden, og Balder synger om Dydens Henrykkelse, som om den var Et med hans ømme Sværmeri. Intet Under da, at de Forlovede Herr Ebbesen og Jomfru Hulegaard, Herr Paludan og Jomfru Lønborg, m. Fl., ogsaa vare Dydens Slaver, og sammenknyttedes saavel af Dydens Baand som af Elskovs kjælne Lænker. Men vistnok er her, under den moraliserende Tendents, mangen fri Udflugt, der ganske passer til Ewalds vingede Genius. Og selv hans upoetiske Raisonnement har et for ham eiendommeligt Præg, en egen Klangfylde. Dertil kommer, at hans Tankeliv let gik op i det Symboliske, og var meget ofte en stadig Anskuen. Saa-

ledes kunde hans Moraliseren, ham ubevidst, blive forblommet og billedrig endog der, hvor den udenfor hans Digter-Liv liggende Anledning i sig selv intet Stof frembød for en saadan Behandling.

Man gjør undertiden opmærksom paa de hyppige Spor af en oprindelig Glædesfylde i Ewalds, den melankolske Digters, Natur. Han syntes, heder det, at være skabt til at blive Glædens Sanger, men hans Tilskikkelse vilde det anderledes, — og derfor, mener man, fik hans Digt-Produktion en anden Vending. Det er i alle Fald saa, at man ei kjender noget Digt af Ewald, hvori en ublandet Livsnydelse udtaler sig. — „Har jeg nogen Tid“, siger han, „kunnet skildre noget af Glæden med Sandhed og Styrke, da har det været dens Taarer og ikke dens Latter; naar jeg undertiden har forsøgt at skildre enten en Selskabeligheds eller Elskovs eller en blomstrende Egns eller andre slige Gjenstandes smilende Behag, da har jeg ikke vidst det selv, før jeg fandt min Tone klagende, og ufrivillige Taarer dryppede hede fra de Øine, der havde bestemt sig til at smile“. — Til saadanne Ytringer, der have god Hjemmel i Ewalds lyriske Digtning, kan man føie Modsætningen i hans Omgangsvenners Ytringer om hans selskabelige Liv og Talenter. Hans Underholdning, heder det, havde Intet af den melankolske Stemning, der gaar igjennem hans Digte, — hans Tale var vittig og venlig, og fuld af improviserede Tankebilleder.

Men Modsætningen er vistnok kun tilsyneladende. Ewalds Natur var lidenskabelig, hans Livslyst, da han endnu kunde slippe den los, var brusende, overstadig. Hans Higen gik oprindeligt langt ud over det Maal af Tilfredsstillelse, som den ham omgivende Virkelighed, endog under gunstige Omstændigheder, kunde byde. En saadan Sjel kan i Øieblikket befinde sig paa Oprømthedens, den spillende Munterheds, Stadium, — men det er snart tilbagelagt. Og hverken i den ensomme Besindelses eller den higende Attraas Momenter kan man af en saaledes Bevæget vente en Digtning, der har Glædens, den uforstyrrede Tilfredsheds, Udtryk. Om Ewald havde formaaet anderledes at beherske sin Sandselighed, — om han aldrig var bleven nødlidende og smertefuld, — hans Poesi var dog i Grunden bleven den samme: pathetisk-sentimental, Udtrykket af en higende, urolig og derfor melankolsk Aand.

Det er i flere Henseender værdt at lægge Mærke til, at Ewald i sine lyriske Udbrud yderst sjelden vender Blikket mod sine egne timelige Smertes-Tilstande, hans Kval er mere hvad man kalder objektiv, han vender den mod almindelige Menneske- og Natur-Optrin; men her kan han ogsaa være tungsindig og mørkladen. Denne Selvforglemmelse staar vistnok ogsaa i Forbindelse med Ewalds hele Anskuelse af Poesien; men den henviser tillige til den Dobbelthed, hvori hans Liv, med saa forskjellige

Kaar, var stillet: dybt nedbøiet, og dog opstigende. Og i Sandhed, Ewalds Nød, da han følte sig stærk som Digter, var i sin hele Beskaffenhed upoetisk. Indtryk fra den, eller dens Afpræg, kunde vanskeligt forbinde sig med den Opløftelse, der tilhørte hans indre Væsen, uden ganske at forstyrre den. Denne stolte, opstræbende Karakter maatte jo finde sig i, hvad der endog falder haardt at fortælle: Nysgjerrige Mennesker, der gik til hans Bolig, for at betragte ham, lagde en ringe Sølvmynt paa hans Seng, naar de havde seet nok af hans Nød, og Ewald havde lært sig til at bøie sit ædle, fint-dannede Hoved til Tak, hver Gang en saadan Skjerv faldt paa hans Leie. Det var upaatvivleligt alene Følelsen af, at hans Poesi med oprindelig Kraft og Adel kunde holde sig udenfor alt dette, som var Ewalds eneste Støtte i Ydmygelsen. Derfor kan der ogsaa i Ytringerne af hans digteriske Melankoli gjøres nyttige Studier af ethvert poetisk Gemyt, der ligger i en uklar Strid med sig selv og sine Omgivelser, og staar i Begreb med at anse Verden som en Jammerdal. Betragt de bedste af hans Frembringelser, de Livsbilleder, som man kan kalde rene Stemnings-Digte! Dette Smertelige, der gjennemtrænger dem, er som en klar-dunkel Skumring, der baade har Varme og Beskuelighed.

Men i denne Ewalds sentimentale Tonefylde, der danner hans poetiske Grund-Evne, og hvortil vistnok

tvingende Livs-Forholde idelig førte ham tilbage, naar hans Gemyts-Liv søgte ud i andre Retninger, — i denne overveiende Pathos ligger ogsaa hans Digterkalds Begrændsning, og Grunden til Misgrebene i hans Poesi. Ewalds Digterharpe blev, trods Alt hvad hans Lovtalere udtænke, for at forherlige den, ingenlunde rigt bestrenget; men det er dens overordentlige Velklang, dens aandfulde, rene og gjennemspillede Foredrag i de Tonarter, den behersker, der hæver Ewald over den lavere Rang, som Literaturens talrige sentimentale Monokordspillere indtage. Det er en vanskelig og vistnok ufrugtbar Undersøgelse, at grunde over, hvor langt Ewald vel i flersidig Digter-Udvikling kunde have bragt det under, som det heder, gunstigere Omstændigheder. Dersom Noget her, ved Siden af hans Grund-Eiendommelighed, skal komme i afgjørende Betragtning, da maa det være Beskaffenheden af de Forbilleder, hvortil han ved Omgivelsernes og hans egne Tendentsers forenede Magt fandt sig hendragen. I denne Henseende kunde det være nok at nævne Klopstock, som i den tydske Kreds, der allerede tidligt omgav Ewald, stod som Poesiens fuldendte Inkarnation, som alle Tiders største Digter-Genius — Klopstock, der var indkaldt til Danmark, for at kaste Glands paa et Hof, hvortil den danske Loyalitet med et Slags Tilbedelse skuede op. Men Klopstock var igjen paavirket af Milton, den blinde, forfulgte Sanger, der med anspændende

Visioner søgte at hæve sig over en Virkelighed, hvori han fandt sig fattig og forladt. Og Klopstock tog Ødet til Basis for sin Poesi: det øde Himmelrum for Kristendommens Forherligelse, — den romerske Digtnings Gemyts-Øde for sin Lyrik, — det historiske Øde for sin Barde-Fiktion. En forbausende, rytmisk-kold Ensformighed kom fra disse Udgangspunkter over i Klopstocks Digtning, der blev Ewalds ypperste Mønster. Man nævner vel ogsaa andre Forbilleder, der i en for Ewalds Udvikling afgjørende Periode indvirkede paa hans Frembringelser. Hans Biograf Molbech omtaler saaledes Shakespeare og Ossian. Men snart, hvor det gjelder at sikre Ewald Originaliteten, siges der, at han kun hentede Lidet fra disse, — snart igjen, hvor det kommer an paa at vise Storheden i hans poetiske Kompositioner, heder det, at de tydeligt have indvirket paa hans Digtning. Tydeligt er det, at Ewald var langt fra det Shakespearske, hvis Alvor er forbundet med storartet, rigt-vexlende Humor. Men det Mac-Phersonske Makverks golde Høitidelighed og taagede Luftsyner ere unegteligt saa meget svarende til Klopstocks Digtersprog og Imagination, og hyldedes med saa megen Beundring af hans Skole, at man ei kan tvivle om, at ogsaa denne Impuls har været medbestemmende til at Ewalds Digterbegavelse fik den monotone Udvikling.

Ligesom man fra den Tid fast i al Verdens

Literatur kan støde paa poetiske Sager, der ere blotte Efterligninger eller Omskrivninger af antike Mønster-Digte, uden at dette forringede Arbeidets Anseelse, — thi Klassikerne vare de uforlignelige, uopnaaelige, og denne Bestræbelse for at komme dem nær var jevngod med Selvvirken, — saaledes var nu Klopstock Klassikeren, den store Enestaaende, hvis Nærhed man, plagierende og efterdigtende, med al Ære kunde søge. Klopstocks Indflydelse har her, ved at fastholde Evalds naturlige Bevægelighed i en snever, skjønt ved Begrebsforvirring tilsyneladende ubegrændset Sfære, saa meget hemmet hans Udviklingskraft, at det neppe kan ansees erstattet ved den Opøvelse i Diktionens, i Digtersprogets Høihed og Adel, som Ewald fornemmelig siges at have naaet i den tydske Digters Skole. Dette Slags Disciplin var i sig selv farlig, fordi Klopstocks Stil, med sin hele Fornemhed, i Grunden var rhetorisk tilstudset og kold. Men for Ewald var den dobbelt betænkelig, fordi hans mægtigt strømmende, ligesom i et snevert Leie inddæmmede Gemytsfylde og Pathos nu søgte saa meget mere vildsomt frem i det Klopstockske Ode-Sprogs brusende Ord-Bølger.

Ewald kan være liflig og høi. Han har den rette poetiske Tunge. Men hans høit-spændte Foredrag er, som bekjendt, meget for ofte bedøvende, meningsløs Bombast. Selv hans Beundrere have maattet erkjende dette. Kun har man paa forskjellig Maade

søgt at forklare og formilde denne Kjendsgjerning. Saaledes t. Ex. Oehlenschläger, i de efter hans Død udgivne Forelæsninger over Ewald og Schiller. „Den vildledede, sentimentale, melankolske Digter-Yngling“ siger han, „søger Ensomheden, og sukker; han er utilfreds med hvad der omgiver ham, og finder enhver Gjenstand for ringe til sin Digtning. Han skaber sig Ideer, uden at have Noget at skabe af, han puster sig op, for at være stor; saaledes falder han til Svulst og Overspændthed. Betragte vi Ewalds Liv, hans Tid og Karakter, saa er det intet Under, at vi i hans Digte, især de første, finde denne Feil. Han maatte begynde med Svulst, saa meget mere, da han var den egentlige høiere danske Poesis Begynder og Skaber; thi de enkelte Træk, vi finde hos Tullin af høiere Digter-Evne, vare ikke nok til at gjøre Epoke for Efterverdenen, om han ogsaa, som den bedste i sin Tid, gjorde Epoke i Tiden.“ — Dette meget overfladiske Raisonnement, der henfører Udskeielsen eller Opskruelsen i Ewalds lyrisk-pathetiske Foredrag til de almindelige Rørelser i en endnu umoden Digter-Stræben, oplyser i Grunden Intet, og er faktisk urigtigt, forsaavidt som det lægger Vegt paa, at det især var i sine tidligste Digte, Ewald viste Tegn af Svulst i Fremstillingen. Denne Antagelse gjenfinder man ofte i Literaturen om Ewald. Men den er ei holdbar. Ewalds Kantate ved Frederik den Femtes Død er mere jevn og naturlig i Udtrykket

end noget af hans senere Arbeider af samme Slags, og hvor meget man end kan indrømme, at hans Foredrag til visse Sider efterhaanden forædles, saa er det dog vist, at hans tiltagende Virtuositet i Sprogbehandlingen ingenlunde gik i den Retning, der forskyder en overspændt Deklamation. I sit kraftigste Digter-Aar skrev han følgende Arie:

„Naar rædsomme Toner
hellig-stille sniger
i de gyldne Strenge,
og afbrudt og længe
bæve i det Dybe,
fandt jeg Vellyst krybe
kold omkring mit Bryst;
naar de langsomt stige,
løbe let, og stige,
sitre Lyst, og stige,
sværme, rase, trænge
høit til Guders Trone,
kvaltes jeg af Lyst.“ —

Men saadanne forskruede Klagevendinger findes ofte nok, selv i hans bedste Arbeider.

En egen Følge af hans Forhold til Klopstock var det, at han undertiden brugte den rimløse Strofebygning efter antike Mønstere. Under denne Form fjernede han sig mest fra den oprindelige gemytsvarme Digtergrund, og ingensteds er den tomme Ord-Pomp mere fremtrædende. Denne Maneer, som

begjærligt blev optagen af tørre Dilettanter, stod i Strid med Ewalds eiendommelige Sanger-Talent, der, som bekjendt, fremtonede i Diktionens romantisk-melodiske Kunst, med Fylde i Versformen, med Kraft og Ynde i de strofiske Rim-Forbindelser. Det er vel til Alles Forundring, hvad Oehlenschläger i Anledning af hin antike Ode-Stil anfører: „Hvo har et Øre“, udbryder han, „som ikke i disse Ewaldske Vers fornemmer uendeligt mere Velklang end det blotte Rim kan give? Den Kunst“ heder det videre, „hvormed Ewald forstod at behandle Sproget allerede den Tid, er høist beundringsværdig; dog skylde vi Sandheden at tilstaa, at denne Opfindelse i det danske Sprog meget havde den udødelige Klopstock at takke, som var foregaaet Ewald med sit store Exempel i det tydske.“ — Sprogkunsten var her, i Forhold til dens Anvendelse i Ewalds høist melodiske rimede Stantser, kun ringe, og Opfindelsen i det danske Sprog var i alle Fald ei Ewalds. Stenersen, Tyge Rothe og Flere havde tidligere øvet den, og Debatten om det rimfrie Vers's Værd og Skjønhed havde endog vakt Opsigt i det danske Publikum. Det Fyndigste, man havde udfundet til Støtte for Klopstocks Reform, var dette, at den poetiske Tanke saaledes fik større Frihed, efterdi det nemlig antoges, at Rimet kun var en Tvang og en Skranke for Digtningen. Vor Forundring maa stige, naar vi se Oehlenschläger, i Bedømmelsen af Ewalds

Poesi, omtrent gaa ind paa den samme Betragtning. „Vort Sprog“ siger han „er fattigt paa Rim, hvilket er Aarsag i at Digteren midt i Begeistringen maa søge dem,derved kjøles, og altsaa paa en kunstig Maade maa sætte sig i Begeistring igjen, hvilket undertiden mislykkes.“ Vi kunne ei her gaa ind paa den forlængst udfegtede Strid om Rimets Karakter i den nyere Poesi, og om dets Betydning som en væsentlig Bestanddel. ei som noget Udvortes, for den Digt-Organisme, hvoraf det udformes. Det maa være nok, at paavise Rimets Hævd og overveiende Anvendelse, fremfor det blotte Rytmiske, i den lyriske Poesi, — hvorom da Oehlenschläger selv er et levende Vidne. Det Ewaldske Forbillede har i dette Punkt kun havt en stakket Eftervirkning, og er neppe kjendeligt i den nyere Poesi.

Mellem Ewalds lyriske Digte er der især to, som til forkjellige Sider smukt betegne hans Ingenium og Digtekunst. Det ene er Oden til Indfødsretten, — et selsomt Emne, der i sin Tid fandt nok af Sangere. Man satte sig i Begeistring over en Forordning, der jo ei burde betragtes som nogen stor og opofrende Gjerning af Monarken. Men her har dog Ewald udbragt et fuldtonende og tankerigt, skjønt vistnok paa sine Steder overspændt, Poem. Det andet Digt er det bekjendte „Rungsteds Lyksaligheder“, — en Frugt af et mildt Sommer-Livs lindrende Indtryk. I nogle Aar boede Ewald i Rungsted Kro, mellem

Kjøbenhavn og Helsingør, hos gode Mennesker, der pleiede ham og fik ham kjer. Her sad han ofte paa en Høi ved Stranden, og saa ud over Øresund. Man har siden reist en Sten paa dette Sted, til hans Erindring. Men alle de nærmeste Omgivelser ere forandrede; den deilige Underskov, det blomstrende Krat, der omduftede ham, ere forlængst bortfjernede. Alt har været skjønnere, lunere og mildere, da han sang i kjølende Skygger, i Mørke, som Roser udbrede.

1773 skrev Ewald „Balders Død“, og indgav derpaa Stykket til Smags-Tribunalets Bedømmelse, efter at det dog først var gjennemseet af hans Mentor, Carstens. Denne anbefalede det som et Arbeide, der, „saaledes som det er, og som det, ved en maadelig Forbedring kan blive, fortjener ikke alene et Sted i Selskabets Samlinger, men ogsaa at belønnes med en Pris til et virkeligt Genies Opmuntring“. Ewalds nærmeste Foranledning til dette Verk var vel den gjennem Theater-Direktør Bredal udsatte Præmie af 200 Rd. for et Skuespil i tre Akter, hvortil man helst, — efter den Tilbøielighed for Syngespil, som trods al Indsigelse fra visse Smagsmænd havde begyndt at vise sig hos Publikum, — ønskede et Drama med indskudte Arier. Der tilføiedes, at Kongen, „til gode Hoveders des større Opmuntring, ved en Gave af sin egen Kasse vilde betænke Forfatteren af det mest bifaldte Stykke“.

Ewald havde Aaret før, paa Bredals Anmodning, oversat „Philemon og Baucis“ efter Pfeffel, og udstyret dette Skuespil med originale Sang-Digte. Det synes da rimeligt, at Bredal, der fremdeles var ivrig i Faget, vilde, trods alt andet Mellemværende, tage sig af Ewalds Arbeide af lignende Art. Her gjaldt det altsaa at fremkalde et lyrisk Drama, og man vidste dengang, hvad dermed skulde forstaaes, nemlig et Drama, hvis Form enten er en Vexel af musikalsk Recitativ og sangbar Strofe (Metastasios Opera), eller Dialog til Fremsigelse, afvexlende med Sang. Nu for Tiden har man derimod oftere seet, at Uvidenhed og Begrebsforvirring anvender Benævnelsen lyrisk Drama paa saadanne dramatiske Misdannelser, hvori sentimental poetisk Deklamation skal gjøre Udslaget, medens Kompositionen, Handlingen og Karakter-Skildringen er svag og forfeilet. Det rette lyriske Drama indrømmer vel en skitseret Tegning, men ingenlunde Svaghed i det egentlig Dramatiske. Dette maa fremhæves, naar Talen er om Ewalds Balder, hvis dramatiske Grundmangler man har villet dække med den Betragtning, at det er et heroisk Skuespil med indlagte Sangpartier.

Naar man søger Grunden til at Ewald paa Ny tog Emnet af Nordens Oldtid, da føres man igjen tilbage til den tydske Indflydelse. Til de Reformer, hvormed Klopstock vilde indbringe en Omdannelse i den tydske poetiske Literatur, hørte, som jeg før

har sagt, hans forhastede Optagen af dramatiske Stoffer fra den dunkle germaniske Oldtid, der især dengang kun stod for Betragtningen i taagede Omrids, hvis Magt til at befrugte Digter-Aanden blot kunde være ringe. Saaledes dannede Klopstock, uden alt dramatisk Talent, og af de ubekvemmeste Emner, et eget Slags fædrelandsk Skuespil, som han kaldte „Bardiet" efter den tynde og svævende Forestilling om et Bardevæsen, som han af løse Antydninger af Tacitus, Strabo og Diodor, med Tilhjelp af enkelte Glimt fra vort Nordens Oldtid, selv maatte bringe tilveie. Klopstock fik baade Tydskere og Danske, nemlig Ewald og hans Tilhængere, til at slaa ind paa dette overspændte Væsen, og med Udtrykkene Barde og Barde-Sang forbandt Klopstocks Skole i Danmark Forestillingen om høiere Digterkald og Digtning, ligesaa vist som Oppositionen derved betegnede en forskruet Stræben, paa anden Haand, efter at overbyde de poetiske gjeldende Mønstre ved Efterligning af en dunkel og barbarisk Tidsalders grovslagne Billeder. — Rolf Krage blev, som før bemærket, skreven efter Klopstocks umiddelbare Tilskyndelse, og under Paavirkning af hans nylig udkomne Bardiet „Hermans-Schlacht". Derefter gjorde Ewald Begyndelsen til en Fortælling og et Skuespil Frode, og til en Tragedie Helge. Og endelig fremtræder Balders Død, der ansees som Kulminationen af hans Digtning. „Suhms Bog om Odin", siger Molbech, „var udkommen 1771; denne, den prosaiske Edda og Saxo's

Historie have været Hovedkilderne, hvoraf Ewald dannede sig Fabelen i sit tragiske Drama."

Ved Rolf Krage er det selv af Ewalds Beundrere indrømmet, at Fremstillingen forstyrres af moderne Synsmaader og overspændte moralske Følelser, der indbringes som Motiver for Personernes Handlinger, skjønt de ere fremmede for de skildrede Tider og i Strid med de historiske Træk. Men man har tillige sagt: det er poetisk ligegyldigt, at Ewald ei har truffet Kostumet, og har arbeidet efter Kilder, hvori Emnet allerede var omdannet eller fordunklet, — ligegyldigt, naar Ewald alligevel har forstaaet deraf at udbringe et selvstændigt Verk. Man har da mindet om Shakespeare, og om alskens ældre naive Dramaer, der ere byggede paa eventyrlige Krønikers Gjengivelse af det Historiske. — Men Shakespeares Omdigtning af saadanne Stoffer er helt gjennemført i en romantisk Tidsalders poetiske Medium, og de handlende Personer holdes, om end udenfor det historiske Kostume, dog psykologisk i Karakter. Ewald er derimod selv skuffet i sit Standpunkt; han tror sig paa det Kostume-rigtiges Grund, fremhenter Alt hvad overkommes kan, for at betegne den givne Handlings Tid, Sted og Livs-Forholde, og i alt dette indblander han dog sin Periodes misvisende Opfatninger, og gjennemfører Fremstillingen i Mediet af Pudder-Tidens udhamrede Levnets-Visdom. Heri

viser det sig, at Ewalds Arbeider i denne Retning netop mangle den poetiske Selvstændighed, og man bemærker Grundmangelen i hans Digter-Syn.

Balders Død indeholder nok af Beviser for denne Sætning. — Hvor parodisk klinger følgende Udbrud i Thors, den opbragte Tordenguds, Mund:

„Naar Sjelen ei vil vinde,
men villig lod sig binde
af Elskovs Tyranni,
skal selv paa Vennens Læbe
Raad blive Gift og dræbe
den, som han vil befri.
Nei, Sjelen kan ei vinde,
som villig lod sig binde
af Elskovs Tyranni.“ —

eller Balders Reflexion over det skuffede Haab:

„Først blender Haabets Glands vort Øie,
da synes Alting blidt og trygt.
De matte Straaler
skal snart forgaa,
som Øiet taaler
at stirre paa.
Bese vi Haabet altfor nøie,
forsvinder det i Tvivl og Frygt.“ —

eller i følgende Repliker mellem Hother og Nanna:

„Hother.

— — — — — O Nanna,
Kan Du belønne Dyd? Kan Du forglemme
din Hother og — med Tiden — elske Balder?

Nanna.

O ti, o ti, min Hother!

Hother.

Han er dydig,
han elsker Dig, og Odin er hans Fader.“ —

Men den lovtalende Kritik har ikke blot overseet eller skjult denne betydelige Mislighed, men den har endog, efter mangehaande let beseirede Betænkeligheder og Reservationer, udtalt det fast utrolige Skjøn, at Balder ogsaa i det Dramatiske er et mesterligt Arbeide.

Gangen i denne Digtning maa jeg forudsætte som bekjendt, eller jeg maa i alle Fald overlade til Enhver at gjøre sig bekjendt med den. Her kan jeg blot dvæle ved visse Hovedpunkter, for derigjennem ogsaa ved dette Arbeide at betragte Ewalds sande Digter-Karakter.

Det dramatisk Forfeilede i „Balders Død“ ligger først og fremst i den Maade, hvorpaa Ewald har taget Grundstoffet, som er Balders ulykkelige Kjerlighed til Nanna, der elsker og er gjenelsket af Hother. Disse tre Personers Elskov staar gjennem hele Stykket paa den lyriske Spidse, — den kan paa intet Punkt bringes over i Handling. Selv de øie-

blikkelige Frembrud af Skinsyge, hvis Motiver ligge i blot Scene-Arrangement, blive ørkesløse for Udviklingen af Dramaet, hvis Gang og Opløsning alene styres af et udvortes Maskineri, dannet af Loke og Valkyrier, hvilket igjen falder fra hinanden, da et Fatum tilsidst, ved Hjælp af det Tilfældige, at Balder uforsigtig render i Hothers fortryllede Spyd, maa gjøre Udslaget. Saaledes bliver Loke, der optræder som Stykkets dæmonisk fristende Magt, tilsidst ligesaa løs og overflødig som Dramaets egentlige Kraftfigur Thor, der ved et ganske overordentligt Misgreb er hensat som det magtesløse Organ for en selve Stykkets Ide angribende Reflexion over det Uværdige og Farlige i en Halv-Guds klynkende Elskov.

Ganske udramatisk stillet, og forfeilet, er Stykkets Hovedperson Balder. Han har intet Øieblik Magt over Nannas Hjerte, og hun siger ham det idelig; men alligevel stræber han, som en almindelig paatrængende, afvist Frier, stedse paa Ny, snart bønligt, snart med lidenskabelig Heftighed, at vinde hendes Gunst. Han er der kun, for at udtale den ulykkelige Elskers Kvaler. Og, det kan ikke negtes, Balder har tillige et Træk af Enfoldighed; han misforstaar hos Nanna nogle Tegn af Velvilje, Taknemmelighed og Yndest, og tager det for Rørelser af en begyndende Ømhed. Saadant gjør jo en rigtig Elsker aldrig. Det er et af de farlige Steder, hvor

den tragiske Pathos bærer i sig Ironien. Enhver har her Erindringen ved Haanden om ulykkelige Beilere, der, idet de bortvises, modtage Vedkommendes Forsikkring om uskrømtet Venskab og Høiagtelse. Under alt dette se vi, med noget Kjendskab til Ewalds Liv, at Balder er et Udkast af Digterens eget indre Billede. Han er subjektivt betagen under Skildringen, i Stedet for at være frit skuende. Ewald er Balder, og Valkyrien Rota indvier ham, da hans Nanna har forskudt ham, „til Kamp, til Saar, til Fald og Mørke“.

Det er ikke muligt at forbinde nogetsomhelst holdbart Begreb om dramatisk Komposition med den Antagelse, at „Balders Død“ fyldestgjør endog blot de simpleste Fordringer til en saadan. Ligefra Grundmotivets Stilling i Forhold til den dramatiske Opgave, og til Scene-Skiftningen, der enten er ganske umotiveret eller betinget af uvedkommende Paafund, viser Stykket en usammenhængende og forvirret Frembringelse i den Art, hvortil det skal henhøre. Der findes ogsaa blandt Ewalds Beundrere og lovprisende Kommentatorer enkelte, der have havt dette Indtryk af Ewalds heroiske Drama, skjønt de igjen paa alle Maader søge at bortforklare det. Selv Molbech er her i kjendelig Forlegenhed. Hovedpunkterne overser han gjerne, og skriver om de dramatiske Digt-Arters Natur og Væsen, indtil han finder en Side, hvor det Ewaldske Drama kan gaa ind som en Nuance eller en original Anvendelse, — og nu er Lovtalen af

sig selv ved Haanden. Imidlertid gjøre dog ogsaa Betænkeligheder sig gjeldende; men disse søger han snart at henstille i det Tvivlsomme, snart at indklæde i lemfældige Omsvøb. „Der kunde spørges", siger han, „om Ewald var en med Kunstens Udførelse ligesaa fortrolig, som han var en inspireret Digter? eller om han altid var i Stand til at udøve det Herredømme af Forstand og Besindighed over Sjelens høie Tankeflugt, Følelsens blussende Lidenskab, uden hvilket Digteren ei kan frembringe et udenfor de lyriske Former gaaende, udviklet og fuldendt Kunstverk? — Balders isolerede Lidenskab synes at være for svag til at begrunde en høiere tragisk, dramatisk Interesse. Tragediens Principer ere ikke stærkt nok udviklede, det episke Element er svagere, det lyriske desto mere fremherskende". — Men, som om han heri er gaaen for vidt, bemærker han et andet Sted: „Hvor lidet dog Sangenes lyriske Bestanddel er nogen væsentlig og integrerende Del af dette Drama, viser sig deraf, at de næsten overalt kunne for Læseren og Tilskuerne falde bort, uden at Stykkets dramatiske Gang og Indhold taber noget; Sangene kunne forandres til reciterende Monologer eller Dialoger". — Og denne Dom kan vel gjelde. Men den leder nærmest til en Betragtning, der ei er meget gunstig for denne Del af Ewalds Komposition.

De fleste af disse Sang-Digte høre aabenbart til de svageste Vers, Digteren nogensinde har frembragt.

Og Grunden hertil ligger klart for Øie, Det er nemlig ikke paa dem, Stykkets lyrisk-pathetiske Vegt hviler, — det er Dialogen selv, som har dette Udtryk; den udtømmer i et høit-spændt, af svulmende Lidenskab overstrømmende Foredrag den hele Fylde af sentimental Lyrik, hvortil Stemningen eller Situationen giver Anledning, og Strofen bliver da let den svagere Efterklang, eller endog et parodisk Udtryk for en tilheftet Reflexion. Den egentlig lyriske Form viser saaledes ofte Foredragets Synken og ei dets Stigen. Denne paafaldende Svaghed i Stykket har vel foranlediget Carstens's Ytringer i et Brev til Luxdorf, hvor han siger: „Digteren har denne Gang nedladt sig noget fra sin høie Flugt, og er saa fattelig, som man kan ønske". Men der er i „Balders Død", i Expositionen, i enkelte Sang-Strofer og blandt Monologerne, Prøver paa en Digter-Stil, der udtrykker Fantasiens og Følelsens dybeste Kraft og Sprogets stærkeste Klangfylde. Det hele Verk efterlader et Indtryk som efter et stort, tonende Melodrama. Men deri ligger ogsaa dets egentlige Virkning; man maa slippe dets Former, og lade det virke ligesom fra en ubestemt Fjernhed.

Særdeles mærkelig er Oehlenschlägers Bedømmelse af „Balders Død", i hans Forelæsninger over Ewald. Han er her i kjendelig Frygt for, at man skal anse ham hildet i sin Dom derved, at han selv har behandlet samme Emne, og det er derfor gjen-

nem de forsigtigste Overgange, og paa Beundringens mange Omveie, han endelig kommer til den egentlige Kjendelse. Ewalds Benyttelse af Troen paa Fatum finder han i enhver Henseende forfeilet, da selv Læseren, for at have Interesse af Opløsningen, maa vedkjende sig den. Balder, Guden, staar under Mennesket Hother; hin er hverken som Gud eller Menneske passende stillet, — for svag til det Første, for betydningsfuldt omgiven og paavirket for at være det Sidste. Kjerligheden er ei for ham det Opløftende, men en Djævlevinge, der forer ham til Hel. Stykkets Plan, siger han, er slet: „det er en mesterlig Udførelse af en forfeilet Plan". Endelig bemærker han om sit eget Digt Balder hin Gode, at han betragter det mere som et Studium end som et færdigt Produkt; det mangler altfor meget naiv Kraft og Menneske-Karakter, og staar tilbage for Ewalds i poetisk Diktion.

Disse Oehlenschlägerske Ytringer ere i flere Henseender mærkelige, især naar man sammenholder dem med hans tidligere, noget anderledes lydende Bekjendelser om hans Digtnings Forhold til Ewald. Særdeles paafaldende forekommer mig dog den Vending, hvorefter det Ewaldske Digt skal fremvise den grove Modsætning: en slet Plan og en mesterlig Udførelse. Gjennem Udførelsen se vi jo Planen, og dennes vaklende Forhold og dramatiske Uklarhed trækker sig paa alle Punkter lige ud i Foredraget, gjør

det monotont. hvor det skal være varieret, berøver det Individualitetens og de vexlende Stemningers dybere Præg. og indbringer Mathed i Sang-Strofen.

Men al saadan Skjelnen mellem Plan og Udførelse er uhjemlet og misvisende. Kan den Opfattende under Tilegnelsen paa lige Maade falde fra hinanden, og dog alligevel finde Tilfredsstillelse, da er han udenfor det Æsthetiske. Et Digterverk, hvis Plan i Forhold til dets Ide er uklar, eller endog forfeilet, kan ved intet Middel for Resten frembringe den sikre og ublandede Virkning, hvorpaa dets hele Værd beror. Sammenligningen mellem Oehlenschlägers og Ewalds Digt er et Thema, der oftere har været paa Bane, — og til Forherligelse af Ewald har man ogsaa søgt at bringe hans Arbeide under den mythisk-symboliske Belysning, hvori man har seet det Oehlenschlägerske Digts Storhed. Men dette har i Sandhed et fra Ewalds høist forskjelligt Præg. Oehlenschlägers Balder er egentlig blevet et didaktisk Digt, hvori en hel Verdens-Anskuelse skal udvikles og forkyndes, og just af denne Grund kan det ansees som det koldeste af hans mythiske Digte. En Digter maa ei forsøge at bringe Ur-Poesiens naive Personifikationer tilbage til deres Tankegrund, fordi han derved slukker deres poetiske Tilværelse. De iboende Ideer lokke ham dertil med deres klar-dunkle Hylle; men af Opløsningen fremkommer kun det mythiske Livs *caput mortuum* i tørre Begreber. Det er lige-

som at omsætte et Digt i Prosa. Enhver dybere gaaende Digtning indeholder en symbolisk Betydning; men det er just Begrebets Billedform, Sløret, som danner Digtets Væsen. Havde Ewald kjendt en nyere, filosofisk Mythe-Tydning, da havde han uden Tvivl, med sit Hang til Reflexion, ogsaa slaaet ind paa samme Vei som Oehlenschläger. Men nu har han aabenbart i Balders Død blot søgt et Emne for en hos ham herskende lyrisk Stemning, og i det Høieste udbragt et Slags heroisk Idyl, hvori der er liden Handling, maaske endnu mindre Karaktertegning, og i ethvert Fald kun saa megen Berøring med det Mythisk-Symboliske, at man kan se, han har misforstaaet det.

Blandt Hovedpunkterne for den almindelige Opfatning af Ewalds Balder maa endnu dette medtages, at man har betragtet baade dets Foredrag og Digtersprog og dets ydre Kunstform som et Tegn paa hans Originalitet og Selvstændighed lige over for de fransk-tragiske Forbilleder. Og her gjør Oehlenschläger opmærksom paa hans Fortjeneste af at ombytte Alexandrinen med det rimfrie jambiske Versemaal. Hertil kan føies, at der stod en frisk Skræk af „Kjerlighed uden Strømper", der for det Første maatte advare mod Alexandrinens Anvendelse i det Heroiske. Molbech mener, at der hører en sjelden Finhed hos Læseren til at fatte den antike Simplicitet i „Balders Død", der bringer os nær til den græske Tra-

gedies Form, om ei til dens Aand. Men, med alt dette vil man finde, at Ewalds Balder endog i en betydelig Grad har Spor af den fransk-tragiske Smags Paavirkning. Man har her baade Konfidenten Thor og Skurken Loke, og, hvad der er mere, man har en Stoffet aldeles uvedkommende pompøs Forhandling om Dyd og Ære, der ei kan findes stærkere hos Corneille. Dertil kommer de for det Fransk-tragiske eiendommelige Smaa-Knuder, som frembringes ved at Personerne sværge dyre Eder. Alle sværge i „Balders Død": Balder, Nanna, Thor, Loke, Valkyrierne, Hother. Men enhver af disse Personers Eder ere ørkesløse, fordi Fatum binder og løser Alt. Ewalds Balder er i sin Kunst-Art og sit Foredrag en Blanding af Bardieten og fransk-tragisk Digtning, nærmest formet efter dennes Nærpaarørende, Metastasios Opera. Men vistnok er Sang-Elementet alt for lidet gjennemgribende, og det falder som oftest ganske udenfor Stykkets heroiske Karakter.

Som Modstykker til denne Bedømmelse vil jeg til Slutning meddele nogle Ytringer af bekjendte Forfattere.

C. A. Thortsen: „Det halvt mythologiske Stof gav Ewald passende Anledning til at hæve den dramatiske Handling ved Diktionens høie Flugt og høitidelige Alvor og ved den glimrende Lyrik, hvormed Stykket paa harmonisk Maade er gjennemvævet. Kompositionen udmærker sig ved en ædel Simpelhed, saa at Intet afdrager Opmærksomheden fra den tra-

giske, baade med moralsk og fatalistisk Nødvendighed sig udviklende Katastrofe. Intet forstyrrer det rene Indtryk af Karaktererne, der ere tegnede med stærke og sikre Træk", o. s. v.

F. Barfod (Fædrelandske Fortællinger): „I Balders Død er Handlingen udviklet med ædel Simpelhed, medens Karaktererne ere tegnede med sikre og kraftige Træk, og det Hele gjennemglødet af en storartet, glimrende Lyrik".

N. M. Petersen: „Denne vidunderlige Digtning, en Sammensmeltning af Heroisme, Sentimentalitet og den overordentligste Lyrik, hvortil endnu kom Anvendelse af mythiske, hidtil næsten ubekjendte Forestillinger", o. s. v.

Saadanne Domme afsiges ligesom efter vedtagne Formler; den ene Forfatter gjentager den anden, og der er ingen Grund til at mene, at Nedskriveren først har underkastet sig Læsningens og Overveielsens Arbeide.

„Balders Død" har ved sammentrædende Omstændigheder af forskjellig Art, gjennem Tilhængere og Modstandere, ved sit sceniske Udstyr, ved Forfatterens Livs-Kaar, ved samtidigt literært Partivæsen, ved paafølgende lovtalende Kritik, ved Bestræbelserne for Ewalds Apotheose, og — Ingen vil negte det — ogsaa ved sit Præg af poetisk Liv og subjektiv Grebethed, — ved alt dette faaet en saadan eiendommelig Anseelse i vort Sprogs Literatur-Historie, at man,

under en udførligere Fremstilling af dette Arbeides Beskaffenhed og Skjebne, har vanskeligt ved at finde den rette Afslutning. Af en særegen Interesse for os er ogsaa den Omstændighed, at man fra dette Verk, som fra en Borg, man troede fuldkommen befæstet, har rettet det værste Angreb mod det saa kaldte norske Parti i dets Forhold til Ewald, skjønt man i Grunden mangler gyldig Hjemmel for at udhæve dette Punkt som et, der især har været truet.

Jeg vil her til min Fremstilling af dette Dramas poetiske Karakter endnu føie nogle Meddelelser om dets Fremkomst og Historie, hvoraf enkelte Træk ere betegnende for Epokens Smags-Forholde og literære Væsen. Som bemærket, blev Stykket indsendt til Selskabet for de skjønne Videnskaber, med det Forslag af Carstens, som Schlegel tiltraadte, at der skulde tilstaaes Forfatteren en overordentlig Belønning af 50 Rd., og Stykket indtages blandt Selskabets Forsøg. Man havde imidlertid Adskilligt at udsætte paa Planen, og lod offentlig bekjendtgjøre: „at det udgivne heroiske Syngespil viste i det poetiske Udtryk saa megen Styrke, at man havde tilkjendt det en overordentlig Pris“. Selskabets Dom er bleven anseet som en Ytring af dets Udygtighed til at fatte Digtets sande Fortjeneste. Men man ser jo nu, at ogsaa Oehlenschläger har dadlet Planen, og sat Frembringelsens Styrke i det poetiske Udtryk. „Balders Død“ blev optaget i Selskabets Skrifter, med en

Forandring, efter Carstens's Raad, af Slutnings-Scenen, som man har fundet uheldig, men som dog idetmindste kan være jevngod med en anden, af Ewald udtænkt Katastrofe, der kan eftersees i Liebenbergs Udgave af Ewalds Skrifter. Journalpressen fra den Tid er i det Hele maadeholdende i sin Berømmelse af „Balders Død“. Men ikke engang Jacob Badens Ros, — der taler om „Digterens opfindsomme Aand, de mesterligt tegnede Karakterer, det værdige, stærke, harmoniske Udtryk, der altid er sig selv ligt“, — og som sætter dette Stykke „blandt Hr. Ewalds bedste“, er fyldestgjørende for Molbech.

Theater-Direktionen var strax villig til at antage Stykket til Opførelse, og overdrog Kapelmester Scalabrini at forfatte Musiken, der dog ei blev færdig. Siden fik en anden Komponist Arbeidet, men tilbageholdt sin Komposition. Efter disse Fataliteter blev „Balders Død“ 1778 opført, uden Musik, paa Hof-Theatret, ved hvilken Leilighed Kongehuset overraskede med sin Nærværelse. Nogle yngre Skuespillere, deriblandt Schwartz og Rosing, havde foranstaltet denne Opførelse, som Ewald bivaanede, hvorefter han blev indbuden til et Aftengilde, og skrev ved den Leilighed sin Selskabs-Sang „Alfader saa sin fromme Balder“. Stykket gjorde, som det heder, overordentlig Lykke, hvortil den forgudede smukke Skuespillerinde Caroline Walthers Udførelse af Nannas Parti meget bidrog. En Ewaldianer skrev

i Adresse-Avisen: „Husets Piller bævede ved de tifold gjentagne høit dundrende Skrald“. Kort efter kom Balder paa den kongelige Skueplads, og dette gav endelig Anledning til at man overdrog Hartmann at sætte Stykket i Musik. Saaledes opførtes det fuldstændigt i Begyndelsen af Aaret 1779, og siden 7 Gange samme Aar, een Gang 1804, efter 12 Aars Hvile, og endelig, med Udeladelse af det Meste af Musiken, 1816.

„Balders Død“ har aldrig i vort Sprogs Læsekreds havt et Liv, der blot nogenlunde kan siges at svare til Stykkets Ry. Det er efterhaanden skruet op til denne klassiske Høide, der ogsaa i andre Literaturer indtages af Verker, hvis Udødelighed i Sandhed er en Bortrykkelse fra det virkelige Liv til Høider, hvor Ødet hersker, — hvortil Alle se op, men hvor Ingen vil bygge Pauluner.

„Fiskerne,“ det sidste af Ewalds større Arbeider, er et Vidnesbyrd om, hvor stærkt dog hans Aands-Liv kunde røre sig i det nedbrudte Legeme. Det var i Sommeren 1778. Han var, fordi hans Tilstand fordrede næsten en Barnepleie, flyttet ind til Staden fra Fiskerleiet Søbækshus, og klagede nu ei blot over store legemlige Lidelser, men tillige over en voxende Melankoli, der, som han siger, hemmede hans Indbildningskraft. Emnet til Fiskerne blev taget af en simpel, kun tre Aar gammel, i Mallings Store og gode Handlinger beskreven Begivenhed. Nogle sjel-

landske Fiskere havde i en Storm reddet fra et strandet Vrag Skipperen, der var den eneste tiloversblevne af Mandskabet. Det er af saadanne Stoffer man danner pathetiske Sange og Romancer. Men Ewald gjorde heraf et dramatisk Stykke, med indlagte Sang-Digte. Ogsaa her er den dramatiske Konception svag, og Planen ubehjelpelig i sit hele Anlæg. „Hvori bestaar“, siger Oehlenschläger, „det Digteriske i den virkelige Tildragelse? Det at fattige Fiskere, selv nedtyngede af Armod og Mangel, dog have aabne Hjerter og beredvillige Arme til deres Medmenneskers Redning, er det Moralske, men det er endnu ei det Poetiske deri. Den idylliske Huskreds i Hytten, Stormens Hvin paa Havet, det modige Forsæt, som Tvivl og Frygt øieblikkeligt rokker, og endelig den lyriske Udflugt paa Bølgen, som bliver belønnet med en lykkelig Tilbagekomst: dette er Digtet“. — — „Havde Ewald ladet det blive derved, saa havde Stykket ved mesterlig Behandling af alt det Poetiske, som Sujettet gav ham, været fuldkomment. Vi kunne læse den første Akt, og Slutningen af den anden, som en saadan dramatisk-lyrisk Idyl, og den store Handlingens Enhed, nemlig den truende Død og Faren, der modstride hinanden paa Strandbredden og paa Dybet, indtil Dyd og Opofrelse seirer, havde da havt sin Gang rent og ubeskaaret;“ — — „men dette har Ewald ikke holdt nok for et Skuespil, og det har bragt ham til at forbinde Hoved-

handlingen med en Episode, som fylder Begyndelsen af anden og hele fjerde Akt, og som er uheldig, fordi den er altfor ubetydelig mod Begyndelsen, og usammenhængende dermed. Hvorledes kan Opløsningen af tvende forelskede Pars Trætte interessere os, efter det vigtige tragiske Forhold, hvori det gjaldt Mod og Opofrelse og Næstens dyre Liv? For at give Dyden sin Løn har ogsaa Digteren været nødt til at indbringe en aldeles orkesløs Person i Stykket, nemlig Odelheim." — „Saa lykkeligt og godt," siger Oehlenschläger videre, „som det ogsaa i Virkeligheden kunde være, at en rig Mand begavede de Fattige, saa upoetisk er det dog, naar han blot kommer som en *Deus ex machina*". Endelig fremsætter Oehlenschläger en anden Plan for Stykket, hvorefter han tror det vilde faa dramatisk Holdning.

Denne Oehlenschlägers Dom er vistnok meget forskjellig fra de ubetingede Lovtaler, som ogsaa her tildeles Ewald, f. Ex. af hans Velynder Cramer, der kalder Fiskerne et simpelt Sujet, behandlet med den fineste dramatiske Kunst. Men dog strider man mindre ivrigt for „Fiskerne" end for Balder. Selv Molbech nævner i Forbigaaende de mindre heldige Sider, det, som Drama betragtet, fremviser. Men Sagen er, at ogsaa „Fiskerne" giver Vidnesbyrd om Ewalds Mangel paa dramatisk Syn. Den sande Skuespil-Digter ser strax det Dramatiske i Stoffet; det tiltaler ham umiddelbart, og i samme Øieblik

begynder en Udvikling af alle de Betingelser, det indeholder for en Handlings Knuder og deres Løsning. Dette er Komposition: en gjensidig og samtidig Gjennemtrængen af formende Kraft og spiredygtigt Stof. Den, der ukaldet kaster sig paa det Dramatiske, mangler den første Betingelse: Synet. Intet sikrer ham for at gribe feil af Stoffet. Og finder han end paa de ubestemte poetiske Stemningers Vei et dramatisk bekvemt Emne, da træffer han dog ei Spiren deri, men maa skaffe sig selv abstrakte dramatiske Intentioner, hvormed han nu udenfra søger at arbeide sig ind i Stoffet, hvis egentlige Liv, hvis Bekvemhed til dramatisk Udfoldelse og Afslutning derunder forstyrres.

Man har dadlet, og det med god Beføielse, at Ewalds Fiskere og Fiskerinder, Almuefolk fra Hornbæk, bevæge sig i Forestillinger og tale et Sprog, der ikke blot er langt over, men fremmed for deres egen Virkeligheds-Kreds. Og her fremhæver Molbech til Ewalds Forsvar, at „den høie Tankeflugt, der var egen for hans Aand, og den svulmende Fylde af begeistret Følelse, der uophørligt trængte og udvidede hans Bryst, tillod ham saare sjelden i en digtende Virken at stige ned til den jevne Sprogtone, hvor Overgangen danner sig fra den poetiske Diktion til den prosaiske“. I Dansk lit. Journal, 1780, siger Abrahamson: „Den Digter, hvis Geni har drevet ham og stedse driver ham til den høiere Digtekunst,

til Sørgespillet og Oden, han finder en uendeligt større Vanskelighed, naar han skal nedlade sig til de laveste Regioner af Menneesketanker". Men selv heri se vi Ewalds Mangel paa dramatisk Talent, som, hvor det er levende, strax optager det Individuelle, det Karakteristiske, og forstaar at gjennemføre det, indtil den fulde Betydning, indenfor Kunstgrændsen, er naaet. Disse forædlede Fiskere, som Molbech kalder dem, føre et Sprog, der berøver dem Personlighed og sand Idealitet, nedsætter Betegningen af deres Liv og Virken til løst Attribut, og gjør dem selv til Talerør for en fremmed, skjønt vistnok veltalende Røst.

Grundfeilen i Stykkets dramatiske Anlæg er iøinefaldende. Vor høieste Interesse er knyttet til de Skibbrudne, hvis Dødsfare er stillet i Nærheden af Scenen, og hvis Skjebne hvert Øieblik kræver Afgjørelse. Men denne forhales ved en Forvikling, der er uinteressant, fordi den, udtværet og svagt begrundet, egentlig kun blotter Digterens Anstrengelse for at holde igjen, skaffe dramatisk Bredde, — medens Emnet netop har Hast. Saaledes bliver den udspundne Tvist mellem de Elskende i Hytten smaalig og pinlig. Abrahamson har blandt Andet seet et Fortrin deri, at de handlende Personer „sættes i de smaa Forlegenheder, der holde Stykkets Gang levende". Men Forlegenhederne ere selv uden dramatisk Liv og uden Virkning; de opstaa mellem

Personligheder, der vistnok af Forfatteren ere tænkte med forskjelligt Karakterpræg, men dog ei bragte til Individualitet i Fremstillingen. Og derfor bliver disse Knuders Løsning, der i og for sig er en mat Tilgift til den egentlige Katastrofe, end mere afmægtig.

I „Fiskerne“ har en egen, ellers kun i enkelte Ode-Digte fremtrædende Side af Ewalds Gemyts-Liv fundet sit stærkeste Udtryk. Det er hans varme Følelse for patriotiske Ideer, som her fremtræder ren og fri, fordi han ei, smigrende og lovsyngende, behøvede at knytte dem til Kongehusets og et fordærvet Hofs lidet berømmelige Personligheder. Ytringerne af denne patriotiske Følelse fremkommer fornemmelig i Stykkets Sang-Digte, der i Friskhed, Tankeliv, Sprogform, kort i Alt, langt overgaa Stroferne i Balders Død, og høre til Ewalds ypperligste lyriske Digtning, og have sit Høidepunkt i den bekjendte, endnu i fuldt Liv aandende og tonende Folkesang om Danmarks og Norges Sø-Hæder.

„Fiskerne“, der paa det Nærmeste afslutter Ewalds poetiske Liv og Levnet, henviser ogsaa til en Sfære af friske Paavirkninger, til en Dvælen mellem store og tiltalende Natur-Optrin, der pleier at være særdeles vækkende for poetiske Anlæg, men hvori Ewald først kom ind mod Heldingen af sit Liv. Og det er derfor ikke uden Interesse, at holde Billedet af saadanne Omgivelser, som fremtræde i „Fiskerne“, imod den Scene, der indesluttede hans Barn-

dom og bidrog til det Præg i hans Aands-Liv, som, trods Krigs-Livets Optrin og en brusende Ungdoms Indtryk, mere og mere udformede sig i hans Poesi. Digterens Fader var Theologen Enevold Ewald, bekjendt af sin bibelske Konkordants, en pietistisk-alvorlig og streng Olding, en ægte Repræsentant for Christian den 6tes Tidsalder. I hans dunkle, glædeløse Hus udviklede sig hos det høit-begavede Barn en rugende Aand, der idelig stræbte ud mod det Vidunderlige og Fantastiske. I de Tider var et Præstehus af den rette Art en rig, skjønt skummel, Drømmeverden for en vordende Digters barnlige Forestillinger. Studerekammerets dunkle Helligdom, med de stumme Folianter, Familieværelsets gammeldags Rolighed, der kun blev afbrudt ved huslige Andagts-Øvelser og en dæmpet, tungsindig Sjels-Opløftelse, — det er i saadanne Omgivelser, at en gemytlig Barnesjel paa een Gang knuges af en Anelse om Livets Alvor og Savn, og anspændes til fantastiske Omdannelser af det Givne.

Saaledes var ogsaa for Ewald Hjemmet og dets nærmeste Omgivelse tidligt, som han selv beretter, blevet en eventyrlig Verden, hvis spændende Indtryk, hvis melankolske Aand drog ind i hans Digter-Liv, med Overmagt over alle andre Indtryk. Hans senere, ofte gjentagne Ophold i en frodig Natur, — i Nærheden af Bøgeskoven, i kjølende Skygger, i Mørke, som Roser udbrede, ved den friske Strand, hvor Sei-

lernes Vrimmel farer forbi, mellem en kraftig, sund Befolkning, — kunde ei give ham noget Motiv, der var i Stand til at danne en ny Vending i hans indre poetiske Liv. Og dog var det en Egenhed ved ham, at han gjerne pleiede Omgang med Almuefolk I Kroerne paa Strandveien ved Helsingør fandt man om Vinteren Ewald undertiden sidde stille ved Ovnen og varme sig, medens Stuen var fuld af Bønder og Tummel. Der var hos ham en barnlig Tilbøielighed til at nærme sig disse Mennesker, og blive afholdt af dem. Han saa deres Færd og Bedrift, han levede sig ind i alle deres Forholde. Men ogsaa i „Fiskerne“, i Idyllen mellem Hytterne, indrykker det Sublime, falder der en fremmed Skygning af hans Poesis melankolsk-høitidelige Skumringer. Her alligevel, og især i Stykkets Sang-Digte, er Hovedudbyttet af hans heldende Dags Indtryk, fra en Sol-Side, hvor milde Mennesker og en vækkende Natur beredede ham nogle Hvilestunder.

Saaledes have vi seet Hovedformerne af den Digtning, der fornemmelig betegner Ewalds Ry. Men endnu er der et Par større Arbeider at nævne, som ogsaa i Tiden ligge et Stykke tilbage i Rækken, og som jeg ei ganske kan forbigaa. Det er „Harlekin Patriot“ og „Pebersvendene“.

Dette sidste Skuespil, i Prosa, er tidligt kommet i Glemsel. Det gjorde ved sin Fremkomst paa Tryk, 1773, som paa Theatret, tynd Lykke, og bliver selv

af Ewalds varmeste Beundrere kun omtalt i Forbigaaende. Det gaar, ligesom en Afhandling af Ewald: „Philets Forslag om Pebersvende“ (1771), ud paa at vise den ugifte Stands Utilladelighed for dem, der virkelig ere i Stand til at stifte Familie. Men det er kjedeligt, langtrukket, og i det Hele uden al Fortjeneste.

Ewalds Harlekin Patriot nævnes oftere, og løftes endog undertiden ret meget høit. Abrahamson siger: „Rolf Krage i det Alvorlige og Harlekin Patriot i det Komiske ere Daniens Hæder“. Rahbek kalder det et ypperligt Stykke, og mener, at det maaske har en ikke ugrundet Fordring paa det øverste Sted blandt Digterens Mesterverker. Pram antager endog, at det kan stilles ved Siden af „Kjerlighed uden Strømper“. Det udkom 1772, under Titel: „Harleqvin Patriot eller den uægte Patriotisme, en comisk Comedie i tre Handlinger paa Vers.“ Ewald vil i dette Stykke satirisere over den Skrivesyge, som Trykkefriheden i den Struenseeske Periode havde foranlediget, ligesom over den deraf fulgte Epidemi at fremkomme med Projekter til Samfunds-Reformer. Endvidere stikler han paa det Had mod Tydskheden, som var opstaaet ved et udansk Ministeriums Fremgangsmaade. Man ser, at Emnet paa det Nærmeste staar i Kredsen af de Holbergske Sujetter. Og Molbech finder ogsaa Stykkets Ide heldig. Men selv han er særdeles forsigtig i de Udtryk, hvormed han

tildeler det et meget betinget Bifald. Han siger, at Ewald tog Sagen fra den mere alvorlig-sarkastiske Side end fra den poetisk-lunefulde, og at Stykket derfor strax blev modtaget med Lunkenhed, ja blev endog længe ubilligen overseet og udsat. Men sandelig, saavel De brutale Klappere som Harlekin Patriot er det klareste, uafviseligste Vidnesbyrd om, at Ewalds Evne laa ganske udenfor det Komiske. Og derom har man yderligere et træffende Vink i den Selvbekjendelse, at han under saadant Forfatterskab altid har været plaget af det bitreste, fortrædeligste Lune.

Og hvorfra komme da, kan man spørge, Betingelserne for den komiske Produktion? — Holberg fordrev sit slette Lune ved at skrive Skjemt. Men han udtaler ogsaa det mindeværdige Ord, at Komediens Sjel er *Festivitas*, Oprømthed, — hvoraf der i disse Ewaldske Arbeider ei findes en Gnist.

Oehlenschläger har i sine Forelæsninger gjennemgaaet Harlekin Patriot, og kommer endelig til følgende Slutning: „Vi kunne ei anse Stykket for et komisk Drama, fordi det mangler Handling, Karaktertegning, Illusion og komisk Natur“. Enhver, der har gjennemlæst dette Arbeide, maa underskrive hans Dom.

Gjennem Ewalds Eftermæle høres det Omkvæd: Han var forud for sin Tidsalder, — i Samtiden fandt han Miskjendelse, — først Eftertiden har forstaaet at opfatte ham. I enhver af disse Sætninger er der noget Usandt og Misvisende. Ewald var, trods Nogen, sin Tids Barn. Han saa sig omgiven af en Skare Tilhængere og Beundrere, der ved alle Leiligheder opløftede hans Ros. Og Eftertiden har i største Parten af den hidhørende Livs-Skildring og æsthetiske Kritik saaledes udmalet hans Billede, at det neppe kan kaldes en sand Gjengivelse. Det er uvist, om denne Opfatning herefter væsentligt vil kunne forandres. Literatur-Historien faar, som alt andet Historisk, efterhaanden sine staaende Fordomme, der vinde Hævd som Kjendsgjerninger, og udtrænge, ved idelig Fornyelse, den sandere Opfatning blandt Kritikens Paradoxer. Over de verdenshistoriske Fremstillinger hviler der dog en almindelig, vedvarende Interesse, som gjør, at et Eftersyn, der blotter de vildledende Domme, omsider kan blive afgjørende. Men i Literatur-Historien vil dette sjeldnere indtræffe, og allermindst, hvor det gjelder Frembringelser, der i det Hele ere henlagte i Skrift-Verdenens Arkiver, uden at have noget virkeligt Liv gjennem Slægterne. Ewalds Navn vil maaske for bestandigt være knyttet til hine og lignende Sætninger, hvor meget end den prøvende Betragtning af hans Poesi indskrænker eller betinger dem. Det er imidlertid værdt at lægge

Mærke til, at man alene ved at samle hans Lovtaleres Indrømmelser, og holde disse imod den Ros, som ei dermed kan bestaa, strax faar et Billede, der er forskjelligt fra den gjeldende Opfatning af hans Frembringelser og Digter-Karakter.

Men om det end nu er for sent, at bringe en forandret Betragtning af Ewald til almindelig og sikker Anerkjendelse, saa kan det dog ei negtes, at den fortsatte Prøvelse ogsaa her maa have sin Adkomst. Og neppe vil man betvivle, at den sandere Fremstilling af dette Digter-Liv i virkelig Interesse maatte overtræffe den opskruede Afskildring, hvori man har søgt som bedst at gjengive det. Ja, vi se det allerede af M. Hammerichs „Ewalds Levnet“, hvor saa meget af det uhjemlede Udstyr er sluppet, og en klarere Beskuelighed vunden.

Hvad betyder den Sætning, at Ewald var over eller forud for sin Samtid? — Dette Spørgsmaal er af Vigtighed. Det maatte nærmere prøves og bestemmes; thi det angaar ikke blot Ewald, men tillige hans hele digtende Omgivelse, dens Tendentser og Frembringelser. Det er et Spørgsmaal, der gjelder hele Epokens æsthetiske Karakter. Ewald har ved flere Leiligheder nedtegnet sine Anskuelser om Poesiens Væsen og Øiemed, og vi se overalt, at han af Varme for sin Kunst satte den over enhver anden. Men det er tillige fuldkommen tydeligt, at hans Forestillinger om Digtningens Kald og Forhold til Moral-

lære og Religiøsitet, og i det Hele til Øiemed udenfor dens egen Kreds, vare i Et og Alt skole-rette, i den Tids Aand. Lad Nogen forsøge at holde Jacob Badens, Suhms eller Claus Fastings Æsthetik mod Ewalds, og man skal snart se, at denne sidste ei medfører noget Nyt. Derfor er det ogsaa mærkeligt, at Ewaldianeren Abrahamson var en af de første, der fra det gamle doktrinære Standpunkt modsatte sig Oehlenschlägers Retning, og kom derved ind paa en fast utrolig Miskjendelse af Kjernen i denne poetiske Reform.

Men maaske Ewald i sin Kunst-Øvelse, i selve sin Digtning, ligesom Holberg, satte sig ud over Theorien, og var poetisk fri? — Til Svar derpaa kan jeg ogsaa her anføre Molbechs Ytring: „Vi kunne ei negte, at ogsaa Ewald blot har skrevet faa Digte, hvori vi ikke spore den samme Forestilling, at Digteren forsætlig maa give sine poetiske Frembringelser en ethisk Retning, en forudbestemt praktisk, religiøs, moralsk eller politisk Tendents, hvorved de skulle opfylde en eller anden dem given og tillagt Bestemmelse, foruden den, de ved sig selv eller som Verker af Kunsten have at opfylde“. — Denne Bekjendelse er afgjørende, og ophæver Paastanden om Ewalds Overlegenhed i det angivne Forhold. Thi jo mere det indrømmes, at Ewalds Grundkraft var Pathos, og at hans egentlige Overlegenhed i Digtekunsten udtrykker sig i den lyriske Svulmen og stærke Beto-

ning, des-mere tydeligt er det, i hvilken Grad han derhos var hildet af Tidens æsthetiske Fordomme. Derfor give ogsaa nogle af hans høit-stemte Ode-Digte, hvor tillige en abstrakt, triviel Moral foredrages, en i sig mere uformelig og holdningsløs Produktion end Epokens egentlige Læredigte, der dog fyldestgjorde sin Arts Betingelser. Derfor kan intet poetisk Misgreb være større end Ewalds, naar han paa een Gang udstyrer den nordiske Oldtids Helte og Guder med en hensynsløs Lidenskabs Ild, og tillige lader dem være Organer for det attende Aarhundredes Pligtlære og tørre Dydsbegreber.

Ewald var, fremfor nogen anden af den Tids Digtere, i Sandhed en kæmpende Sjel. Den Kraft, han anvendte, kom fra et Overmaal i hans higende Følelses-Liv. Men de Hemmelser af Samtidens Aand, som han skulde overvinde, besad en Magt, mod hvilken hans Ingenium ei var væbnet. Han manglede den opløsende Evne, der snart som Skarpsindighed trænger ind i Begrebernes hemmelige Overgange, snart som ironisk Blik træffer Misforholdet og Tvetydigheden i det Bestaaende. Saaledes rankede hans Følelse sig, snart selsomt forvreden, snart pludseligt druetung, opad Systemet, men kunde hverken skjule eller sønderbryde det. Ewalds Digtning bar, trods al sin Spændkraft og indre Lutrings-Evne, Samtidens mest upoetiske Aag, — bar det, selv hvor man pleier se ham paa sin Banes høiest stigende Gang, der,

hvor han ogsaa selv satte sit høieste Formaal, i Forherligelsen af det Hellige, Religiøse. Hans bibelske Drama viser dette tydeligt. Selv en Theologi, der var gaaet op i dogmatisk Tørhed og Aands-Tvang, maatte han, tilligemed sin Sjels poetiske Varme og Begeistring, overføre i sit Digt.

Gjennem alle Beretninger om Ewalds Personlighed og Digter-Liv gaar Bekjendelsen om hans store Afhængighed af ydre Paavirkning og af fremmede Personligheders Indflydelse paa Gangen i hans aandelige Udvikling. Denne Kjendsgjerning, og dens iøinefaldende Følger for den hele Ewaldske Poesi, har uden Tvivl bragt Molbech til den meget betegnende Tvivl om, hvorledes Ewald som Geni nærmere skal bestemmes. Han tyr her til vidtløftige Citater af dette Begrebs Udvikling i Jean Pauls Vorschule der Aesthetik, og finder nu, at det vilde være altfor indsrænkende, om man opstillede Ewald som Talent. Men derefter tilføier han: „Et andet Spørgsmaal er det, om denne Digter, med alle hans sjeldne Evner, dog ei kunde henregnes til Jean Pauls passive Genier, — til de Digtere, som ere rigere paa modtagende end paa skabende Geni, uden at dette medfører, at de ganske mangle det sidste, men som i deres Skaben fattes hin geniale Besindighed, der alene vaagner ved en Samling af alle og af store Kræfter. Om saadanne passive Genier siger Jean Paul videre, at en usynlig Kjæde fængsler Halvdelen

af deres Lemmer, naar de selv ville skabe Noget, og de danne noget Andet eller Mindre end de vilde; de herske i Følelsen med besindig Fantasi over alle Kræfter, men i Opfindelsen bortrives de af en Bikraft, der drager dem ned til en lavere Tilværelse, hvor de mangen Gang sige noget Andet end hvad de ville, noget Andet end hvad de have følt og tænkt." — Og Molbech mener nu, at vi hermed maaske ei ville være langt fra Anvendelsen paa Ewald, ligesom han ved en anden Leilighed har ment det Samme om Pram. Dog vil han heller bestemme Ewald som ufuldendt Geni.

Men hele dette Raisonnement er svævende og uholdbart. Dersom man vil med Udtrykket Geni forbinde noget Begreb, der skal holde det ud fra de nærmest-liggende Begreber, da er passivt Geni en Modsigelse, og efter Jean Paul falder det dels sammen med, dels under Talentet. Ligeledes er Udtrykket „ufuldendt Geni", naar det ei skal sigte til visse givne Hindringer for det Væsentliges Udfoldelse, en forvirrende Betegning. Ewald blev afhængig og eftergivende lige i Centret af sin Virken, — dette er vistnok af Vegt. Altid maatte han støtte sig til en Autoritet; først igjennem en saadan fik hans Arbeide sin Retning og Afslutning. Denne Afhængighed bevirkede, at han lod Carstens foretage rene Stil-Rettelser i hans Poesi. Ilige Maade er det mærkeligt, at det næsten altid var ydre Anledninger,

der enkeltvis fremkaldte hans Digtning og betingede dens Form-Karakter. Hovedmassen af hans egentlige Lyrik er Leiligheds-Digtning efter Bestilling. Og ved Foranstaltninger i Theatervæsenet bragtes han ind paa det Dramatiske, hvortil ei hans Naturkald henviste ham. Men mest oplysende i denne Henseende er atter hans Forhold til Klopstock. Thi om det end er klart, at Ewalds Digter-Stil har sin Eiendommelighed i Former og Tonefald, kan det dog ei negtes, at Afhængigheden angik Hovedting, og føltes af Ewald med villig Underkastelse. Dette Forhold bestemte ham i Valget af Stoffer og poetiske Tonarter, det skuffede ham i hans Udsigter over Digtningens Hoider, og begrændsede hans Horisont, just hvor han troede den udvidet. Ligesom han blot paa et indskrænket Felt hentede poetisk Næring fra det virkelige Liv, saaledes gjengav han det ogsaa blot ensidigt, under et fixeret Skyggefald. Og at han brugte denne ensformige Gehalt til Forsøg i forskjellige Digt-Slags, hvor netop hans Indskrænkning mere og mere kom tilsyne, kan alene ved en Skuffelse udgives som Bevis for hans Evnes Omfang.

I Karakteren af hans Stemnings-Liv, og i hans Lyrik, der udtrykker hans hele tonende Indre, kjendes hans fulde, i Samtiden eminente Digter-Betydning, og med den tillige Grændserne for hans poetiske Ingenium. Men her er ogsaa den underbare poetiske Fylde. Ved Læsningen af Ewalds alvorlige

Digte føler man sig ligesom beaandet af noget Høitidsfuldt. Snart i lys-dunkle Stemninger, snart i mægtigt higende Skuen, meddeler han sine Emner et Skjær af overjordisk Indvielse, — og saaledes kaldte de ham til Digtning. Hvor han ei har magtet Fremstillingen, — hvor dens Forhold og Former svigtede ham, hviler dog en Betoning af dette hans Digter-Aands magiske Væsen over Billedet. Man fornemmer det i Rolf Krake, i Balders Død, i Fiskerne, hvor det gjennemtrænger de usikre Skikkelser. — Det er denne Magt hos Ewald, der har grebet Oehlenschläger, og det var i Sandhed en Magt fra Poesiens evige Verden.

Men Ewald har fra en anden Side en indgribende Mærkelighed i Literatur-Historien. Dette Digter-Liv bidrog mægtigt til at forandre de herskende Anskuelser om Betingelsen for poetisk Syssel og Udvikling.

Ved en Digter tænkte Almenheden sig i vort Norden, før Ewalds Tid, blot en begavet Natur, som i ledige Timer havde ualmindelige Midler til at udfylde Tiden med, — som kunde sætte sig hen og poetere, medens Andre søgte de sædvanlige Adspredelser. Den var den bedste og fuldkomneste Poet, som kunde sirligst udsmykke et før behandlet Stof, eller et nyt, der syntes bekvemt til denne Politur. Man sværmede for Vers, men tænkte sig ikke, at den sande poetiske Evne ogsaa maatte betinge Dig-

terens Tilværelse, og give hans hele Betragtning af Virkeligheden en egen Retning. Idet man troede, at Poesien leilighedsvis godt kunde træde i Forbund med de tørreste Forstands-Emner, og meddele dem en vis ydre Beskuelighed, var man endnu langt fra at fatte dens Værd, som en i sin Kjerne og Udvikling lige selvstændig Form for aandelig Virksomhed. Man havde meget moderate Forestillinger om Geniet. og man nævnte det desto oftere. Charlotte Biehl var et Geni, — Bredal og O. G. Meyer vare ligeledes Genier. Det var paa Tide, at der fremstod en Personlighed, der for Alvor var Digter, — der satte sin hele Sjel paa dette Punkt. Der maatte et helt, udelt Menneske-Liv til, for at angive, mellem de mange løse Tone-Løb, en stærk, gjennemgribende Grund-Tone, og for at vise Billedet af en Kunst, der, ligesaa vel som enhver anden, først kræver Lære-Aar og dernæst vedvarende Udvikling.

Men dette er ikke Alt. Den Digter, der skulde vise, hvad Magt der er i Poesien, maatte være bar for al Livs-Lykke, og undvære fast Alt, uden Digtningens Gave; hans Liv maatte være trykket og smertefuldt for at det kunde vise sig, at der er en Styrke-Kilde i Digtekunsten ogsaa for det Indre, hvoraf den udvælder, hvor meget det end er saaret og klagende. Dette synes os nødvendigt, for at dog en Kreds i Almenheden kunde danne sig, der levede i sand Forstaaelse med Poesien. Og vil man tydeligt

se, at det nu var den høie Tid, da kan man henvende sig til Ewalds Samtidige, Johan Clemens Tode, Udgiver af den literære Tidende „Kritik og Antikritik". Denne Mand, der var en maadelig, halvpoleret Poet, og som aldrig blev ganske fortrolig med det danske Sprog, hørte dog til de Stemmegivende i Literaturen, og fordrede som saadan, understøttet af en herskende Opinion, inden endnu Ewalds Exempel havde virket, et Prohibitiv-System, hvorefter ingen Andre skulde agtes for Digtere end de, der tillige havde drevet et Brød-Studium. Under sin belletristiske Censur anbringer han tillige en fakultetsmæssig, hvorefter man først maatte godtgjøre, at man var en duelig Theolog, Læge eller Jurist, inden man lod Noget trykke „i de skjønne Videnskaber". For denne Fordring kunde vel Ewald bestaa, efterdi han var theologisk Kandidat med bedste Karakter. Men hans hele Liv og Virken var alligevel en Protest mod den forunderlige, aandløse, men saa hyppigt tilbagevendende Anskuelse, hvorpaa Todes Forslag er grundet. Det dobbelte Særsyn, at Ewalds usle Tilværelse var gjennemtrængt og løftet af Poesien, og at han dertil kun var Poet, og tog sin Kunst med et ansvarsfuldt Embedes Alvor, — dette var mærkeligt og afgjørende.

Thi Ewald var som Digter ogsaa deri betydningsfuld, at han dybt erkjendte Poesiens Kunst-Fordring. Da han ved Enden af sit Liv overskuede sin Digt-

ning, følte han, at denne var udgaaet fra et Naturkald. Men han tilføier, at det altid faldt ham vanskeligt at udarbeide sine Vers. Han skjelner mellem den Færdighed, han efterhaanden naaede, og det, han kalder „det mere Indvortes af Poesien“. Han finder Spiren til sin Udvikling i en „tidlig levende Indbildningskraft og det overmaade varme Hjerte.“ Da han som Femten-aarig kom til Universitetet, var Poesien ham fremmed; den var ham ligegyldig. En Poet, siger han, og en Versemager var ham Et og det Samme. Det var gaaet ham, som det gik Holberg: de latinske og græske Digtere havde ikke gjort det ringeste Indtryk paa ham, og deres Mesterlighed var ham en ubegribelig Sag. Ikkè engang den tidligt frembrydende Kjerlighed bragte ham til Digtning, skjønt han paastaar, at den drev ham til et eventyrligt eller, om man vil, romantisk Foretagende. Ved en tilfældig Tilskyndelse udenfra, som han modstræbende adlød, og siden ved aandeligt Arbeide, kom han ind i Poesien, hvorigjennem nu hans indre Lidenskab, hans svulmende Gemytsfylde fandt Udvei. Men Poesien vedblev at være ham et anspændende Arbeide. Ingen taler stærkere end han om Begeistringens Rasen, om Poesiens Henrykkelser og svimlende Flugt. Vil man tage ham lige efter saadanne Udtryk, da bliver han en Støtte for den gamle Lære om Ekstasen, som den rette Tilstand for sand poetisk Virksomhed. Men disse Ud-

brud af hans brusende Digtersprog opveies igjen ved rolige Bekjendelser. „Man bør,“ siger han, „være nogenledes kold, for at kunne skildre sin Ild“, — og han tilføier: „mig kunde først Aar, Erfaring og Lidelser afkjøle til Skildrer“.

Ewald arbeidede alvorligt i Tankens og Sprogets Gruber. Af hans mange efterladte Koncepter ser man, hvor omhyggeligt han mangen Gang har udformet sit mindste Digt, hvorledes han har vendt og atter vendt den Tanke, han vilde give Udtryk. Man ser, hvorledes Ewalds Tankefylde har svulmet under dette Arbeide, — hvorledes det skjønnere Tonefald, den klarere Sprogvending er fremkommet ud af og samtidigt med lutrede Forestillinger og anskueligere Billeder. — Ja, naar vi erindre, hvorledes Ewald kunde hengive sig til Ode-Stilens Overstadighed og dunkle Bombast, maa vi paa den anden Side, ogsaa ved hine mærkelige Aktstykker, der føre os lige ind i en sand Digters inderste Virksomheds-Kreds, erkjende, at den for Ewald egne Tankevegt, ikke mindre end det Fuldtonende i hans Sprogkunst, nøie er betinget af hans alvorlige Selvkritik.

Saaledes var Ewald, indenfor sin rette Begrændsning, stor som tankefuld Digter, og deri et Mønster for sin Tid. Ingen af hans samtidige Sprogfæller fornam, som han, en poetisk Rørelses Hemmeligheder, — ingen kunde, som han, fastholde en Stemning, og fremarbeide og indtone den i Foredraget.